

ବିପ୍ଳବୀ ବିକ୍ରମ

ବିପ୍ଳବୀ ଚକ୍ରଧର

(ପୁସ୍ତକ ବିକ୍ରୀ ଲବ୍ଧ ଧନ ଚକ୍ରଧର ସ୍ମୃତି ପାଣିକୁ ଅର୍ପଣ କରାଯିବ)

ଶ୍ରୀ ମୁକୁନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି

ବିପ୍ଳବୀ ଚକ୍ରଧର

BIPLABEE CHAKRADHAR

ଲେଖକ

ଶ୍ରୀ ମୁରଲୀଧର ମଲ୍ଲିକ

Written by

Sri Muralidhar Mallik

ପ୍ରକାଶକ

ଚକ୍ରଧର ସ୍ମୃତି କମିଟି
ହଳଦିଆ

Published by

**Chakradhar Smruti
Committee, Haladia**

ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ଥାନ

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ବେହେରା

ମୁ : ଓ ପୋ : ଅ : ହଳଦିଆ

ଭୟା-ଦଶେଶ୍ବର, ଭୁବନେଶ୍ବର

ଜ : ବାଲେଶ୍ବର

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ

୧୯୭୩

ମୂଲ୍ୟ—ଛଅ ଟଙ୍କା

ମୁଦ୍ରଣ

ବିଜୟା ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, କଟକ-୧ ଓ

ଶକ୍ତି ଆର୍ଟ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, ଫେରିଆବଜାର, କଟକ-୧

ଶିଳ୍ପୀ

ଶ୍ରୀ ଶିବ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ ମୁଦ୍ରଣ

ସତ୍ୟବାଦୀ ପ୍ରେସ, କଟକ-୧

ସ୍ମୃତିର ମାଳା—

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ସେ ଯୁଗର ନବାବ, ମଧ୍ୟଯୁଗର ସର୍ଦ୍ଦାର ବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର କ୍ଷମତାସୀନ ନେତା ନ ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଗୁରୀ ମୂଳଆଙ୍କର ଏବଂ ଗୁରୀମୂଳଆ ଥିଲେ ତାଙ୍କର । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ସ୍ମୃତି-ସୌଧ ଗଢ଼ାଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । କାରଣ ଯେଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବ ଅର୍ଥ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ, ତାହା ଦିଅନ୍ତୁ—ଧନ, ପୁଞ୍ଜି ପଡ଼ି ବା ମୁନାଫା-ଖୋର ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ଆଜ୍ଞାବନ ସେ ଦରିଦ୍ର କୃଷକଙ୍କ ପାଇଁ ଧନ, ପୁଞ୍ଜି ପଡ଼ିବ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଇତିହାସ ତ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲିପାରିବ ନାହିଁ !

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ଶ୍ରେଣୀସଂଘର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତର ରାଜନୀତି ଗତି କରୁଛି, ମନେହୁଏ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ଶତବାର୍ଷିକ ଦିବସ ବେଳକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଜକୁ ୨୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ବେଳକୁ ଏ ଦେଶରେ କୃଷକ ମଜଦୁର ପ୍ରଜା ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସାରିଥିବ । ସେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ପରି ଆଜ୍ଞାବନ ସଂଗ୍ରାମୀ ଓ ଦରିଦ୍ର ଜନତାର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିବ । ସେଦିନର ଚବେଷକ ଓ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ସ୍ମୃତିର ମାଳାଟି ଗୁରୁତ୍ୱ ରଖି ଦେଉଛି । ଏଥିରେ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସହିତ କନିକା ପ୍ରଜାସଂଗଠନର ଜଣେ କର୍ମୀ ଭାବରେ ମୋ ନିଜର ସ୍ମୃତି, ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ନିଜ ଲେଖା, ତାଙ୍କର ଦାନସ୍ତ୍ର ସହକର୍ମୀ ‘ସମାଜ’ର ଜେନେରାଲ ମ୍ୟାନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରଚରଣ ଦାସଙ୍କ ଅଙ୍ଗେ ଲିଭି ଘଟଣା ରହିଛି । ମୋର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ବେହେରା ପୁସ୍ତକଟି ପାଇଁ ବହୁ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

‘ସମାଜ’ର ବାଣୀ ସମ୍ପାଦକ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ଫାର୍ଦ୍ଦ-
ଦିନର ବରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରି
ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ସଂଶୋଧନ କରି ଦେଇଥିବାରୁ ମୁଁ ତାହାକୁ ଗଣ୍ଡର
କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ପୁସ୍ତକଟି ପ୍ରକାଶନ ଦିଗରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ
ସହଯୋଗ ପାଇଁ ମୋର ବରୁ ସବୁଜୀ ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ଆର୍ଯ୍ୟ,
କୈଳାସଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଉମାସ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର, ରମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଓ
ସୁରେନକୁମାର ଶତପଥୀଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ଋଣୀ ।

ପରିଶେଷରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ଓ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାଗୁଡ଼ିକର
ଅଂଶବିଶେଷ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞତା
ଜଣାଉଛି ।

ବିନୀତ
ଲେଖକ

ଆବିର୍ଭାବ
ତା ୧୭।୭।୧୮୯୪

ଡଃ କବିରାମ ଦାଶ

ତିରିତାଳ
ତା ୧।୧।୧୯୭୩

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵେଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ହରିଜନ ଉପବାସ
ଭଙ୍ଗିକଲେ, ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ଵକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଟାଗୋରଙ୍କ—

“ଜୀବନ ଯତନ ଶୁକାୟେ ଯାୟ
କରୁଣା—ଧରାୟ ଏସୋ
ସକଳ ମାଧୁରୀ ଲୁକାୟେ ଯାୟ
ଗୀତ ସୁଧାରସେ ଏସୋ ।
କର୍ମ ଯତନ ପ୍ରବଳ ଆକାର
ଗରଜ ଉଠିୟା । କେ ଗୁଣଧାର
ହୃଦୟ ପ୍ରାନ୍ତେ ହେ ଜୀବନନାଥ
ଶାନ୍ତ ଚରଣେ ଏସୋ ।”

ବ୍ୟସ୍ତବରେ ଏ ଦୁନିଆଁ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଖେଳଘର । ଏଠାରେ ପ୍ରତିନିୟୁତ
ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ସବଳର ଅତ୍ୟାଚାର ଲାଗିରହିଛି । ହୁରୁଡ଼ାର ବାଜ ମିଶି ରହିଛି—
ଧରଣୀର ଅଶ୍ରୁ ପରମାଶ୍ରୁରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଚେତନାର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପରେ ସୁସ୍ଥ ହୁଏ ପଶୁଟା
ରହି ରହି ବିକଟ ଗର୍ଜନ କରି ଚାଲିଛି । ଯେତେବେଳେ ତାର ପାଶବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି
ବଳଶାଳୀ ହୋଇଉଠେ, ସେତେବେଳେ ମାନବାୟା ମୁଣ୍ଡିତ ହୋଇପଡ଼େ । ପ୍ରେତନା
ତାଙ୍କିଲା ଦଳ ପଶୁର ସମ୍ଭାଷଣ ପାଠ କରନ୍ତି । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟ ଶିବାଦଳ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା
କରାନ୍ତି । ପୁତ୍ରଗନ୍ଧ, ରକ୍ତ, ରଣହଂସା, ହୁରୁଡ଼ା, ପ୍ରତିକାରବିହୀନ ଅନାଚାର,
ନାରାଜ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହ, ନଷ୍ଟ ଶାଣିତ ତରବାରର ଝଙ୍କାରରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ମାନବର
ହୃଦୟ । ଯେତେବେଳେ ସୁଖର ଘରରେ ଅନ୍ତ ଲାଗେ, ସେତେବେଳେ ଆସନ୍ନ
ହୋଇଥାଏ ଦଶର ସମୟ । ଶୁଣାଯାଏ ଭାଙ୍ଗିବାର ଶବ୍ଦ । ମହାକାଳର କାଳ
କଟାକ୍ଷରୁ ପ୍ରଳୟର ସଂକେତ ଝଲିସିଉଠେ । ବାଜିଉଠେ ରୁଦ୍ରର ତମ୍ବୁରୁ ।
କରୁଣା ମହାମାନବ ରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଧରାରେ । ରାମକୃଷ୍ଣ, ଚୈତନ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧ,
କ୍ରିଷ୍ଣ ଓ ମହମ୍ମଦ ପ୍ରଭୃତି ଏହିପରି ଜଣେ ଜଣେ ମହାମାନବ । ଏ ଯୁଗର ଗାନ୍ଧିଜୀ
ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜଣେ ମହାପୁରୁଷ ବା ଯୁଗ ଅବତାର । ତାଙ୍କର ଦାକ୍ଷା ବା ଆଦର୍ଶରେ
ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ ଏ ଦେଶ, ଜାତି ବା ସମାଜ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ
ନିଜ ନିଜ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଯାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅବତାରର

ଅଂଶବିଶେଷ । ସେଥିପାଇଁ ସେଦିନର ହଳଦିଆ ସଭାରେ ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳ ଓଡ଼ିଶା ଶାଖାର ଚେୟାରମ୍ୟାନ, ଗୁଣଗ୍ରାସୀ, ପଦ୍ମଭୂଷଣ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥ କହିଥିଲେ—ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଭାରତର, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳର ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ କନିକାର ଗାନ୍ଧୀ ଥିଲେ । କନିକା ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ଏମାନେ ମାନବସମାଜକୁ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ସତ୍ୟ ଓ ଶାନ୍ତିର ଆଲୋକ ।

କନିକା କଲ୍ପର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତିହାସ

କନିକା କଲ୍ପଟି ମୂଖ୍ୟତଃ ଏକ ଜଳଦୁର୍ଗ । ବହୁ ନଦୀ-ନାଳପରିଗୋଭିତ ଏହି କଲ୍ପଟି ପୁଣ୍ୟତୋୟା ବୈତରଣୀ ନଦୀଦ୍ୱାରା ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଛି । ଏହାର ଉତ୍ତର ଭାଗଟି ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାରେ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗଟି କଟକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସମୁଦାୟ କଲ୍ପଟି ପାଞ୍ଚମୁକା, ଛମୁକା, କେରଡ଼ା ଓ କଳଦ୍ୱୀପ ଇଲ୍ଲକାରେ ବିଭକ୍ତ । କନିକାର ପୂର୍ବଭାଗରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଅବସ୍ଥିତ ।

କନିକା ରାଜବଂଶ

ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜବଂଶରୁ କନିକା ରାଜବଂଶର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଯଯୋଦ୍ଧା ଶତାବ୍ଦୀରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ଭାଇ ଭାତୁ ବିବାଦରୁ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ପଳାଇଥାଏ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରି ଏହାର ନାମ କନିକା ଦେଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ ଭୁବନବଳ ଭଞ୍ଜ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରରୁ ଏଠାରେ ଜଣେ ଅନ୍ୟତମ ଜାତିର ରାଜା ରାଜପଣ କରୁଥିଲେ ।

କନିକା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କନକଭୂଇଁ । ଏଠାରେ ଦୁଧ, ଘିଅ, ମାଛ ଓ ଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ପୂର୍ବରୁ ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳଙ୍କ ଅମଳରୁ ଏହି ବାଟ ଦେଇ ଓଡ଼ିଆ ସାଧବପୁଅ ବୈତରଣୀ ମୁହାଣରେ ଜାଭା, ବାଲି, ସୁମାତ୍ରା ଓ ସିଂହଳ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱୀପକୁ ବଣିଜ ନିମନ୍ତେ ଯାଉଥିଲେ । ସେସବୁ ଦେଶରୁ ମଣି, ମୁକ୍ତା, ଗୁଆ, ଲବଙ୍ଗ ଓ ଅଲେଇଚ ପ୍ରଭୃତି ଆଣୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଧନୀ ହୋଇପାରୁଥିଲେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ ।

କନିକାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୪୩ ହଜାର ୧୮୧ ବର୍ଗମାଇଲ । ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରେ ଏହାର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଏକ ଲକ୍ଷ ଥିଲା । ମୋଟ ଜମି ପରିମାଣ ୨ ଲକ୍ଷ ୮୧ ହଜାର ୪୭୮ ଏକରରୁ ୧ ଲକ୍ଷ ୩ ହଜାର ୭୩୮ ଏକର କେବଳ ଜଙ୍ଗଲ, ନଦୀ ନାଳ ଓ ବାଲିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୂର୍ବରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର । ତାର

ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳ ଜଙ୍ଗଲରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମୋଗଲ ଓ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ନିମନ୍ତେ କନିକାର ପୂର୍ବଦ୍ୱାରୀ ରାଜାମାନେ ଏହି ଜଙ୍ଗଲ ସୃଷ୍ଟି କରି ତହିଁରେ ନାନାପ୍ରକାର ହିଂସ୍ର ଜୀବଜନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିଥିଲେ । ତା ବ୍ୟତୀତ ଏହା ନିମ୍ନଭୂମି ହୋଇଥିବାରୁ ସମୁଦ୍ରର ଲହରୀ ରାଜ୍ୟ ଭିତରକୁ ମାଡ଼ି ଆସିବାର ସହାବନା ଖୁବ୍ ବେଶି ଥିଲା । ଜଙ୍ଗଲଗୁଡ଼ିକ ଲୁଣା ଲହରୀରୁ ରାଜ୍ୟକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବନ୍ଧ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ବନ, ଗୁଆଁ, କେରୁଆ, ସୁନ୍ଦରୀ ଓ ହେନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ବୃକ୍ଷ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରିଛି । ବୈତରଣୀ ନଦୀ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶିବା ସ୍ଥାନଟି ଧାମରା ମୁହାଣ ନାମରେ ନାମିତ । ଏହାର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ଶକ୍ତି ପୀଠ ଅଛି । ଦୁହେଁଯାକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବତା । ଉତ୍ତରଭାଗ ଦେବୀଙ୍କ ନାମ ଧାମରାଇ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପାଖ ସାତଭାୟାରେ ପଞ୍ଚୁରାଇ ଦେବୀ ଅଛନ୍ତି । ପୂର୍ବେ ଏଠାରେ ସାଧବପୁଅମାନେ ଦେବୀଙ୍କୁ ଭୋଗ ମନାସି ବଣିଜ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଧାମରାଇ ମୁଖ୍ୟତଃ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ଦେବୀ ରୂପେ ପରିଚିତ । ଆବହମାନ କାଳରୁ କୈବର୍ତ୍ତ କୁଳଲଳନାମାନେ ଏହାଙ୍କର ପୂଜାକରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଏହାର ଆଖପାଖ ଅଞ୍ଚଳ ମୁଖ୍ୟତଃ କୈବର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ ଥିଲା । ସାଧବମାନଙ୍କ ବୋଇତରେ ସେମାନେ ନାଉରା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଗର୍ବ ଯେ ସେମାନେ ଦାସରାଜାଙ୍କ ବଂଶଧର । ତାଙ୍କର ବଂଶର ଜଣେ କନ୍ୟାକୁ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗରେ ଶାନ୍ତନୁ ମହାରାଜ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଘୋଡ଼ା ନାଚ ଓ ନାବପୂଜା ପରମ୍ପରା ରହିଆସିଛି । ଏହା ସେମାନଙ୍କର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପର୍ବ ।

ରାଜା ଭୁବନେଶ୍ୱରୀରୁ ରାଜା ବଳଭଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୮ ପୁରୁଷ ରାଜତ୍ୱ କଲ ପରେ ଏହି ବଳଭଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ସମୟରେ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କଲେ । ବଳଭଦ୍ର ଭଞ୍ଜ କମ୍ପାନୀ ସହତ ନୂଆ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହି ସନ୍ଧି ଫଳରେ ୮ ହଜାର ୮୦ କାହାଣ କଉଡ଼ି କନିକାର ପେସୁକସ୍ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ୧୮୦୩ ମସିହାର ଡିସେମ୍ବର ୭ ତାରିଖରେ ଏ ସନ୍ଧିପତ୍ର ସ୍ୱକ୍ଷରତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପୁଣି କନିକା ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ସାମନ୍ତ ରାଜା ଥିଲେ । ଜଳଦସ୍ୟୁ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ହାତରୁ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷାକରିବା ଏମାନଙ୍କର କାମ ଥିଲା ।

ରାଜା ବଳଭଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭଞ୍ଜ ଓ ହରିହର ଭଞ୍ଜ । ୧୮୧୩ ମସିହାରେ ରାଜା ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କ ଦୁଇ ପୁଅ ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ କମ୍ପାନୀ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ । ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । ଶେଷରେ ୧୮୧୬ ମସିହା ମଇ ମାସ ୩ ତାରିଖରେ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରଫାନାମା ହେଲା ।

ରାଜା ଜଗନ୍ନାଥ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ୧୮୧୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୮ ତାରିଖରେ ହରିହର ସମସ୍ତ କିଲାର ମାଲିକ ହେଲେ । ରାଜା ସିବିନ୍ଦ୍ରମ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ୧୮୫୭ ମସିହାରେ ରାଜା ପ୍ରଭୁନାଥ ଭଞ୍ଜ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ । ଏତେବେଳକୁ ରାଜ୍ୟର ରାଣ ପ୍ରାୟ ୯ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ହୋଇଥିଲା ।

ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଦଖଲ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ରାଜା ନର ରୂପରେ ଦେବତା । ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କରିବା ମଧ୍ୟ ମହାପାପ । ରାଜାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ସୁବିଧା ପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ତେଣୁ ପ୍ରଜାଙ୍କର କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ରାଜା ସରକାରୀ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଯୁଦ୍ଧ, ବେଠି ବା ବେଗାରିରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଲଗାଇ ପାରୁଥିଲେ । ଜମିବାଡ଼ିରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବେଦଖଲ ମଧ୍ୟ କରିପାରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଓ ରାଜଭକ୍ତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ରାଜା ଓ ରାଜ-ବିରାଦର ଲୋକେ କ୍ରମେ ଆତ୍ମସଂସ୍ଥ ହୋଇ-ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଦେଇ ନିଜେ ସୁଖସନ୍ତୋଷ ଓ ବଳାସବ୍ୟସନରେ ମଜ୍ଜି ଗଲେ । କବିବର ରାଧାନାଥ ରାଜାମାନଙ୍କର ଏଭଳି ଆଚରଣକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଲେଖିଥଲେ—

“ରୁଡ଼ିଶ ରହୁନ ଆମୋଦେ ଆବାଳ-
ରକ୍ଷଣ, ପାଳନ, ଭୋଗ ଏ ଧରାର,
ପରସେବା ଲାଗି ଚୁମର ଜନମ,
କାଷ୍ଠ-କଣ୍ଠୀରବ ମାତ୍ର ଜଣେ ଜଣେ,
ଦିଶୁଛି-ତମିରେ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରତିହତ,
ଆଶ୍ରୟନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ନେତ୍ରେ ବାଗୀଶ୍ୱରୀ,
ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଗଣ କେବଳ କଣ୍ଠକ
ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ପରି ସଦା ସ୍ତବକାଶ୍ରୀ,
ପ୍ରଭୁ ବୋଲାଇଣ ତୁମ୍ଭେ ଅନୁକ୍ଷଣ
ବାଇ ଶୁଣିବାକୁ ଖଲର ଜଳଜନା,
ସନ୍ଧ୍ୟା ହୃଦେ ବାଜେ ଯେନ୍ତେ ଶତ ସୂନୀ,
ସଦ୍ଧି ଲେଖେ ସ୍ଥାନ ନ ଲଭେମାନସେ,
ସଜାତ, ମୃଗୟା, ପକ୍ଷୀ, ନିଶା, ପଶା,
କିଏ ତୁମ୍ଭେ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଆସିଲ କାହିଁକି ?

ବିଦ୍ୟାକୁ ମଣିଲ ଶିବ-ନରମାଳ !
ତନ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟେ କଲ ତୃତୀୟକୁ ସାର;
ଆତ୍ମ ସେବାକଲ କୌଳିକ ଧରମ;
ପ୍ରଧାନ ମନୁଷ୍ୟେ ଅମନୁଷ୍ୟସତେ !
ଧନ ଦର୍ପ ଶୋଥେ ରୁଦ୍ଧ କର୍ତ୍ତୃପଥ,
ଦିବା ଦିବାନ୍ତର ନୟନେ ଯେପରି;
ଆସ୍ଥାନ-ନଳିନୀ-ଧୂର୍ତ୍ତି ବକ ଠକ,
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଗଉଡ଼ ଭଣ୍ଡାରୀ !
ହେଲ ଦେହଲଗା ଛତ୍ୟର ବାହନ !
ଭଲ କଥା ଲାଗେ କାନକୁ ଅଲଗା !
ସ୍ୱାର୍ଥାନୁପୀ-ମିଥ୍ୟାବାଦେସଦା ରୁଚି,
ସଦା ଅଭରୁଚି ରାଜସେ, ତାମସେ;
ଖେଳ କଲ ତୁମ୍ଭେ ଜୀବନ ବ୍ୟବସା !
କାହିଁ ଯିବ ଥରେ ଭାଲିବ ନାହିଁକି ?”

ଅତ୍ୟାଚାର କ୍ରମେ ଅସହ୍ୟ ହେବାରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ ରାଜା ବା ରାଜବିରାଦର ଶାସକମାନେ ଆମର ମାଲିକ ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅନ୍ୟ

ଞ୍ଚା ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପାଖରେ ଆସନ୍ତି କଲେ ବେଠି ବେଗାରିରୁ ମୁକ୍ତ ମିଳିବ । ତେଣୁ ୧୮୫୧ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମେ ଏ କଲରେ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳକୁ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ଶେଷ ହୋଇ ସାରିଥାଏ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସାହସ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ି ଯାଇଥାଏ । ଅତରଳ ରଣଭର ଏବଂ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମେଲ ଯୋଗୁ ରାଜା ପହୁନାଭ ଉଞ୍ଚ ସରକାରଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ବର୍ଷ ସଜାଣେ ଶାସନ କରିବାକୁ ଆବେଦନ କଲେ । ଏହି ଆବେଦନ ୧୮୭୨ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ମାସ ୪ ତାରିଖରେ ମଞ୍ଜୁର ହେଲା । ରାଜ୍ୟ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଲା । ଶାସନର ସୁବିଧା ଓ ସୁରୁଖୁରୁରେ କର ଆଦାୟ ପାଇଁ ଏତିକିବେଳେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଆଶିକ ଜମିର ମାଲିକ ହେଲେ । ମାତ୍ର ସତ୍ତା ରହିଲା । ସେ ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କଲେ ପ୍ରଜାମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଞ୍ଚିତ ହେବେ ।

୧୮୭୫ ମସିହାରେ ସିଭଲ କୋର୍ଟ ରାଜା ପହୁନାଭ ଉଞ୍ଚକୁ ବାହୁଲ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଡିସ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ପରେ ରହିଲା । ରାଣୀ କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ପାଟ-ମହାଦେଈଙ୍କ ଆବେଦନକ୍ରମେ ୧୮୮୪ ମସିହାରେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ ମଞ୍ଜୁର ହେଲା । ରାଜା ନୃପେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଉଞ୍ଚକୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ସେ ମଧ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଲେ । ୧୮୯୧ ମସିହାରେ ରାଜା ପହୁନାଭ ଉଞ୍ଚଙ୍କର ବିୟୋଗ ଘଟିଲା । ଏହା ପରେ ରାଣୀ କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ପାଟମହାଦେଈ ଆଜି ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ଦେବଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହାଙ୍କର ନାମ ହେଲା ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଉଞ୍ଚଦେଓ । ମାତ୍ର ସେ ନାବାଳକ ଥିବାରୁ ଇଷ୍ଟେଟ୍ ପୁଣି କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଡିସ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ଏତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଥର ପାଇଁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲା । ୧୮୯୪ ମସିହାରେ କନକା ଇଷ୍ଟେଟ୍ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ମିଃ ସଂଖୀଓଡ଼ ଦ୍ୱୟେନ କନକା ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ସୁଲ ଚିତ୍ର ତାଙ୍କ ସତ୍ତା ସେଟଲମେଣ୍ଟ ରିପୋର୍ଟରେ ଦେଇଥିଲେ । ତହିଁରେ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ :—

Status of the Killah before and after British Occupation

The Status of the Chiefs of Kanika down to 1803 was more or less that of the Semi-Independent rulers of a small principality. There were in possession of full Sovereign rights within the Killah, and their allegiance to the Kings of Orissa and subsequently to the

Mohamadan and the Marhatta rulers of the Province, was only nominal. The Killah situated as it is along the sea coast, covered with dense jungle, must ordinarily have been difficult of access and its Raja must of necessity, have been left very much to themselves. Since the occupation of the Province by the British power there has been sad falling off in the status of the Killah. In Regulation XII of 1805, the Raja of Kanika is described as a Zamindar, his peskush or tribute is converted into land revenue and his rights, as a semi-independent chieftain, practically extinguished. In return for the loss of rights and Sovereign powers, the Raja of this Estate, however, enjoyed protection against invasion to which it used to be subjected frequently in former times and this protection may be said to be some compensation for the loss of their semi-independence.

Brief history of the Estate from 1803 to 1834

The history of the Estate from 1803 down to 1845 has been fully described in the Persian roydad of the settlement of the Estate which was made under the supervision of the then Collector Mr. Gilmore and I give an abridged translation of its opening chapter :—

“From the time of the Marhattas till 1210 Amli (1803), this Killah was held by Raja Balabhadra Bhanja at a tribute of Rs. 581-1, and in 1804 when the province was occupied by the British Government, the Raja presented himself before the Commissioner for settling the affairs of Cuttack consented to the

settlement of his Zamindari of Killah Kanika, Kerara and Kaldwip at an annual jama of Rs. 20,407-13-4 and on the 7th December, 1803 executed an ekrarnama and received a kaolnama from the British Government and paid revenue due for 1211 Amli (1804) in 1212 Amli (1805). Some malpractices of Raja Balabhadra Bhanja having come to the notice of the British authorities, his Killah was placed under Khas Tahasil, and the Collector of the District was charged with the duty of taking up all matters relating to it. The Raja was imprisoned for sometime at Balasore and afterwards at Mednapore. About a year later was received an order from the Secretary to the Government, dated the 7th May 1806, forwarded with the Commissioner's letter dated the 13th May, directing to release the Raja from imprisonment and to restore him his Zamindari of the Killah and in accordance with the above instruction, the Raja was sent free and after the execution by him of an ekrarnama and a kist-bandi for the payment of Peskush for his Killah, he was on the 17th July 1806 reinstated in his Zamindari.

"On the 6th Aghran 1220 Amli (1813) Raja Balabhadra Bhanja died leaving two sons, Jagannath Bhanja and Harihar Bhanja, both of whom applied for the Registration of their names in the place of their deceased father, and before any orders were passed on this application, a roobakari of the Dewani Adawlat of this District, dated the 8th June 1813, forwarding a copy of the roobkari of the court of appeal, Calcutta, dated the 28th May and the orders of the Board of Revenue of these provinces dated the 15th

and the roobakari of the collector of this District dated the 18th June 1813, directing registration of the name of Raja Jagannath Bhanja in respect of the Killah and attached Mogulbandi Zamindari, having been received, an ekrarnama and a Kabuldāt-Kistbandi were, in accordance with the usual practices taken from Raja Jagannath Bhanja, to whom a koolnama and a dakhlanama were granted by the British Government. The younger son of the Late Raja being dissatisfied, instituted a partition suit in the Provincial Court of Appeal, Calcutta against his elder brother Raja Jagannath Bhanja, and while this suit was pending the latter Raja induced his brother to agree to an amicable arrangement by which the former was to own and possess 8½ annas and the latter 7½ annas of the rajgee and the Zamindari left by their deceased father, which were to be entered in the Collectorate of Cuttack in their joint names and in accordance with the above amicable arrangement, and the roobakari dated the 3rd May 1816, Killah Kanika and the attached Mogulbandi Zamindari were, with a specification of shares, duly registered in the joint names of the two brothers who executed the usual ekrarnama and kistabandies and become Malguzardars under the British Government. Raja Jagannath Bhanja having soon after died, leaving no sons, the name of Raja Harihar Bhanja was, under the roobakari of the Dewani Adwāl of this District, dated the 1st March 1819, forwarding a copy of the roobakari of the Commissioner of the Division dated the 26th February, to the court of appeal, and the roobakari of the Collector of Cuttack, dated the 18th March 1819, recorded in respect of the 8½ annas share

of the Late Raja and Harihar Bhanja thus became the sole pro-prietor of the Estate."

କୋଟ ଅଫ୍ ଓଡ଼ିଆ ପରେ

୧୯୦୨ ମସିହାରେ ରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ଫେରିପାଇଲେ । ପୂର୍ବତନ ରାଜୁଡ଼ା ଶାସନ ପରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଶାସନାଧୀନରେ ଥିବା ବେଳେ ପ୍ରଜାମାନେ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଜବନର ଗୋଟାଏ କିଛି ମୂଲ୍ୟ ଅଛି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଟିକିଏ ସ୍ବାଧୀନତା ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ।

ସାବାଳକ ରାଜା ଜମିଦାରୀ ଫେରିପାଇବା ପରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ରାଜକୋଷ ଶୂନ୍ୟ । ତାହା ପୂରଣ ପାଇଁ ସେ ନୂଆ ନୂଆ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ନିଜ ଜମିଦାରୀର ଶାସନ ଖସଡ଼ାଠିକି କରାବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଶାସନ ଖସଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ତା ଫଳରେ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଜଣେ ଜଣେ ହେଡ଼ମ୍ୟାନ ରହିଲେ । କେତେକ ଗ୍ରାମକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ତହସିଲ ଗଠନ କରାଗଲା । ଜଣେ ତହସିଲଦାର ତା ଦାୟିତ୍ବରେ ରହିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପିଅନ, ବରକନ୍ଦାଜ, ମୋହରର, ଅମିନ ଓ ଚପରାଣି ରହିଲେ । ଏହିପରି କେତୋଟି ତହସିଲକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ସର୍କଲ ଗଠିତ ହେଲା । ଏହାର ଅଧିକାରୀଙ୍କୁ ସର୍କଲ ଅଫିସର କୁହାଗଲା । ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ମ୍ୟାନେଜର ରହିଲେ ।

୧୯୧୮ ମସିହା ବେଳକୁ ଉତ୍କଳଗୌରବ ମଧୁସୂଦନ ଓଡ଼ିଶାର ଅପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦୀ ଜନନାୟକ । ୧୯୧୭ ମସିହାରେ ଶାସନ ଫରାସ୍ତ ପାଇଁ ଯେଉଁ ମଣ୍ଡେରୁ କମିଶନ ଭାରତ ଆସିଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଆଗରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ କନିକାବାଜା, ଶେରଗଡ଼ବାଜା, ଶ୍ରୀଧୁଳୁ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦାସ, ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଶ୍ରୀଧୁଳୁ ସୁଦାମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଶ୍ରୀଧୁଳୁ ହରିହର ମିଶ୍ର ଡେପୁଟେସନରେ ଯାଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରୁ କନିକାବାଜା ମଧୁବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ନିଜର ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ବଳରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇପାରିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ପରମର୍ଶରେ ଶାସନ ଚଳାଇଲେ । ରାଜ୍ୟରେ ସ୍କୁଲ ଓ ଡାକ୍ତରଖାନା ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ କଲେ ।

୧୯୧୮ ମସିହା ବେଳକୁ ବର୍ଷା ଅଭାବରୁ ସମଗ୍ର କଲିରେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । କନିକାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦେଖାଗଲା । ପ୍ରଜାଏ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ହାରୁମୁଳ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ମୁଠିଶାଗ ଖାଇଲେ । ଶେଷକୁ ତାହା ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ବାପସୁଅକୁ, ସ୍ୱାମୀସ୍ତ୍ରୀକୁ ଗୁଡ଼ି ପଳାଇଗଲା । ଏକଥା ସରକାରଙ୍କ କାନକୁ ଗଲା । ସରକାର ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ମାତ୍ର କନିକାରାଜା କହିଲେ ଯେ ମୋ ରାଜ୍ୟରେ ମୁଁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ନିବାରଣ କରିଦେବି । ସରକାର ମାରବ ରହିଲେ । ୧୯୧୯ ମସିହା ବେଳକୁ ରାଜା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଧାନ ଗୋଲ୍ଲମାନ ଖୋଲିଲେ । ବୈଧ ଓ ଅବୈଧ ଉଭୟ ଉପାୟରେ ସେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡା ଓ ମହାଜନମାନଙ୍କଠାରୁ ଧାନ ନେଇ ସେସବୁ ଗୋଲ୍ଲରେ ଗଚ୍ଛିତ କଲେ । ଏତେବେଳକୁ ମଧୁବାବୁଙ୍କ ପ୍ରଭାବ, କନିକାରାଜାଙ୍କ କୌଶଳ ଓ ରାଜଭକ୍ତି ଯୋଗୁ କନିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରାୟ କୌଣସି ସନ୍ତାନ ନ ଥାଏ । ରାଜା ନିୟମ କଲେ ଯେ—(୧) ରାଜ-ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କେହି ଧାନ ବିକ୍ରି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । (୨) ଲୋକେ ନେଉଥିବା ଧାନର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିକ୍ରି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । (୩) ଜଣେ ଲୋକକୁ ଦିନକୁ ସେରେ ଲେଖାଏଁ ଧାନ ଦିଆଯିବ ।

ଏ ନିୟମ ଯୋଗୁ ଯେଉଁମାନେ ଗୋଲ୍ଲଦାର ଓ ପିଅନମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିପାରିଲେ, ସେମାନେ ଧାନ ପାଇଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ହଇରାଣ ହେଲେ । ସର୍ବୋପରି ଜଣପିଣ୍ଡ ସେରେ ଧାନ ଦିଆଯିବାର ଯେଉଁ ନିୟମ ହେଲା, ତାହା ଘୋର ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କଲା । ପରିବାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଗୋଲ୍ଲ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଅନୁକୂଳ ହେଲେ; କାରଣ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଭୟ ଥିଲା ଇନ୍ଦ୍ର ଓ ସମ୍ମାନର । ତେଣୁ ଯୁବକ ଶେଷ ଓ ବୋହୂମାନେ ପରିବାରର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଡାକ୍ତାରେ ଭାଗୀଦାର ହେଲେ । ଫଳରେ ସମସ୍ତେ ଅର୍ଜାହାରରେ ଦିନ ବିତାଇଲେ ।

ଧାନ ପେଲିଦିଏ ସାତ

୧୯୧୯ ମସିହାରେ ଯେଉଁ ଫସଲ ହେଲା, ତାହା ଲୋକଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲା ନାହିଁ । ୧୯୧୮ ମସିହାର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଗରିବ ଲୋକମାନେ ଗୁସ୍ତ କରିପାରି ନ ଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଗୋଲ୍ଲରୁ ଧାନ କରଜ ନେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଧାନ ଅମଳ ପରେ ତାହା ଆଗ ସୁରୁବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏତିକିବେଳେ ଗୁମାସ୍ତା ଓ କୟାଳମାନେ କାରସାଦ କଲେ । ଲୋକେ ଧାନ ନେଇ ଜମା କରିବାପରେ କୟାଳମାନେ ଧାନ ମାପି ନିଅନ୍ତି । ଏମାନେ ଧାନ ମାପିବା ବେଳେ ରାମ, ଦୁଇ, ତିନି କରି ସତର ଯାଏ ଗଣିବା ପରେ କହନ୍ତି—ହେ, ଧାନ ପେଲିଦିଏ । ତା ପରେ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ସାତ । ସେ ଗଣିବା କାଳ୍ପନା ଏହିପରି—ରାମ, ଦୁଇ...ପନ୍ଦର, ପନ୍ଦର, ଷୋହଲ, ଷୋହଲ—ସତର, ସତର, ସତର ଧାନ ପେଲିଦିଏ, ଧାନ ପେଲିଦିଏ ସାତ, ସାତ ପୁଣି ଆଠ, ନଅ ଇତ୍ୟାଦି । ଏଥିରେ କେହି ଆପତ୍ତି କଲେ ପିଅନମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ମାଡ଼ ଆରମ୍ଭ

ହୋଇଯାଏ । ଶେଷରେ ରାଜାଙ୍କ ଧାନ ଗୋଲରେ ଜମା ଦେଇ ଅବଶିଷ୍ଟ ଧାନ ଅମଳ-
ମାନେ ନିଅନ୍ତି ।

କରଭାର ଆରମ୍ଭ

୧୧୨୦ ମସିହା ବେଳକୁ ଅତିବୃଷ୍ଟି ଓ ବନ୍ୟା ଯୋଗେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇ-
ଗଲା । ପ୍ରଜାଏ ଝଟଣାଗୁଡ଼ି ପାଇଁ ଆପତ୍ତି କଲେ । ମାତ୍ର ଝଟଣା ତ ଗୁଡ଼ି ହେଲା ନାହିଁ,
ତା ବଦଳରେ ପ୍ରଥମେ ଜଣପିରୁ ଗୁଣି ଅଣା, ପରେ ତାହା ଆଠ ଅଣାକୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ
ନୂଆ ଜଙ୍ଗଲକର ଝଟଣା ସହିତ ଆଦାୟ କରାଗଲା । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି—
ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଥିବା ବନଜଙ୍ଗଲରୁ ପ୍ରଜାଏ ଜାଲେଣିକାଠ ଫଗୁ ହ କରିବା ସଙ୍ଗେ
ସଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦରୀ ନାମକ ଏକ ଗଛ ଆଣି ଲଙ୍ଗଳ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ
ଜଙ୍ଗଲକର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଗଲା । ଭଦ୍ରକର ସାମନ୍ତ ଭଗବତ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ର ଏକଥା
ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା କାଉନସିଲରେ ପକାଇଲେ । ମାତ୍ର ଫଳ ବିପକ୍ଷିତ ହେଲା । ନୂଆ
ନୂଆ କର ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ବସିଲା । ସେତେବେଳକୁ ମଧୁବାବୁ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାର
ମନ୍ତ୍ରୀ ।

୧୧୨୦ ମସିହାରେ କଲିକତାରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀ
ଏଠାରେ ସରକାରଙ୍କ ସହ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କଲେ । ବହୁ ବାଦ-ବିବାଦ
ପରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଜୟୀ ହେଲେ । ସ୍କୁଲ-କଲେଜ, ଅଦାଲତ ଓ ଆଇନସଭା ବର୍ଜନ-
ଏ ଭଳି ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ଗାନ୍ଧିଜୀ ଗଣ-ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ
ଦାସ କଲିକତା କଂଗ୍ରେସରୁ ଫେରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଅସହଯୋଗ ବାଉଁ ପ୍ରସାର କଲେ ।
୧୧୨୧ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଅସହଯୋଗର ବାଉଁ ପ୍ରଥମେ କନିକାରେ
ପ୍ରବେଶ କଲା । ବାବାଜୀ ରାମଦାସ ଏ ବାଉଁ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର କନିକାରେ
ପହଞ୍ଚିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କୁ ୧୦୭ ଦଫାରେ ଗିରଫ କରାଯାଇ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା
କୋର୍ଟକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା । ଏହିକେବେଳେ କନିକାରାଜାଙ୍କର ଯେଉଁ ହୁସାବ-
ରକ୍ଷକ ଜଣକ ତାହାଙ୍କ ଯାମିନ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାକୁ ଗୋପନରେ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ
ଏବଂ ବାବାଜୀଙ୍କ ବିରୋଧରେ କେହି ସାକ୍ଷ୍ୟ ନ ଦେବାକୁ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ
ତାହାଙ୍କ ନାମ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା ।

ଜନ୍ମ ଓ ଶିକ୍ଷାଲାଭ

ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ଜନ୍ମ ୧୮୯୪ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସ ୧୭ ତାରିଖ ।
ସନ ୧୩୦୧ ଯାଇ ଗ୍ରାବଣ ୨ ଦିନ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀରେ । ପିତାଙ୍କ ନାମ କାଳିଚରଣ

ବେହେରା । ପାଞ୍ଚମୁକା ଇଲ୍ଲାନର ଆଞ୍ଚପଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କ ଘର । ସେ ଜାତିରେ ଗୋପାଳ । କାଳଚରଣ ଦୁଇପୁଅର ଜନକ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଓ କନିଷ୍ଠ ଚନ୍ଦ୍ରଭୂଜ । ତାଙ୍କର ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ତା ସହିତ ଗୋ-ମହୁଷାଦି ପଶୁ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସମାଜରେ ଯେଉଁମାନେ ଧନୀ, ମାମା ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକ ବୋଲି ଗଣାଯାଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଜଣେ ଥିଲେ । ସେହିକାରଣରୁ ସେ ଜାତିଭେଦଙ୍କର ବେହେରା ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ତେଣୁ ବଡ଼ପୁଅକୁ ଦୁଇ ଅକ୍ଷର ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବାଲିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଗ୍ରାମର ପାଠ ଶେଷ କଲେ । ଏହା ପରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପାଇବା କଥା । ମାତ୍ର ତାହା ସମ୍ଭବ କିପରି ? କାରଣ ସେତେବେଳେ ଆଜିକାଲି ପରି ଏତେ ସ୍କୁଲ ନ ଥିଲା କି ଯିବା ଆସିବାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ହେଲେ ୨୫ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଥିବା ଭଦ୍ରକକୁ ଚାଲି ଚାଲି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାଳଚରଣ ଦ୍ଵିଧାରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଏତିକିବେଳେ ଗୋଟିଏ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ଘଟିଲା ।

ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭିକ୍ଷାପାଇଁ ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଥିଲେ । ଚାଲି ଚାଲି ସେ କାଳି-ଚରଣଙ୍କ ଦୁଆରେ ଠିଆହୋଇ ଭିକ୍ଷା ମାଗିଲେ । ବାଳକ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଡାକ ଶୁଣି ଆସ୍ତ୍ରୁଲାଏ ଚାଲି ଆସି ତାହାଙ୍କ ଭିକ୍ଷାପାତ୍ରରେ ଅଜାଡ଼ିଦେଲେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପିଲଟିର ଏପରି ଦୟା ପଣ ଦେଖି ତାର ହାତ ଧରି ପକାଇଲେ । ତା ପରେ ହସ୍ତରେଖାଗୁଡ଼ିକ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏତିକିବେଳେ କାଳିଚରଣ ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ—ଏ ପିଲଟି କାହାର ? ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ମୋ ପୁଅ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ କହିଲେ—ଏ ପିଲଟିର ରାଜଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଗୁଣଅଛି । ଏ ଦିନେ ନିଶ୍ଚୟ ରାଜା ହେବ । ଆପଣ ଭଲ ଭାବରେ ଏହାକୁ ଶିକ୍ଷା-ପାଠ ଦିଅନ୍ତୁ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଚାଲିଗଲେ ।

ଏଣେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କ ଚାଲି ଓ ବନ୍ଦ୍ୟା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ଦେଖି ପଡ଼ୋଶୀ ଓ ଶିକ୍ଷକ-ମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ନିମନ୍ତେ କାଳିଚରଣଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ପିଲଟି ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ଆଉ ଯାହା ହେଉ, ଷ୍ଟେଟରେ ଖର୍ଚ୍ଚିଏ ଚାଲିଯାଇ ରାଜ ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରିବ, ଏହି ଇଚ୍ଛାରେ କାଳିଚରଣ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ରାଜ ଅନୁଗ୍ରହ ସାମାନ୍ୟ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ନ ଥିଲା । ସେତେବେଳର ଜଣେ ଜଣେ ପିଅନ ବର୍ତ୍ତମାନର କଲେକ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ କ୍ଷମତା, ସମ୍ମାନ ଓ ଆସ-ଅଭିମାନରେ କମ୍ ନ ଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟା ଅମଳର ବର୍ଗୀ ଶାସନ ସହିତ ରାଜାଙ୍କ ପି ଆଦା ଶାସନ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଥିଲା । ଜଣେ ପିଅଦା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମକୁ ପଶି ଯାଉଥିଲେ ସେ ଗ୍ରାମରେ ତାଟି କବାଟ ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଉଦ୍ଭୁକ୍ତ ହାଇସ୍କୁଲରୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ମାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ ପାସକରି ରାଜ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଫିସରେ ହସ୍ତାବ ରକ୍ଷକ (accountant) ରୁକ୍ଷିତ କଲେ ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ

୧୯୧୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୧୮ ତାରିଖରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ରାଉଲଟ୍ ବିଲ୍ ପାସ କରାଇଲେ । ଆନ୍ଦୋଳନ ଦମନ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ କି କି କ୍ଷମତା ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ଏଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଅପ୍ରେଲ ମାସ ୭ ତାରିଖରେ ଏହା ବିରୋଧରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏହାର ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଯେ ବର୍ଦ୍ଧନ ଓ ଚମ୍ପାରଣରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୦ ମସିହାର କଲିକତା କଂଗ୍ରେସରେ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଗଲା । ଦେଶବାସୀ ସରକାରଙ୍କୁ ନୂତନ ଭାବରେ ବିରୋଧ କରି ଶିଖିଲେ । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଯୁବରାଜ ଭାରତ ଭ୍ରମଣରେ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିକ୍ଷୋଭ କରି ୩୦ ହଜାର ଲୋକ କାରାବରଣ କଲେ । କନିକାର ଅନ୍ଧାର ମୁଲକରେ ସେ ବାଉଁଶ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯୁବକ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଡ଼ିଙ୍ଗିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ବାବାଜୀ ରାମଦାସ ଏତକବେଳେ ଅସହଯୋଗ ବାଉଁଶ ନେଇ କନିକାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେତେବେଳକୁ କୁଳବୃଦ୍ଧ ମଧୁସୂଦନ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ତ୍ରୀ । କନିକାରାଜା ମଧୁବାବୁ ଓ ଇଂରେଜ ସରକାର ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଥିଲେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବାଇ ଦେବା ପାଇଁ ରାଜାବାହାଦୁର ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥାଆନ୍ତି । ପିଙ୍ଗଳ କୋଡ଼ର ୧୦୭ ଦଫାରେ ରାମଦାସ ବାବାଜୀ ଗିରଫ ହେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଗୋପନରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରଭୋକନାରେ ବାବାଜୀଙ୍କ ବିରୋଧରେ କେହି ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏତକବେଳେ ରାଜକନିକା ହାଇସ୍କୁଲର ପିଲାମାନେ ଧର୍ମପଠ କରି ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଆସିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଲେ । ଫଳରେ ୭ ଜଣ ଗ୍ରହଣ କନିକାରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ରାଜାବାହାଦୁର ଏହି କାରଣରୁ ନୂଆହୋଇ ଗଢ଼ି ଉଠୁଥିବା ହାଇସ୍କୁଲଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ରାଜା ସାଟିଫିକେଟ୍ କ୍ଷମତା ହାସଲ କରି ସାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଜମିନିମାର ନୂତନ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହାରରେ ସେ ଖଜଣା ଅଧୁଳ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ ପୂର୍ବକ ୧୯୨୧ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ରୁକ୍ଷିତରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଚାଲିଆସିଲେ ।

ରାମଦାସ ବାବାଜୀଙ୍କ ବିବୃତ୍ତ

ଗିରଫ ପରେ ରାମଦାସ ବାବାଜୀ କୋର୍ଟରେ ତାଙ୍କ ବିବୃତ୍ତରେ କହିଥିଲେ—
 ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଗତ ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଆମକୁ ଶୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ
 କଳକାରାଜା ନାନା ଉପାୟରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ
 ଦବାଇ ଦେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ଯଦି ତୁମେ ହିନ୍ଦୁ ଏବଂ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ରକ୍ତ ତୁମ
 ଦେହରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି, ତେବେ ଏ ସୈତାନ ସରକାରଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରଣ
 ହୁଅ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ବିବୃତ୍ତିଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୋଇଛି ତାହା ଅବକଳ ନିମ୍ନରେ
 ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା—

“The sinful oppressive government which has been ruling over India for 200 years has ruined us. Do not trust this sinful Satanic Government. The Raja of Kanika is a creature of this Satanic Government and he has been opposing and oppressing Non-co-operators in various ways. If you are really Hindus and have got the blood of Aryans, do not be deceived by the Satanic Government. They are swindlers.”

ଅସହଯୋଗର ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ

(୧୨) ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ମେଢ଼ା
 ନୂଆଁ ଦୋଳମଣ୍ଡପରେ ଏକ ସଭା ବସି ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ।
 ରାଜାସାହେବଙ୍କ ନୂତନ ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ବିରୋଧ ପାଇଁ କର୍ମୀମାନେ ଠିକ କଲେ ।
 ସର୍ବଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ଘାଟିତ, ଗୟାଧର ସାମଲ, କୈଳାସଚନ୍ଦ୍ର ଧାମଲ, ସହକରଣ
 ବେହେରା ଓ ବନମାଳୀ ନାୟକ ଏହି ୬ ଜଣ ଶ୍ରୀମତୀ ତାହାଙ୍କ ସହ ଆସି ମିଶିଲେ ।
 ପାଞ୍ଚମୁକାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ଏହା ବିରୋଧରେ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ
 ମଧ୍ୟ ସଭାସମିତି ବସି ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ଉପକାରଣ ବ୍ୟୟକୁ କୁହାଗଲା । ପାଞ୍ଚମୁକାର
 ଏ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଛମୁକା ମଧ୍ୟ ଜାଗରିତ ହେଲା । ସେହି ଜାନୁୟାରୀ
 ମାସରେ ସେଠାରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ବିରୋଧ
 କରାଗଲା । ଫେବୃୟାରୀ ମାସ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ସିଜିଟିଠାରେ ଏକ
 ସଭା କରାଗଲା । ଶ୍ରୀ ସହକରଣ ବେହେରାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନରେ ଉଦ୍ଦାମାନେ ସେ ସଭା

ବାସନ୍ତ କଲେ । ରାଜା ଓ ରାଜବନ୍ଧୁର ଲୋକେ ଏଥରେ ଉତ୍ସବ ହୋଇଉଠିଲେ ।
ଯେଉଁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନିଜାନ୍ତ ପଶୁ ଭଳି ମନେକରି ମନଇଚ୍ଛା ଶାସନ କରି ଆସୁଥିଲେ
ସେମାନଙ୍କର ଏ ବେୟାଦସି ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଲା । ଫଳରେ ରାଜାଙ୍କ ଡରଫରୁ
ଆନ୍ଦୋଳନ ଦବାଇବା ପାଇଁ କଡ଼ା ଦମନନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା ।

କନିକା ଗଣ୍ଠିର

୧୯୨୨ ମସିହା ଫେବୃୟାରୀ ମାସରେ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର
ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ କନିକାର କରକ୍ଷର ଓ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ
ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ପ୍ରବୃତ୍ତପଦ ଛପାଇ ବାଣ୍ଟିଲେ । ତାହାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ୧୦୮ ଦଫାରେ
ଏକ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲୁ କରାଗଲା । ମହତାବବାରୁ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ
ପାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ କଟକ ଜେଲକୁ ଅଣାଗଲା । ଏହିଠାରେ କନିକାରାଜା ଆସି ତାଙ୍କୁ
ଦେଖାକରି କହିଥିଲେ—“ମହତାବ, ତୁମେ ରଜାପୁଅ । ଏ ମୂର୍ଖ ଅଣିଷିତ ପ୍ରଜାଙ୍କ
ବୁଦ୍ଧିରେ ପଡ଼ି ଏପରି କଷ୍ଟ ସମ୍ବଳ କାହିଁକି ? ମୋ କଥା ମାନ । ସେସବୁ ଗୁଡ଼ି ନିଜ
ଘରକୁ ଚାଲିଯାଅ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଖଲ୍ଲସ କରିଦେବି ।”

ମହତାବବାରୁ କହିଲେ—“ମୁଁ ଅସହଯୋଗୀ । କାହାର ଅନୁଗ୍ରହ ବା ନିଗ୍ରହ
ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ବାହାର ନାହିଁ । ଆପଣ ନିଜ ବାଟରେ ଚାଲି-
ଯାଆନ୍ତୁ ।” ଏ କଥା ଶୁଣି କନିକାରାଜା କୋପାନ୍ବିତ ହୋଇ ଜେଲରକୁ ତାଙ୍କ
ପଚାରିଲେ—“ଏ କି କାମ କରନ୍ତି ?”

ଜେଲର ଉତ୍ତରଦେଲେ—ଘଣ୍ଟା ଘେଲି ଯୋଗସରୁ ତେଲ ବାହାର କରନ୍ତି ।

ରାଜା କହିଲେ—ଏ ଯେତେ ତେଲ ଦେଉଛନ୍ତି, ତା ଅପେକ୍ଷା ଆଉ ପାଏ
ତେଲ ଯଦି ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ କରିପାରିବ, ତେବେ ଯେତକ ଟଙ୍କା ଦରମା
ପାଉଛ, ସେତକ ଟଙ୍କା ବକ୍ସିସ ଦେବ ।

ମହତାବବାରୁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଲୁଗାକାନିରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ କାନ୍ଦରେ
ଥୋଇଲେ । ତାପରେ ରଜାଙ୍କୁ କହିଲେ—ରାଜା, ଆଜିଠାରୁ ଏ କନିକା ଗଣ୍ଠିର
ମୋ କାନ୍ଦରେ ରହିଲା ।

ରାଜା ଚାଲିଗଲେ, କେତେ ଦିନ ପରେ ମହତାବବାରୁ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ
ପଡ଼ିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ହଜାରିବାଗ ଜେଲକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା । ସେ ଯିବା ବେଳେ କନିକା
ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ପରେ ଗିରଫ ହୋଇ ଜେଲରେ ଥିବା ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ
ବିଦାୟ ଦେଇଥିଲେ ।

ମହତାବବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତୁ ନା ଦେଇ କହିଥିଲେ—ମୁଁ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଫେରିଆସି ପୁଣି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ବ ବହନ କରିବି ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବାଇ ଦେବା ପାଇଁ କନିକାସାରା ଯେଉଁ ଅପରୋପଣ କରିଥିଲେ, ମହତାବବାରୁ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରବୃତ୍ତପଣ ଛପାଇ ବାଣ୍ଟିଥିଲେ । ତହିଁରେ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ—

“The Kanika Sarkar thinks that he will obstruct the waves of the Non-co-operation movement by stretching out his hand. But be it remembered that the awakening of the people caused by the Non-co-operation movement will lower the head, not only of the Kanika Sarkar but also of the Delhi Sarkar..... Now we are awakened Let the faint light of the awakening be kept up in our hearts. Eventually it will spread like wild fire grow furious and serve as a guide to many countries.”

ଛମୁକା ଗୁଳିକାଣ୍ଡ

ଛମୁକାର ପ୍ରଜାମାନେ ସାବକ ହାରରେ ଖଜଣା ନେବା ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମାତ୍ର ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନେ ଏକଲୁଟ ହୋଇ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ସରକାରୀ ଟେଲେଗ୍ରାଫରେ ଖଜଣା ଦାଖଲ କଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଏଭଳି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ବୋଲି ରାଜା ସରକାରଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଲେ ଏବଂ ଏହାକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କପରି ଏ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଧ୍ବଂସ କରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରଣା ଗୁଲିଲୁ । ଶେଷରେ ତତ୍କାଳୀନ ପୋଲିସ ସାହେବ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଏଠାରୁ ଏକାବେଳେକେ ଲୋପ କରିଦେବାର ସ୍ବର ନେଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଦିନେ ରାଜା ଲଟସାହେବଙ୍କର ଅତିଥି ହୋଇଥିବା ବେଳେ ପୁଣି ପରୀକ୍ଷା ଅନୁସାରେ ରାଜବାଟୀରୁ ତାର ହେଲୁ ଯେ ଶହ ଶହ ପ୍ରଜା ରାଜପ୍ରାସାଦ ଲୁଟି କରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଲଟସାହେବଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଲା ଯେ ପ୍ରଜାମାନେ ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି । ଏହାକୁ ଦମନ କରିବା ଏକାନ୍ତ

ଆବଶ୍ୟକ । କମିଶନର ସାହେବ ଏ ଘଟଣା ତଦନ୍ତ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଜାମାନେ ଏସବୁ କୁଟନୀତ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ କମିଶନରଙ୍କ ନିକଟରେ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆପଣା କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ କମିଶନରଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦିଆଗଲା ଯେ ବିଦ୍ରୋହ ପ୍ରଜାମାନେ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ।

କମିଶନର ସାହେବ ଯେଉଁଠି ତମ୍ବୁ ପକାଇଥିଲେ ତାର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଏକ ପୋଖରୀ । ପୋଖରୀକୂଳରେ ବାଉଁଶବଣ, କେବଳ ଗୋଟିଏ ପାଦତଳ ରାସ୍ତା । ସମସ୍ତ ପୋଲିସ ସେହିଠାରେ ଅପେକ୍ଷା କଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ଗୁଳିଗୁଳିନା କରାଗଲା । ଗୁଳି ଗେଟରେ ୧୫୦ ଜଣ ଆହତ ହେଲେ । ବାସୁସେଠୀ ଓ ବିଶୁନି ମରୁଆଳ ନାମରେ ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଟଳିପଡ଼ିଲେ । ସେ ଦୁହେଁ ହେଲେ କନକା ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ଶହୀଦ । ଏ ଘଟଣାରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଯେ ବିଦ୍ରୋହୀ, ତାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିଗଲା । ରାଜା ଓ ସରକାର ଏକ ହୋଇଗଲେ ।

ଏହାପରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପୋଲିସ ଓ ରାଜାଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଲୁଣ୍ଠନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ୧୫୦ ଜଣ ଲୋକ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । କେତେକ ଘର ଛୁଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ବହୁ ଗର୍ଭବତୀ ମହିଳା ଭୟରେ ବନ୍ଧୁକୁ ପଳାଇଯାଇ ସେଠାରେ ପ୍ରସବ କଲେ । ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ବିଲୁଆ ଓ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ମାତାର ନବଜାତକ ପାଇଁ ଟଣା ଓଟରା ଚାଲିଲା ।

ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ବିଚାର କରାଯିବାର କଥା । ମାତ୍ର ସେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଅଣ୍ଟାରେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଜଣକ ହାତ ସହିତ ଆଉ ଜଣକ ହାତକୁ ଛନ୍ଦି ପାଞ୍ଚମୁକା ବାଟେ ଭଦ୍ରକ ଆଣାଗଲା । ସେଠାରୁ ପୁଣି କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ନିଆଗଲା । ବାଟରେ କାହାକୁ ପରସ୍ତା ଲାଗିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବସିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି—ପାଞ୍ଚମୁକା ଲୋକେ ଏ ଘଟଣା ଦେଖିଲେ ଭୟ ପାଇ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଦୂରେଇଯିବେ । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରୁ ପୁଣି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇ ରାଜକନିକାରେ ବିଚାର କରାଗଲା ।

କନକା ଅତ୍ୟାଚାରର ଏ କାହାଣୀ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ ‘ସମାଜ’ କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ବୈଠକରେ ଏ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା ହେଲା । ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ବୁଝିବା ପାଇଁ ମଇ ମାସ ଆରମ୍ଭରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସହକାରୀ ସଭାପତି ଡାକ୍ତର ଅଟଳବିହାରୀ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଛମୁକା ଗଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ପାଞ୍ଚମୁକାର କଂଗ୍ରେସକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସହକରଣ ବେହେରା ଗଲେ । ସେମାନେ ଯେଉଁସବୁ ବିବରଣୀ ସଂଗ୍ରହ କଲେ, ତାହା ମଇ ମାସ ୧ ତାରିଖରେ ‘ଉତ୍କଳସାପିକା’ ପଠାଇଥିଲେ ।

ମିଳି ମାତ୍ର ୧୯ ତାରିଖରେ ତାହା 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା'ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।
 ନିମ୍ନରେ ତାର ଅବକଳ ନକଲ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା :—

୧୯-୫-୨୨ ତାରିଖରେ 'ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା'ରେ ପ୍ରକାଶିତ କବିକା ଅଭ୍ୟାସର ବିବରଣୀ

“ଅଗ୍ରେ ୧୯ ତାରିଖ ଶବ୍ଦର ଉପରାଜି ୪ ଯଥା ସମୟରେ ଆଜ୍ଞାପନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ରାଜବାଟୀ କମ୍ପାଦାର ଗୋପୀ ସିଂହ, ଜନକର ସାହୁ ଓ ବଣେଶ୍ୱର ମହାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତି
 ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପିଅନଙ୍କ ସହଯୁକ୍ତ ସ୍ୱାଧୀନ ଲେଖକର ରାଜାସାହେବ ଉଲ୍ଲେଖି ବୋଲି କହି
 ଶ୍ରୀ ପ୍ରଣୀତ ସାଗିକା ତାଳିଆଣି ବାଟରେ କହିଲେ—“ହେଁ, ଉତ୍କଳ କଣ୍ଠସ୍ତୁତି
 ଗୀତକୁ ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଲେଖକାଳୁ ନି ଦେଖ । ଶ୍ରୀ ରାଜାସାହେବଙ୍କୁ
 କମ୍ପା ଆନୁମାନଙ୍କୁ ଭଜା ଦିଅ ।” ସେ ଏ ବସ୍ତୁରେ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ
 ଚାଲି ଚାଲି ଚାଲିଲେ । ତେଣୁ ଏମାନେ ତାହାଙ୍କ କଥାରେ ଅତି ବୋଲି କହି
 ସେହି ସତ୍ତକରେ ତାହାଙ୍କୁ ବିଧା ଗୁପ୍ତା ମାରି ଦେଇ ସିଂହାଳ ଦେଇଥିଲେ ।
 ତାହାର ୧୦ ବର୍ଷର ଚାଲି ପଡ଼ି ଏହି ଅଭ୍ୟାସର ବସ୍ତୁରେ ରାଜାସାହେବଙ୍କୁ
 ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଯିବା ସମୟରେ ଫାଟକ ନିକଟରେ ପିଅନମାନେ ଶଳା ଫେରାଉ
 ହେବାକୁ ଆସିଥିବ ବୋଲି କହି ଧକ୍କା ଉପରେ ଧକ୍କା ଦେଲେ । ଚାଲି ଆସି
 ଗଣ୍ଡ ଛଡ଼ାଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଘରକୁ ଫେରିଥିଲା । ରବିବାର ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ
 ପୁଲିସ୍ ସର୍ବିଜନସଂଘର ଶ୍ରୀ ଗୋପୀବାରୁ, ସହାୟକ ସାମନ୍ତରାୟ ଓ ରଘୁନାଥ
 ସାମନ୍ତରାୟଙ୍କ ମୁକାବଲରେ ଆଶ୍ରମ ଘରର ତାଳ ଡୋଲି କେତେକ କାଗଜପତ୍ର
 ଡାକି ଡେଇଁଦେବା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ପୁନଃବାର ସୋମବାର ଦିନ
 ମକାଳେ ସେମାନେ ଆସି ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି କେତେକ କାଗଜପତ୍ର
 ଏବଂ ଖଣ୍ଡେ ବିକିସ୍ ନେଇଯାଇ ଆଶ୍ରମରେ ଗୋଟିଏ ତାଳ ପକ୍କାରିଦେଇ
 ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଗହସୀଙ୍କୁ ଅତି ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ଦେବା ନିମିତ୍ତ
 ନିଷେଧ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

୧୯ ତାରିଖ ଦିନ ସକାଳେ କଣ୍ଠସ୍ତୁତି ଆମ୍ଭ ଡୋଟାରେ କବିକା ରାଜ ପିଅନ
 ଧନୁ ଯେନା ଓ ସେ ସ୍ଥାନର ବହୁ ଲୋକ ଏ ଅଭ୍ୟାସର ବସ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।
 ମିଳି ମାତ୍ର ୧୯ ତାରିଖ ଗୁରୁବାର ସକାଳେ ତାହାର ଅନୁବଦ୍ଧାସ ଆରାଧ୍ୟ ସମୟ
 ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଅସହଯୋଗୀ କଣ୍ଠସ୍ତୁତି ଆଶ୍ରମର କବିସମ୍ପରାଦର ଗୁରୁ ଓ ଲମ୍ବୁକା ଅଭ୍ୟାସର
 ବସ୍ତୁରେ ସତ୍ୟସତ୍ୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ରାଜକନିକାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।
 କବିକା ରାଜକର୍ମଗୁଣ ଓ ପୁଲିସ୍ ଭୟରେ ସେଠାରେ କେହି ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କମ୍ପା

ପଇସା ନେଇ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଦେଲେ ନାହିଁ । ଘରର ମାଲିକ ପୁଣ୍ୟାନନ୍ଦ ପାଣି ପୁଲିସ ନିକଟକୁ ଘରର ଗୁରୁ ମିଶିବାକୁ ଯିବାରୁ ଶ୍ରୀ ଜୟମଣି ମହାନ୍ତି କହଲେ—
 ତୁମ୍ଭେ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ପୁଲିସ ଏବଂ ରାଜସ୍ୱାଳୟରେ
 ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଯାହା ମାଲିକଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ନିକଟରେ ପୁଲିସ ପକ୍ଷରୁ ପକ୍ଷପାତ
 ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆମେ ଗୁରୁ ଫେରାକଦେବୀଙ୍କୁ ଡାକି
 ଆମ୍ଭେମାନେ ତୁମ୍ଭେମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଗ୍ରହଣକରନ
 ଗୁରୁ ଗୁଲିଆଥ । ଏଠାରୁ କୌଣସି ଜନପଦ ନେଇଯାଉ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବାଟ
 ଦେଇ ଗୁଲିଆଲି ଗୁଲିଆଥ ।

କନିକା ରାଜକର୍ମଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରଚ୍ଛେଦନରେ ପୁଲିସ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର
 ମିଥ୍ୟାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମର୍ମରେ ଦରଖାସ୍ତ କରି ଉପରଲିଖିତମତେ ଆଦେଶ କରାଇ-
 ଅଛନ୍ତି—“ଆଜ୍ଞା ଏଠାରେ ଗୁରୁ ଅପହରଣୀ ଶ୍ରୀ ଅଟଳବିହାରୀ ଆର୍ଯ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ
 ହୋଇ ଛମୁକାରେ ଗଣ୍ଡଗୋଲ ଗୁରୁପାତ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସ୍ଥାନରୁ
 ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ହେବାର ଆଦେଶ ହେଉ ।”

ବର୍ତ୍ତମାନ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଗ୍ରହଣକରନ ବିଶେଷକରି କନିକା କୁଲର ଛମୁକା
 ଅଞ୍ଚଳରେ ସାମରିକ ଆଇନ ଅପହରଣୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଅଛି ।
 ଯଦିଓ ପ୍ରକୃତରେ ସେ ସ୍ଥାନରେ ସାମରିକ ଆଇନ ଜାରି ହୋଇ ନାହିଁ, ସଶସ୍ତ୍ର
 ପୋଲିସ ଓ ରାଜାଙ୍କ ପିଅନ କର୍ମଗୁରୁମାନେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେଉ
 ଅଛନ୍ତି ଓ ଜନପଦ ଲୁଟପାଟି କରୁଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ନରମପଡ଼ା ଓ ସ୍ୱାଧୀନ
 ମତାବଳୁମ୍ଭୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଛମୁକାକୁ ଆସି ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ଗୁଲି ନ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅଭିଯୋଗର ଚିଠିଅଛି ବା ଘଟଣା ଚାରି ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ
 କରି ସତ୍ୟ ଘଟଣାମାନ ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ ।

ପୁଲିସ ଯାହାକି ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର ଓ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ଖୋସୀନାଥ
 ପରିଜା, ୭୦ ଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ, ଶ୍ରୀ ଜୟମଣି ମହାନ୍ତି କନିକା ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ,
 ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦାସ ଓ ସେବକାମୀ ମୁକ୍ତରାଜ ପ୍ରଭୃତି ରାଜାଙ୍କ ଅଭିଯୋଗ, ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ
 ରାଜାଙ୍କ ପିଅନ ଏବଂ ଗଞ୍ଜା, ମଦପାନୀ, ବାଦଗୁରୁ, ତରଳା, ବରଦା ପ୍ରଭୃତି
 ଗ୍ରାମୀଣ ଲୋକମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଉଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତମାନଙ୍କ
 ଘରେ ପଶି ଲୁଟପାଟି କରିଅଛନ୍ତି ଓ କରୁଅଛନ୍ତି । କେତେକ ସ୍ୱାଲୋକଙ୍କ
 ଉପରେ ଅଭିଯୋଗ ମଧ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ତା ୨୩-୪-୨୨ ଆୟତନ

- (୧) ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ସୂକାରଙ୍କ ଘରେ ପଣି ସିନ୍ଦୂକ, ବାକ୍ସ, ଆଲମ୍ବିର ଭାଙ୍ଗି ଲୁଗାପଟା, ବାସନ, ଗହଣା ଓ ତାହାର ବ୍ୟବସାୟର ହାତହୁଅର ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଏପରି କି ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟକରି ନେଇ-ଅଛନ୍ତି । ସେଠା ଗ୍ରାମବାସୀ ଶ୍ରୀ ଜୟରାମ ରାୟଙ୍କର ଘରେ ପଣି ତାହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନଷ୍ଟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଜୁରଳ

- (୧) ଶ୍ରୀ ମଣି ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ପଣି ଗୋଟିଏ ସିନ୍ଦୂକ ଭାଙ୍ଗି ଟଙ୍କା ପଇସା ଓ ଲୁଗାପଟା, କଟୁରୀ, କୁରୁଡ଼ୀ ପ୍ରଭୃତି ହାତ ହୁଅର ନେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଘରର କବାଟ ଭାଙ୍ଗି ତିନିଟି ବୋହୂଙ୍କର କାନ, ନାକରୁ ସୁନାର ଗହଣାମାନ ଜୋରପୁଟକ କାଢ଼ିନେଇ କାନକୁ ଛୁଡ଼ାଇଅଛନ୍ତି । ଗଳାରୁ ଗଳାହାର ମଧ୍ୟ ନେଇଅଛନ୍ତି । ଘରେ ପଣି ତିନି ବୋହୂଙ୍କର ବଳିୟାର-ପୁଟକ ଇଚ୍ଛା ନଷ୍ଟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ତା ୨୪-୪-୨୨ ବର୍ତ୍ତନ

- (୧) ଶ୍ରୀ ଦାନବନ୍ଧୁ ଝଣ୍ଡାୟତ ରାୟ । ସେ ସେହି ଗ୍ରାମର ହେଡ଼ମ୍ୟାନ । ତାଙ୍କର ସଦର ଦରଜା ହାଣି ପକାଇ ଘରେ ପଣି ସିନ୍ଦୂକ, ବାକ୍ସ ଓ ଆଲମ୍ବିର ସବୁ କୁରୁଡ଼ୀରେ ହାଣି ସମସ୍ତ ଜନସମାନ ଲୁଟକରି ନେଇଅଛନ୍ତି । ବାକ୍ସରୁ ନଗଦ ଟଙ୍କା, ସୁନାର ଚେନ୍, ଗଳାର ଦୁଇଟି ଗିନି ସୁନାର ହାର ଓ ଜୟପୁରୀ ମୋହର ୧୫ ଗୋଟା, ଜାଗଜପନ, ଲୁଗାପଟା, କୁଡ଼ି, କୁରୁଡ଼ୀ ଓ ଶାଗୁଲ ପ୍ରଭୃତି ନେଇଯାଇ ଅଛନ୍ତି ।
- (୨) ଶ୍ରୀ ସଦାନନ୍ଦ ରସିକରାୟ । ତାଙ୍କର ସଦର ଦରଜାର କୁହୁଣ୍ଡା ଭାଙ୍ଗି ଘରେ ପଣିଥିଲେ । କବାଟରେ ଦୁଇଜାଗା ହାଣିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଆଲମ୍ବିର ଭାଙ୍ଗି କେତେକ ଜନସ ଓ କୁରୁଡ଼ୀ; ଶାଗୁଲ ପ୍ରଭୃତି ନେଇଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସାମନ୍ତରାୟ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଘର ଲୁଟପାଟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ ।
- (୩) ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ, ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ନଂ ୧ ସୁନସୁନ ।

ଶ୍ରୀ ସଦାନନ୍ଦ ରସିକରାସ୍ ପରର ଗୁଳ ଡେଇଁ ଏହାଙ୍କ ଘରେ ପଶିଥିଲେ । ଦାଣ୍ଡ କବାଟକୁ ଶାବୁଳରେ ୨୪ ଜାଗା ହାଣିଛନ୍ତି । ବାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ, ଦୁଇଗୋଟା ଆଳମାଣର ତାଲ ଭାଙ୍ଗି କାଗଜପତ୍ର, ପାଟ, ସୂତାଲୁଗା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷପତ୍ର ବହୁନେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଯାହା ନ ନେଇ ପାରିଛନ୍ତି ତାହା ନଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି ଓ ଘର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଖୋଳି ପକାଇଛନ୍ତି ।

- (୪) ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀପତି ବଳ—ଝରକା ଭାଙ୍ଗି ଗୋଟେ ପୋତା ହୋଇଥିବା ଗହଣାସୂର୍ଯ୍ୟ ତାଳ ଖୋଳି ନେଇଛନ୍ତି । ଗହଣାର ଦାମ୍ ପ୍ରାୟ ୪୦୦ ଟଙ୍କା ହେବ । ଗୋଟାଏ ଧାନଝି ଖୋଳି ପକାଇଛନ୍ତି । ଆଳମାଣର କୁହୁଣ୍ଡା ଭାଙ୍ଗି ଜିନିଷମାନ ନେଇଯାଇ ଅଛନ୍ତି ।
- (୫) ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବଳ—ତାଙ୍କ ସଦର ଦରଜାରେ ବନ୍ଧୁକ ଭୃଷା ବହୁବାର ମାରିବାରୁ ତାଙ୍କର ଗୁଳର ଦ୍ଵାରା ଖୋଲିଦେଲେ । ଗୁଲୁଣିଆ ଜଳକାର ତହସିଲଦାର ଶ୍ରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣି ସୁବିକ୍ରାସ୍ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗାତ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଘର ଲୁଟିହୋଇ ନ ଥିଲା ।
- (୬) ଶ୍ରୀ ଦାନବନ୍ଧୁ କରଣ—ତାଙ୍କ ଘରେ ପଶି ବାନ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ୪ ୨୫ ଟଙ୍କା ନେଇଅଛନ୍ତି ।
- (୭) ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ବେହେରା—ତାଙ୍କ ଘରେ ପଶି ବାନ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ୪ ୯୦ ଟଙ୍କା ନେଇ ଅଛନ୍ତି ।
- (୮) ଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ବଳ—ତାଙ୍କ ଘରେ ପଶି ବାନ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଚନ୍ଦ୍ରଗୋଟି ସୁନାର ତାବକ ନେଇଅଛନ୍ତି ।

ତା ୨୫-୪-୨୨ ତରପଡ଼ା

- (୧) ଶ୍ରୀ ରତ୍ନାକର ରାଉତଙ୍କ ଘରେ ପଶି ସିନ୍ଦୂର ଭାଙ୍ଗି ୫୫୦ ପଇସା ନେଇଅଛନ୍ତି ଓ ଲୁଗାପଟା ମଧ୍ୟ ନେଇଅଛନ୍ତି ।

ବଡ଼ପଙ୍କ

- (୨) ଶ୍ରୀ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ସୁବିକ୍ରାସ୍ ହେଡ଼ମ୍ୟାନ୍ ଘରେ ପଶି ପୋଥିପତ୍ର, ଲୁଗାପଟା, ୫୫୦ ପଇସା ନେଇଅଛନ୍ତି ।

ବଉଳିଆ

(୭) ଶ୍ରୀମତୀ ପଣ୍ଡା ପଲ୍ଲବ ତହସିଲ ପଥାୟତଙ୍କ ଘରେ ପଣ୍ଡା ଶେଟରରେ ଥିବା ଲୁଗାପଟା, ବାକସ୍ତ୍ର ଶାଢ଼ୀ, ଟଙ୍କା ପଇସା, ନେଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଘର ଶ୍ରୀ ଶୋଲି ପୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ଓ ୩୦୨ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ନେଇଅଛନ୍ତି ।

ଜୟନଗର ଶ୍ରୀ ମଣି ଦଳପତି ରାୟଙ୍କ ଘରେ ପଣ୍ଡା ସୁନାସୁନା ଥିବା ପୁଣି ଗରା ଘର ଖୋଳି ନେଇଅଛନ୍ତି । କଂସା ପିତୃକ ମଧ୍ୟ ନେଇଅଛନ୍ତି ।

ତା ୨୭-୪-୨୨ ହଟିଆପଡ଼ା

ଶ୍ରୀ ପରମାନନ୍ଦ ମଳିକ ଘରେ ପଣ୍ଡା ଘର ଖୋଳି ତାଙ୍କୁ ଖୁଲଗୋଟା ଟଙ୍କା ଗରା ନେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସିନ୍ଦୂର ବାକସ୍ତ୍ର ଓ ଆଳୁମାର ଶାଢ଼ୀ ଲୁଗାପଟା ନେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ପିତୃକମାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାମ୍ବଳ, ପାଳିତ ଗୋରୁ, ହଂସ ଇତ୍ୟାଦି ନେଇ ଅଛନ୍ତି । ମଳିକଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଅଳ୍ପ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ସମ୍ପତ୍ତି ପୁରସାଧାହେବଙ୍କ ଦଳ ଲୁଟ ଓ ନଷ୍ଟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ତା ୨-୫-୨୨ ବଉଳିଆ

ଆଳି ଆନା ଅନୁଗତ 'ବିନୟ' ସୁନାସୁନା ପ୍ରେସ୍‌ରେ ଶ୍ରୀ ପୁଣ୍ଡାଳି ବଉଳରାୟଙ୍କ ଘରେ ପଣ୍ଡା ମନବ୍ୟାଗରେ ଥିବା ୧୫୫ ଟଙ୍କାର ନୋଟ, ପାନବଟା, ଦୁଇଟା ଲୁଣ୍ଠନ ଦୁଇ ଜଣ ଶିଶୁ ଓ ଖୋଲି ଲୁଗା ଲୁଗା ପିଅନ ଶ୍ରୀ ମାଧବାନନ୍ଦ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ଘରେ ପଣ୍ଡା ଲୁଟ କରିଥିଲେ । ଦାଣ୍ଡରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ପରଜା, ଶ୍ରୀ ରାଧାଶ୍ୟାମ ଦାସ, ରାଜାଙ୍କ ପିଅନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୧୫୦ ଜଣ ଲୋକ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ଅଗଣି ଦାସ, ଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ବଳ, ଶ୍ରୀ ଉଦୟକର ରାଉତ ଓ ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ବଳଙ୍କ ଉପରେ ମାଡ଼ ଦେଇଥିଲେ ।

ତା ୫-୫-୨୨ ଜୟନଗର

ଦିବା ୧୧ ଘଣ୍ଟା ସମୟେ ରାଜାଙ୍କ ପିଅନ ଶ୍ରୀ ମାଧବାନନ୍ଦ ଦାସ, ବାଉରବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଦତ୍ତହରି ପ୍ରଧାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ପିଅନ ଶ୍ରୀ ମଣି ଦଳପତି ରାୟଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଚାଲୁଣିଆ ତହସିଲ ଅଫିସକୁ ଡାକିନେଇ କହିଲେ—ତୁମ୍ଭର ପୁଅ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ରାଜାଙ୍କ ନାମରେ ଓଷାରେ ବାହାରଥିବ ତାଙ୍କୁ

ଆଣି ହାକର କର । ସେ ହାକର କରିବାରେ ଅକ୍ଷମ ଥିବାର ଜଣାଇବାରେ ତାଙ୍କୁ
ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ମାଡ଼ ମାରିଥିଲେ ।

ଏ ସମ୍ପାଦକ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ ତା ୨୭/୫/୨୨ରେ ଶ୍ରୀ ମଣି ସାହି
'ଭିକ୍ଷୁକ ଦାସିକା' ପତ୍ରିକାକୁ ଏକ ପତ୍ର ଲେଖି ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଟଣାର
ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ ।

କନିକାର କଟକ ଜିଲ୍ଲା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏପରି ନାରୀଙ୍କୁ ଲାଳା ଗୁଲୁଥିବାବେଳେ
ପାଞ୍ଚମୁକା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ନିଶ୍ଚଳ ଥାଏ । ମାତ୍ର ଆସନ୍ତ ଝଡ଼ର ସୂଚନା ପାଇ ରାଜା-
ସାହେବ ଭଦ୍ରକ ଏସ୍ ଓ ଓକ୍ସ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଭଦ୍ରକ ଅଞ୍ଚଳରେ ୧୯୪୪ ଧାର୍ଯ୍ୟ
କାଣି କରାଗଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ବର୍ତ୍ତମାନ କଟକ ଓ ଭଦ୍ରକର କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ
ସର ସମିତ କରିଥିବା କନିକା ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିଥିବାକୁ ମନାକରି
ଦିଆଗଲା । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଅଟଳବିଶ୍ୱାସ ଆତ୍ମୀୟ ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା
ପରେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ ମହାସଭାରେ ଉଦ୍‌ବେଗ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା ।

୧୯୨୨ ମସିହା ମଇ ମାସ ୧୪ ତାରିଖରେ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର
ଏକ ବୈଠକ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ବସିଲା । ମାତ୍ର ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ
ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ୧୯୪୪ ଧାର୍ଯ୍ୟ କାଣି କରାଗଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ ପ୍ରାଦେଶିକ
କମିଟିର ଏହି ବାଲେଶ୍ୱର ବୈଠକରେ କନିକା ଅଭ୍ୟାସରୁ ପୁରୀ, ପୁରୀ ନିରପେକ୍ଷ
ଅନୁସନ୍ଧାନ ନିମନ୍ତେ କମିଟି ମେମ୍ବରମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ଏହା
କମିଟିଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ଉଲ୍ଲେଖ ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ
ଅନୁସନ୍ଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବାର ସ୍ଥିର କରାଗଲା ।

ମଇ ମାସ ୧୭ ତାରିଖରେ ଭଦ୍ରକରେ ଜିଲ୍ଲା ସିମ୍ପଲିକା ହେବାର ଠିକ୍
ହୋଇଥିଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଏହାର ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି
ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଭଦ୍ରକ ଷ୍ଟେସନରେ ରେଳରୁ
ଓହ୍ଲାଇଲେ । ସେଠାକାର ସନ୍ତୁଷ୍ଟତା ଲା ଅତିସର ସେ ଦୁହେଁଙ୍କ ଉପରେ ୧୯୪୪
ଧାର୍ଯ୍ୟ କାଣିକର ଷ୍ଟେସନରେ ଓହ୍ଲାଇବାକୁ ମନାକଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ
ସହମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ ନିବାରଣ ହୋଇଥିବାରୁ ଓ ପୁରୀ ରେଳରୁ ଓହ୍ଲାଇ
ସାରିଥିବାରୁ ଯୋଜିତ ଯେଉଁ ମଧ୍ୟରେ ସହମାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କଲେ । ଏହିଠାରେ
ମହତାବବାବୁ କନିକା ଗୁଳିକାଣ୍ଡର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଏକ ନିନ୍ଦାପୁରକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ
କରିଥିଲେ ।

ଗତସ୍ୟ ଶୋଚନା ନାଟ୍ୟ

ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଭଦ୍ରକରୁ ଦୁଇ ଦିନ ପାଇଁ ଜଳେଶ୍ବର ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଅସୁସ୍ଥହୋଇ ପଡ଼ିବାରୁ ବାଲେଶ୍ବର ଫେରିଆସିଲେ । ମାତ୍ର ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଡାକ୍ତର ଉପରେ ୧୪୪ ଧାରା ଜାରିକରି ଜିଲ୍ଲାର କୌଣସି ଛାନରେ ନ ଓଲ୍ଲାଇବାକୁ ନିଷେଧ କରିଦେଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କୁ ଫେରିଆସିଲେ । ତା ୨୦.୫.୨୨ ମସିହାରେ କନିକା ବସ୍ତ୍ରରେ ସେ ‘ସମାଜ’ରେ ଲେଖିଥିଲେ—

“ଭକ୍ତଲ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ବାଲେଶ୍ବର ବୈଠକରେ କନିକା ଗୋଲମାଲ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ଯେ ଅସହ-ଯୋଗୀମାନଙ୍କର କନିକା ଗୋଲମାଲ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ବରଂ ବେଆଇନ ଜମାବୁଦ୍ଧି ଓ ଅନ୍ୟାୟ ବାକେ ଜମା ଆଦାୟ ବସ୍ତ୍ରରେ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି ତାହା ଆଘୋଷରେ ମେଣ୍ଟାଇବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି କୌଣସି ଅସହଯୋଗୀ କମିଟି ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । କନିକା ବ୍ୟାପାରର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି, ନିରପେକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ସେପରି ଅନୁସନ୍ଧାନ ହେଲେ ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ଜଣାପଡ଼ିବ । ରାଜାଙ୍କର କି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଦୋଷରେ ମାମଲିତ ଏତେ ଦୂର ଗଲୁ ତାହା ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ଏହା ଛଡ଼ା ସରକାର ତରଫରୁ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ନାମରେ ଯେସବୁ କାଣ୍ଡ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ, ତାହା କେତେଦୂର ସଞ୍ଚିତ ବା ସୀମା ଅତିରିକ୍ତ ହୋଇଅଛି ବୁଝାଯିବ ଏବଂ ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେ ଦୋଷାଦେୟ କରାଯାଉଅଛି ତହିଁର ସତ୍ୟସତ୍ୟ ଦେଖାଯିବ । ଓଡ଼ିଶା ବାହାରରେ କୌଣସି କୌଣସି ପସିକା ଏଭଳି ଅନୁସନ୍ଧାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ହୁଏତ ଆପଣଙ୍କୁ ସଫା କରାଯିବା ନିମନ୍ତେ ସରକାର ତରଫରୁ ଗୋଟାଏ କମ୍ୟୁନିକ ବାହାରିବ । ମାତ୍ର ଏସବୁ ଘଟଣାରେ ସରକାରଙ୍କ କମ୍ୟୁନିକ୍‌ରେ ଲୋକଙ୍କ ମନ ମାନେ ନାହିଁ । କନିକା ବ୍ୟାପାରର ଅନୁସନ୍ଧାନ ନ ହେଲେ ଓଡ଼ିଶା ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ନିନ୍ଦାର ବସ୍ତ୍ର ହେବ । କି ଅସହଯୋଗୀ କି ସହଯୋଗୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏପରି ଘଟନାରେ ଭାରତବର୍ଷର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ତରଫରୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ ହୋଇଥାଏ । ତଦ୍ୱାରା ସରକାରଙ୍କ କଥାର ପ୍ରତିବାଦ ହୁଏ । ଦୁଇ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଏପରି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଇଥିଲା । ଭକ୍ତ ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ଅଶାନ୍ତରୂପ ଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରର ଜନସାଧାରଣ ଘଟନାର ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ସରକାରଙ୍କ ଅବହେଳା ଭଲରୂପେ ଜାଣି-

ପାରିଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ସଭ୍ୟ ଜଗତରେ ଲୋକମତ ଏକ ପ୍ରଧାନ ଶକ୍ତି । ସରକାର ହୁଅନ୍ତୁ ବା ଅନ୍ୟ କେହି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ବା ଦଳବିଶେଷ ହୁଅନ୍ତୁ, ଦୋଷୀପକ୍ଷ ଏହି ଲୋକମତଦ୍ୱାରା ଲଢ଼ିତ ଏବଂ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଶାସିତ ହୁଅନ୍ତୁ । ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମ୍ପିଦ ପ୍ରସ୍ତାବିତ କରକା ଅନୁସନ୍ଧାନ କମିଟିରେ କେଉଁ କେଉଁମାନଙ୍କୁ ସଭ୍ୟ ମନୋନୀତ କରାଯାଇଛି ତାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମତରେ ଏ କମିଟିରେ ଛନ୍ଦ ଜଣ ବା ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମେମ୍ବର ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ସହଯୋଗୀ ଅସହଯୋଗୀ ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତି ନିଆଯିବା ଉଚିତ । ସହଯୋଗୀ ଅସହଯୋଗୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ବିଷୟରେ ମତଭେଦ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଭୟ ଦଳର ସମାନ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ସମ୍ପର୍କ ରହିଅଛି, ସେଥିରେ ଏକତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସର୍ବଥା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

“ବର୍ତ୍ତମାନ କରକା ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମକଦ୍ଦମାମାନ ଚାଲିଛି । ରାଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ନାମରେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫୌଜଦାରୀ ଅଦାଲତରେ ମକଦ୍ଦମାମାନ ଆଣିଛନ୍ତି । ଶୁଣାଯାଏ ଦୋପଟୀ ମେଜେଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ବାରୁ ଅନନ୍ତ ମୋହନ ରାୟ କରକାରେ ରହି ମୋକଦ୍ଦମା ବିଚାର କରୁଥିବାରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ତରଫରୁ କୌଣସି ଓକିଲ ବାରିଷ୍ଟର ସେଠାକୁ ଆସିବାକୁ ରାଜା ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ଯମତା ଛୋଟୁ କରକାରେ ଓକିଲ ବାରିଷ୍ଟର କେହି ରହିବାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସୁବିଧା ନ ପାଇବେ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଫଳରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସୁବିଚାର ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମକଦ୍ଦମା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଉଠାଇ ନେବା ନିମନ୍ତେ ସେମାନେ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଦରଖାସ୍ତ କରୁଅଛନ୍ତି । ଦଶପଲ୍ଲୀ ଓ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ମେଲି ବେଳେ ସେହି ଅନ୍ଧାର ମୁଲକରେ ଅନ୍ଧାଧୁନିଆ ବିଚାର ହୋଇ ମେଲିଆମାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାଯାଇଥିଲା । କରକା ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଜମିଦାରୀ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଗଞ୍ଜଜାତଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଭଲ ନୁହେଁ । କେତେଦିନ ତଳେ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା କରକାରାଜା ଆପଣା ଇଲାକାକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗଞ୍ଜଜାତ ରାଜ୍ୟ କରିବାର ଉଦ୍ୟମରେ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଘଟନାରେ କରକା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନ୍ଧାର ମୁଲକର ଅନ୍ଧାଧୁନିଆ ବିଚାର ହେବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରାଯାଉ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବିଚାରର ସୁବିଧା ଦେବାଲାଗି ହାଇକୋର୍ଟ ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ସ୍ଥାନାନ୍ତରରେ ହେବାକୁ ହୁକୁମ ଦେବେ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ । ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଲହ, ବିବାଦ, ମାମଲ-ମକଦ୍ଦମାର ଆନ୍ତଃମାନେ କଦାପି ପକ୍ଷ ନୋହୁଁ । ଏଥିରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରେ ଆଦ୍ୟ କ୍ଷତି, ପ୍ରାଣେ କଷ୍ଟ । ଅଦାଲତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବିବାଦିତ କଦାପି ମେଣ୍ଟିବ ନାହିଁ । କମିଟିଦ୍ୱାରା ଅନୁସନ୍ଧାନ ହେଲେ ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ଜଣାପଡ଼ିବ ସତ, ମାତ୍ର ସେଥିରେ ସୁଦ୍ଧା ରାଜା ପ୍ରଜାର ମେଲ ହେବ ନାହିଁ । ଯାହା

ହେବାର ହେଲଣି । ‘ଗଡ଼ସ୍ୟ ଗୋବିନ୍ଦା ନାସ୍ତି’ । ଆତ୍ମମାନେ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମିଳନର ଏକାନ୍ତ କାମନା କରୁ । ଅନୁସନ୍ଧାନ କମିଟିର ମେମ୍ବରମାନେ ସନ୍ଧେସ ସନ୍ତୋଷଜନକ ମିଳନ ଚଟାଢ଼ପାରିଲେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ମତରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ତେବେ ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେଁ ।”

ଲୁଣା ବନ୍ଧ ଓ ଗୁମା ନଈ କାହାଣୀ

ଭଦ୍ରକ ସଭା ଓ ପାଞ୍ଚମୁକାରେ ପ୍ରଜା ଜାଗରଣ ଦେଖି ରାଜା ବିବ୍ରତ ହୋଇ-ପଡ଼ିଲେ । ମଇ ମାସ ୧୯ ଡାହଣରେ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର କଚେରୀର ପିଆଦା ଆସି ତହସିଲଦାର ତାକୁଛନ୍ତି କହୁ ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ଦାସିତ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଗଲା । ସେଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ଶ୍ରୀପତି ମାଡ଼ ହେଲା । ଭଗବାନବାବୁ ଉଠି ଡାହାଁରେ ଓହ୍ଲାଇ । ସେ ଏ କାଣ୍ଡ ଦେଖି କଚେରୀ ବାଡ଼ି ତେଜ ବାଲିଆପାଲ ଆଡ଼କୁ ପଳାଇଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ଧରିବା ପାଇଁ ତହସିଲଦାର ତାଙ୍କ ପଛରେ ଶିକାରୀ କୁନ୍ତର ଦଉଡ଼ାଇଦେଲେ । ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଭଗବାନବାବୁ କୁନ୍ତୀରପୁର୍ଣ୍ଣ ମନେଇ ନଈକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିଲେ । ତାପରେ ନଦୀ ପକ୍ଷର ଆଉ କୂଳରେ ଉଠି ବାସୁଦେବପୁର ଅଞ୍ଚଳକୁ ପଳାଇଗଲେ । ମାଡ଼ ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି—ଏମାନଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ଅନ୍ୟମାନେ ଭୟରେ ଅନ୍ତୋଳନ ବନ୍ଦ କରିଦେବେ । ମାଡ଼ ଖାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଘୁମୁର ଘୁମୁର ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହକାଂକ୍ଷୀ ତଥା ଜନସାଧାରଣ ଏ ଘଟନାରେ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଭୟରେ ପାଟି ଫିଟାଇଲେ ନାହିଁ ।

ସେଦିନ ରାତି ଆଠଟା ବେଳେ ଆଉ ଦଳେ ପିଆଦା ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । ଏକଥା ଜାଣିପାରି ଶ୍ରୀ ବେହେରା ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହୃଦ କବାଟ କଳି ଘରେ ପଶିଲେ । ତାଙ୍କୁ ନ ପାଇ ତାଙ୍କ ବାପା ଓ ଭାଇଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘର ଭିତରେ ସମ୍ପ୍ରସାଧାରଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଶ୍ରୀପତି ମାଡ଼ ଦିଆଗଲା । ଗ୍ରାମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରୁ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟିତଲୁଟି ହେଲା । ଶ୍ରୀ ଦାସିତ ଲୁଟି ଭଦ୍ରକ ପଳାଇଗଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ଚାଲିଯିବା ପରେ ଶ୍ରୀ ବେହେରା ନିଜର ତନି ମାସର ଶିଶୁ ସହ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଧରି ଗୋପାଳପୁରର ତାଙ୍କ ମାଉସୀ ଘରକୁ ଗୋପନରେ ଚାଲିଗଲେ ।

ଏହା ପରେ ପାଞ୍ଚମୁକାରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଘର ଖାନଭଲ୍ଲସ କରାଗଲା । କନିକା ଆନ୍ତୋଳନ ସହ ସପ୍ତକ ଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ୧୦୭ ଦଫାରେ ମକଦ୍ଦମା ରୁଜୁ କରାଗଲା । ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ନିଆଯାଇ

ରଜ କଟେଶ୍ୱରେ ମାଡ଼ ଦିଆଗଲା । ଆଳଙ୍କରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଅତି ବଚଳିତ ହୋଇ-
ପଡ଼ିଲେ ।

ଏତିକିବେଳେ ଯୋଜନା ନାମରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଲୁଣା ବନ୍ଧ ଦିଆରିର
ପ୍ରସାବ ହେଲା । ରାଜା ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ଲୁଣାବନ୍ଧ ହେଲେ ସମୁଦ୍ରର
ଲୁଣା ପାଣି ଧାନ ବନ୍ଧରେ ମାଡ଼ିପାରିବ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଭଲ ଫସଲ ହେବ ।
ସରକାର ମଞ୍ଜୁରୀ ଦେଲେ । ବାହାରକୁ ଏ ଯୋଜନାଦ୍ୱାରା ଉପକାର ହେବ ବୋଲି
ଜଣାଇ ଦିଆଗଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାସଫୁଲ୍ଲ କରି ରଖିବା ଓ ବେଠି ଖଟାଇ
ସବୁପ୍ରକାର ହନୁସନ୍ତ କରାଇବା ରାଜା ଓ ତାଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ।
ପ୍ରତି ଘରୁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଧରି ନିଆଗଲା । ଯେଉଁମାନେ କାମ
କରିବାକୁ ଗଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦିନକୁ ସେରେ ମାତ୍ର ଗୁରୁଲ ମଜୁରୀ ମିଳିଲା । କାମ
ନ କଲେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରାଗଲା ।

ଏହା ପରେ ଜଳ ନିଷ୍କାସନ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଯୋଜନା କରାଗଲା । ପିଆଦା-
ମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ତମ୍ବା ପଇସା ଦେଇଯାଆନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କ
ଘରେ ପଇସା ଦିଆଯାଏ ସେ ସକାଳୁ ଉଠି ନିଜ ଘରୁ କୋଡ଼ି, ଶାବଳ, ଟୋକେଇ
ଧରି ନଇ ଖୋଳିବାକୁ ଯାଏ । ନ ଗଲେ ତାକୁ ଧରି ନିଆଯାଇ ମାଡ଼ ହୁଏ । କେହି
ଯଦି ପିଆଦାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିପାରିଲା ତେବେ ସେ ଚିହ୍ନାତି ପାଏ । ଦିନ ଶେଷରେ
ଯେତେବେଳେ ଲୋକେ କାମ ସାରି ଘରକୁ ଆସନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ
ଧାଡ଼ିକରି ବସାଇ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବସା ମରାଯାଏ । ଏହା ହିଁ ସେମାନଙ୍କର
ଦିନଯାକର କଠୋର ପରିଶ୍ରମର ମଜୁରୀ । ନିୟମ ହୋଇଥାଏ—ଯାହା ପିଠିରେ
ବସା ବସିବ ସେ ପରଦିନ ସକାଳୁ କାମକୁ ଆସିବ । ନଇଟି ଏହିପରି ବସାମାଡ଼ରେ
ଖୋଲା ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକେ ତାକୁ ‘ଗୁମା ନଇ’ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି ।

ନାନା ଉପାୟରେ ଏହିପରି ଅମାନୁଷ୍ଟିକ ଅତ୍ୟାଚାର ବଢ଼ିଗଲା ।
ହାରିଗୁହାର ଶୁଣିବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ରାଜା ଓ ସରକାର ଏକ । ସରକାର ଜାଣନ୍ତି
ଯେ ଯୋଜନା କାମ ଚାଲୁଛି । ଶିକ୍ଷିତ ମୁଣିଆ ଲୋକମାନେ ରାଜ୍ୟ ବାହାରେ ।
ଅନ୍ଧାସ୍ତ ଶାସନରେ ଅମଳମାନଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଗଲା । କାହା ବାଡ଼ିରେ ଆଳୁ,
କଦଳୀ ରହିଲା ନାହିଁ କି ଗୁହାଳରେ ଛେଳି, ମେଣ୍ଟା ରହିଲେ ନାହିଁ । କାହା
ବାଡ଼ିରେ ଭଲ କଦଳୀ ହୋଇଥିଲେ ପିଆଦାମାନେ ପଛସାଟିଏ ପକାଇଦେଇ
କଦଳୀକାନ୍ଥ ତହସିଲ ଅଫିସରେ କିମ୍ବା ବାର କି ଚଉଦ ମାଇଲ ଦୂର ରାଜବାଟୀରେ
ଦେଇ ଆସିବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଉଥିଲେ । ନ ହେଲେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଥୁଆ । କୁଳବଧୁମାନେ
ମଧ୍ୟ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାରୁ ବାଦ୍ ଯାଉ ନ ଥିଲେ ।

ସଂଘାରେ ଲୁଚିଛନ୍ତି କହୁବ ନାହିଁ

ପିଆଦା ନାମ ଶୁଣିଲେ ସେ ବେଳରେ କୋକୁଆ ଭୟ ଜାତ ହେଉଥିଲା । ଘରେ ଘରେ ତାଟି କବାଟ ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ପୁରୁଷ ଲୋକମାନେ ଲୁଚୁଥିଲେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଘରେ କବାଟ କଲି ପଶୁଥିଲେ । ଲୋକେ ପିଆଦାଙ୍କୁ କପରି ଚରୁଥିଲେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ କୌତୂହଳଜନକ କାହାଣୀ ଅଛି ।

ଗଟଣାଟି ଘଟିଥିଲା ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ଗ୍ରାମରେ । ଦଲେ ଲୋକ ବସି ପଶା ଖେଳୁଥିଲେ । କିଏ ଜଣେ କହୁଦେଲା—ପିଆଦା ଆସୁଛି । ଲୋକମାନେ ପଶାଖେଳ ଛାଡ଼ି ସଂଘାରେ ଲୁଚିଲେ । ଜଣେ ବାରିକ କେବଳ ରହିଗଲା । ପିଆଦା ଆସି ପଶାଖେଳ ସରଞ୍ଚାମ ଦେଖି ତାକୁ ପଚାରିଲା—ଏଠି ଯେଉଁ ଲୋକ ଥିଲେ ସେମାନେ କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ? ବାରିକକୁ ଲୋକମାନେ ମନା କରୁଥିବାରୁ ସେ କହିଲା—ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପିଆଦାଟି ବାରିକ ଗାଲରେ ଗୁପୁଡ଼ାଟାଏ ଥୋଇଲା । ପଚାରିଲା—କହୁବ କି ନାହିଁ ?

ସେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କହିଲା—ସେମାନେ ସଂଘାରେ ଲୁଚିଛନ୍ତି । ମୋତେ ମନା କରୁଛନ୍ତି କହୁବ ନାହିଁ । ମୁଁ କିଆଁ କହୁବ ? ଏକଥା ଶୁଣି ପିଆଦାଟି ହସି ହସି କହିଲା—ନାଁ, ତୋର କହୁବା ଆଉ ଦରକାର ନାହିଁ ।

ତା ପରେ ସେ ଲୁଚିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆଖି ମାଡ଼ିଦେଇ ବିଦା କରୁଥିଲେ । ପିଆଦାମାନେ ଯଦି ଗ୍ରାମରେ ପୁରୁଷ ଲୋକଙ୍କୁ ନ ପାଆନ୍ତି ତେବେ ବାଡ଼ିରେ ଝିଅ ମାରି ଝରକା କବାଟ ଛାଡ଼ି, ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କୁ କହନ୍ତି—କହୁଦେବୁ, ଏ ଆସିଥିଲା । କେବଳ ଏତିକରେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବନ୍ଦ ନ ଥିଲା । ସାମାନ୍ୟ ବାହୁପକାଇ ତା ଆଗରେ ତା ସ୍ତ୍ରୀର ଇଚ୍ଛାତ ନଷ୍ଟ କରାଯାଉଥିଲା । ମା ଝିଅ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଘରେ ଲଙ୍ଗଳା କରି ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର କରାଯାଉଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ଯୁବକମାନଙ୍କୁ କଚେରୀକୁ କମ୍ପା ରାଜବାଟୀକୁ ଜବରଦସ୍ତି ଧରିନିଆ ଯାଉଥିଲା ।

ଲୋକେ ଭୟଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଝିଅମାନଙ୍କର ହାତ, ଗୋଡ଼ ଓ ମୁଣ୍ଡରେ ଚିତା କୁଟାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅସୁନ୍ଦର କରି ପକାଇବାକୁ ବାଧା ଦେଲେ ।

କନକା ରାଜବାଟୀରେ ଛମୁକା ଗୁଳିକାଣ୍ଡର ଯେଉଁ ବଗିଚା ପ୍ରହସନ ଗୁଲିଲ ତହିଁରେ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାରୁ ‘ଦୁଃଖିନୀ କନକା’ର ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଆନନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ଜେନାଙ୍କ ଘର ଦେରାଉଁ କରାଗଲା । ରାତିଅଧରେ ସେ କୁମ୍ଭୀରପୂର୍ଣ୍ଣ ଖରସ୍ରୋତା ନଦୀ ପହଁରି ପହଁରି ପାର ହୋଇ ଆଜି ଅଞ୍ଚଳକୁ ପଳାଇଗଲେ ।

ତା' ପରେ ରାଜ୍ୟରୁ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ବସବାସ କଲେ । ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ସେଠାରେ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟବାସ

କନିକା ଇଲ୍ଲକା ସୀମା ଭିତରେ କୌତୁ ପରଦା ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଏ ଯେଉଁ ବାଲ୍ୟସ୍ଥ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ନାରକାୟ ଘଟଣାମାନ ଘଟୁଥିଲା, ପଦାରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସମ୍ଭବ ନ ଥିଲା । ପୁଣି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବାହୁଚ୍ଛୁପାତଳେ ଥିବାରୁ ରାଜା ନିଜକୁ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ମନେ କରୁଥିଲେ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆଇନ କାନୁନ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଲାଗୁ ହେଉ ନ ଥିଲା । କନିକାର ଅତ୍ୟାଚାର କାହାଣୀ ପାଞ୍ଚମୁକା କର୍ମୀମାନଙ୍କ ଜଣିଆରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ କାନକୁ ଗଲ । ତାଙ୍କର ଦୟାସ୍ପୃହ ଦୃଢ଼ତା ଏଥିରେ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠିଲା । ଅସମ୍ଭବଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କନିକା ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିକାରପାଇଁ ସେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ଏଥିରେ ରାଜାସାହେବ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କୁ ବହୁଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କଲେ ।

ମଇ ମାସ ୧୯ ଭାରତରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କୁ ପୁରୀକୁ ଡିନେ ଦଇ ଡିନ ପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ, । ସେଠାରେ ଉଦ୍ଭିକ ସବ୍-ଡିଭିଜନାଲ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ୧୮୮ ଧାରା ନୋଟିସ ତାଙ୍କୁ ମିଳିଲା । ୧୮୮ ଧାରା ନୋଟିସ ଅମାନ୍ୟ କରିଥିବା ଅପରାଧରେ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଆଉ ଏକ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରାଯାଇଥିଲା । ସେ ଚାଲିଲେ ଯେ ଏଥର ତାଙ୍କର ଜେଲ ଯିବାର ବେଳ ଆସିଗଲା । ୩୧ ଭାରତ ସକାଳେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ନରେନ୍ଦ୍ରରୁ ସ୍ଥାନକରି ଫେରିବା ବେଳେ ପୁରୀର ପୋଲିମ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଫୌଜି ଆଇନ (Criminal Law Amendment Act)ର ୧୭ ଧାରା ଅନୁସାରେ ଉଚ୍ଚଳ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ସେବକ ସଫ ବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ଭଳି ଗଠନ କରୁଥିବା ଅପରାଧରେ ଲଟକ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଗିରଫଦାରୀ ଓଦାରଣ୍ଡ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ କହିଲେ—ମୁଁ ତ ଏଥିପାଇଁ ଅନେକ ଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ସେଠାରୁ ସେ ଅଶ୍ରମକୁ ଆସି ଓଦାଲୁଗା ପାଲଟିଦେଇ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଡୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ରେଲ ଷ୍ଟେସନକୁ ଗଲେ । ପୁରୀର ବହୁତ ଲୋକ ଜମା ହୋଇ ଷ୍ଟେସନଠାରେ ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଇଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ନରଞ୍ଜନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁଙ୍କୁ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିଦାୟବାର୍ତ୍ତା ଦେଉଥିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ କହିଥିଲେ—

“କନିକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ସ୍ବାଧୀନ ଓ ସୁଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଏହା ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏଥିଲାଗି ମୁଁ ବଡ଼ ଚିନ୍ତିତ । ମୁଁ ମୋର ଦେଶବାସୀ ବିଶେଷତଃ ବିହାର, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ନେତାମାନଙ୍କଠାରେ ଦାବୀ କରେ ଯେ ସେମାନେ ଆଉ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନ କରି ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ବିଚକ୍ଷଣତା ଓ ସାବଧାନତା ସହିତ କନିକା ଅତ୍ୟାଗୁରୁର ଅନୁମନ୍ତାନ କରନ୍ତୁ । ମୋର ଆଶଙ୍କା, ସେଠା ଲୋକେ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପ୍ରବ୍ୟସ୍ତ ଓ ସ୍ଥାନବିହୀନ ହୋଇଗଲେଣି । ମୋତେ କନିକା ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଦୂରରେ ରଖିବା ପାଇଁ ବିଚାର କରି କର୍ତ୍ତାମାନେ ଗିରଫଦାସ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି ।”

ସେ ସମୟର ଅବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ତତ୍କାଳର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ତାଙ୍କ ‘ଦଶ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା’ ବହିରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :—

“ସେତେବେଳର କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧହୁଏ । ୧୯୧୪ ଦଫା ଓ ଫୌଜଦାରୀ ସଂଶୋଧିତ ଆଇନ ଏସବୁ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ବିରୋଧରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ବା ପ୍ରଜାକୁ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । କନିକାରେ ୭୪ ପ୍ରକାର ବେଆଇନ କର ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଗୁରୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ‘ଦୁଃଖିନୀ କନିକା’ ନାମ ପୁସ୍ତିକାକୁ ସରକାର ଦାବ୍ୟାସ୍ତ କରିଦେଲେ । ଏହି କେତେବର୍ଷ ପୁର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନ ନୀତି ଏହିପରି ଭାବରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏଥିରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ କେତେ ଜଣ ମାନ୍ୟ କର୍ମୀ ନିଜ ଜୀବନକୁ ହାତମୁଠାରେ ରଖି ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲେ ।”

ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁଙ୍କ ଗିରଫଦାସ୍ତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୁଣି, କଟକ, ବାଲେଶ୍ବର ଚାରିଆଡ଼େ ଖାନତଲସ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଲେ ।

୧୯୧୨ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୩ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ କନିକା ଗଜନାର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ମାସ ୨୭ ତାରିଖରେ ଫୌଜି ଆଇନର ୧୭ ଦଫା ଅନୁସାରେ ରୁଜୁ ହୋଇଥିବା ମକଦ୍ଦମାର ଶେଷ ବିଚାର କଟକରେ ହେଲା । ତହିଁରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବର୍ଷ ପାଇଁ ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ କାରାବାସ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ । ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ୧୪୪ ଧାରା ଆଇନ ଅମାନ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ୭ ମାସ ସଜା ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଉଭୟ ଦଣ୍ଡ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଭେଟିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଯୋଗୁ ତାଙ୍କର ହଜାରିବାର ଜେଲକୁ ଯିବାର କଥା । ମାତ୍ର କନିକା ମାନହାନ ମକଦ୍ଦମା ଲାଗି ରହିଥିବାରୁ ସେ ୧୯୧୩ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨୪ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜେଲରେ ରହିଲେ ।

ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ବାବାଜୀ ହେଲେ

କନିକା ଅତ୍ୟାଚାର ବସୟ 'ସମାଜ' କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାରୁ କନିକା-ଗଜାଙ୍କ ତରଫରୁ 'ସମାଜ'ର ସମ୍ପାଦକ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ନାମରେ ଯେଉଁ ମାନହାନି ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା, ତାହା ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ମାତ୍ର ସାକ୍ଷୀ ମିଳିବ କୁଆଡ଼ୁ ? ସେତେବେଳେ କନିକା ଅଞ୍ଚଳକୁ ବାହାର ଲୋକ ଯିବା ନିଷେଧ କରାଯାଇଥିଲା । ଯିବାମଧ୍ୟ ନରାସଦ ନୁହେଁ । ସେଠାରୁ ମଧ୍ୟ କେହି ଆସୁ ନାହାନ୍ତି । କାହା ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଉପାୟ କଣ ? ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ କହିଲେ—ମୁଁ ଯେଉଁ ଲୋକଙ୍କ ନାମ କହିବି ସେ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗା-ଯୋଗ କରାଯାଇପାରିଲେ ସେମାନେ ଆମ ସପକ୍ଷରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେବେ । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ କରିବ କିଏ ? ଶେଷରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ପରାମର୍ଶକ୍ରମେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵରଦ୍ଵାର ବାବାଜୀ ବେଶରେ ଯିବାକୁ ରାଜିହେଲେ । ସେ ଗୋରୁଆ ପିନ୍ଧି, ହାତରେ ଆଶାବାଡ଼ି ଓ କମଣ୍ଡଳୁ ଧରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ନାମ ଓ ଠିକଣା ନେଇ ବାବାଜୀ ବେଶରେ କନିକା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗଲେ । ସେ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ କଥା ହେଲେ । ସେମାନେ ସାକ୍ଷୀ ହେବେ ବୋଲି ରାଜି ହେଲେ ଓ ଦସ୍ତଖତ ଦେଲେ । ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ତାହା ଧରି କଟକ ଫେରିଲେ । କନିକାରୁଜା କୌଣସି ସ୍ଵପରୁ ଏ ଟଙ୍କର ଜାଣିପାରି ମାନହାନି ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ହେଲେ କନିକା ଅତ୍ୟାଚାର ରହସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଯିବ ବୋଲି ଭୟକରି ବିନା ସନ୍ଧିକାଳେ ମକଦ୍ଦମା ଉଠାଇନେଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ନାହିଁ ୧୯୨୩ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨୪ ତାରିଖରେ ହଜାରବାଗ ଜେଲକୁ ଚଲେ । ୧୯୪୪ ଡାକ୍ତର ଅଜନ ଅମାନ୍ୟ ଯୋଗୁ ତାଙ୍କର ଅଟଳବିହାରୀ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଷେ ଜେଲଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ । ଶ୍ରୀ ଭଗୀରଥ ମହାପାତ୍ର, ତାଙ୍କର ଏକାମ ରସୁଲ ଓ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କାରାଗୃହ କରାଗଲା । ଶ୍ରୀ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ, ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ପଣ୍ଡିତ ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ଓ ବାବାଜୀ ରାମଦାସଙ୍କୁ ୧୦୮ ଦଣ୍ଡରେ ଜେଲରେ ରଖାଗଲା । ଏମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି-ସହାନୁଭୂତି ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅଭିଯୋଗ ଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନଠାରୁ କନିକା ବସୟ ବେଶୀ ରାଜତ୍ରୋହପୂର୍ବକ ହୋଇଗଲା ।

ଶ୍ରୀ ବେହେରା ବୋହୂ ସାଜିଲେ

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ ଭାବରେ କନିକାରେ ମେଳି ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଆଜନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଓ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପରିଡ଼ା

ପ୍ରମୁଖ ୧୮ ଜଣଙ୍କ ବିରୋଧରେ ୧୯୨୨ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ମାସରେ ୧୦୭ ଦଫାରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲି କରାଗଲା । ତଳ କୋର୍ଟରେ ଏମାନେ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ । ପରେ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅମିର ହେବାରୁ ସାତେ ଦିନ ମାସ ଜେଲ ଭୋଗ କରି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୪ ତାରିଖରେ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେଲେ । ଏହିକେବେଳେ ଲାଙ୍ଗର ପୁଅ ମରଗଲା । ଶୁଦ୍ଧିଦର ଶୌର କରିବାକୁ ଭଣ୍ଡାଣ ମନାକଲା । ରାଜବିରୋଧୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଶୌର କରିବା ରାଜଦ୍ରୋହ ରୂପେ ବିବେଚନା କରାଗଲା । ସେ ସେହିପରି ଦାଢ଼ି ବଢ଼ାଇ ମଇଳା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ରହିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାଶ ସେତେବେଳେ ମାନ୍ୟତା ବ୍ୟବସ୍ଥାସଭାର ସଭ୍ୟ । ସେ ଏ ବିଷୟ ବ୍ୟାଧାନସଭାରେ ଉଠାଇଲେ ଓ 'ସର୍ବ ଲକ୍ଷ' ପତ୍ରିକାରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଲେ । ଫଳରେ ସାରା ଭାରତର ଦୃଷ୍ଟି କନିକା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଏହା ପରେ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଉତ୍କଳ ସନ୍ଥ ଲିନାର ଯେଉଁ ଅଧିବେଶନ ବସିଲା ତହିଁରେ ମଧ୍ୟ କନିକା ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହେଲା ।

୧୯୨୩ ମସିହା ଅପ୍ରେଲ ମାସରେ ହାଇକୋର୍ଟର ରାୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ତହିଁରେ ହାଇକୋର୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀ କଲେ ଯେ କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ରାଜଦ୍ରୋହ କିଛି ନାହିଁ, ଏହା ଏକ ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ।

ହାଇକୋର୍ଟ ରାୟରେ ଖଲାସ ହୋଇଯିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଅପ୍ରେଲ ମାସ ୨୯ ତାରିଖରେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୁଜା କଲେ । ଉକ୍ତ ପୁଜାକୁ ପଡ଼ୋଶୀ ଓ ପୁରୋହିତ ଯାଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ରାଜାଙ୍କ ଅମଲ୍ ମାନେ ମାଡ଼ ଦେଲେ । ଏଥିପୁର୍ବରୁ ଲାଙ୍ଗ ଘରକୁ କେହି ନ ଯିବା ପାଇଁ ଏବଂ ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାଣ ବାସନ୍ଦ ପାଇଁ ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ତରଫରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ନିଧୁ ତଥାପୀ ନାମକ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଥିବାରୁ ଅପ୍ରେଲ ମାସ ୧୯ ତାରିଖରେ ତାହାଙ୍କୁ ଗଞ୍ଜେଶ୍ଵର ରାଜ କଚେରୀକୁ ଧରି ନିଆଯାଇ ମାଡ଼ ଦିଆଗଲା । ବ୍ୟାପ୍ରହାର ଓ ଗୋଢ଼ଠାମାଡ଼ରେ ସେ ଅଚେତନ ହୋଇପଡ଼ିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ମୁମୂର୍ତ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା ।

ଏତେବେଳକୁ ରୂପ ବିପ୍ଳବ ଅନୁସରଣରେ ଭାରତରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ସାରିଥାଏ । ଗସ୍ତାମର ରସୁଦ ଆନ୍ଦୋଳନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାଶଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଏ ଆନ୍ଦୋଳନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । କନିକାର କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏହି କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ରୂପ ନେଲା । କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନର ପୁରୋଭାବରେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗଠିତ କରାଗଲା । କାରଣ ଏତେବେଳକୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନିଜ ଚୁପ୍‌ଜମି ଉପରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଲି କିଛି ନ ଥାଏ । ରାଜା

ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା ସେତେବେଳେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଜମି ବା ଘର ଡହରୁ ଉଠେଇବ କରି ଦେଉଥିଲେ ।

କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଖବର ରାଜାଙ୍କୁ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କୁ ଜୀବନରେ ମାରଦେବ ପାଇଁ ଚନ୍ଦାନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦିନେ ସେ ଘରେ ଥିବାବେଳେ ରାଜାଙ୍କର ପିଆଦା ଓ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ତାଙ୍କ ଘର ଘେରାଉ କଲେ । ଆଉ ପଳାଇଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ବେଶୀ ସମୟ ଘରେ ରହିବା ମଧ୍ୟ ବିପଦ । ଶ୍ରୀ ବେହେରା ଭରବରରେ ଶାଢ଼ୀ ଓ ଖଜୁ ପିନ୍ଧି ମାଠିଆଟିଏ କାଖରେ ଧରି ପାଣି ଆଣିବା ବାହାନାରେ ଘରୁ ବାହାରଗଲେ । ଘେରାଉ କରିଥିବା ଲୋକେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ କରିପାରଲେ ନାହିଁ । ସେ ମାଠିଆଟି ପୋଖରୀ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇଦେଇ ଲୁଚି ଲୁଚି ଭଦ୍ରକ ପଳାଇଗଲେ । ସେ ବର୍ଷ ଜୁନ ମାସରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ବାସୁଦେବ ତରାଇ ଗୁଆମାଲର ହରିଜନ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗଦେଇ-
ଥିବା ଅପରାଧରେ ତାହାଙ୍କ ଘର ଘେରାଉ କରାଗଲା । ସେ ପିଆଦାଙ୍କ ଭୟରେ ଧାନ ମରେଇ ଭିତରେ ଲୁଚିଲେ । ସେଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ଧରିଆଣି ନିର୍ଦ୍ଦାତ ମାଡ଼ ଦିଆଗଲା । ତାପରେ ତାଙ୍କୁ ଅଚେତ ଅବସ୍ଥାରେ ପକାଇଦେଇ ରାଜ କର୍ମଗୁଣ୍ଡାମାନେ ପଳାଇଗଲେ ।

ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ

କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଗାତ୍ରତର ହେବାରୁ ୧୯୨୩ ମସିହାରେ କନିକାରେ ପ୍ରଥମ ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେବାର ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଏହାକୁ ପ୍ରଥମ ବିଜୟ ଭାବେ ସଙ୍ଗଠିତ ହେବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏତେବେଳେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାର ଦୂରେ ଥାଉ, କେହି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରରେ କାଠ କବାଟ ଲଗାଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ କି ଓରା ଶେଣୀ ଘର କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଗୁଳରେ ପାଣିପାଟିଆ ଦେବା ଅକ୍ଷମଣୀୟ ଅପରାଧରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଗଛ ଓ ମାଛରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ନିଜ ଦଖଲ ଜମି ଉପରୁ ଗଛ କାଟିବା କମ୍ପା ପୋଖରୀରୁ ମାଛ ମାରବା ପାଇଁ ରାଜକର୍ମଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ଅନୁମତି ନେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ପଦସ୍ଥ କର୍ମଗୁଣ୍ଡା ଓ ରାଜ ଅନୁଗ୍ରହ ଲାଭ କରିଥିବା ହେଡ଼ମାନ ଓ ଗ୍ଲେଟ ଗ୍ଲେଟ ଭୂମ୍ୟାଧିକାରୀମାନେ ଟିକିଏ ଯାହା ସୁଯୋଗ ପାଉଥିଲେ । ରାଜା ଜମିଦାର ହୋଇଥିଲେହଁ ନିଜକୁ ରାଜା ବୋଲୁଥିଲେ ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳନ କରାଇ-
ଥିଲେ । ସୁନ୍ଦରୀ ଦିନ ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେଇ ତାହାଙ୍କ ଦତ୍ତ ପଦବୀ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କନିକାରେ ୨୦ଟି ପଦବୀ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ

ହେଉଛି—ଚୌଧୁରୀ, ବଦାନ୍ୟବ୍ରହ୍ମ, ଭକ୍ତିବ୍ରହ୍ମ, ଶିଳ୍ପୀବ୍ରହ୍ମ, ବିଶ୍ୱାସବ୍ରହ୍ମ, ଉଦ୍ଧାରବ୍ରହ୍ମ, ଦକ୍ଷିଣବ୍ରହ୍ମ, ବଳୀୟାର ସିଂହ, ମଦନବ୍ରହ୍ମ, ସୁଜନମଣି, ମହାପାତ୍ର, ଚମ୍ପକ ରାୟ, ଦଳପତି ରାୟ, ମହାରଥୀ, ଗଜେନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରତାପ ସିଂହ, ମହାଭୋଇ, ଗଉଡ଼ମଣି, ମଉଜବାଡ଼ି ଓ ପାଲଟା ସିଂହ । ସନନ୍ଦପଣର ଉପରିଭରରେ ମୟୂର ଚିତ୍ର ରହିଥିଲା । ତା ତଳେ ଲେଖା ଯାଇଥିଲା :—

କଲ୍ଲ କଳିକାର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ନାମେ ଉଲ୍ଲିଖ—

ଶ୍ରୀ କଳିକାଧୀଶ୍ୱର ରାଜେନ୍ଦ୍ରାଦି.....ସନ.....ସାଲ.....ମାସ.....ଦିନ....
ବାର ରାଜକଳିକା ନବର ରହଣୀରେ ଆଜ୍ଞା କଲୁ । ଇ.....ମୌ.....ନିବାସୀ
ଶ୍ରୀ.....ଙ୍କୁ.....ଉପାଧି ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ଇତି । ମୋହର.....ରାଜା.....କି
କଳିକା ।

ଉପାଧିଧାରମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଶପଥ ନେଉଥିଲେ ।

ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଆସୁଥିବା ଖବର ପାଇ ପ୍ରଜାମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ଏତେଦିନେ ସେମାନଙ୍କର ଜମିବାଡ଼ି ଉପରେ ଅଧିକାର ଆସିବ । ଆଗରୁ ବଲ୍ଲରେ କୌଣସି ପଶୁ ମରିପଡ଼ିଲେ ତାହାକୁ ଉଠାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲା । ମଲ୍ଲ ପଶୁର ହାଡ଼, ଚମ ଓ ଶିଙ୍ଗ ଉପରେ ମଧ୍ୟ କରଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଆକାଶରେ ଉଡ଼ୁଥିବା ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ମାଂସାଦି ପାରୁ ନ ଥିଲା । କାରଣ ପକ୍ଷୀ ମରି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଗଲେ ତାହା ରାଜାଙ୍କର ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବେଳେ ଜଣେ ସରକାରୀ ଅଫିସର ବନ୍ଧୁକରେ ଗୋଟାଏ ଚଢ଼େଇକୁ ଗୁଳି କରିଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ତାହା ଉଠାଇ ଆଣିବାରୁ ତାହାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ମକଦ୍ଦମା କରାଯାଇଥିଲା । ଶେଷରେ ହାଇକୋର୍ଟ ରାୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଝଲ୍ଲସ ହୋଇଥିଲେ ।

ପୂର୍ବରୁ ମନ୍ତ୍ରର ଗାଁ କଳିକାର ବନ୍ଦର ଥିଲା । ତା ବନ୍ଦଳରେ ୧୮୮୧ ମସିହାରୁ ଚାନ୍ଦବାଲି ବନ୍ଦର ହେଲା । ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ କଲିକତାରୁ କରସିନା, ଲୁଗା, ତେଜରାତି ଓ ଲୁହା ଜନସମାନ ଏହି ବନ୍ଦରକୁ ଜାହାଜ ଯୋଗେ ଆଣି ବିକ୍ରୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଏଠାରୁ ଧାନ, ଗୁଡ଼ଳ, ଶୁଖିଆ ଓ ଲୁଣ କଲିକତାକୁ ଯାଉଥିଲା । ରେଳ ତଲାଚଳ ପୂର୍ବରୁ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ମଲ୍ଲୁଗା ଓ ବ୍ୟବସାୟ କରୁବା ପାଇଁ କଲିକତା ଯାଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ରାଜା ଲୁଣ ମାରିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଅନାବାଦୀ ଜମିରୁ କେହି ଲୁଗାମାଟି ଆଣି ଲୁଣ ମାରିବା ଅପରାଧ ବିବେଚିତ ହେଲା । ସମୁଦ୍ରର ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଟ୍ଟା ହୋଇଯାଏ ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜାଙ୍କର । ତା ପରେ କେବଳ ସମୁଦ୍ର ଯେଉଁ ସରକାରଙ୍କର ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଗଛ କର, ମାଛ କର,

ମନ୍ତ୍ର କର, ଚମଡ଼ା କର, କେହି ଲୋକ ମାନସିକ ରଖି ପିଲର ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନ କଲେ କର, ଅଣ୍ଟିର ବାଛୁରୀ ଖାସୁ କଲେ କର ଓ ବିବାହ କରି ନବବଧୂ ଘରକୁ ଆଣିଲେ ମଧୁଗ୍ରାସ୍ୟା କର ପ୍ରଭୃତି ଚଉପଠୀ ପ୍ରକାର କର ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଏସବୁ କରରୁ ରହାତି ମିଳିବ ବୋଲି ପ୍ରଜାମାନେ ଜାଣିଗଲେ । ଏଣେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କର୍ମୀରୂପମାନଙ୍କ ସହିତ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସିପାରିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍‌ଘୀପନା ଦେଖାଦେଲା ।

ସେ ବର୍ଷ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱରଠାରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଅବସର ସହକାରେ ପାଳନ କରାଯିବା ସ୍ଥିର କରାଗଲା । ଆଗରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଗାପୂଜା ହେଉଥିଲେ ହେଁ ରାଜକର୍ମୀରୂପମାନେ ପୂଜାକୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିଥିଲେ । ଏଥର ପ୍ରଜାମାନେ ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରେ ପୂଜା କରିବା ସ୍ଥିର କଲେ । ପ୍ରାୟ ଦଶ ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସମାଗମରେ ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ମାଟି ଉଠାଗଲା । ପୂର୍ବରୁ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗର ଆଶଙ୍କା କରାଯାଇ ଯେଠାରେ ସରକାରଙ୍କ ଡରଫରୁ ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ମୁତୟନ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ‘ହତେ ବିପତ୍ତି’ ହେଲା । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ରାଜାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ସରକାରଙ୍କୁ ରିପୋର୍ଟ ଦେଲେ ଯେ ଯଦି ଜଣେ ଲୋକ ପଛରେ ଏଲେ ଲୋକଙ୍କର ସମର୍ଥନ ରହେ, ତେବେ ବିପ୍ଳବ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଫଳରେ ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ଉପରେ ୧୪୪ ଧାରା ଜାରି କରାଯାଇ ପୂଜା ଗେଷ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପାଞ୍ଚମୁକାରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଷେଧ କରାଗଲା । ଶ୍ରୀ ବେହେରା ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନର ବଳ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ରାଜକର୍ମୀରୂପମାନେ ନିଜ ଲୋକଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇଦେଇ ପୂର୍ବପରି ପୂଜା କଲେ । ତହିଁ ପର ବର୍ଷଠାରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ପରମାନନ୍ଦପୁରଠାରେ ଦୁର୍ଗାପୂଜା କରାଗଲା ।

ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମେଳନରେ କନିକା ପ୍ରସଙ୍ଗ

୧୯୨୪ ମସିହା ବେଳକୁ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ସଙ୍ଗଠିତ କରାଯାଇ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ଓ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକାର କରିବାର ପ୍ରୟତ୍ନ କରାଗଲା । ତାହାର ନାମ ରହିଲା କନିକା ଦଳ । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ବିରୋଧରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼େଇ ହେଲା । ମହତାବବାବୁ ସେତେବେଳେ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ର ଚେୟାରମ୍ୟାନ । ସେ କନିକାରେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କୁ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ର ମନୋନୀତ ସଭ୍ୟ କରିନେଲେ । ଫଳରେ

ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସୁବିଧା ହେଲା । ଏଣେ କଂଗ୍ରେସ ସହ ସିଧାସଳଖ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ମାଧ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ମିଳିଗଲା । ଏତେ ଦିନ ଯାକେ ସେ ମହତାବବାବୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଜଣେ କର୍ମୀ ଭାବେ କାମ କରୁଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏଣେ ଭଦ୍ରକର ସାମନ୍ତ ଭଗବତ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ର ଲଢ଼ସଭାରେ କନିକା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠାଇଲେ । ଫଳରେ ସରକାରଙ୍କ ମାତ୍ର ଧୀରେ ଧୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଏତେ ବେଆଇନ, ଅଜ୍ଞାଗୁର କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଆଚରଣର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଗଲା ନାହିଁ କି ସେମାନେ କିଛି ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

୧୯୨୪ ମସିହା ଜୁନୁ ମାସରେ କଟକଠାରେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମେଳନର ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । ଆଗୁଣୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର, ରାୟ ଏହି ସଭାରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଅଧିବେଶନ ଶୁଳ୍କିଥିବା ସମୟରେ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ ହଜାରିବାଗ ଜେଲରୁ ଝଲସ ହୋଇ ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦାସ ଆପଣେ ଆସିଗଲେ ବୋଲି ହୁରି ପଡ଼ିଗଲା । ସଭାସ୍ଥିତ ଲୋକେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ନେତାଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇଲେ । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆଗୁଣୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ଏପରି ଭାବବହୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଯେ ସଭାପତି ଆସନରୁ ଉଠିଯାଇ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାଇ ପକାଇ କହିଲେ—“ଗୋପବନ୍ଧୁ, ବାସ୍ତବରେ ତୁମେ ଦରିଦ୍ର ଉତ୍କଳର ମଣି । ତୁମକୁ ପାଇ ଉତ୍କଳଜନମାନଙ୍କ ଧନ୍ୟ ହୋଇଛି ।” ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ କି ଜୟ ଧ୍ବଜରେ ଗଗନ-ପବନ ମୁଣ୍ଡରିତ ହେଲା । ସେ କୋଲାହଳ ବନ୍ଦ ହେବା ମାତ୍ରେ ସଭା କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଳ୍କିଲା । ଇରମର କୃତା ସନ୍ତାନ ଜାତୀୟ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ଗାଇଥିଲେ—

ସଗିଣୀ—ଖମ୍ବାକ ମିଶ୍ର

କେତେ ଦିନ ଆଉ ଦୁଃଖିନୀ କନିକା ଅମାତ୍ର ଯାତନା ସହବ
 ଦୁଃଖ ସହବାକୁ ଦୁଃଖିନୀ ଲଲଟେ ଲିହୁଥିଲା କିବା ଦଇବ । ପଦ ।
 କର ଦେଇ ଦେଇ ସାରିଛି ସମ୍ବଳ
 ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ହରାଇଛି ବଳ
 ଆହା ବୋଲିବାକୁ ସାହା କେହି ନାହିଁ କାହା ଆଗେ ଦୁଃଖ କହିବ । ୧ ।
 ପଞ୍ଚାବ କାହାଣୀ ଶୁଣୁଥିଲ କାନେ
 କନିକାର ଲଳା ଦେଖୁଛ ନୟନେ
 ଶତ ଅଜ୍ଞାଗୁର କନିକାର ତୁଲେ ପଞ୍ଚାବ କି ସରି ହୋଇବ । ୨ ।

କନକା ରାଜକି ଜମିଦାରୀ ଗୁରୁ
 ଏତେ ଅତ୍ୟାଚାର ଏତେ ବଳାକାର
 ହୋଇଥାନ୍ତା ଯଦି ମହାଶୂର, ଜେପୁର କି ଦୁଅନ୍ତା କିଏ କହିବ । ୩ ।
 ଅତ୍ୟାଚାରୀ ନର ପିଣାତ ମାନସ
 ଅତ୍ୟାଚାରେ ସିନା ଲଭଇ ସନ୍ତୋଷ
 ପାପୀ ପାପ କର୍ମ ଦିନେ ନ କରିଲେ ଆହାର କି ତାକୁ ରୁଚିବ । ୪ ।
 ଦୁଃଖ ସହ ସହ କନକା ରମଣୀ
 ଅହଲ୍ୟା ସୁଦତ୍ତ ହୋଇଲ ପାପାଣୀ
 ନାହିଁ କି ଭରତେ କେହି ସାର ରାମ-ପାଦ ପରଶେ ଉଦ୍ଧାରିବ । ୫ ।
 ତା ଦୁଃଖ ଫେଇବା ପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁ
 ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଣ ଦାନଜନ ବନ୍ଧୁ
 ବରନେଲେ ଦୀର୍ଘ କାରାଗାର ଦଣ୍ଡ ନାହିଁ କେହି ଏହା ହେଜିବ । ୬ ।
 ନାହିଁ କି ଉତ୍କଳେ ଦଣ୍ଡଟି ଅକାଳୀ
 ବାଇବାକୁ ସାର ବାଇଦ କାହାଳୀ
 ଦୁଅନ୍ତା ଦିନକେ ନାଗପୁର ନାଥ ଗୁରୁଦ୍ବାର ମହା ଆହୁବ । ୭ ।
 ଏ ଗୀତ ଶୁଣି ସଭସ୍ଥିତ ଲୋକେ କାନ୍ଦ ପକାଇଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ସନ୍ତ ବେହୁରାଙ୍କୁ ମାଡ଼

ଘଣ୍ଟେଶ୍ଵରଠାରେ ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ଦୁର୍ଗାପୂଜା କରାଇ ନ ଦେବାରୁ
 ପରମାନନ୍ଦପୁରଠାରେ ଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ଅକ୍ଟୋବର ମାସ
 ୨୫ ତାରିଖ ଦିନ ଦୁର୍ଗାପୂଜା କାମ ବଢ଼ାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବୀରୁଙ୍କ ସହକର୍ମୀ
 ଶ୍ରୀ ସନ୍ତଚରଣ ବେହୁରା ଓ କିଛି ବୋର୍ଡ଼ ସଭ୍ୟ ଜାତୀୟ କବି ବାଞ୍ଛାନାଥ ପରମାନନ୍ଦ-
 ପୁରରୁ ଫେରୁଥିଲେ । ଉଦ୍ରକ-ଗୁମବାଲି ସଡ଼କରେ ହଠାତ୍ ରାଜାଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ
 ସନ୍ତବୀରୁଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । କେତେ ଜଣ କବି ବାଞ୍ଛାନାଥଙ୍କୁ ତଣ୍ଡିଆ ମାରି
 ଲାଲଗୁଣ୍ଡା ଆଡ଼େ ନେଇଗଲେ । ଆଉ କେତେଜଣ ସନ୍ତବୀରୁଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୀତ ମାଡ଼ଦେଇ
 ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ପରିସ୍ରା କରି ସେ ମରିଗଲେ ଭାବ ନୟନଯୋଡ଼ାରେ ପକାଇଦେଇ
 ଚାଲିଗଲେ । ସନ୍ତବୀରୁ ଭାଗ୍ୟବଳକୁ ବଞ୍ଚିଗଲେ । ସେ ପୁଣି ହେବା ମାତ୍ରେ ତାହାଙ୍କୁ
 ବନ୍ଦେ ପଠାଗଲା । ସେ ସେଠାରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ ଓ
 ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି କନକା ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା
 କଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀରେ କନକା ବିଷୟ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ
 ସ୍ଥାନ ପାଇଲା ।

ଗୋପବନ୍ଧୁ ଓ ‘ବନ୍ଦୀର ଆତ୍ମକଥା’

ନିର୍ବାଚନରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହୋଇ କଂଗ୍ରେସ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ଓ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ୧୯୨୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଉଦ୍ବଳ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ ପକ୍ଷରୁ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ର ଦିଆଗଲା । ସଭାରେ ମହତାବବାବୁ ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ ତାହାଙ୍କ ଭାଷଣରେ କହିଥିଲେ—

“ଆଜ୍ଞା ଆପଣମାନେ ମୋତେ ଯେଉଁ ସମ୍ମାନ ଦେଇଛନ୍ତି, ଉଦ୍ବଳ ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ଏହା ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ ସମ୍ମାନ ଦେଇଛି । ଉଦ୍ବଳରେ ୧୪୪ ଧାରା ହୁକୁମ ନ ମାନିଥିବାରୁ ମୋର ଆତ୍ମା କାରାଦଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଆପଣମାନେ ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଯୋ ଜୀବନରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ । ତେଣୁ ଉଦ୍ବଳ-ଠାରେ ମୁଁ ବିଶେଷ ରଣୀ ଏବଂ ଏହି କାରଣରୁ ଉଦ୍ବଳ ପ୍ରତି ମୋର ବିଶେଷ ମମତା । ମନେ ଏବେ ପଡ଼େ ମୋର—ଉତ୍କଳରୁ ନେଲେ ମୋତେ ଯେ ଦିନ ଛଡ଼ାଇ ମଜାରବାଗ ଜେଲକୁ; ଉଦ୍ବଳ ଷ୍ଟେସନରେ କେତେ ଯେ କି ଭାବ ହୃଦୟରେ ଢେଳିଥିଲା । ପଲକେ ପୁଣି ସେ ଭାବ ଆସି ଅନ୍ତରରେ ନାଚିଯାଏ । X X

ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କର ଏହି ଭାବ ଖଣିଏ ଡାହାଣରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ମଜାରବାଗ ଜେଲରେ ଥିବା ବେଳେ ୧୯୨୩ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସ ୮ ତାରିଖରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର ତାଙ୍କର ବହୁପତ୍ନୀ ସଜାଡ଼ୁ ସଜାଡ଼ୁ ‘ବନ୍ଦୀର ଆତ୍ମକଥା’ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ହସ୍ତଲେଖା ପାଇଥିଲେ । ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିବା ପରେ ଉକ୍ତ ଲେଖା ପୁସ୍ତକ ଆକାରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା । ତହିଁରେ କିଛିକିଛି ବିଷୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଲେଖିଥିଲେ—

“ହୋଇଅଛି ଏବେ ଦିବା ଅବସାନ
ଉଦରଃ ମୋର ଅତି ପ୍ରିୟ ହାନ
ଏଠା ବାହାଦୂର ବଡ଼ ପରତଣ୍ଡା
ଯାନ ବଡ଼ କେତେ କର୍ମୀ ନିଷ୍ଠାପର
ତଥାପି ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଯୋଗ ନୁହେଁ ଉଣା
ପଡ଼ିଲେ ସମ୍ପିଧ ଅନ୍ଧୁତି ଅନଳେ
ପରାବୀତ କେହି କଲେ ନାଗରଲେ,
ଉଦରଃ କର୍ମୀ, ଧନ୍ୟତୁ ବଳ

ଉଦରଃ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି ଯାନ ।
ଏଠା କର୍ମେ ମୋର ପହଞ୍ଚି ସମ୍ମାନ ।
ତାଙ୍କ ଦୟାରେ ମୋ ଆତ୍ମା କାରାଦଣ୍ଡ ।
ଦେଖିଲେଣି କେତେ ଥର ମାମୁଁରେ ।
ବଡ଼ଇ କର୍ମୀଙ୍କ ବଳ ଚରୁଣିଣା ।
ନ ଲଭି ସେ ପୁଣି ଦାଉ ଦାଉ ଜଳେ ।
ନାଗ କି ପଳାଏ ପରାଣ ଆକୁଳେ ?
ଏପରି ସାଧକ ଲେଡ଼ଇ ଉତ୍କଳ ।

ତେଜ ସବୁ ମାୟା ପରବାର ଭୋଗ
 “ମନ୍ଦିରି କିମ୍ବା ଶରୀର ପାତନ”,
 ଏହି ପଣ ଏକା ଭଦ୍ରା ଉଚିତ
 ମାଳାତଳିୟାଣୀ ପ୍ରେମିକ ନିମାଇଁ
 ସେ ଶୁଭ ଦିନର ପୁଣ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ
 ଏବେ ପୁଣି ହେଲେ ଗାନ୍ଧ ମହାମନ୍ତ
 ଭଦ୍ରାବାସୀ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ
 ଉଭୟ କାଳକୁ ପୁଅ ନାତି ପାଇଁ

X

X

ଭଦ୍ରାବାସୀ, ଆଉ ଏକ କଥା
 ଯେତେ କାଳ ମୋର ଥିବ ଭବେ ଆୟୁ
 ଆଏଁ ଯହିଁ ତହିଁ ଦୂରେ ବା ନିକଟେ
 ଦୁଃଖିନୀ କନିକା କରୁଣ କୁହାଟ
 ସାଲନ୍ଦୀ ସଲିଲେ ପ୍ରିୟଧୂନ ଜାନେ
 ଭଦ୍ରା କନିକା ଚର ପ୍ରତିବେଶୀ
 ଜାଣିଛୁ, ଶୁଣିଛୁ ସବୁ ବଡ଼ପାତ
 ହାସିତ କନିକା ପ୍ରଜାପ୍ରତି ସଦା
 କନିକା ଯିବାକୁ ବାଟ ଭଦ୍ରା
 ଉଡ଼ିଯାଇ ଦେଖି ଆସିଥାନ୍ତି ଥରେ
 ଆଉଁସି ପିଠିର ପ୍ରହାର-ପରସ
 ପତରପୁରର ସର ସନ୍ଧିଧାନେ
 ନିଶ୍ଚୟ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପବନ. ଶୋଣିତ
 ସେ ଶୁଭ ମୃତ୍ତିକା ଲଗାଇ ମୁଁ ଶିରେ
 ଲଭୁଥାନ୍ତି ଥରେ ଅନ୍ତରେ ସାନ୍ତନ।
 ଲେଉଟିଲେ କେତେ ଥର ମୋ ଆଗମ
 ଯାଇଥିଲି ଥରେ ରାଜ ଆମନ୍ତ୍ରଣେ
 ଆସିଥିଲେ ଯଥା କାଳେ ଆଉ ବାରେ
 ରହିଛି ମନେ ଏ ଚର ଅବଶୋଷ
 ଏହି ଯେ କନିକା ଆସିଛି ମୁଁ ଭଦ୍ରା
 ଯମଦୂତ ପ୍ରାୟେ ହୁଏ ରାଜପାଟ
 ଲୁଟନ୍ତି ପରଜା ଘର ବାଡ଼ି କ୍ଷେତ

ସାଲନ୍ଦୀ-ପୁଲନେ ଆରମ୍ଭିତ ଯୋଗ ।
 ଜାଣେ ମୁଁ କରୁଛ ଏହି ମହା ପଣ ।
 ସାଧୁ ସମାଗମେ ଯା ରେଖୁ ପବନ ।
 ଥିଲେ ପରା ଏଥୁ କେତେ ଦିନ ପାଇଁ ।
 ରଖିଛି ଭଦ୍ରା କରି ଗଣ୍ଡି ଧନ ।
 ଭଦ୍ରା ଅତିଥ ଅହଂସା ମୁରଦ ।
 ଏ ଆଦ୍ୟ ନୁହେଁ ସାମାନ୍ୟ ସମ୍ମାନ ।
 ଏ ସୌଭାଗ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ରଖିବ ତ ଭାଇ ?

X

X

ପଡ଼େ ଏବେ ମନେ ଦିଏ ମର୍ତ୍ତବ୍ୟତା ।
 ବହୁଥାନ ଯେତେ ଦିନ ପ୍ରାଣବାୟୁ ।
 ରହିବ ସେ ଦୁଃଖ-ଦାଗ ଚନ୍ଦ୍ରପଟେ ।
 ଲଗେ ଯେହ୍ନେ ଭେଦ ବଳ ବନ ପାଟ;
 କୁଳିଶ ନିନାଦ ବାଜଇ ମୋ କାନେ ।
 କନିକା ଦୁଃଖ କି କହିବ ବିଶେଷି ।
 ପଡ଼ୋଶୀ ସେନେହେ ସହୁଛୁ ଆଦାତ ।
 ରଖିଥବ ଭାଇ ସୋଦର ଶରଧା ।
 ଆନ୍ତା ଯେବେ ମୋର ବିହଙ୍ଗମ ପକ୍ଷ,
 କନିକା ପ୍ରଜାକୁ ଶୁଣୁ ଭଙ୍ଗା ଘରେ ।
 ହରି ପାଇଥାନ୍ତି ପରାଣେ ଅଶ୍ରୁସ ।
 ମଲେ ପ୍ରଜା ବେନ ଯହିଁ ଅଗ୍ନିବାଣେ,
 କରୁଛି କନିକା ଭୂମି ଯହିଁ ସିନ୍ଧୁ ।
 ତେଜ ନେତ୍ରମର ସରୋବର ଡାରେ ।
 ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଲୁ ଆହା ଏ ବାସନା
 ଆସି ନ ପାରିଲୁ କେବେ ମୁଁ ଅଧମ ।
 ମରୁଥଲେ ଲୋକେ ଯେବେ ଅନଗନେ ।
 ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତେ ବା ପ୍ରଜା ଅତ୍ୟାଚାରେ ।
 ବଦା ହୋଇଥାନ୍ତି ମାଗି ନିଜ ଦୋଷ ।
 କି ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ! ଯାଏ ଚେତା ବୁଝା ।
 ବୁଲନ୍ତି ଚୌଦ୍ଦିଗେ ଗ୍ରାମ ହାଟ ବାଟ ।
 ମାରନ୍ତି ଗୁପ୍ତା କାହାକୁ ବା ବେତ;

କୁଳାଙ୍ଗନା ପରେ ଘୋର ଆକ୍ରମଣ
 କନକାର ରାଜଧାନୀ ଚଢ଼ପାଣେ
 ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ ପଡ଼େ ତହୁଁ ତଳେ
 ସିଂହ ସିଂହ ଶୁଖେ ଗସ୍ତା ନଦୀ ଜଳ
 ଶୁଭେ ଚଉଦିଗେ କାତର ଚିତ୍କାର
 ପଥେ ଗର୍ଭିଣୀର ଭୟେ ଗର୍ଭସ୍ରାବ
 ମହା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ମହା ବିଭୀଷିକ ।
 ବଢ଼େ ଅଶରୁଣ ଝଡ଼ ଝଞ୍ଜା ବାତ
 ଏ କି ମୋ କଳ୍ପନା-ସତ୍ୟ ନା ସ୍ବପନ ?
 ଆଉ ଏକ ଘଣ୍ଟି ଗୁଡ଼ି ଦେବ ରେଳ
 ଆଥ ଗୋ ସାଲନ୍ ! ଆଥ ଭଦରଣ !
 ଆଥଗୋ କନକା ! ଭୋଗି ଭାଗ୍ୟ-ଲେଖା
 ନ ତେଜ ସାହସ, ନିରାଶ ନ ହୁଅ
 ତୋର ଶତ ଶତ ନିରାହ ସନ୍ତାନ
 ସହ ଏତେ କଷ୍ଟ ମନେ ନାହିଁ ଦ୍ବେଷ
 ମନେ କିନ୍ତୁ ହାତ ନାହାନ୍ତି ଉଠାଇ
 ଭୋଗିକୁ ପରାଣେ ପୀଡ଼ା ଆୟେ ଶତ
 ହେଉ ପଛେ ହେବ ଆଉ ଯେ ସାତନା
 ସତ୍ୟେ ମାନବର ସବୁ ପରଜାଣେ
 ଭୋଗେ ଯେବେ ପ୍ରଜା ତୋର ଅତ୍ୟାଚାର
 ନୀରବେ ଗଡ଼ାଏ ନୟନୁ ଲୋତକ,
 ନିରାଶ ହୃଦୟେ ବଢ଼େ ଦୀର୍ଘସ୍ବାସ
 ସେ ଉଷ୍ମ ନିଶ୍ବାସ ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ
 ନୁହେଁ ନିରର୍ଥକ, ନ ଯାଏ ବିଫଳ
 ସେ ନାଦେ କମ୍ପଇ ସ୍ବର୍ଗ ସିଂହାସନ
 ସେ ପ୍ରାଣ ପ୍ରକମ୍ପେ କମ୍ପେ ବସୁମତୀ
 ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ପ୍ରଜା ହୃଦୟ ନିଃସାର
 ଅନୁକ୍ଷିତେ କରେ ଶକ୍ତି ଆୟୋଜନ
 ଆସେ ଯେବେ ବେଳ, ପାଟେ କର୍ମଫଳ
 ଦୁଃଖିନୀ କନକା ନ ହୁଅ ଆତୁର
 ଧର୍ମ ପକ୍ଷେ ଜୟ ସଦା ସୁନିଶ୍ଚୟ,

ବକଳେ ବିଧୁର କରଇ ରୋଦନ ।
 ପ୍ରେତ ଆତ୍ମା ବେନି ଉଡ଼ଇ ଆକାଶେ ।
 ସେ ରକ୍ତେ ଶୁଖଣ ଅଗ୍ନି ଶିଖା ଜଳେ ।
 ନ ଲଭି ପ୍ରବଳ ଜଳେ ସେ ଅନଳ ।
 ପଳାଏ ପରଜା ଗୁଡ଼ି ଘର ଦ୍ବାର ।
 ଉଠଇ ଗୋଗୋଷ୍ଠେ ବିକଟାଳ ରାବ ।
 କମ୍ପେ ମହାତକ୍ତେ ଦୁଃଖିନୀ କନକା ।
 ଏ କି ଭୟଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁତ ଉତ୍ପାତ ।
 ବାଜେ ରେଳ ଘଣ୍ଟି, ଆସିଲୁ ବେତନ ।
 ଭଦରଣେ ପୂରି ଆସିଲୁ ମୋ ବେଳ ।
 ଦୁଃଖିନୀ କନକାଠାରେ ସ୍ନେହ ରଖ ।
 ବଞ୍ଚିଥିଲେ ପୁଣି ହେବ କେବେ ଦେଖା ।
 ବହୁଛୁ ନୟନୁ ତୋର ବହୁ ଲୁହ ।
 ସହୁଛନ୍ତି କାଲି କ୍ଳେଶ ଅପମାନ ।
 ନାହିଁ ହୃଦେ ହୁଏ ଶ୍ବେଷ ସମାବେଶ ।
 କର୍ମ କରୁଛନ୍ତି ଧର୍ମ ଅନୁସାଧୀ ।
 ଜାଗିଥିବୁ କିନ୍ତୁ ପରଜା ଶକତି ।
 ସତ୍ୟେ ଚଳି କର ସତ୍ୟର ସାଧନା ।
 ଭୀମ ରାଜଶକ୍ତି ନାଶେ ସତ୍ୟ ପାଶେ ।
 ଆତୁରେ କରଇ କରୁଣ ଚିତ୍କାର ।
 ହୁଏ ଭୟେ ତାର ଗୁଡ଼ି ଦକ ଦକ ।
 ହେ କନକାବାସି ! ରଖ ଏ ବିଶ୍ବାସ ।
 ସେ ଦାରୁଣ ନାଦ ପ୍ରାଣ ପ୍ରକମ୍ପନ ।
 ହୁଏ ସେ ଲୋତକେ ହିମାଚଳ ଜଳ ।
 ଶୀତଳ ସେ ଉଷ୍ମ ଶ୍ବାସେ ହୃତାଗନ ।
 କାଳେ ପ୍ରକଟଇ ଏ ଭୀମ ଶକତି ।
 ସଞ୍ଜେ ସାବଧାନେ କାଳ ବଳୀୟାର ।
 ନ ଦେଖଇ ଯାହା ଅତ୍ୟାଚାର ଜନ;
 ସହସା ସେ ବଳେ କମ୍ପେ ଜଳ ସ୍ଥଳ ।
 ହେଉ ନିର୍ଦ୍ଦୀତନ ଧନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଜୂର ।
 ରଖ ହୃଦୟରେ ଏ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।

ପାହୁ ଆସି ଅଛି ତୋର ଦୁଃଖ-ରାତି   ରଖ ନିଜ ଦାଗ ଦନ୍ତ କର ଗୁଡ଼ ।
 ନିଜ ଅଧିକାର ବୁଝି ଗୁଡ଼ି ତସୁ   ଯେଉଁ ଧର, ହେବ ନ୍ୟାୟ-ସୁଦେ ଜୟ ।
 ପାଇବେ ତୋ ପୁଅ ନ୍ୟାୟ ଅଧିକାର   ଘୁଞ୍ଚିବ ଉକଟ ଚର ଅଧ୍ୟାୟର ।
 ତୋ ଆଦର୍ଶ ହେଉ ଉକ୍ତଲେ ଅକ୍ଷୟ   ଜାଗୁ ପ୍ରଜାକୁଳ, ଉଠୁ ରାଜଭୟ ।
 ମୋ ଶୁଭ କାମନା, ସ୍ନେହ ନେତ୍ର ଜଳ   ଦେନ, ଏଥୁ ମୋର ଏତକ ସମ୍ବଳ ।”

ଏହି ସଭାରେ ମହତାବବାବୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ଯେ ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ କନିକା
 ଯାଇ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ କିଛି ମିଳାମିଶା କରନ୍ତୁ । ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ
 ପ୍ରଥମେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେଉ ନ ଥିଲେ । ପରେ ପଣ୍ଡିତ ମାଳକଣ୍ଠଙ୍କ
 କିନ୍ଦରେ କନିକା ବିଷୟ ଅଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ ରାଜବାଟୀକୁ ଗଲେ ।

ସ୍ଵାଧୀନତାର ଚିନ୍ତା ସୂତ୍ର

ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ରାଜକନିକାରୁ ଡକା ଯୋଗେ ଆସି ନରେନ୍ଦ୍ରପୁରଠାରେ
 ଓହ୍ଲାଇଲେ । ପୂର୍ବରୁ ମହତାବବାବୁ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ବହୁ ଲୋକ
 ଆସି ସେଠାରେ ଏକାଠି ହୋଇଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ ଡକାରୁ ଓହ୍ଲାଇବା
 ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କୁ ଫୁଲମାଳ ଦିଆଯାଇ ସଭାସ୍ଥଳକୁ ଆଣାଗଲା । ଗୋପବନ୍ଧୁବାବୁ
 ସଭାମଧ୍ୟ ଉପରକୁ ଉଠି ଯାଇ ଦୁଇ ହାତ ଉପରକୁ ଉଠାଇ କହିଲେ—
 ରାଜମାନେ, ଆପଣମାନେ ଆଶା କରିଥିବେ ଯେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି
 ଆଣିଛି । ମାତ୍ର ଏହି ଦେଖ, ମୁଁ ଖାଲି ହାତରେ ଫେରିଆସିଛି । ତା ପରେ ସେ
 ସ୍ଵଳ୍ପ ଘର ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଙ୍ଗୁଳି ଦେଖାଇ କହିଲେ—ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ନଡ଼ାଗୁଡ଼ିଏ
 ଏକାଠି ହୋଇଥିବାରୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବଳ ବା ବର୍ଷା ପ୍ରତି ଖାତର ନାହିଁ । ଆପଣମାନେ
 ସେହିପରି ଏକ ହୋଇପାରିଲେ କେହି କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ତା ପରେ ସେ ପୁଣି କହିଲେ—ଆମ୍ଭେମାନେ ଅସହଯୋଗୀ । କାହାରିକୁ
 ଆଦାତ ଦେବା ଆମର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରେୟ
 କରିବାକୁ ମନା ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଉପାଖ୍ୟାନ କହୁଛି
 ଶୁଣନ୍ତୁ ।

ଥରେ ଗୋଟିଏ ନାଗ ସାପ ନାରଦ ରାତ୍ରିକୁ ଦେଖି କହିଲା—ମୁନିବର,
 ମୋତେ ସମସ୍ତେ ଦୁଷ୍ଟ ବୋଲି କହି ପୂଣା କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ କପରି ଭଲ ହେବ ତାହାର
 ଉପାୟ ବତାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ନାରଦ ରୂପେ କହିଲେ—ତୁମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କାମୁଡ଼ିବାରୁ ତୁମକୁ ଦୃଷ୍ଟି ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ତୁମେ ଆଉ କିହାରକୁ କାମୁଡ଼ି ନାହିଁ । ରୂପେ ଚାଲିଗଲେ । ନାଗ ସାପ ସେହି ଦିନରୁ ଆଉ କାହାକୁ କାମୁଡ଼ିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତଜ୍ଞା କଲେ । କେତେ ଦିନ ପରେ ତାକୁ ଆଉ କେହି ଡରରେ ନାହିଁ । ଘିଲମାନେ ଟେକା ପଥର ଫିଙ୍ଗି ତାକୁ ଖଣ୍ଡିଆ ଖାବରା କରିଦେଲେ । ସେ ଦୁଃଖ ସହ ସହ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ଦୈବାତ୍ ଆଉ ଦିନେ ନାରଦ ମୁନିଙ୍କ ସହ ତାର ସାକ୍ଷାତ୍ ହେଲା । ରୂପେ ଦେଖି ସେ କହିଲା—ମହାଶୟ, ଆପଣଙ୍କ କଥା ମାନି ମୁଁ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ପାଉଛି ତାହା ଦେଖନ୍ତୁ ।

ରୂପେ ଜାଠାରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣି କହିଲେ—ମୁଁ ସିନା ତୁମକୁ କାମୁଡ଼ିବାକୁ ମନା କରିଥିଲି; ମାତ୍ର ଫୁଲ କରବାକୁ ତ ମନା କରି ନାହିଁ । ନାଗ ସାପ ସେହି ଦିନରୁ ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ—ଫୁଲ ଫୁଲ ହେଲା । ତା ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଘିଲମାନେ ଆଉ ତା ପାଖକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ କି ତାକୁ କେହି ଆଘାତ କଲେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ କାମୁଡ଼ିବାକୁ ମନା କରୁଛି; ମାତ୍ର ଫୁଲ କରବାକୁ ମନା କରୁ ନାହିଁ ।

ମୋର ଚୂଡ଼ାୟୁ କଥାଟି ହେଉଛି—କେବେ ମୁଦେଇ ହୋଇ କୋର୍ଟକୁ ଯିବ ନାହିଁ । କୋର୍ଟ କଚେରୀରେ କଲା ଧଳାରେ ଓ ଧଳା କଳାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଏଣୁ ମୁଦେଇ ନ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ହେବାକୁ ଯତ୍ନ କରିବ । ଏ ଦିନୋଟି ସୂର୍ଯ୍ୟ ମାନି ଚାଲିଲେ ସ୍ବାଧୀନତା ଆପେ ଆପେ ମିଳିଯିବ । ତା ପରେ ମହତାବବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ—ମହତାବ, ତୁମକୁ କନିକା କଥା ଲାଗିଲା । ତୁମେ ଏମାନଙ୍କ କଥା ବୁଝିବ ।

ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ଆଶ୍ରମ

ଦାସଆପଣେଙ୍କ ଫେରିବା ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ନରେନ୍ଦ୍ର-ପୁରଠାରେ ସ୍ବରାଜ ଆଶ୍ରମ ଖୋଲିଗଲା । ଏହାର ଦାୟିତ୍ବରେ ଶ୍ରୀ ଗୟାଧର ସାମଲ ଓ ଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ସାମଲ ଦୁଇ ଭାଇ ରହିଲେ । ନରେନ୍ଦ୍ରପୁରରେ ଆଶ୍ରମ ଖୋଲିଯିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି—ଏହା ଏକ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରାମ । ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାରରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ପରିବାର ଏଠାରେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ଏ ଗ୍ରାମଟି ଯଦି ସଙ୍ଗଠିତ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ରାଜାଙ୍କ ଅମଳଶାସନକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିହେବ ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଗ୍ରାମର ଐତିହାସିକ ଓ ପୌରାଣିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି—

ପୂର୍ବେ ଏହା ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଏକ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଏଠାରୁ ସାଧବମାନେ ଜାଭା, ବାଲି, ବୋର୍ଷିଓ ଓ ସିଂହଳ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ବଣିଜ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯାଉଥିଲେ । ଏଠାରେ ଧନେଶ୍ୱର ନାମରେ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୌଦାଗର ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ—ନୟନା ଓ ଖୁଲ୍‌ଶା । ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ-ସନ୍ତତି ହେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ନିଜର ଶାଳୀକୁ ଧନେଶ୍ୱର ବିବାହ କଲେ । ଦିନେ ସୌଦାଗର ପ୍ରସ୍ତୁତରୁ ଉଠି ପଦାକୁ ଆସିବାମାତ୍ରେ ଜଣେ ନୀଚ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଦେଖିଲେ । ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—ଆଜି ସକାଳୁ ଏହାର ମୁହଁ ଦେଖିଲିଣି, ଦିନଟା ଭଲ ନୁହେଁ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଟି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କହିଲା—ସକାଳୁ ମୁଁ ଆଜି ଆଶୁକୁଡ଼ା ମୁହଁ ଦେଖିଲିଣି, ବୋଧହୁଏ ଦିନଟା ଦୁଃଖରେ ବିତବ । ଏ କଥା ଶୁଣି ସୌଦାଗର ଅପମାନିତ ହୋଇ ସେହିଦିନ ବୋଇତରେ ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା କଲେ ।

ଧନେଶ୍ୱର ବିଦେଶ ଯିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟା ପତ୍ନୀ ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ଥିଲେ । କିଛି ଦିନ ପରେ ତାଙ୍କର ପୁଅଟିଏ ହେଲା । ଏହି ପୁଅର ନାମ ନରେନ୍ଦ୍ର । ସାନ ଭଉଣୀର ପୁଅ ହେବାରୁ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଈର୍ଷାରେ ତାକୁ ଘରୁ ତଡ଼ିଦେଲା । ସାନ ଭଉଣୀ ନିଜର ପୁଅଟିକୁ ଧରି ଅନ୍ୟତ୍ର ରହିଲା ଓ ଧାନ କୁଟି ପୁଅକୁ ପ୍ରତିପୋଷଣ କଲା ।

ଧନେଶ୍ୱରଙ୍କ ବୋଇତ ସିଂହଳ ଦ୍ୱୀପରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଏକ ଅତ୍ୟୁତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ । ତା ପରେ ସେ ଦେଶ ରାଜାଙ୍କୁ ଯାଇ କହିଲେ—ମଣିମା, ମୁଁ ଦେଖିଲି—ସମୁଦ୍ରରେ ଏକ ପଦ୍ମଫୁଲ ଫୁଟିଛି । ତହିଁରେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀ ବସିଛି । ରାଜା ଏହା ଶୁଣି ବିସ୍ମିତ ହୋଇଗଲେ । ସମୁଦ୍ରର ଲୁଣା ପାଣିରେ ପଦ୍ମଫୁଲ ତା ଉପରେ ପୁଣି ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ? ସେ ସୌଦାଗର ସଙ୍ଗରେ ସମୁଦ୍ରକୁଳକୁ ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ସେତେବେଳକୁ ଦେବୀମାୟା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ସୌଦାଗର ରାଜାଙ୍କୁ ମିଥ୍ୟା କହୁଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ସେଠାରୁ ସେ ନିଜ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବିଷୟ ଏକ ପନ୍ଥରେ ଲେଖି ତାହା କାକ ଗୋଡ଼ରେ ବାନ୍ଧି ନିଜ ଦେଶକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର କ୍ରମେ ବଡ଼ ହେଲା । ଦିନେ ଶୁଭାଳରେ ପିଲାଏ ତାକୁ ଅଣବାବୁଆ ବୋଲି କହିଲେ । ନରେନ୍ଦ୍ର କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଘରକୁ ଆସି ମାଆକୁ ବାପର ପରିଚୟ ମାଗିଲା । ମାଆ କହିଲା—ତୋ ବାପା ବଣିଜ କରିବାକୁ ଯାଇ ସିଂହଳ

ଦ୍ଵୀପରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଛନ୍ତି ! ନରେନ୍ଦ୍ର ବାପକୁ ବନ୍ଦୀରୁ ମୁକୁଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ବୋଇତ ନେଇ ସିଂହଳ ଦ୍ଵୀପକୁ ଯାଆ କଲୁ ।

ନରେନ୍ଦ୍ରର ମା' ପିଲାଟି ଦିନରୁ ଭବାନୀଙ୍କର ପକ୍ଷୀ କରୁଥାଏ । ପୁଅ କିଦେଶ ଗଲା ବେଳେ ସେ ଭବାନୀଙ୍କ ସିନ୍ଦୂର ତା ମୁଣ୍ଡରେ ପିନ୍ଧାଇଦେଇ ତା ହାତରେ ଦେଖାଇ ମଙ୍ଗଳ ସୂଚ ବାନ୍ଧିଦେଲା । ପୁଅକୁ କହିଲା—ଆପଦ-ବିପଦ ପଡ଼ିଲେ ତୁ ମା' ଭବାନୀଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କର । ସେ ତୋତେ ରକ୍ଷା କରିବେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର ଯାଇ ସିଂହଳ ଦ୍ଵୀପରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ବାପ ପରି ସେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟଟି ଦେଖିଲା । ତା ପରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଯାଇ ଜଣାଇଲା । ରାଜା ତା ସହଳକ୍ଷ୍ମକୁ ଆସିଲେ । ସେଠାରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ି ଫୁଲଟିଏ ଫୁଟିଛି ଏବଂ ତା ଉପରେ ଅପୂର୍ବ ସୁନ୍ଦରୀ ରମଣୀଟିଏ ବସିଛି । ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖି ଫୁଲ ଓ ରମଣୀ ଅନୁଦ୍ଵିତ ହୋଇଗଲେ । ଏହାର ରହସ୍ୟ ରାଜା ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ଦିନଟି ତାଙ୍କର କଟିଗଲା ।

ରାସରେ ରାଜା ଏକ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟୀ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦେଖିଲେ । ମୂର୍ତ୍ତିଟି ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି କହିଲେ—ରାଜା, ମୁଁ ଲଙ୍କେଶ୍ଵରୀ । ସେତଦ୍ଵା ଯୁଗରୁ ହନୁମାନ ଭୟରେ ପାତାଳରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲି । ମୁଁ ଏବେ ପୂଜିତା ହେବାକୁ ବୁଝେ । ତୁ ଆଜି ସମୁଦ୍ରରେ ଯେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲୁ, ମୁଁ ସେହି ଲଙ୍କେଶ୍ଵରୀ । ଯେଉଁ ବାଳକଟି ତୋତେ ନେଇ ଦେଖାଇଲା, ସେ ମୋର ପରମ ଭକ୍ତ । ମୁଁ ତାକୁ ପୁତ୍ର ରୂପେ ସ୍ଵେଦ କରେ । ତୁ କାଲି ସଜାଲେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଗଲେ ମୋର ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ ଦେଖିବୁ । ତା ପରେ ତୋର କନ୍ୟାକୁ ଉକ୍ତ ବାଳକ ସହିତ ବିବାହ କରାଇ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ତାକୁ ଦେଇଦେବୁ ।

ରାଜାଙ୍କର ନିଦ ଭଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ଉଠି ଇଷ୍ଟ ଦେଶକୁ ସ୍ମରଣ କଲେ । ପ୍ରସ୍ତର ଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯାଇ ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ । ଏହା ପରେ ଆଉ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ନିଜ କନ୍ୟାକୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ସହିତ ବିବାହ କରାଇଦେଲେ ।

ନରେନ୍ଦ୍ର ପିତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀରୁ ମୁକୁଳାଇ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି ସହିତ ନିଜ ଦେଶକୁ ଆସି ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲା । ଏହି ଦେଶଙ୍କ ନାମ ଲଙ୍କେଶ୍ଵରୀ । କେହି କେହି ମଙ୍ଗଳା ବୋଲି କହନ୍ତି । ଧନେଶ୍ଵର ଏହଠାରେ ଏକ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ଣ୍ଣରଣୀ ଖନନ କରାଇଲେ । (ପୂର୍ଣ୍ଣରଣୀ ବିଷୟରେ ଲେଖକଙ୍କ 'ପଞ୍ଚପ୍ରଦୀପ' ପୁସ୍ତକର 'ମହାକାଳର ଚନ୍ଦ୍ର' ଗଳ୍ପ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।) ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣରଣୀ ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ରହୁଅଛି । ବାରୁଣୀ ଓ

ଖଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଏଠାରେ ମେଲା ବସେ । ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଜନ-ସମାଗମ ହୁଏ । ସେହି ସମୟରୁ ଏହା ଏକ ଗନ୍ତବୀଠ ରୂପେ ଖ୍ୟାତ ଅଟିଆସିଛି ।

“ଦସ୍ ଇନ୍ ରୁଲ୍”

ନିଉରମ୍ପୁରରେ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ପରେ ଥିଲେ ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କାମ ଚାଲିଲା । ଜଣେ କର୍ମୀଙ୍କୁ ତାଲିମ କରାଯାଇ ସୂଚକଟା କେନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଖୋଲି-ଗଲା । ଆଶ୍ରମଟି ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ଓ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥଳୀ ହେଲା । ଏହି ଗ୍ରାମର ଜଣେ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ନାୟକ ଦାସଆପଣଙ୍କ ସହ ଯୋଗା-ଯୋଗ ରଖିଲେ । ଆଉ ଜଣେ କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସହଚରଣ ବେହେରା କେନ୍ଦ୍ର ନେତାମାନଙ୍କ ସହ ସଂପର୍କ ରଖିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ମହତାବବାରୁଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ କେନ୍ଦ୍ର ପରିଚାଳନା କରାଗଲା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ଉଗବାନ ଦାସିଜି, ଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁ ବଣ୍ଟାଲ, ବାସୁଦେବ ଭଞ୍ଜ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ କେନ୍ଦ୍ର ସହ ଯୋଗାଯୋଗ ରଖି ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳ ସଂଗଠନରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ ।

ଆଶ୍ରମ ନିକଟରେ କାହ୍ନୁ ବଳ ନାମରେ ଜଣେ ଲୋକର ଘର ଥିଲା । ଲୋକଟି ଅତି ଦରିଦ୍ର । ଖଜଣା ଦେଇ ନ ପାରୁଥିବାରୁ ସାହିତ୍ୟିକେଟ କ୍ଷମତା ବଳରେ ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ତା ଘର ଖୋଜି କଲେ । ମାତ୍ର ଘରୁ କିଛି ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଦୁଆରରେ ବାଉଁଶ କବାଟ, ମାଟି ହାଣ୍ଡି ଓ ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା ବ୍ୟତୀତ ଘରେ ଅନ୍ୟ କିଛି ନ ଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଲୋକଟିକୁ ଧରିଆଣି ଦାଣ୍ଡରେ ଠିଆ କରାଇ ଦେଲେ । ତ ପରେ ଶହେ ଗଜ ବ୍ୟବଧାନରେ ଦୁଇ ଦଳ ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ଗୋଟିଏ ଦଳର ଜଣେ ଲୋକ ତାହାକୁ ପିଟି ପିଟି ଆଣି ଏ ଦଳ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଏ । ଏଠାରୁ ଆଉ ଜଣେ ପିଟି ପିଟି ସେ ଦଳ ପାଖକୁ ନିଏ । ଏହିପରି ମାତ୍ର ଖାଇ ଖାଇ ଲୋକଟି ଅତେଜ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ତଥାପି ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ପିଅନମାନେ ତା ଉପରେ ପାଣି ଡାଳି ବେତା କରାଇ ପୁଣି ପିଟିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏ ସାତସ୍ତ୍ର ଦୁଃଖ ମୁହଁ ନ ପାରି ଆଶ୍ରମର ପରିଚାଳକ ଶ୍ରୀ ନୟାଧର ସାମଲ ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଚୁଲିବାଡ଼ି ଧରି ଆସି କହିଲେ — “ତୁ ସୁ ନୋ ଦସ୍ ଇନ୍ ରୁଲ୍ ।” ବାଧା କଣ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ଆଗରୁ କେବେ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଜା ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଅପମାନିତ କରିବ, ଏହା କଲ୍ପନାତୀତ ଥିଲା । ଗୟାଧର-ବାରୁଙ୍କ ଚୁଲିବାଡ଼ି ଓ ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ଦେଖି ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ଭୟରେ ଗ୍ରାମ ଗୁଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । ପରେ ରାଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦେଇଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଶ୍ରୀ ସାମଲଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । କୋର୍ଟରେ ଜେରା

ବେଳେ ସେ ହାକିମଙ୍କୁ କହିଲେ—ହଜୁର କର୍ମଗୁଣକୁ ପଚାରନ୍ତୁ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲି ଇନ୍ ଦିସ୍ ରୁଲ୍ କି ଆଉ କଣ ?

ହାକିମ ପଚାରିବାରୁ କର୍ମଗୁଣମାନେ ହୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ । କାରଣ ସେମାନେ ତ ଆଉ ଇଂରାଜୀ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ‘ଦିସ୍ ଇଜ ରୁଲ୍’ ଓ ‘ଇନ୍ ଦିସ୍ ରୁଲ୍’ ର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ । ‘ଦିସ୍’ ଓ ‘ରୁଲ୍’ ଶବ୍ଦ ଦୁଇଟି ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲା । ତେଣୁ ହୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ସାମଲ କହିଲେ—କର୍ମଗୁଣମାନେ ମାରି ମାରି ଲୋକଟାକୁ ଅଚେତନ କରିଦେବାରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲି—ଇନ୍ ଦିସ୍ ରୁଲ୍ ? ଲୋକକୁ ମାରି ମାରି ଏପରି ଅଚେତ କରିଦେବା କଣ ନିୟମ ? ହାକିମ ହସି ହସି ଶ୍ରୀ ସାମଲଙ୍କୁ ମକଦ୍ଦମାରୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ।

କାଉନ୍ସିଲ ନିର୍ବାଚନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ନୌ କଂଗ୍ରେସ

୧୯୨୫ ମସିହାରେ ମହତାବଙ୍କରୁ ଜନକାରୀଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶ୍ରୀ ଭଗବତ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିଦାର କାଉନ୍ସିଲକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ହେଲେ । ଏବେ ବେଳକୁ ଗୁମବାଲି ଅଞ୍ଚଳରେ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଭାବ ଖୁବ୍ ବଢ଼ି ଯାଇଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କରୁ ଗୁମବାଲିରେ ମହତାବଙ୍କରୁ ନିର୍ବାଚନ ଏଜେଣ୍ଡା ଥିଲେ । ଗୁମବାଲିର ୩୩ ହଜାର ଭୋଟ ମଧ୍ୟରୁ ଭଗବତଙ୍କରୁ ମାତ୍ର ୧୧୦ଟି ଭୋଟ ପାଇଥିଲେ । ମହତାବଙ୍କରୁ ଜିତିବାକୁ ହେଲେ । ମାତ୍ର ଜନକାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ନିର୍ବାଚନ ମକଦ୍ଦମା କରାଗଲା । ଏଥିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କରୁ ପ୍ରଧାନ ସାକ୍ଷୀ ଥିଲେ । କୋର୍ଟରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା—ଜନକାରୀ ତୁମର ଏତେ ଉପକାର କରିଛନ୍ତି, ତୁମେ ତାହାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯାଇ ଶ୍ରୀ ମହତାବଙ୍କର ଭୋଟ ପ୍ରଚାର କଲୁ କାହିଁକି ?

ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ଜନକାରୀ ଆମର ରାଜା ସତ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୋର ଉପକାର କରିଆଇପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଯେପରି କ୍ଷତି କରିଛନ୍ତି ତାହା ଲୋକେ ଭୁଲିପାରିବେ ନାହିଁ । ମହତାବଙ୍କରୁ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁ ଲୋକହତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇ ନିଜର ସେବା ଓ ପ୍ରଭାବ ବଳରେ ଲୋକଙ୍କର ହୃଦୟ ଜିତି ନେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଭୋଟ ପାଇଲେ ଓ ମୁଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲି । ପରେ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଓ ଶକ୍ତିସମ୍ବଳ ବଳରେ ମହତାବଙ୍କରୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ନାକଚ ହୋଇଗଲା ।

ଏହି ବର୍ଷ ଲକ୍ଷ୍ନୌରେ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । ସେଠାରେ ଜନକା ବିଧୟ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ

ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ମହତାବବାବୁ ଏ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ମେଠାରେ ପଣ୍ଡିତ ମଦନମୋହନ ମାନ୍ଦ୍ୟଙ୍କୁ ମାନ୍ୟତା କରି ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାରେ ଘରପୋଡ଼ି ଓ କନକା ଅଭ୍ୟାଗୁର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ଏଡେବେଳେ କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଘର ପୋଡ଼ି ହିଆ ମାଉଆଏ । ଲୋକେ ରାତିରେ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଦେଇ ଏହା ଅନୁସନ୍ଧାନମାନେ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରୁଥାଆନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଝୁଲି ମନଦେଇ ସବୁ ଶୁଣି ବଡ଼ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଆସ ଘଟଣାର ତଦନ୍ତ କରିବେ ଓ କନକା ଅଭ୍ୟାଗୁର ବିଷୟରେ ସତ୍ତା କରିବାକୁ ମନା ହୋଇଥିବା ୧୯୪ ଧାରା ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ଜବାବ ଦେଲେ । ନରଞ୍ଜନବାବୁ ଓ ମହତାବବାବୁ ପଣ୍ଡିତଜୀଙ୍କ ଗପର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ଲବନର ମୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀରୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମହତାବବାବୁ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ । ପଣ୍ଡିତଜୀଙ୍କ ସହଜ କେହି ଯୋଗାଯୋଗ ନ କରିବାକୁ ସେ ଆଉ ଅସିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ଓ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ନିର୍ବାଚନ

ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର କେନ୍ଦ୍ର ଭଲ ଭାବରେ ପରିଚାଳିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଗ୍ରାମଟି ସଂଗଠିତ ହୋଇଗଲା । ଫଳରେ ଆଖପାଖ ଗ୍ରାମ ଉପରେ ତାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା । ଲୋକେ କୋର୍ଟ କଚେରୀ ବର୍ଦ୍ଧନ କରି ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଥିବା ବିବାଦ ଆପୋଷରେ ମେଣ୍ଟାଇନେଲେ । ହେଡ଼ମ୍ୟାନ ବଦଳରେ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡିଆଲ ପ୍ରଥା ଚାଲି କରାଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ପଞ୍ଚାୟତ ପରି ପ୍ରତି ସାହୁରେ ଜଣେ ଜଣେ ମୁଣ୍ଡିଆଲ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ସାହୁ ମୁଣ୍ଡିଆଲମାନେ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡିଆଲ ବାହୁଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ କେନ୍ଦ୍ର କର୍ମୀ ରହିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଏ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଅରଟରେ ସୂତା କଟା ଓ ଲୁଗା ଚୁଣା ପ୍ରଧାନ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ରୂପେ ପ୍ରଚଳନ କରାଗଲା ।

୧୯୨୨ ମସିହାର ଧର୍ମଘଟ ପରେ ରାଜକନିକା ହାଇସ୍କୁଲ ଅଲ୍ଲ ହନ ପାଇଁ ଖୋଲିଥିଲା । ରାଜା ଏ ସ୍କୁଲଟି ତିଆରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ପ୍ରଜାମାନେ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ଭଲମନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିପାରିବାରୁ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ସ୍କୁଲଟି ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ଘୃଷ୍ଣାଇବା ପାଇଁ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁରଠାରେ ପ୍ରଜା କେନ୍ଦ୍ର ତରଫରୁ ମାଇନର ସ୍କୁଲଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା ।

୧୯୨୭ ମସିହାରେ ବନ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ଅସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ୧୯୨୭ ମସିହା ଆରମ୍ଭରେ ପୁଣି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦେଖାଗଲା । ଏତକବେଳେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ଏ ହଜାର ଟଙ୍କା ବୃଦ୍ଧି ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର ହୋଇ ଗଲା । ଲୋକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ମହତାବବାବୁଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ଉତ୍କଳମଣି ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବନ୍ୟା ସାହାଯ୍ୟ ପାଣ୍ଠିରୁ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲେ । ଏ ଟଙ୍କାରେ କୁଅ, ପୋଖରୀ ପ୍ରଭୃତି ଖୋଳାଯାଇ ଲୋକଙ୍କୁ କାମ ଯୋଗାଇ ଦିଆଗଲା । ଗୁରୁଆଡ଼େ ଜୟ ଜୟକାର । ଅବସ୍ଥା ଏପରି ହେଲା ଯେ ୧୯୨୭ ମସିହାର ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ନିର୍ବାଚନ ବେଳକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଯେତେବେଳେ ଗୁମବାଲିରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ, ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଠିଆ କରାଇବା ପାଇଁ କନିକାରଜା ପ୍ରାର୍ଥୀ ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ମୁଣ୍ଡ ବିଅ, ସ୍ବାଧୀନତା ଦେବ

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ୧୯୨୭ ମସିହା ଶେଷଭାଗରେ ଖଣ୍ଡା ପ୍ରସାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଗସ୍ତରେ ଆସିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ଚିତ୍ର ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେ ମନ ବଳାଇଲେ । ତେଣୁ ଭଦ୍ରକର ଗୁରୁବାଟିଆଠାରେ ତାଙ୍କ ରହଣିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଏହିଠାରେ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି କନିକା ଅଭ୍ୟାସୁର ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବିଷୟ କହିଲେ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀ ସବୁ ଶୁଣି ଉତ୍ତର ଦେଲେ—ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରର ପ୍ରଜା ନୁହଁ । ଏଣୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ କହିବି ନାହିଁ । ଆଗ କୋର୍ଟ କଚେରୀ ଜରିଆରେ ନିଜର ଦାବା ହାସଲ କର, ତାପରେ ସଂସ୍ପରଶସ୍ବ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେବ ।

ଏତକବେଳେ ମହତାବବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରେ ପ୍ରଭୁର ଲବଣ ଭୂମି ଥିବା ଦର୍ଶାଇ କନିକା ଲବଣ ଶିଳ୍ପ କିପରି ନଷ୍ଟ ହେଲା ତାହା ଜଣାଇଲେ । ଏହି ଲୁଣ ଆମଦାନୀ କରାଯାଇ ପାରିଲେ ପ୍ରଜାଏ ବହୁ ଲଭବାନ ହୁଅନ୍ତେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଗୁରୁବାଟିଆରୁ ମନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ନଦୀରେ ଲୁଣ ଯୋଗେ ପଞ୍ଚୁଟିନ୍ଦ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ଅଦୃଶ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କଲେ । ତାପରେ କହିଲେ—ମୋତେ ପନ୍ଦରଟି କି କୋଡ଼ଏଟି ମୁଣ୍ଡ ଦିଅ । ମୁଁ ନିଜେ ନେତୃତ୍ବ ନେଇ ଏଠାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ତୁମକୁ ସ୍ବାଧୀନତା ଦେଇଯିବି । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏଠାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ କାଢ଼ି ଯିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଆହୁରି ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା କର୍ମୀ ସଂଗ୍ରହ ଓ ସେମାନଙ୍କ ତାଲିକା କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଲା ।

ପଞ୍ଚୁଟିନ୍ଦ୍ରୀ ମେଳି

ଏତେବେଳେ କନିକା ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ସ୍ଥଳୀଭାଗ ରାଜାଙ୍କର ଓ ଜଳଭାଗ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସରକାରଙ୍କର ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । କନିକା ପ୍ରଜା ସଙ୍ଗଠନ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ରାଜା ଓ ସରକାର ଉଭୟଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲେ । ପ୍ରଥମେ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରୁ ଲୁଣ ମାରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ କରଞ୍ଜମାଳ ଗ୍ରାମକୁ ସ୍ଥାନ ନିରୂପଣ କରାଗଲା । ଏ ଖବର ପାଇ ରାଜା ଓ ସରକାର ଉଭୟଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରତିରୋଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଦଳବାଇ ଲୁଣମାରିବା ପାଇଁ ଗଲେ । ମାତ୍ର ରାଜା ଓ ପୋଲିସଙ୍କ ତରଫରୁ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିରୋଧ ହେଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ସେଠାରୁ ଫେରି ପଞ୍ଚୁଟିନ୍ଦ୍ରୀ ଗ୍ରାମରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡା ଓ ପୋଲିସବାହିନୀ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସି ପଞ୍ଚୁଟିନ୍ଦ୍ରୀ ଗ୍ରାମ ଘେରୁଛନ୍ତି ।

ପଞ୍ଚୁଟିନ୍ଦ୍ରୀରୁ କରଞ୍ଜମାଳ ପ୍ରାୟ ଛଅ ମାଇଲ ଦୂର । ରାତି ସେତେବେଳକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମର । ଲୋକମାନେ ଏତେ ବାଟ ଯାଇ ସେଠାରେ ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି କରି ପୁଣି ଫେରି ଆସିଥିବାରୁ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ଅନ୍ଧାର ରାତି । ପୋଲିସବାହିନୀ ଗ୍ରାମର ପୂର୍ବ ପାଖରେ ଜଗିଲେ ଓ ରାଜାଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ଗ୍ରାମ ଭିତରେ ପଶିଲେ । ଗ୍ରାମର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ପାଖରେ କୁନ୍ଦୁରପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ତ୍ରୋଳ ନଈ । ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ଘରେ ଘରେ ପଶି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ଖୋଜିଲେ । ଫଳରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ସଂଘର୍ଷ ଉପୁଜିଲା । ରାଜାଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ଲଠିଚାଳନା କରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଦଉଡ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ପଳାଇଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କ୍ଳାନ୍ତ । ତାପରେ କାହାର ହାତରେ ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡିଏ ବି ନାହିଁ । ପ୍ରତିରୋଧ କରିବେ କିପରି ? ପଛଦୁଆ ଦେଇ ଫେରିବାବେଳେ ଗ୍ରାମ ଶୁଶାନରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଏତିକିବେଳେ ରାଜାଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘେରୁଛନ୍ତି କରିଦେଲେ । ଏହାପରେ ପୋଲିସ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଗିରଫଦାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ; ମାତ୍ର ପ୍ରଜାମାନେ ସେ ସୁଯୋଗ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଶୁଶାନରେ ଯେଉଁ ମଣିଷ ମୃଣ୍ମ, ହାଡ଼ ଓ ମଡ଼ା ବାଉଁଶ ପଡ଼ିଥିଲା ତାହାର ସାହାଯ୍ୟରେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କଲେ । ହାଡ଼ ଫୋପଡ଼ାଯିବାରୁ ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ଛନ୍ଦିଭଙ୍ଗ ଦେଇ ପଳାଇଗଲେ । ଏ ଘଟଣାରେ ବହୁ ଲୋକ ଆହତ ହେଲେ । ମୁଖ୍ୟ-କର୍ମୀମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା ଓ ବହୁ ଧନସମ୍ପଦ ନଷ୍ଟ ହେଲା ।

ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ

୧୯୩୦ ମସିହାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାମ ଶେଷ ହେବାର କିଛିଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଭଲ ଭାବରେ ଅରଟ କାମ ଚାଲୁ କରାଯିବା ପାଇଁ ହଲଦିଆ ମୌଜାରେ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲଗଲା । ସେ ବର୍ଷ ଅପ୍ରେଲ ମାସରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ଜେଲ ଗଲେ । କନକା ପ୍ରଜା ସଂଗଠନ ତରଫରୁ ଶ୍ରୀ ସହ ଚରଣ ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କେତେକ ଯୁବକ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗଦେଇ କାରାବରଣ କଲେ । ସେ ବର୍ଷ ଜୁନ୍ ମାସ ୧୯ ତାରିଖରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଚୌକିଦାରୀ ଅଞ୍ଚିନାନ୍ୟ ବଳରେ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ । ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ‘ବନ୍ଦୀର ବିଳାପ’ ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତିକା ରଚନା କରିଥିଲେ । ତାହା ବାଲେଶ୍ୱର ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ ପ୍ରେସରୁ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁରୁ କନକାର ଡକ୍ଟକାଳୀନ ଚିନ୍ତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ବନ୍ଦୀର ବିଳାପ

ଜନନୀ କନକେ ! ଜୀବନଦାୟିନୀ,	ଅଧମ ବନ୍ଦୀର ଦେନ ମା’ ଦୟିନୀ ।
ଦେନ ମା’ ଚରଣେ କୋଟିଏ ଜୁହାର,	କାକୁଡ଼ି, ମିନଡ଼ି, ଭଜ୍ର-ଉପହାର ।
ସେବା, ଆରାଧନା, ଶଉଚ-ମନ୍ତ୍ରର,	ସମର୍ପି ଯାଉଛି ଚରଣେ ତୋହର ।
ତୋ ଦୟା ସମ୍ବଳ ରଖିଥାଅ ତୁହି,	ଅସିଲେ ମା ଫେରି ମାଗିନେବି ମୁହଁ ।
ନେଉଛି ତୋ ପ୍ରେମ କୋଳରୁ ବିଦାୟ	କିଛିକାଳ ପାଇଁ ହୋଇ ଅସହାୟ
ତେଜବି ତୋ’ ସେବା, ମୋ’ ଜୀବନ ପଣ,	ବିନା ଦୋଷେ ମାତଃ ମୋର ଏକିକ୍ଷଣ ।
ମୋ ଦେଶ ପୀରତି, ମୋ ଦେଶ ଭକତି	ଦେଲେ ସେଛାଗୁଣ ଦୃଢ଼ସ୍ୱେ କରତି ।
ପକାଇ ଶାକ୍ତାଳି ଧନ ଲେଭେ ତା’ର	ଅମାତ୍ୟ ଶାସନେ କଲୁ ଗୁରୁଶାର ।
ବଞ୍ଚିମା, ଗାରିମା, ଦନ୍ତ, ଅଭିମାନ,	ତର୍ଜନ, ଗର୍ଜନ, ପରଜା ପୀଡ଼ନ ।
ପାପ-ଅତ୍ୟାଚାର ରାକ୍ଷସୀ ପ୍ରବୃତ୍ତି	ଦର୍ପ-କୂଟନାତି, ଅଦମ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ।
ଯେତେ ଥିଲା ତା’ର, ବନ୍ଧପୀଡ଼ା ତୋ’ର	ଉପୁଯାଉଥିଲା ଜନନୀ, କଠୋର ।
ସହ ନ ପାରିଲି, ଦେଶ ପ୍ରୀତି ମନ୍ଦେ	ଦେନ ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁ ସୁଦୃଢ଼ ମଇନ୍ଦେ ।
ବନମାଳୀ, ସହ, ଭଗବାନ ଭାଇ,	ଗଢ଼ା କଇଁକାସ ଶ୍ରୀ ବାସୁ ତରାଇ ।
କୃଷ୍ଣ, ଇନ୍ଦ୍ରମଣି, ମଣି, ମାରକଣ୍ଡ	କରିଥିଲି ପଣ୍ଡ, ପାଇ ଘୋର ଦଣ୍ଡ ।

ରାଜବଂଶୋଦ୍ଭବ ମହତାବ ଭାଇ
 ରୁଷିଥିଲୁ ଏକା କନକା କଷଣ
 ଥିବେ ଯେତେଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ଗ୍ରସ୍ତପାଦ
 ହୋଇଛ ସହାୟ ହେ ବନ୍ଧୁ, ଯେ କାଳେ
 ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁରତ
 ସେଛାରୁଣ୍ୟ ଦୂତେ ପଶି ଘରେ ଘରେ,
 ଶରଣ ମାଗିଲେ ଦ୍ଵିଗୁଣେ ମାଇଲେ
 ଗୋ ମହସ୍ତ ପଶୁ ପଦାରୁ ଗୋଡ଼ାଇ,
 ଉପାଡ଼ି କ୍ଷେତରୁ ରୋପିତ ବିହନ
 ନାଗାଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ାଇ ମାଇଲେ ହାବୁକା,
 ବନ୍ଦୀଶାଳେ ଆଜି ନିବାସ ତୁମ୍ଭର
 ନ ହେଲି ପଥକ ତୋ' ପଥେ ମୁଁ ଯେଣୁ
 କ୍ଷମା ଗୁଣେ ଡବ ମୋ ଦୋଷ କ୍ଷମିବ
 ଏବେ ବନ୍ଦୀଶାଳେ କରୁଛୁ ପ୍ରୟାଣ
 କୁଳାଦି ଶାସନୁ କରିବାକୁ ଯାହୁ
 ବରିଥିଲ ଦୋର ବିପଦ ଯାତନା
 ଡବ ବୁଦ୍ଧି ବଳେ ମଳିନତା ଭଜି
 ବାନ୍ଧୁଛୁ କମର ଏବେ ନବ ତେଜେ
 ଡାଇ କନକା ବାସୀଙ୍କୁ ଦମିବ
 ଆଦ୍ୟ କଉଶଳେ କାରାଗାରେ ମୋଡେ
 ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଦୂତ ଦେବ ବରଗାଇ
 କହୁବ ପ୍ରଜାଏ ହୋଇ ଏକମେଳି
 କଲେ କର ଏବେ ମୋ କ୍ଷତି ପୁରଣ
 ଖାଇ ଖାଇ ମାଡ଼ ଚୁନା ହେବ ହାଡ଼
 ବିକଟାଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଭୁକୁଟି ଫୁଲାର
 ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ସେଛାରୁଣ୍ୟ
 ଏକ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟେ ଶୁଣିବ ଏ କଥା
 ନ ହେଲେ ରାଜକୁ ଯିବରେ ବାହାରି

ଏ ଜନ୍ମେ ତୋ ଗୁଣ ପାସୋରିବ ନାହିଁ ।
 ତା' ଲାଗି ପ୍ରଥମେ ତୋ' କାରାବରଣ ।
 ଗାଇବ କନକା ତୋ ଯଶ କାରଦି ।
 ପୀଡ଼ିତ ପ୍ରଜାଏ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିଗଲେ ।
 ପଡ଼ିଥିଲେ ଗୃହକୋଣେ ଅଶକତ ।
 ହରିନେଲେ ଧନ ବଳେ କଉଶଳେ ।
 ଲକ୍ଷ୍ମ ନେବା ଯାଏ କେତେ ନ ଗୁଡ଼ିଲେ ।
 ଭରି ଦେଉଥିଲେ ପଶୁଶାଳେ ଭାଇ ।
 ଭସାଇଲେ ନଦୀ ସ୍ରୋତେ ପଶ ପଶ ।
 ନିଷେଧ କରିଲେ କେତେ କଣା ବିକା ।
 ଦେଶସେବା ହେଉ ଶାନ୍ତି ବାରବର ।
 ବିନା ଦୋଷେ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲି ହେ ତେଣୁ ।
 ମିତ୍ରଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି କେତେ ନ କହୁବ ।
 ତୋ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ମାର୍ଗେ ଲଗାଇ ଧ୍ୟାନ ।
 କନକା ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ମହତାବ ଭାଇ ।
 ନ ଥିଲୁ ତୁମ୍ଭର ଘିଲେ ଦୁର୍ବାସନା ।
 ସେଛାରୁଣ୍ୟ ଧୂତି ଯାଇଥିଲୁ ହଜି ।
 ହୋଇ ତେଜସ୍ଵାନ ସେଛାରୁଣ୍ୟଧୂଜେ ।
 ହାହାକାର ରବେ କନକା ପୁରବ ।
 ଠେଲି ଦେଇ ପାପୀ ଆସିବ ତୁରନ୍ତେ ।
 ଗ୍ରାମ ମୁଣ୍ଡିଆଲେ ଆଣିବ ଡକାଇ ।
 ଏତେକାଳ ଯାଏ ଗଲ ମୋତେ ଠେଲି ।
 ଅନ୍ୟଥା ଦେଖିବ ବନ୍ଦୀର ଭବନ ।
 ପୁରୁବ କଥାକୁ ଏବେ ଗୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ।
 ତଜନ, ଗଜନ ବିବିଧ ପ୍ରକାର ।
 କହୁବ ମୋ' ପାଶୁ ଯାଅ ରେ ବାହାରି
 କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇ ନିର୍ଭୟ ପଥା ।
 ଅଶ୍ଵିନୀକୁମାର, ପୁଣ୍ଡିନନ୍ଦ ପରି ।

ବନ୍ଦୀ ଚନ୍ଦ୍ରପଟେ ଅଙ୍କିତ ଏ ଚନ୍ଦ୍ର
 ଉନ୍ନତଶତ ବାଇଶ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାଦେ
 ଜନନୀ କନକା ! ଅଷ୍ଟବର୍ଷ ଗତେ
 ହେବ କି କାତର ପଡ଼ିଣ ଚମକି,
 କୋପାନଳନେନା କୃପାଶର ଧାର
 ହେବେ କି କାତର କନକା ସନ୍ତାନେ
 ବିଳାସ ସମ୍ଭୋଗ ସ୍ଵାର୍ଥ ମୋହେ ପଡ଼ି
 ଭାଇ ଦୁଃଖେ ଭାଇ କାନ୍ଦବେକି ନାହିଁ
 ନିଜ ସ୍ଵାର୍ଥ ଆଶେ ଭ୍ରାତୃ ସ୍ଵାର୍ଥ ଦଳି
 ରଞ୍ଜାଇବା ପାଇଁ ସେଛାଗୁଣ ମନ
 କେ ଖଟ, ଚୁଗୁଲି ମିଛ ପରନିନ୍ଦା
 ଯୁଷ୍ଟିକର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଭେଦାଭେଦ
 କରିବେ କି ଧୂଂସ ଗ୍ରାମଶକ୍ତି କେହି
 ଆହା କି ନୈରାଶ୍ୟ ହୃଦ ଦୁଃଖଳତା
 ହେ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ, ଦାନଜନସଖା,
 ସୁଦେଶର ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ମୋର
 ଦେଇ ଶକ୍ତି ବଳ ସାହସ ସମ୍ବଳ
 ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସୁହୃଦ୍ଦି ଏ ଭାବ
 ପ୍ରଭେ ଦୟାମୟ, ମୋର ନିବାସନେ,
 ନିରାପଦେ ରଖ କନକା ସମ୍ବଳେ

ସେଛାଗୁଣ ପକ୍ଷେ ନୁହେଁ ଏ ବିଚନ୍ଦ୍ର ।
 ଅବିଧାନ ପର ତାର ସିଂହନାଦେ ।
 ଅବିଧ କି ଆଜି ପୁଣି ସେହିମତେ ?
 ହରାଇ ଧର୍ମର ଅଧୀର ହେବ କି ?
 ଭେଦବ କି ଆଜି ହୃଦେ କନକାର ?
 ହରାଇ ଧର୍ମର ଚୂଡ଼ା ଅପମାନେ ।
 ଶରଣ ନେବେ କି ଅଜାତି କଉଡ଼ି ?
 ଦେଖି ଏକେ ଦୁଃଖେ ଯିବେକି ପଳାଇ ?
 ସେଛାଗୁଣ ପାଶେ କେ ଦେବେ କି ବଳି
 ସାଧବାକୁ ଗ୍ରାମେ ନିଜ ବଡ଼ପଣ ।
 କହିବ କି ହୋଇ ଗାଆର ଗୋଇଁନା ।
 ଭାଇଠାରୁ କର ଭାଇକୁ ବିଚ୍ଛେଦ ।
 ସ୍ଵଧର୍ମେ ସତ୍ରମେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ?
 ଉପୁଜାଏ ଚିତ୍ତେ ଚିନ୍ତା ପ୍ରାଣେ ବ୍ୟଥା ।
 ହୋଇଣ ସହାୟ କରି ସବେ ରକ୍ଷା ।
 ସେଛାଗୁଣ ଧୂଂସ ନାହିଁ ପର ତୋର !
 ସାର ତେଜ ସାର୍ଥ ସାର କଉଣିଲ ।
 କନକା ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟେ ଦିଅ ଠାବ ।
 ସେଛାଗୁଣ ଦର୍ପ ଖଣ୍ଡି ସୁଦର୍ଶନେ ।
 ନ ହରୁ ତା ଧନ କେହି ପଶୁବଜେ ।

ଜନନୀ ଛମୁକେ ତୋ ପୂର୍ବ କାହାଣୀ
 ଶୋକଭରା ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦଇ ଗୋପନେ
 ଉନ୍ନତଶତ ବାଇଶ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାଦେ
 କି ନ କଲ ସେଛାଗୁଣ ମଦ ଭୋଲେ
 ବାସୁ ବିଶ୍ଵନର ପ୍ରେତଆତ୍ମା ଦୁଇ
 ଅଶବ୍ଦ ଶବଦେ କହନ୍ତି ମୋ କାନେ
 ଧକ, ଧକ, ଧକ ତାଙ୍କର ଜୀବନ
 ସଦାନନ୍ଦ, ଦାନବନ୍ଧୁ, ପୁଣ୍ଡାନନ୍ଦ

ପଡ଼ିଗଲେ ମନେ ହୃଦ ହୁଏ ହାଣି ।
 ଦୁଃଖାନଳ ଜାଲେ ଶୁଷ୍କ ହୃଦବନେ ।
 ଯା ହେଲୁ ଗରଭେ ତୋହର ବରଦେ ।
 ଦେଖିଛୁକେତେକ ବନ୍ଦୀ ବେନିତୋଲେ
 ସେଦିନୁ ଉଡ଼ନ୍ତି ସରଗ ନ ଛୁଇଁ ।
 ଧକ, ଧକ, ଧକ, ଛମୁକା ସନ୍ତାନେ ।
 ସେଛାଗୁଣ ପାଶେ ନେଲେ ଯା ଶରଣ ।
 ସେଦିନୁ ଛାଡ଼ିଲେ ରାଜକ ସମ୍ପଦ ।

ଆନନ୍ଦ ଅଶ୍ରୁମାଳାର ପଲ୍ଲବ
 ଘରେ ଘରେ କେତେ ପିଆଦା ପଶିଲେ
 କି ଧନୀ ଦରିଦ୍ର କି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୂଦ୍ର
 ଖାଇଲେ ଗୋଇଁଠା ଚଣ୍ଡାଳ ଗୋଡ଼ରୁ
 କେହି ଦେଇ ଅବା ଦାନରେ ଚରଣ
 ସେଛାଗୁଣ୍ଠ ପାଶେ, ଭରସା ନ ପାଇ
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଜରିମାନା ନେଲେ

ସେହୁଦିନୁ ଗଲେ ବିଦେଶେ ପଲାଇ ।
 ଯୁବକ ସମ୍ମାନ, ଫତ୍ତୁମେ ନାଶିଲେ ।
 ମୂର୍ଖ କି ବିଦ୍ଵାନ ଭଦ୍ର କି ଅଭଦ୍ର ।
 କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ମାଂସ ଝିଡ଼ିଲା ହାଡ଼ରୁ ।
 ତେଜ ଧନ ମାନ ପଶିଲେ ଶରଣ ।
 ତଥାପି ନିଷ୍ଠୁର କ୍ଷମା ଦେଲା ନାହିଁ ।
 କେତେ ନୂଆ ନୂଆ କର ବାଜିଦେଲା ।

—୫—

ପାଞ୍ଚମୁକେ ତବ ଅଟାତ କଷଣ
 ଭଗବାନ ନନା ରଖିଛୁ କି ମନେ,
 ମଇ ମାସ ଉନ୍ନତ ଶ୍ରୀ ଦିବସରେ
 ଡାକିନେଲେ କହୁ କଥା ଲ ବଚନ
 ତୁ ଗଲୁ ଭଦ୍ର କେ ଘରଦ୍ଵାର ଗୁଡ଼ି
 ଭେଗିଲେ ତା ପରେ ଆମ୍ଭେ କାରୁଦଣ୍ଡ
 ଆଜି ନନା ଏଡ଼େ ଉଦାର୍ଯ୍ୟ କଥା
 ବଲ୍ଲଭ ସୁନ୍ଦର, ମାଗୁଣି ସୁନ୍ଦର
 ସେଛାଗୁଣ୍ଠ ପାଶେ ଯାଇଥିଲେ ପର
 ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ଜାଉ ଦେଖିଛ ଆପଣେ

ସ୍ଵର୍ଗେ ଥାଇ ଦେଖିଛନ୍ତି ଦେବଗଣ ।
 ଯେ ଦିନ ପଡ଼ିଲୁ ଶଯ୍ୟୁ ଆକ୍ରମଣେ ।
 ପିଆଦା ପଶିଲେ ତୋ ଘରେ ମୋ ଘରେ ।
 ଓଟାରି ମାରଣ କଲେ ଅଚେତନ ।
 ମୁଁ ନେଲି କାଏମା ପୁଣି ଭୀଷୀ କାଢ଼ି ।
 ହୋଇଲେ କୁଟୁମ୍ବେ ଯେତେ ଲାଶୁଭଣ୍ଡ ।
 ଗୁଡ଼ିବ କି ତୋତେ ଅଶ୍ରୁ କପଟିଆ ।
 ବୃନ୍ଦାବନ, ଭଗବାନ ବିଶାସର ।
 ଶରଣ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଗଲେ ଧର ।
 କେତେ ମାଡ଼ ଖାଇଛନ୍ତି ଜଣେ ଜଣେ ।

—୬—

ଭାଇ ବାସୁଦେବ ଲୁଚିଥିଲୁ ପର
 ସେଛାଗୁଣ୍ଠ ଦୂତେ ଆଣିଲେ ଓଟାରି
 ପୃଷ୍ଠଦେଶେ ହସ୍ତ ବାଜିଥିଲେ ତୋର
 ଜାଗିଛୁ ତୋଠାରେ ବାରର ସାହସ

ଧାନ ଅମାରରେ ପଡ଼ିଗଲୁ ଧର ।
 ଘରେ ପଶି ତୋତେ କେତେ ମାଡ଼ ମାର ।
 ସେ କଥା ତୋ ମନୁ ଯିବ କି ପାସୋର ।
 ଜାଣୁ କାତରତା ତୁଚ୍ଛା ଅପରାଧ ।

—୭—

ହେ ନଧି ତଥାତ୍ ବୃକ୍ଷ ପକ୍ୱ କେଶ
 ଖାଇ ଖାଇ ବିଧା ପ୍ରହାର ଗୋଇଁଠା
 ଯାତନା କଷଟି ତବ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରହେ
 କରୁଛୁ ପ୍ରମାଣ ସେ ରତ୍ନ ବିଶୁଦ୍ଧ
 ସ୍ଵଦେଶ ଭାଇକୁ ସମ୍ପଦେ ବିପଦେ

ଜୀବନ ତୁମ୍ଭର ଅଛି ଅବଶେଷ ।
 ନ ଭାଙ୍ଗିଛୁ ତିଳେ ତୁମ୍ଭ ପଣ ନିଷ୍ଠା ।
 ବାରମ୍ବାର କଷିଅଛୁ ଅତି ଯତ୍ନେ ।
 ରଖିଛୁ ଯେ ରତ୍ନ କରି ଭବେ ମୁଗ୍ଧ ।
 ନ ହରୁଅ ତାତ, ସେ ଧନ ଆପଦେ ।

ସୁଖ ଦୁଃଖ ତାତ ସମ୍ଭୋଗ ଆସନ୍ତି
 ଭୋଗର ଅଭାବେ ଅସୁବିଧା ଯେ ନର
 ଧୈର୍ଯ୍ୟ ବଳେ ଅଟେ ବଳିଆନ ଯେହୁ
 ଭୋଗିଥିଲା ତାତ ମିଛେ କାର୍ଯ୍ୟଦଣ୍ଡ
 ତୁମ୍ଭ ଧ୍ୟାନସେହିଁ ରୁଆ ଉପୁଡ଼ାଇ
 ବକ୍ରାଦାତ ସମ ମୋ ବନ୍ଧନ ତୋତେ
 ଭେଦିଥିବ ତବ ମରମେ ମରମେ
 ନ କର ଶୋଚନା ହେ ବୃଦ୍ଧ ମୋ ପାଇଁ
 ନୁହେଁ ମୁଁ କାତର ଅନ୍ୟାୟ ବନ୍ଧନେ
 ହଜି ନାହିଁ ମୋର ଧର୍ମର ରତନ
 ପଡ଼ି ନାହିଁ ପ୍ରାଣେ କ୍ଷମାଦର ପ୍ରୟା
 ଗୁଡ଼ିଲେ ଗୁଡ଼ିବ ସ୍ବଦେଶ ଭବନେ
 ଆତତାୟୀ ପାଶେ ଶରଣ ନ ନେବ

ଭୋଗେ ସୁଖ ଭୋଗ-ଅଭାବେ ଅଶାନ୍ତି ।
 ପର ପ୍ରୀତି ସେବା ଯାହାର ମନ୍ତ୍ର ।
 ଦୁଃଖେ ପ୍ରତିହତ ନୁହେଁ ତାତ ସେହୁ ।
 ଘର ଗୁଡ଼ି ଯେତେ ହେଲ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।
 ସେହୁ ଗୁଣ ଦୂତେ ଦେଲେ ଫୋପଡ଼ାଇ ।
 ଲଗିଥିବ ତାତ ଜଣାଯାଏ ମୋତେ ।
 କିନ୍ତୁ ନ ଛେଦିବ ତବ ଧୈର୍ଯ୍ୟବନେ ।
 ଦେଶଭକ୍ତି ମୋର ଢିଲେ ତୁଟି ନାହିଁ ।
 ନୁହେଁ ମୁଁ ଅସ୍ଥିର ବନ୍ଧନ କଷଣେ ।
 ଭାଙ୍ଗି ଯାଇ ନାହିଁ ମୋର ଟାଣ ପଣ ।
 ଗାସି ନାହିଁ ମୋତେ କୃତଜ୍ଞତା ମାୟା ।
 ବରିଲେ ବରିବ ଅକାଳ ମରଣେ ।
 ସାହା ହେଉ ମୋର ଶ୍ରେୟଶ୍ଚ ଦେବା ।

ଭାଇ କଲ୍ୟାଣ ପରଶର ସଖା,
 ସେହୁ ଗୁଣ ଦୂତେ ପଞ୍ଚୁଟିକରିରେ
 ତୋ' କୋମଳ ଚିତ୍ତେ ପଶିଗଲା ଦକା
 ଦେଖିଛୁ ସର୍କାର ବିରୁଦ୍ଧ ତ ଭାଇ
 ଏକାଳ ବିରୁଦ୍ଧେ ନ୍ୟାୟଫଳେ ଯେହୁ
 ମାନବ ସମାଜେ ଆଦର ତାହାର
 ମୋ ଅଭାବେ ଦେଶେ ହେବାକୁ ଚାଲକ
 ଦେଖିଛୁ ସ୍ବପନେ ଭିତ୍ତିଅଛୁ ଅଶ୍ଵା
 କ୍ଷଣେ ସିଂହ ନାଦେ କରୁଛୁ ଗର୍ଜନ
 କି ଭାବ କ୍ଷଣକେ ଯାଉଅଛୁ ଶୋଇ
 ନୁହଁଇ ଉତ୍ସାହ ମୁଣ୍ଡିଆଳ ପଣ
 ଦେଶରକ୍ଷା ଅର୍ଥେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ସ୍ବାର୍ଥ
 ଦେନ ବାରେ ଭାଇ ବନ୍ଦୀ ନବେଦନ

ମାରିଥିଲେ ପର ଗୁପ୍ତତାଏ ଧକା ।
 ନ ପୋତିଲୁ ଖାତ ଯେଣୁ ତୁ ମାଟିରେ
 ଖବ କଲୁ ଅଦାଲତେ ଯେତେ ଟଙ୍କା ।
 ମୁଦାଲମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ହେଲା ନାହିଁ ।
 ନ ପୋଷଇ ଆଶା ଜ୍ଞାନବାନ ସେହୁ ।
 ବଢ଼େ କଳାକର କଳା ପରକାର ।
 ଉପଯୁକ୍ତ ଅଟେ ତୁମ୍ଭେ ହେ ଧୂବକ !
 ନେତୃତ୍ବ ଦାୟିତ୍ବେ କରି କେବେ ଥକା ।
 କ୍ଷଣେ ଦେଶସେବା କରୁଛୁ ବର୍ଜନ ।
 ଡାକିଲେ ନ ଶୁଣ ଅଳସୁଆ ହୋଇ ।
 ନୁହଁଇ ସହଜ ମୁଣ୍ଡିଆଳ ରଣ ।
 ଉପେକ୍ଷି ଜୀବନେ କର ପୁରୁଷାର୍ଥ ।
 କାତରତା ପାଶେ ନ ନଥ ଶରଣ ।

ଇନ୍ଦ୍ରମଣି ନନା ବଡ଼ ଗୁଲୁଖିଆ
 ଦେଖିବୁ ଯେ ପଟେ ଜୟ ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥିତ

ଛକିଛୁ ସେ ପଟେ ମାରବାକୁ ଡିଆଁ ।
 ନୁହେଁ ଏ ଭାବନା କେତେ ନରୋଚିତ ।

ସେଛାଗୁଣ ହସ୍ତେ ବହୁତ ଯାତନା
 ଏ ଦିଗେ ସେ ଦିଗେ ହୋଇ ଛମୁକିଆ
 ନିଜ ଦେଶ ଶକ୍ତି, ମାନ ଗଉରବେ
 ଜନ୍ମଭୂମି ଗର୍ବ ତୋ ପରି ଦୁବକ
 ତେଜି କାତରତା, ଶୂରତା, ଜଡ଼ତା
 ମାନ ଅପମାନ ନୀତି ଅଭିଳାଷ
 ହୁଅନ୍ତେ ତେଜସ୍ବୀ ନୈତିକ ଉଦାର
 ଐକ ମନ୍ତ୍ର ମୁଗ୍ଧ ଐକ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ପୂତ
 ଉଠ ଉଠ ଭାଇ ଦେଖ ଦେଖ ଥରେ
 କହୁ ତାର ପୁଅ ବିଭବ କାହାଣୀ
 “ଉଜ୍ଜ୍ବଳେ ମୁଁ ଥିଲି ବିଭବଶାଳିନୀ
 ପ୍ରକୃତି ସୁନ୍ଦରୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପସରା
 କୁସୁମ ଗୁଞ୍ଜାଳି ମୋ ବନ-ଉଦ୍ୟାନେ
 ବଣ୍ୟ ଫଣ୍ଡ ପକ୍ଷୀ କାଟି କଣ୍ଠସ୍ବରେ
 ଦଧି ଦୁଗ୍ଧ ସର, ଲବଣୀ ତଣ୍ଡୁଳ
 କାର୍ପାସ ନାଲିଆ ମହୁ ଓ ମହମ
 ହେଉଥିଲା ଯେତେ ଉତ୍ପନ୍ନ ମୋ ଦେଶେ
 ଲଭି ମୋ’ ସନ୍ତାନେ ସେ ସୁଖ ସମ୍ବଳ
 କୁଟୁମ୍ବ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ନ ଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରତ
 ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରତ ନୈତିକ ଉଦାର
 ଶତାମ୍ବୁ ସାହସୀ ସରଳ ସୁଧୀର
 ଥିଲେ ମୋ ସନ୍ତାନେ ଆହା କି ଆନନ୍ଦ
 ଗୋ, ମହୁଷ, ମୃଗ, ହରିଣୀ, ଶୁକର,
 ପଲ ପଲ ହୋଇ ମୋ ପ୍ରାନ୍ତର କୋଳେ
 ତୃଣପୁଷ୍ପ ଭୂମି ସେ ପ୍ରାନ୍ତର ନାହିଁ
 ନାହିଁ ବିବିଧମ ଭଞ୍ଜ ପଦ୍ମନାଭ
 ନାହିଁ ତାଙ୍କ ଦତ୍ତ ଗୋରୁରଣ ପଦା
 ଭଞ୍ଜବଂଶଜର, ଗୋଚର ଅଭାବେ
 କାହିଁ ଗଲେ ମୃଗ, ମେଷ, ଅଜାମୁଥ
 ହଜିଗଲା ମୋର ଗୋକୁଳ ବିଭବ
 ମହାର୍ଗ ହୋଇଲା ତଜଲ ତଣ୍ଡୁଳ

ଭୋଗିଛୁ ହେ ନନା ଭୁଲନା ଭୁଲନା ।
 ଲଗାଇଲେ ପରା ନିଜ ହସ୍ତେ ନିଆଁ ।
 ଗୋଡ଼ାଇ ମାଇଲ ସେଛାଗୁଣ ସର୍ବେ ।
 ପାଇଲେ ତା ସୁତେ ତୋ ପରି ଗୁଳକ ।
 ବିବାଦ, ବେଷମ୍ୟ, ଚିତ୍ତ ଦୁର୍ବଳତା ।
 ମାଦକତା ଆଉ ଆଳସ୍ୟ ବିଳାସ ।
 ପର ସେବାରତ ପରେ ସଦାଚର ।
 କି କରନ୍ତେ ଆଉ ସେଛାଗୁଣ ଦୃଢ଼ ।
 ଜନ୍ମଭୂମି ମାତା କାନ୍ଦେ ଘରେ ଘରେ ।
 ଗୋକାନ୍ତର କଣ୍ଠେ ହୋଇ ବାଇଆଣୀ ।
 ଭଞ୍ଜବଂଶ ଯଶେ ଥିଲି ଯଶସ୍ବିନୀ ।
 ମେଲଇ ମୋ କୋଳେ ବସିଥିଲି ପରା ।
 ସଜାଇ ପ୍ରକୃତି ଗାଉଥିଲି ତାନେ ।
 ମଧୁର ସଙ୍ଗୀତ ମନ୍ତ୍ରାଇ କୁଳରେ ।
 ତଜଲ, ସମିଧ, ଲବଣ, ତାମ୍ବୁଳ ।
 ନାନାବିଧ ଫଳ ଶୁଙ୍ଖ ମୃଗଚର୍ମ ।
 କହିବାକୁ ଶକ୍ତି ନାହିଁ ରେ ବିଶେଷେ ।
 ଆନନ୍ଦିତ ମନେ ହୋଇ ଅଲିଅଳ ।
 ଅଭାବ ଦୁଃଖରେ ନ ଥିଲେ ଦୁଃଖିତ ।
 ବଳୀୟାନ ମହାକାୟ ଧନୁଜର;
 ନିଷ୍ପପଟ ଚିତ୍ତ ଅନଳସ ବୀର ।
 ପୁର ରହିଥିଲା ପ୍ରୀତି ମକରନ୍ଦ ।
 ଅଜା ଯୁଥ, ମେଷ ଶାବକ ନିକର ।
 ଚରୁଥିଲେ ଆହା କିବା ପ୍ରେମ ଭୋଳେ ।
 ରୌଦ୍ରତାପମୁକ୍ତ ସେ ଅରଣ୍ୟ କାହିଁ ।
 ଗୋ ମହୁଷ କୋଳ ବର୍ଜନ ସ୍ବଭାବ ।
 ଗାଉଥିଲା ଯେହୁ ଯଶଜାଣି ସଦା—
 କେତେ ଗୋ ମହୁଷ ମେଲେ ଠାବେ ଠାବେ
 ଶୁକର, ହରିଣୀ ଶାବକ ବହୁତ ।
 ଦଧି, ଦୁଗ୍ଧ, ଘୃତ, ସମ୍ପଦ ସରବ ।
 କାର୍ପାସ ଅଭାବେ ମଲେ ତନ୍ତ୍ରୀକୁଳ ।

ମଲେ ଗୁଣୀକୁଳ ଦେଇ ଦେଇ କର
 ଉଦର ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ସରବେ ବ୍ୟାକୁଳ
 ବ୍ରହ୍ମଯଜ୍ଞ ଦେବଯଜ୍ଞ ଓ ନୃଯଜ୍ଞ
 ଯଜ୍ଞସ୍ବେବ ଇନ୍ଦ୍ର ନିୟମ ଲଘିଲୁ
 ଭୂତ ପିତୃଯଜ୍ଞ ଠାବେ ଠାବେ ଏବେ
 ବୁଢ଼ିଲା ଧରମ ବୁଢ଼ିଲା କରମ
 ଲୋକ ସ୍ବେଚ୍ଛାଗୁଣ ଉଠିଲେ ରେ ଜାଗି
 ବଢ଼ାଇ ଭୂକର ବନ ପର୍ଥକର,
 ଚମ କର, ହାଡ଼ କର, ପର କର
 କଣା କର, ଫଳ କର, ଲତା କର,
 ମହୁବସା କର, ସୁନ୍ଦାର କର,
 ଭୂଲ ସଂଶୋଧନ (କର) ନାମଯୋଗ କର
 ଦମନ ନାଦର ପ୍ରଭାବେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ
 ବାଣିଜ୍ୟ ବନ୍ଦର, ପୋତ ତଡ଼ାଗିନୀ
 କୁମୁଦସେବିନୀ, ପଦ୍ମ ପୁହାସିନୀ,
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ମାତାର କନକ ନନ୍ଦନୀ,
 ସେ ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତ ମୋ ଦେଶରେ କାହିଁ,
 ଯାର ଯଶକର୍ତ୍ତା ଗାଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ
 ପାଟ ମଙ୍ଗଳାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ସେହି
 ଖୋଲିଲ ସେ ଧନା ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ତଡ଼ାଗ
 ବାରୁଣୀରେ ସ୍ନାନ କଲେ ନରନାରୀ
 ପଣା ସଂହାନ୍ତରେ ବସାଇଲେ ଯାତ
 ଦଣ୍ଡେଶ୍ବରୀ, ଧାମୁରାଜ ଠାକୁରାଣୀ
 ଯଜ୍ଞମନ୍ତେ ଆଉ ନୁହନ୍ତି ପୂଜିତା
 ଆଜି ସେ ପାଷାଣୀ ମୂର୍ତ୍ତିମୟୀ ଦେବୀ
 କର ସଞ୍ଜିବିତା ଲଭୁଥିଲେ ବର
 ନିତି ନିତି ଯାଏ ସାଗର ବନ୍ଦାଇ
 ସଜାଇ ଭୁଲସୀ ବିଲ୍ୱପତ୍ର ପୋତେ
 ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ଫଳେ ବନ୍ଦାଇ ସାଗରେ
 ଆଜି ପୁଷ୍ପ ଫଳ ଉପରୁ କାହିଁ
 ନ ପାଇ ସାଗର ପୂଜା ଉପରୁ

ବଢ଼ି ମରୁଡ଼ିରେ ହୋଇ ହରବର ।
 କଣାବିକା କଲେ ବିଦେଶୀ ଦୁକୁଳ ।
 ଛୁଡ଼ି ମୁହଁ ହେଲି ଦେବେ ଅକୃତଜ୍ଞ ।
 ପୋଡ଼ାଇଲ କେବେ ଅବା ବୁଢ଼ାଇଲ ।
 ଅହଙ୍କାର ବଶେ କରେ କେହି କେବେ ।
 ତା' ସଙ୍ଗେ ବୁଢ଼ିଲା ମୋ ମାନ ସଂଭ୍ରମ ।
 ପର ଗଣି ଧନେ ବହୁନେବା ଲାଗି ।
 ମଣ୍ଡ୍ୟକର ପୁଣି ପଶୁଚର କର ।
 ମହୁକର, ଅଣ୍ଡାକର, ଘାସକର ।
 ହେଜ୍ଜାଲ ପତର କର, ଖଳା କର ।
 ଗଛ କର, ନାମ କଟାଇବା କର ।
 ନାମ ବଦଳାଇ କର, ଘାଟ କର ।
 ମୋ ପୁଣ ସମ୍ବୋଗେ କଲେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ।
 ଅର୍ତ୍ତଶ୍ୟାମାଳିନୀ ପକ୍ଷୀ ବିନୋଦନୀ ।
 ବ୍ୟାଘ୍ରନିକଟିନୀ ବିଭବଶାଳିନୀ ।
 ଥଲି ଭଞ୍ଜବଂଶ ପ୍ରେମପୁହାଗିନୀ ।
 ସେହି ଧନେଶ୍ବର ମୋ ଦେଶରେ ନାହିଁ ।
 ନରେନ୍ଦ୍ରପୁରରେ ଥିଲା ଯା ବସନ୍ତ ।
 ତା ବଂଶେ ଏ ଦେଶେ ନାହାନ୍ତି ରେ କେହି
 ଯା' ତଟେ ମାନସେ ଉପୁଜେ ବୈରାଗ୍ୟ ।
 ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ଫଳ ଦିଏ ଯାର ବାର ।
 ଯେ ଲାଗି ପାଟଣ ମଙ୍ଗଳା ବିଖ୍ୟାତ ।
 ଶ୍ରୀପଞ୍ଚ ବରଦା, ଜୟ ଦୁର୍ଗା ରାଣୀ ।
 ହୋମାନଲେ ଆଉ ନୁହନ୍ତି ସେବିତା ।
 ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଶୀ ଦ୍ୱିଜେ ମନ୍ତବଳେ ସେବି
 ଶିଶୁର୍ଯ୍ୟ, ଆଶିଷ, ପ୍ରୀତି ଯାହାଙ୍କର ।
 ବନ୍ୟ ପୁଷ୍ପଫଳେ ଗୁଞ୍ଜୁଡ଼ି ସଜାଇ ।
 ମନ୍ତ୍ରେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ବେତରଣୀ ସ୍ରୋତେ ।
 ଫେରଥାସେ ନିତି ଜୁଆର ସଙ୍ଗରେ ।
 କି ଘେନି ମୁଁ ଯିବି ସାଗର ବନ୍ଦାଇ ।
 ହେଲଣି ଏଣିକି ହୋଧେ ଜରଜର ।

ଲବଣ ଜଳରେ ମୋର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନତା
 ସବେ ମୋ ସନ୍ତାନେ ଆଣି ଧାନ୍ୟ ଗୁଣ୍ଠେ
 ଲୁଣା, ଅନାବୃଷ୍ଟି, ବନ୍ୟା, କରପୀଡ଼ା,
 ବେଠି, ଜବରଦସ୍ତି, ଶୂଳ୍କ, ଜରମାନା,
 ମଉଜି, ମଜ୍‌ଲିସ୍, ଆପୁ, ମଦ, ଗଞ୍ଜା,
 ମିଶି ନାଶ କଲେ ମୋ ବିଭବେ ଆହା
 ମୋର ରାଜଧାନୀ ଅଛାଳିକାମୟୀ
 ଦଶଇ ପୁରୁଷ ମୁକୁଟ ଯେସନ
 ଦଶଇ ସଉଧମୟୀ ରାଜଧାନୀ
 ସିନ୍ଦୂର କି ଅବା ବିଧବା ସୀମନ୍ତେ
 ଆଗନ୍ତୁକ ବାବୁ ଗୌରାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର
 କହନ୍ତି କନକା ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବତୀ
 ନ ବୁଝନ୍ତି ନେହୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଦର ଧନ—
 ରାଜଧାନୀ ଏବେ ଲଭୁଛି ବିସ୍ମୃତି
 ମୁକ ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଶ୍ରୀ ଗୋକେନେଶ୍ୱର
 ଉତ୍ଥାନ ପତନ ଅଦୃଷ୍ଟର ଦାନ
 ପଡ଼େ ପୁଣି ଯେବେ ପତନର ପାଲି
 ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ ତା'ର ଗେଲ ଗଉରବ
 ଅନୁତାପାନଳ ଦହେ ହୃଦ-ବନେ
 ସତେ କି ମୋ ଭାଗ୍ୟ ଚରକାଳ ଲାଗି
 ଦୟାମୟ ତୋ'ର ନିୟମ ଲଂଘନ
 ନୀଳାଚଳବାସୀ ବଇକୁଣ୍ଠନାଥ,
 ଶୁଣ, ଶୁଣ ନନା, ମାତାର ଝନୁନେ
 ଗୋ ମହିଷ ଗୋଷ୍ଠେ ଲୁଣା ନଦୀ ତଟେ
 ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ଚଉପୁରୀ ଭଙ୍ଗା ଘରେ
 ଉଠ ଘେନ ମୋର ପ୍ରୀତି ଅନୁରୋଧ

ଧୋଇ ନେଇ କ୍ଷତିକରେ ଅକଳନ୍ତା ।
 ଗୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ ଧନା ରହନ୍ତି ଉପାସେ ।
 ବିଦେଶୀ ବସନ, ଅଦାଲତ ଶୀତା ।
 ବିଳାସ, ଆଳାସ୍ୟ, ବଡ଼ଲୋକ ଖାନା ।
 ଅତର, ସିଗାର, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ସଞ୍ଜା ।
 କିଏ ରେ ସୁପୁତ୍ର ହେବ ମୋର ସାହା ।
 ଦିନୁ ଦିନ ଧରେ ନୂଆ ନୂଆ ଛଇ ।
 ଦରିଦ୍ର ମସ୍ତକେ ମୋ ଅଙ୍ଗେ ତେସନ ।
 କି ଅବା କଳ୍ପଳ ଘେନିଥାଏ କାଣୀ ।
 ନରନ୍ତର ହାସ୍ୟ ଦଶେ ଯେହ୍ନେ ଦନ୍ତେ ।
 ଦେଖିଲେ କେହି ମୋ ରାଜଧାନୀ ଘର ।
 ତା'ର ସୁତେ ବଡ଼ ପୁଣିରେ ଅଛନ୍ତି ।
 ଶୋଷଣେ ନଗରୀ ଏଡ଼େ ଶୋଭାବନ ।
 ଭାଙ୍ଗିଦେଇ କେତେ ଦରିଦ୍ର ବସନ୍ତ ।
 ଦେଖିଛି କପଟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ।
 ଉତ୍ଥାନେ ପ୍ରବଳ ହୁଅଇ ଅଜ୍ଞାନ ।
 ପ୍ରବଳତା ମୁଖେ ଲାଗେ ତା'ର କାଳି ।
 ସତ୍ରମ, ଶକତି, ପୌରୁଷ, ଗରବ ।
 ଚିତ୍ତ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ନରକ ସୁରଣେ ।
 ଯାଇଅଛି ପଡ଼ି ନ ଉଠିବ ଜାଗି ।
 କେ କର ପାରିବ ଦୁଃଖିପ୍ରାଣଧନ ।
 ଦୁଃଖ-ନିଶି ମୋର କେବେ ହେବ ପ୍ରାତଃ ।
 ଦେବାଳୟେ ରୁଷ୍ଟ ଦଶଦ୍ରୁ ଭବନେ ।
 ଧୋଇଯା ଅଞ୍ଜଳି ବଇୟାଙ୍ଗ ପାଟେ ।
 ଧ୍ରୁବ ମଙ୍ଗରାଜ ଛମୁକା ପାଲରେ ।
 ମାତୃଭୂମି ରକ୍ଷା କର ପରିଶୋଧ ।

—୧୦—

କୃଷ୍ଣ ବାବୁ ଆସ ନବ ସାଜେ ସାଜି
 ଜନ୍ମଭୂମି ପାଇଁ ପାଇଅଛି କଷ୍ଟ
 ବିପଦରେ କେବେ ନ ହୁଅ କାତର

ନ ଖେଳ ହେ ଆଉ ମଜ୍‌ଜମା ବାଜି ।
 ସେ ସମ୍ମାନ କେବେ ନ କର ହେ ନଷ୍ଟ ।
 ଜନ୍ମଭୂମି ଲାଗି ମରଣକୁ ବର ।

ଏକାକୀ ପଥରେ ଯାଉଥିଲ ବେଳେ
 ଭୁଲୁକ୍ତ, ନ ଥିଲେ କେହି ଭୁଲୁ ସାହା
 ସ୍ଵାର୍ଥ ନଷ୍ଟା ଗୁଡ଼ି ହୁଅ ଧର୍ମନଷ୍ଟ
 ସୋଦର ପ୍ରତିମ ଭାଇ ବନମାଳୀ
 ଅଛୁ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ କର୍ମ ସଙ୍ଗୀ ମୋର
 ଗୁଡ଼ି ଅଭିନୟ ଅଭିମାନ ଭାଇ
 ନ ବହୁ ନିନ୍ଦାକୁ ନିନ୍ଦାବାଦେ ରୋଷ
 ସ୍ଵାର୍ଥପର କୁଣ୍ଠା ରଟନାରେ ସ୍ଵରୂପ
 ଅନୁସର ବନ ! କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମାର୍ଗକୁ
 ଜାଣିଛୁ ମରଣ ଶରଣସ୍ଥ ଭଲ
 ମରଣ ବରଣ ଟାଣୁଆର ପଣ
 ପରାଜୟ ଭୟେ ଶରଣ ନ ନେବୁ

ସେଛାଗୁଣ ଦୂତେ ଧରି ମାଡ଼ ଦେଲେ—
 ପଳାଇ ଯିବାକୁ ନ ପାଇଲ ରାହା ।
 ସାଧ ଅନାୟାସେ ମାଡ଼ୁଥିଲି ଇଷ୍ଟ ।
 ତୋ' ବିଚ୍ଛେଦ ମୋର ଦୂଦ ଦିଏ ଜାଲି ।
 ମୋ ପ୍ରୀତିସାଧନ ଅଟେ ଧର୍ମ ତୋର ।
 ମୋହୀ ବ୍ରତ ବଳେ ଶତ୍ରୁତା ଏଡ଼ାଇ ।
 ନ ବହୁ ଖଳୁଆ ଖଳବାକ୍ୟେ ରୋଷ ।
 ନ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀବଳ ଯଶୋଗାନେ ମୁଗ୍ଧ ।
 ତର୍କେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଆଗକୁ ପଛକୁ ।
 ଶରଣେ ପରାଣ ସଦା କଲବଲ ।
 ଟାଣପଣ ଏକା ଗରଜ କାରଣ ।
 ଜନ ହୃଦେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନେ ମୁଣ୍ଡ ଦେବୁ ।

—୧୧—

ଲଲ ପଗଡ଼ିଆ ନେଉଛୁ ଯେ ଆଡ଼େ
 ଅନାଇ ଭାଦ୍ରର ଗରବ ଗୌରବ
 ବଡ଼ ହାକିମଙ୍କ ହୁକୁମ ଛଲରେ
 ଏ ନୂଆ କାନୁନ ଅର୍ଦ୍ଧନାନ୍ଦ ନାମ
 ସ୍ଵାର୍ଥସିଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସର୍ବାଙ୍ଗ କରମ
 ଦେଖ, ନୂଟୁରୁଛି କଥାରେ ପୋଲିସ
 କରଇ ଅମାତ କରମ କପରି
 ତେର ଦଉଡ଼ିଆ କୁଳରୁ ବିଦାୟ
 ମୋ ପ୍ରିୟ ବାନ୍ଧବ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁରୀଆ
 ପରଜା ଶକତି ମୂଲ୍ୟୁଆ ବାନ୍ଧ
 ସହୁଲ ଭାଇ ହେ, କଷଣ ଅପାର
 ପାପ ଅତ୍ୟାଚାର ଦାମ୍ଭିକର ବଳ
 ପାଗଳାମି ତା'ର ଅଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ
 ଧୀର ସ୍ଥିର ଚିତ୍ତେ ସହ ଅତ୍ୟାଚାର
 କଲେ ପ୍ରତିବାଦ ଦାମ୍ଭିକ ଶାସନେ
 ମୋ କରମସଙ୍ଗୀ ଗୟା; ମାୟାଧର
 ପରଜା ଶକତି ପ୍ରାଚୀର ପତନ

ବାଧା ହୋଇ ମୁହଁ ଯାଉଛୁ ସେଆଡ଼େ ।
 ସ୍ଵାର୍ଥ ଆସେ ସତେ ଦିଏ ପରାଜବ ।
 କି ଦୁଷ୍ଟର୍ମି ଭାଇ, ପୁଲିସ ନ କରେ ।
 ପୋଲିସ ମସ୍ତକେ କରଛୁ ବିଶ୍ରାମ ।
 ସାଧବାକୁ ଏବେ ତା' ପଥ ସୁଗମ ।
 ସ୍ଵାର୍ଥ ଆଶେ ଲଭିବାକୁ ପୁପାରିଣ ।
 ଯେ ଶୁଣେ ତା ଡାକେ ମୁଖେ ହରି ହରି ।
 ନେଲବେଳେ ଶୁଣେ କେତେ ହାୟ ହାୟ
 ଏହି ଯେ ସମ୍ମୁଖେ ହୋଇଛନ୍ତି ଠିଆ ।
 ପ୍ରଜାହତ ବ୍ରତେ ତ୍ୟାଗ ମନ୍ଥ ସାଧ ।
 କଲ ପ୍ରଜା କୁଳ ବିପଦୁଁ ଉଦ୍ଧାର ।
 ଟେକ ପଣ ଲାଗି ହୁଏ ସେ ପାଗଳ ।
 ସହ୍ୟ ଗୁଣାନଳେ ହୁଏ ତା ଦହନ ।
 ମିଳି ଭାଇ ଭାଇ ଏକାନ୍ତ ମନ୍ଦିରେ ।
 ହେବ ବକ୍ରାପାତ ତାର ଟାଣପଣେ ।
 ଅଭିମାନେ କର୍ମ ହୋଇଲେ ଅନ୍ତର ।
 କରି ସହୁଥିଲେ ଦୁରୁହ କଷଣ ।

ଶତ୍ରୁ ଭୟେ ଭୀଷଣ କୁଟୁମ୍ବେ ରାସରେ
 କି ଭାବି କରମୁଁ ଗଲେ ଅପସରି
 ହେ ମଣି ମାର୍କଣ୍ଡ ଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁ ଭାଇ
 ନ ତେଜିଲି ତିଳେ ଦେଶହୃତ ବ୍ରତ,
 ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ
 ଉଠଇ ବସଇ ସ୍ବପନ ଦେଖଇ
 ଦଳି ମୁଣି ଆଲେ ଛଲେ କି କୌଶଳେ
 ହରିବ ପରଜା ଧନ ମାନ ଯଶେ,
 ଜାଗ୍ରତ ହୃଦୟେ ଭୟ ନ ଭେଦଇ
 ସୁ-ସୁପ୍ତ ପରାଣେ ଅକାଳ ମରଣ

ଦେନି ବୁଲୁଥିଲେ ବୟାଙ୍ଗ ପାଟରେ ।
 ସେ ଅଭାବ ପ୍ରାଣ ଜାଲାଇ ମୋହରି ।
 ସ୍ବେଚ୍ଛାଚୁରା ହସ୍ତେ ମାଡ଼ ଖାଇ ଖାଇ ।
 ଏ ସଙ୍କଟେ ଭାଇ ନ ହୁଅ ବିବ୍ରତ ।
 ସ୍ବେଚ୍ଛାଚୁରା ସୁଖେ ନ ପାରଇ ଶୋଇ ।
 ଆସୁ ବୃଦ୍ଧି ପଛା ମାନସେ ପାଞ୍ଚଇ ।
 ବିସ୍ତାରି କ୍ଷମତା ଭେଦ ନାହିଁ ବଳେ ।
 ସାବଧାନ ଆଥ ନ ତେଜି ସାହସେ ।
 ଜାଗରୁକ ବାସେ ଗୈର ନ ପଶଇ ।
 ଘୋଷି କରେ ତାର ଜନ୍ମ ଅକାରଣ ।

—୧୨—

ଅର୍ଦ୍ଧନୃଦ୍ରା ପ୍ରାଣ ସଦା କଲବଳ
 ହରିନିଏ ଖଣ୍ଡ ଯେତେବେଳେ ଧନେ
 ନ ଗୁଡ଼ଇ ନିଦ୍ରା, ନାହିଁ ଜାଗରଣ
 ପଳାଇଲେ ଖଣ୍ଡ ନେଇ ତାର ଧନେ
 ପରେ ଦୋଷ ଦେଇ କହେ କେତେ କଥା
 ନ ଆସିବା ଯାଏ ପୁଣି ଜାଗରଣ,
 କଅଁଳ କପଟ କଥାରେ ହେ ଭାଇ
 ଦୃଢ଼ ବ୍ରତେ ଲାଗି ଦେଶ ଉପକାରେ

ଖଣ୍ଡ ମୁଖେ ଚାହେଁ ସେହୁ ବଳବଳ ।
 ଧରିବ ଧରିବ ପାଞ୍ଚୁଆଏ ମନେ ।
 ଉନ୍ମାଳିତ ଚକ୍ଷୁ ଦେଖେ ତା ସ୍ବପନ ।
 କେତେ ଫାନ୍ଦ ପାଞ୍ଚେ ସେହୁ ମନେ ମନେ
 ଆଲୋଡ଼େ ତା ପ୍ରାଣେ ସଦା ମନବ୍ୟଥା ।
 ଘାରି ହେଉଥାଏ ସଦା ତାର ମନ ।
 ଟାଣୁଆ ଧଇଁ କେବେ ଟଳେ ନାହିଁ ।
 ପ୍ରଶସ୍ତ ନ ଦିଅ ପପ ଅତ୍ୟାଚାରେ ।

—୧୩—

ହେ ସହଚରଣ କର୍ମୀ ଦେଶପ୍ରାଣ
 ଉନବିଂଶ ଶତ ଚବିଶ ମସିହା
 ସାର ଦେଖ ଦୁର୍ଗା ସେବା କର୍ମ ଭାଇ
 ଆସୁ ଆସୁ ଫେରି ସ୍ବଗୃହେ ସରାଗେ,
 ମାର ମାର ବଧା ଗୋଇଁ ପ୍ରହାରେ
 ଓଟାରିଲେ ପୁଣି ଧରି ତଣ୍ଡି ମୁଣ୍ଡ
 ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ଇରମ ସନ୍ତାନ
 ଦେଖିଲେ ସାକ୍ଷାତେ ତୋର ଏ ଯାତନା
 ଉତ୍କଳ ସମାଜେ କଟକ ନଗରେ

ଧଇଁ ଚୁମ୍ବର ପାଞ୍ଚାଶରୁ ଟାଣ ।
 ଭୁଲ ନବମୀରେ ଅଛି ମୋର ସିନ୍ଦ୍ୱା ।
 ପରମାଦପୁରେ ମୁଣ୍ଡିମୟୀମାଲ ।
 ପଡ଼ିଗଲା ଶତ୍ରୁ ଗୁଣ୍ଡାଦଳ ବାଗେ ।
 ବୁଡ଼ାଇଲେ ଦୁଷ୍ଟେ ନୟନଯୋଡ଼ରେ ।
 ମୃତଲେ ଗୁଣ୍ଡରେ ହୋଇ ସବେ ଚୁଣ୍ଡ ।
 ଦୁଃଖିନୀ କନକା ସହୋଦର ପ୍ରାଣ ।
 ଗାଇଲେ ଦୁଃଖିନୀ କନକା ବେଦନା ।
 ସୁର ସେ ଗୀତିକା ଆଜି ପ୍ରାଣ ଥରେ ।

ଲବଣ ଆଇନ ଭାଙ୍ଗି ଏବେ ଭାଙ୍ଗି,   ଗଲୁ କାରାଗାରେ ପଛକୁ ନ ଚାହିଁ ।
 ଯାଉଛି ତୋ' ପଥେ ତୋ ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇ ଦଇବ ବଳକୁ ନ ପାରି ଏଡ଼ାଇ ।

—୧୪—

ଆଗେହୁଲି ଏବେ ବାସ୍ତବ୍ୟ ତରଣୀ
 ଦର୍ପର ଶବଦେ ଚଳିଯାଏ ଯାନ
 ବୈତରଣୀ ତଟେ ଆଖଣ୍ଡଲେଖିବ
 ଆବାଲ୍ ଭକତ ମରମେ ମରମେ
 ଜଣାଇଲି ପଦେ କନକା କସଣ
 ଭକ୍ତଭରା ପ୍ରାଣ ଭାବେ ଉଛୁଳିଲି,
 ହୃଦ ଗୋନାସିକା ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଗୋପନେ
 ଆପାଦ ମସ୍ତକ ପୁଲକିତ ହେଲୁ
 ଅରୁଣର ଭାଦ ଅନ୍ଧକାର ନାଶି
 ବାରବର ଶଇଲେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ
 କୃତନୀତି ଖେଳେ ପଳାନ୍ତି ଦୂରକୁ
 କର, ପୀଡ଼ା, ବେଠି, ବେଗାର ପ୍ରହାର
 କନକା କଳରୁ ଯାଉଅଛି ଉଠି
 ଏ ଭାବ ରାଜଜେ ପୁଲକିତ
 ଲାଗିଗଲା କୂଳେ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ମୋହ
 ଓହ୍ଲାଇ ଯାନରୁ ମୁଟୁରି ଗଡ଼ରେ
 ପ୍ରାତଃ କାଳୁ ଉଠି ଆଗେହୁଲି ଯାନେ
 ଦିହଡ଼ି ଗ୍ରାମରେ ଆଗେହୁ ଶକଟେ
 ବନ୍ଦୀଶାଳା ଦ୍ଵାର ଖୋଲିଲୁ ଦୁଆର
 କନକା ଚରଣେ ଭକ୍ତଭରା ପ୍ରାଣେ
 ପ୍ରବେଶିଲି ବନ୍ଦୀ ଭବନେ ବିଦାୟ
 ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଜୟ ଉଛୁଳିଲି

ବୈତରଣୀ ବନ୍ଧେ ସୁର ଦାନମଣି ।
 ଦେନ ପିଣ୍ଡେ ମୋର ରଖି ଦେଶେପ୍ରାଣ ।
 ଦେଉଳ ଦର୍ଶନେ ଜାଗିଲୁ ସହର ।
 ମୁଦ୍ରତ ଲେଟନେ ଧାୟି ସିଲେଟନେ ।
 ନିରପରାଧର ବନ୍ଦନ କାରଣ ।
 ଆଶା-ବୈତରଣୀ ତରଙ୍ଗ ଖେଳିଲୁ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରାନଳ ଶିଖା ଲିଭାଇ ଯତନେ ।
 ଭାବ କନକାର ଭାଗ୍ୟ ଦେଖାଦେଲୁ ।
 ମାତୃଭୂମି କୋଳେ ବସୁଲୁ ଆସି ।
 ମିଶାନ୍ତି ପରଜା ପରାଣେ ପରାଣ ।
 ଅଦୋଷରେ ମାରି ନ ପାରି ପରକୁ ।
 ଉତ୍କୋଚ ଗ୍ରହଣ ଆଦି ଅତ୍ୟାଚାର ।
 ପରଜା ଅଭାବ ଯାଇଅଛି ରୁଟି ।
 ଖେଳୁଥିଲା ଆହା, ସେ ବାସ୍ତବ୍ୟ ଯାନ ।
 ଦୋଷିଗଲା ପୁଣି ଚିଦାନନ୍ଦେ ବୋହ ।
 ପୁହାଇଲି ନିଶି ପୁଲିସ ସଙ୍ଗରେ ।
 ସାଲନ୍ଦୀ ଗରଭେ ଉଦାସୀନ ପ୍ରାଣେ ।
 ପହଞ୍ଚିଲି ବନ୍ଦୀ ଭବନ ନିକଟେ ।
 ପକାଇ ନୟନୁ ଶେଷ ଅଶ୍ରୁବାର ।
 ବନ୍ଦ ତା' ପୟରେ ମଉନ ଧ୍ୟାନେ ।
 କହି ବନ୍ଧୁବର୍ଗେ ଏବେ ଯାଅ ଯାଅ ।
 ପ୍ରତିଦାତେ କାରା ପ୍ରାଚୀର କମିଲୁ ।

ମରଣ ଦୁଆରେ

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଜେଲରେ ଥିବା ବେଳେ ପୋଲିସ ରିପୋର୍ଟ ହେଲା ଯେ
 ହଲଦିଆରେ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିଯାଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଉଛି । ସାରା କନକା

ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏହା ଦୂର କରା ନ ଗଲେ ଅବସ୍ଥା ସାଂଘାତିକ ହୋଇପଡ଼ିବ । ତେଣୁ ବାଲେଶ୍ଵରରୁ ଜଣେ ହାବିଲଦାରଙ୍କ ସହିତ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ଆସିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଡରଫରୁ ଶହ ଶହ ଗୁଣ୍ଡା ତାଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ କଚେରୀରେ ବାଟୁଲିଖଡ଼ା, ଖଣ୍ଡା, ଡରବାର ଓ ଲୁଠି ସହ ମୁତୟନ ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନୈତିକବଳ ଭଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା । ସେ ବର୍ଷ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୪ ତାରିଖରେ ୨୧ ଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ସହ ଦାବେଗା ବିଭିନ୍ନ କେନ୍ଦ୍ର ଖାନତଲ୍ଲସ କରି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ପଇଁତରା ମାରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ଓ ହଳଦିଆ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ଖାନତଲ୍ଲସ କରାଗଲା । ୧୯୩୧ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧି-ଇରଉଦନ ଚୁକ୍ତି ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ନେତ୍ରୀମାନେ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ ବେହେରା ମଧ୍ୟ ଜେଲରୁ ଫେରିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଶା ସୃଷ୍ଟିରତ ହେଲା । ମାତ୍ର କନିକା ରାଜା ଏତେବେଳେ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଅଧିକାର କରି ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ତଥା କନିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏକାବେଳକେ ଦବାଇଦେବା ପାଇଁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲେ ।

ବିଭିନ୍ନ ମାଲିମକଦ୍ଦମାରେ ସଫୁକ୍ତ ଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଭଦ୍ରକ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଚୁଡ଼ା, ଗୁଉଳ, ସାରୁ ଓ ବାଇଗଣ ଲୁଗାରେ ବାନ୍ଧି ସେ ୨୫ ମାଇଲ ଦୂର ଭଦ୍ରକକୁ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ଦିନବେଳେ ବାଟ ଚାଲିବାରେ କଷ୍ଟ ହୁଏ ବୋଲି ସାଧାରଣତଃ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ବା ଭୋରବେଳେ ସେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଭଦ୍ରକରୁ କାମସାରି ଫେରିବାବେଳେ ଥକ୍କା ଲାଗିବାରୁ ଆଉ ବାଟ ଚାଲି ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କ ସହ ଦୋଳସାହୁ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଗଛମୂଳେ ଶୋଇଗଲେ । ସକାଳୁ ଗାଁ ଲୋକେ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଉଠାଇଲେ । ଖବର ଦେଲେ ଯେ ଭଗବାନ ଆପଣଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ଦଳେ ଲୋକ ଅତକ ପାଖରେ ଆପଣଙ୍କୁ ମାରିଦେବା ପାଇଁ ଜଗି ବସିଥିଲେ । ସକାଳ ହେବାରୁ ସେମାନେ ପଳାଇଗଲେ ।

ଆଉଦିନେ ହଠାତ୍ ମହତାବ ବାବୁଙ୍କ ସହ ଆଲେତନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଭଦ୍ରକ ଗଲେ । ସେଠାରୁ ମଧ୍ୟ ରାତିରେ ଫେରିଲେ । ଖରାଦିନର ଜହ୍ନରାତି । ସୁଲୁ ସୁଲୁ ପବନ ବହୁଛି । ଆସୁ ଆସୁ ପୀରହାଟ ବଜାର ପାଖରେ ଗୋଡ଼ ଅବଶ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଆଉ ଆଗକୁ ଗୋଡ଼ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିଲେ । ରାତି ପାହାନ୍ତିଆ ପୁଣି ବାଟ ଚାଲିଲେ । ଆସୁ ଆସୁ ଦେଖିଲେ, ସାମନ୍ତରାୟପୁର ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ରାସ୍ତାପାଖ ଗଛମୂଳେ କେତେକ ଲୋକ ଶୋଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଣ୍ଡତଳେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ି ରହିଛି । ଘଟଣାଟି ଚୁରୁବାକୁ ଆଉ ବାକୀ ରହିଲା ନାହିଁ । ନିଃଶବ୍ଦରେ ନିଜ ବାଟରେ ସେ ଚାଲିଆସିଲେ ।

ପଞ୍ଚୁଟିକାରେ ପୁଣି ପ୍ରତିରୋଧ

୧୯୩୩ ମସିହାରେ ଲର୍ଡ଼ ଉଇଲିଂଗ୍‌ମ ଗାନ୍ଧୀ-ଇରଉଇନ ଚୁକ୍ତି ବାଦଲ କରିବାକୁ ବସିବାରୁ ଆଇନ-ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସାରା ଭାରତରୁ ଏକ ଲକ୍ଷ ୨୦ ହଜାର କଂଗ୍ରେସ ଲୋକ କାରାବରଣ କଲେ । କନିକା ରାଜା ମୁଜେର ଜମିଦାରୀ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସେଠାରୁ ଲଠିଆଳମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଷ୍ଟେଟରେ ଚାଲି ଦେଲେ । ଏତିକିବେଳେ ପଞ୍ଚୁଟିକାର ଜଣେ ପ୍ରଜାର ଘରଢ଼ିହକୁ ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ଜବରଦସ୍ତ ଦଖଲ କରିନେବାରୁ ପ୍ରଜା ସଙ୍ଗଠନ ପକ୍ଷରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଧା ଦିଆଗଲା । ଫଳରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉତ୍ତରୁପ ଧାରଣ କଲା । ଶେଷରେ ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ପୋଲିସ୍ ଫୋର୍ସ ସହ ଯାଇ ସ୍ଥାନଟି ରାଜାଙ୍କୁ ଦଖଲ ଦେଇଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ସମେତ ବନ୍ଦୁ କର୍ମୀ ୧୦୭ ଦଫାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ କାରାବରଣ କଲେ ।

ମୂଲ୍ୟମାଇଲେ ଯିବ ସରି

୧୯୩୨-୩୩ ମସିହାରେ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ଜେଲରେ ସଫୁଲ୍‌ତା ବେଳେ କନିକା ଦଳ ପୁଣି ତେଜିଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ଅଧିକାର କରି ପୁଣି ଦମନଲାଳା ଚଳାଇଲେ । ଆଗରୁ କୋର୍ଟ କଚେରୀ ଜରିଆରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଯେଉଁସବୁ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ହାସଲ କରିଥିଲେ, ତାହା ଅପହରଣର ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ଗରିବ ପ୍ରଜାମାନେ କୋର୍ଟ କଚେରୀକୁ ଯାଇ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ି ନ ପାରିବାରୁ ଛେଲି ମେଣ୍ଟା ଦରରେ ଜମିସବୁ ନିଲମ ହୋଇଗଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଆଇନ ବଳରେ ଯେପରି ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାରୀ ସବୁ ନେଇଥିଲେ, ରାଜାଙ୍କ ସାଟିଫିକେଟ କ୍ଷମତା ଠିକ୍ ସେହିପରି କାମ ଦେଲା । ମୁଜେର ଗୁଣ୍ଡା ଓ ରାଜାଙ୍କ ଗାର୍ଡମାନେ ଗୋରୁ ମହସମାନଙ୍କୁ ବଳପୁଷ୍ପକ ଘଉଡ଼ାଇ ନେଇ କାଞ୍ଚିଆହୋଦାରେ ପୁରାଇଲେ । ଜମିରୁ ଜବରଦସ୍ତ ଧାନ କାଟିନେଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନରେ ଆଶା ସଞ୍ଚାରିତ ହେଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ସଂଗଠିତ ଭାବରେ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ଆଗତ ହୋଇଥିବା ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିଲେ । ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ଏଥିରେ ଉଦ୍‌ଯୁକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ଜୀବନରେ ମାରଦେବା ପାଇଁ ଶତଯତ୍ନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଦିନେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଭଦ୍ରକରୁ ଫେରି ହଳଦିଆ ସ୍କୁଲ ଗୃହରେ ରହିଲେ । କର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରୁ କରୁ ରାତି ବାରଟା ବାଜିଗଲା । ତାପରେ ସେ ଶାଢ଼ୀପାରି ଶୋଇବାକୁ ଗଲେ । ଦଉଡ଼ିଆ ଖଟିଆ ଉପରେ ଶୋଇ ସେ ଯେତେ

ଉଦ୍ୟମ କଲେ ନିଶ୍ଚୟକୃତ୍ତିକା ବାଟରେ ଆଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତହିଁ ବଛଣାରୁ ଉଠି ପାଖରେ ଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ କହିଲେ—ଗୁଲ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ଯିବା । ତାପରେ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ବଛଣାରୁ ଉଠି ଚାଲିଲେ । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଏକା ଅବସ୍ଥା । ବଛଣାରେ ଶୋଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବାରୁ ଦେହରେ ଜଣ୍ଟା ଫୋଡ଼ି ହେଲା ପରି ମନେ ହେଲା । ସେଠାରୁ ସେ ଆଜ୍ଞପଡ଼ା ଚାଲିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ହଇଜା ଲାଗିଥାଏ । ଲୋକ ଏତେ ମରୁଥାଆନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୋତିବାକୁ ବେଳ ନ ଥାଏ । ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଆଣି ଗୋହର ଗୋଦଣ୍ଡାରେ ଲୋକେ ଗଡ଼ାଇ ଦେଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ମୁର୍ଦ୍ଦାର ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯାଇ ସେ ରାତି ଦୁଇଟାରେ ଆଜ୍ଞ-ପଡ଼ାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ପରଦିନ ସକାଳୁ ଖବର ମିଳିଲା ଯେ ରାତି ଗୋଟାଏ ବେଳକୁ ବହୁ ଲୋକ ତେଣୁ, ବାଡ଼ି ଓ ଭରବାର ଧରି ଆସି ସ୍କୁଲ ଘର କବାଟରେ ଆଘାତ କଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଉଠି କବାଟ ଫିଟାଇ ଦେବାରୁ ସେମାନେ ପଚାରିଲେ—ବେହେରା କାହିଁ ?

ମାଷ୍ଟ୍ରେ କହିଲେ—ସେ ଖାଇସାରି ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ଚାଲିଗଲେଣି । ମାତ୍ର ଆଗନ୍ତୁକ ଲୋକେ ସେ କଥା ବିଶ୍ୱାସ ନ କରି ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେଲେ ଓ ଘର ଭିତରେ ପଶି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ ଖୋଜିଲେ । ଏପରି କି ସ୍କୁଲ ଘର ସଂଗାରେ ଥିବା ଘଷିକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ସ୍କୁଲ ଘର କବାଟ ତାଡ଼ି ପକାଇ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ଚାଲିଗଲେ । ମାତ୍ର ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଥିବାର କୌଣସି ସୂଚନା ନ ପାଇବାରୁ ହତାଶରେ ଫେରିଗଲେ ।

ଶ୍ରୀ ବେହେରା ଜେଲରେ ଥିବା ବେଳେ ଗୀତା ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଯେପରି ଦୃଢ଼ ଭିଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରି ପାରିଥିଲେ, ସେହିପରି ପ୍ରାଣାୟାମ ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରାଣାୟାମ ବଳରେ ବିପଦର ସୂଚନା ପାଇ ସେ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ତାହା ନ ହୋଇଥିଲେ ସେ ଦିନ କନିକାର ଇତିହାସ ଅନ୍ୟରୂପ ଧାରଣ କରିଥାଆନ୍ତା ।

୧୯୩୪ ମସିହା ବେଳକୁ କନିକା ପ୍ରଜା ସଙ୍ଗଠନ ପୁଣି ଥରେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ସେ ବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ହଲଦିଆଠାରେ ପ୍ରଜା କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ନିଜର ପିଲାପିଲିଙ୍କୁ ଧରି ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସେ ବର୍ଷ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ହଲଦିଆ ପ୍ରଜା କେନ୍ଦ୍ରରେ ସାଂଜନାନ ବାସନ୍ତୀ ଦୁର୍ଗାପୂଜା ତାହାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । ମାଆଙ୍କ ଚରଣତଳେ କନିକାର ପୁଣ-ଦୁଃଖ, ଆଶା-ଭରସା ସମସ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ସଙ୍ଗଠନର କର୍ମୀମାନେ ନୃତ୍ୟ ଉଦ୍ୟମରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରଜାଶକ୍ତି ବଳବତ୍ତର ହୋଇଉଠିଲା ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ ଗ୍ରାମ ମୁଣ୍ଡିଆଳ ପ୍ରଥା, ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଓ ଅରଟ କାମ ଚାଲୁ କରାଗଲା । ଗ୍ରାମବିବାଦ ଗ୍ରାମରେ ଚୁଟିବାରୁ ମାଲିମକଦ୍ଦମା କମିଗଲା । ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠସବୁ ମାଲିମକଦ୍ଦମା କରାଗଲା ତାହା ଦେଖାଶୁଣା କରିବା ପାଇଁ ଜଣେ ଲୋକ ଭଦ୍ରକରେ ରହିଲେ । ଏସବୁ ଏତେ ଦ୍ରୁତ ବେଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା ଯେ ସରକାର ତାହା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଫଳରେ ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ପୁଣି ୧୯୪୪ ଧାରା ଜାରି କରାଗଲା । ଶ୍ରୀ ବେହେରା ଭଦ୍ରକଠାରେ ରହି ସଙ୍ଗଠନ ପରିଚାଳନା କଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ତାଙ୍କର ‘ଦଶ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା’ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

‘ଦଶ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା’ରେ କନିକା ପ୍ରସଙ୍ଗ

ପାଠକେ କନିକାର ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟ ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି । କନିକା ପ୍ରଜା-ମାନେ ସମସ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାର ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କ ଜମିଜମାର ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହାସଲ କଲେ । ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଫଳରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ କର ଉଠିଗଲା । ବେଆଇନ ଭାବରେ ବର୍ଜିତ ଜମି ଖଞ୍ଜିଣା ମଧ୍ୟ କମାଇ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଅନେକ ସ୍ବତ୍ତ୍ୱ ସୁବିଧା ପାଇଲେ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ବଡ଼ରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯାଏ ସମସ୍ତ କନିକାରେ ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ହେଉଥିବା ଜୁଲୁମ ବିଷୟ ସେମାନଙ୍କ ରିପୋର୍ଟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏପରି କି ସରକାରୀ ରିପୋର୍ଟରେ ମଧ୍ୟ ସେସବୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଅବଶ୍ୟ ରାଜ ତରଫରୁ ବରାବର ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି—କପରି ଏ ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରକ୍ତ ହୋଇଯିବ । ନାନା ପ୍ରକାର ମାଲିମକଦ୍ଦମା ପ୍ରଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ କରା ହେଉଅଛି । କେତେକ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଅର୍ଥ ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତିର ବଣିବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରଜାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଆଘାତ ଲଗାଉଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ମୋଟାମୋଟି ସରକାର ନିରପେକ୍ଷ ରହୁଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଛୁଡ଼ାହାଇ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା କରିବାରେ ପୁର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥ ହେଲେଣି । କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ନେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କୁ ଇଂରେଜ କବିଙ୍କ ଭାଷାରେ ‘ଭଲେଜ ହେମିଡେନ’ କହିଲେ ଅଧୁନା ହେବ ନାହିଁ । ସେ ତାଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ଓ ନିଷ୍ଠା ଫଳରେ ପ୍ରଜାସାଧାରଣଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସର ପାତ୍ର ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି । ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଓ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀମାନେ ଏକ ସମୟରେ ରାଜାଦେଶରେ ସମାଜଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ଜିତ ହୋଇ ରୁଡ଼ ବଢ଼ାଇ ମଇଲା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ବୁଲୁଥିଲେ । କେତେ ମାଡ଼ ଖାଇଛନ୍ତି ତାର ସୀମା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଚକା ଘୁରିଯାଇଛି । ଆଜି ଏମାନେ ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାବାନ; କିନ୍ତୁ ଯେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାର ପୂରାପୂରି

ପ୍ରଜାଙ୍କ ପକ୍ଷ ନ ନେଇଛନ୍ତି, ସେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସଚେତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଓ ନିଜ ସ୍ଵାର୍ଥରକ୍ଷା ପାଇଁ ଟଣାଓଟଣାରେ ଲାଗି ରହିବାକୁ ହେବ ।

ଲେଖକ (ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ) ଏହି କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ଥିବାରୁ ବହୁ ପ୍ରକାର ମାଲିମକଦ୍ଦମାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହାର ଲୁଟସବୁ ନିର୍ଦ୍ଦାତନ ରଦ୍ଦ ହୋଇଥିଲା ଓ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ପରିଷ୍କରଣ ଦେଇ ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ଗୋଲମାଲ ଲାଗିଥିଲା ।”

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ

୧୯୩୫ ମସିହାରେ ଭାରତ ଶାସନ ଆଇନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ଏହା ଫଳରେ ବିହାରରୁ ଅଲଗାହୋଇ ୧୯୩୬ ମସିହାଅପ୍ରେଲ ପହିଲା ତାରିଖରେ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେଲା । ଏଣେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସ୍ଵାୟତ୍ତଶାସନ ପରିକଳ୍ପନା ଅନୁଯାୟୀ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ସାରା ଭାରତରେ ନିର୍ଦ୍ଦାତନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏତେବେଳକୁ ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶି ନ ଥିଲା ସତ; ମାତ୍ର ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଆସି ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମିଶି ଯାଇଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ବାରଅଣା ବା ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଗୌରବାର୍ତ୍ତା ଟ୍ୟାକ୍ସ ଦେଉଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଷୋଟ ଦେବାର ଅଧିକାର ମିଳିଥିଲା । କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ଵର, ସମ୍ବଲପୁର, ଗଞ୍ଜାମ ଓ କୋରାପୁଟ ଏହି ଛଅଟି ଜିଲ୍ଲାରୁ ୪ ଜଣ ମନୋନୀତ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଅବଶିଷ୍ଟ ୫୭ ଜଣ ସଭ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦାତନ କରାଗଲା ।

୧୯୩୫ ମସିହାରେ ଭାରତରେ ରୂପ ବିପ୍ଳବ ଅନୁକରଣରେ କଂଗ୍ରେସର ଶାଖାରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାରତ କୃଷକ ସମିତି ମଧ୍ୟ ଗଠିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ବଙ୍ଗଳାର କୃଷକ ପ୍ରଜାଦଳ, ପଞ୍ଜାବର ଜମିନ୍ଦାର ଲିଗ୍, ମାନ୍ଦ୍ରାଜର କିସାନ ସମିତି, ଗଞ୍ଜାମର ରୟତ ସଭା ଓ କନିକାର କୃଷକ ସଂଗଠନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । କୃଷକମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଫର୍କରେ ଆସି ଏ ସମିତିଗୁଡ଼ିକ ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଜମିଦାରଙ୍କ କବଳରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଓ ଗୁରୁଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥରକ୍ଷା ଦିଗରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦାତନ ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ଜମିଦାର ଦଳ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ନିର୍ଦ୍ଦାତନମଣ୍ଡଳୀରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଠିଆ କରାଇଲେ । କନିକା କୃଷକ ସଂଗଠନର ନେତା ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା କନିକା ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ଗିରୀଶଚନ୍ଦ୍ର ରାୟଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପୂର୍ବ ଭଦ୍ରକ ନିର୍ଦ୍ଦାତନମଣ୍ଡଳୀରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ।

୧୯୩୪ ମସିହାରେ କନିକାରେ ପ୍ରଜା ସଂଗଠନ, କନିକାରେ ପ୍ରଜାକେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ ଓ ଅସହଯୋଗ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଫଳରେ ରାଜା ଏବଂ ସରକାର ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଉପରେ ୧୪୪ ଧାରା ଜାରି କରାଇଥିଲେ । କନିକା ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ

କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ନିଷ୍ପେଷ କରାଯାଇଥିଲା । ସେ କନିକାରୁ ଯାଇ ଭଦ୍ରକରେ ପ୍ରଥମେ ରହିଲେ । ପ୍ରଜା କର୍ମୀମାନେ ଗୋପନରେ ଏଠାରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ ରଖିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ପୁଣି ଥରେ ଦମନନାଥ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ପ୍ରଜାଙ୍କ ପୁରୋଦ୍ଧେୟତାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଥିବାରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଏ ଦମନନାଥର ପ୍ରତିରୋଧ କଲେ । ରାଜା ଏହା ଜାଣିପାରି ତାହାଙ୍କୁ ଭଦ୍ରକରୁ ବିତାଡ଼ନ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ବାଲେଶ୍ଵର ପଳାଇଯାଇ ଛେଠାରେ ଏକ ଭଙ୍ଗା ପାନଦୋକାନ କରି ବର୍ଷାଧିକ କାଳ ନିଜର ଗ୍ରାସାହ୍ଲାଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ଏତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନେ କାଏମାରେ ଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ସେ ବିଧାନସଭାକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବାରୁ କନିକାକୁ ଫେରିଲେ । ମାତ୍ର ରାଜାଙ୍କ ଡରରେ କେହି ତାଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡାରେ ବସାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ଯେତେ ଗୋଚର, ଗୋଦଣ୍ଡା ଓ ଅନାବାଦୀ ଜମି ସବୁ ରଜାଙ୍କର । ଏଣୁ ସବୁ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ ପରମାନନ୍ଦପୁରଠାରେ ଜଣେ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଖଣି ଏ ସ୍ଥାନ ଖରଦ କରାଯାଇ ପ୍ରଥମ ନିର୍ବାଚନ ସଭା କରାଗଲା । ଏହି ସଭାରେ ମହତାବବାବୁ ପ୍ରଥମ ନିର୍ବାଚନ ଭାଷଣ ଦେଇଥିଲେ । ତା' ପରେ ପରେ ଲୋକଙ୍କର ଭୟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପୁରାତନ ସହକର୍ମୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଆସି ତାହାଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହେଲେ । ଗାଁକୁ ଗାଁ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାର ଚାଲିଲା । ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ହାରିଗଲେ । ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବା ପରେ ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କୁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇ ଖେରଙ୍ଗଠାରୁ ଏକ ପଟୁଆରରେ ନୌକାଯୋଗେ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ଆଣିଲେ । ଏଠାର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଭାରେ ସେ କହିଥିଲେ :—“ମୁଁ ଚିରଦିନ ଆପଣମାନଙ୍କର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଯେପରି ସମର୍ଥ ହୁଏ, ମୋତେ ସେହି ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ ।”

ସେତେବେଳେ କଟକ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥାସଭାର ଅଧିବେଶନ କଟକଠାରେ ବସୁଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ହେବା ପରେ କଟକ ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଏପରି ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା ଯେ, ତାଙ୍କୁ ଘର ଖଣି ଏ ମଧ୍ୟ କେହି ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେ ବାଧ୍ୟହୋଇ କେତେ ଦିନ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନଗୋଙ୍କ ଘରେ ରହି ବିଧାନସଭା ବୈଠକରେ ଯୋଗଦେଲେ । କନିକାରାଜା ମଧ୍ୟ ଏହି ନିର୍ବାଚନରେ ଜମିଦାରମଣ୍ଡଳୀରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ସହ ଏକା ଆସନରେ ବସିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ସେ ବିଧାନସଭା ସଭ୍ୟପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦେଲେ ।

ଏହାପରେ ପ୍ରଜା ସଂଗଠନ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଉଠିଲା । କେନ୍ଦ୍ରରେ ସୁତାକଟା ଓ ଲୁଗାବୁଣା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କର୍ମୀମାନେ ଗାଁଗହଳରେ ବୁଲି ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନରେ ଲାଗିଲେ । ଅରଟ ପ୍ରସାର, ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ, ଲୁଗାବୁଣା ଓ ଅମ୍ଳ ଶ୍ୟଙ୍ଖା

ନିବାରଣ କାମ ଚାଲିଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ଲୁଣ ମଧ୍ୟ ମାରିଲେ । ହରିଜନମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ମାଣିପୁରଠାରେ ଏକ ହରିଜନ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ଯେଉଁମାନେ ରାଜା ନର ରୂପରେ ବିଷ୍ଣୁ ବୋଲି କହିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସେ ଧାରଣା ଦୃଷ୍ଟଭୂତ ହେଲା । ଏତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର-ବାରୁଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଏପରି ବଢ଼ିଗଲା ଯେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ମୁକୁଟସ୍ଥାନ ରାଜା ବୋଲି କହିଲେ ।

୧୯୩୭ ମସିହା ଜୁଲାଇରୁ ୧୯୩୯ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଞ୍ଜାମ ରୟତ ସଭାର ନେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ କାର୍ଯ୍ୟ କଲା । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସଭାସମିତି ଓ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଚାର ବ୍ୟତୀତ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଏହି ସମୟରେ ଗୃଧ୍ରଜମିକୁ ଲୁଣାପାଣି ଦାଉରୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ବାସୁଦେବପୁର ଆନାର ଗୋପାଳପୁରଠାରେ ଏକ ବନ୍ଧୁ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ ଓ ମିଶ୍ରପୁରଠାରେ ୨୭ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମକୁ ନେଇ ଗ୍ରାମ ସଂଘ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ସେ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଭ୍ୟରୂପେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ

୧୯୨୭ ମସିହାରୁ ଜାତି କଂଗ୍ରେସ ମାର୍ଚ୍ଚତରେ ବାରମ୍ବାର ଘୋଷଣା କରି ଆସିଥିଲା ଯେ, ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର କୌଣସି ଯୁଦ୍ଧରେ ଭାରତକୁ ପୁରାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସକୁ ନ ପଚାରି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧରେ ଭାରତକୁ ପୁରାଇଦେଲା । କଂଗ୍ରେସ ବ୍ରିଟିଶକୁ ସ୍ପଷ୍ଟଭାବେ ଜଣାଇଦେଲା ଯେ ଏକମାତ୍ର ସ୍ଵାଧୀନ ଓ ମୁକ୍ତ ଜାତି ହିସାବରେ ଭାରତ ବ୍ରିଟିଶକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ । ମାତ୍ର ଇଂରେଜ ସରକାର ଏ କଥାରେ କାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଓକ୍ଟୋବର ୧୯୩୫ ମସିହାର ଭାରତ ଶାସନ ଆଇନ ଫେଡ଼ରେସନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟଟି ବାଦଲ କରିଦେଲେ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ, ଭାରତର ଦଶ କୋଟି ମୁସଲମାନ ଏହି ଫେଡ଼ରେସନ ଗଠନର ବିରୋଧ କରୁଛନ୍ତି । ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦେଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ବିରୋଧରେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ୧୯୪୦ ମସିହାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତା ଏବଂ ପରେ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ବ୍ୟାପକ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଇସ୍ତଫା ଦେବା ପରେ ବାମପନ୍ଥୀ ଦଳମାନେ ପାରଳା ମହାରାଜାଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କଲେ । ଏତଦ୍ଦିବେଳେ କନିକାବାସୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ପୁଣି ଏକ ସମସ୍ୟା ଉଠିଲା । ମିଳିତ

ମନ୍ଦିମଣ୍ଡଳର ଅନ୍ୟତମ ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରାଶ୍ରମ ମିଶ୍ର ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ଯାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ଏ ମନ୍ଦିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଏକ ବିଷମ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ । ଯଦି ମିଳିତ ମନ୍ଦିମଣ୍ଡଳକୁ ସହଯୋଗ କରନ୍ତି, ତେବେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱାସଯାତକତା କରିବେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଆଦର୍ଶରେ ସେ କାମ କରି ଆସୁଛନ୍ତି, ତହିଁରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ହେବେ । ଏଣେ ଗୋଦାବରାଶ୍ରମବାବୁ ଯଦି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଫେରିଯାଆନ୍ତି, ତେବେ କନିକା-ରାଜା ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ନେବେ । ତେଣୁ ସେ ଗୋଦାବରାଶ୍ରମବାବୁଙ୍କୁ ସବୁ କଥା ଫିଟାଇ କହିଲେ । ସେ ମିଳିତ ମନ୍ଦିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ କନିକାରେ କି ଅବସ୍ଥା ଉତ୍ପଳିବ ତାହା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ବୁଝାଇଦେଲେ । ଗୋଦାବରାଶ୍ରମବାବୁ ସବୁ ଶୁଣି ଶିଶେକାଳ ଚିନ୍ତାକରି କହିଲେ—ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତାରେ ମୁଗ୍ଧ । ନିଶ୍ଚୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣଙ୍କର ଏ ସରକାରକୁ ସହଯୋଗ କରିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଆଲୋଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିକ୍ଷାର ଦୂରବସ୍ଥା ବିଷୟ କହିଲେ । ଫଳରେ ଗୋଦାବରାଶ୍ରମବାବୁଙ୍କ ସହଯୋଗକ୍ରମେ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ମି. ଇ. ସ୍କୁଲଟି ସରକାରୀ ମଞ୍ଜୁରୀ ପାଇଲା ।

ଭାରତ ବାଡ଼ି ଓ ସଞ୍ଜଠନରେ ବିଭେଦ

୧୯୩୯ ମସିହାରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ଦିମଣ୍ଡଳ ଇସ୍ତଫା ଦେବା ପରେ କନିକା ରାଜା ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ହୋଇଉଠିଲେ । ୧୯୪୦ ମସିହାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଯେତେବେଳେ କର୍ମୀ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ କନିକା ରାଜା ପ୍ରଜା ସଞ୍ଜଠନ ମଧ୍ୟରେ ବିଭେଦ ପୁରାଇଦେଲେ । କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ କର୍ମୀଙ୍କୁ ଜମିନିମା ଦେଇ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ଆଉଁଟାଇ ନେଲେ । ଏହା ପରେ ଦଳେ ପ୍ରଜା ରାଜା ବାହାଦୁରଙ୍କୁ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇଲେ । ଫଳରେ ରାଜାନୁରକ୍ତ ପ୍ରଜା ଓ ରାଜାଙ୍କ କର୍ମବିରାମାନେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଉଠିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ମହତାବବାବୁଙ୍କ ଅନୁମତି ଭିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଉତ୍ତରରେ ମହତାବବାବୁ ଜଣାଇଥିଲେ—ତୁମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେଇପାର, ମୋର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କୁ କାହାକୁ ଦେଇ ଯିବ, ସେ ବିଷୟ ଆଗ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆନ୍ଦୋଳନେ ଜେଲ ଯିବା ପରେ ରାଜାଙ୍କ ଡରଫରୁ ଯେଉଁ ଆକ୍ରମଣ ହେବ, ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଯିବ ବୋଲି ମୋର ଆଶା । ବାଧ୍ୟହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲେ ।

୧୯୪୩ ମସିହାରେ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ଓ ଲୁଣା ପ୍ଳାବନ ଯୋଗୁଁ ସମଗ୍ର ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଉପୁଜିଲା । ଗୃଷ ପାଇଁ ବହନ ନାହିଁ କି ଘରେ ଖୋରାକ ନାହିଁ । ଗୁରୁଆଡ଼େ ହାହାକାର ପଡ଼ିଗଲା । କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ସମସ୍ତେ 'ଜେଲରେ । ବାହାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବାର ଭରସା ନାହିଁ । ଏଣେ ଧାନ ମହାଜନମାନେ ଧାନ କରଜ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଗୌଣୀଏ ଧାନକୁ ଟଙ୍କାଏ ଦରରେ ବିକ୍ରି କଲେ । କଂସା ବାସନ ଓ ସୁନା ରୂପା କିଣିବାକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି । ମହାଜନମାନେ ନମସ୍ତ ସେସବୁ ବନ୍ଧକ ରଖିଲେ ନାହିଁ । କେହି କେହି ମହାଜନ କହିଲେ— ସୁନା ରୂପାରେ କ'ଣ କବାଟ ଢିଆରି କରିବୁ ? ଫଳରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଅସନ୍ତୋଷ ବିଦ୍ରୋହରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧରେ ପୃଥିବୀ ସରଗରମ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବିବ୍ରତ । ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ତମ୍ଭ ଭୂସ୍ପୃହ ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏତେବେଳେ ଯଦି ବିପ୍ଳବ ବା ଲୁଟତରଳ ଗୁଲେ, ତେବେ ସରକାର ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦମନମାଡ଼ି ପ୍ରୟୋଗ କରିବେ ଓ କନିକା ରାଜା ତାହାର ସୁଯୋଗ ନେବେ । ଫଳରେ ପୁଣି ଥରେ ୧୯୪୨ ମସିହାକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ବହୁ ଚିନ୍ତାକରି ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ସ୍ଥିର କଲେ । ସେ ନିଜେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସହ ବିଭିନ୍ନ ଧାନ ମହାଜନଙ୍କ ଦ୍ଵାରକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ମରେଇରୁ ଧାନ ବାହାର କଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଜାମିନ ରହି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସେ ଧାନ କରଜ ଲଗାଇଦେଲେ । କରଜଗ୍ରହଣୀଙ୍କ ନାମ, ଧାନ୍ୟର ପରିମାଣ ଓ ସୁଧ ବିଷୟ ଲେଖି ମହାଜନଙ୍କୁ କାଗଜଟି ଧରାଇଦେଲେ । ଏହିପରି ହଜାର ହଜାର ବସ୍ତା ଧାନ ଓ ବହନ ଯୋଗାଇଦେବା ଫଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଗୃଷ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିଲେ ।

ଶିକ୍ଷାପ୍ରସାରର ପରିକଳ୍ପନା

ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ଥିଲା ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ସମାଜକୁ ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେଉଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ଆର୍ଥିକ ରୂପିମାନଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା ଯେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତମାନେ ସମାଜର ଧାରକ, ବାହକ ଓ ରକ୍ଷକ । ଧନୀଠାରୁ ଧନ ନେଇଆସି ଗରିବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିତରଣ କରିବାକୁ ସେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବଞ୍ଚନ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଧନୀର ଅଗ୍ରଗତି ରୋକି ଦେଇ, ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ସମାଜକୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେଲେ ଦେଶରେ 'ସମାଜବାଦ' ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିବ । କାରଣ ମଧ୍ୟବିତ୍ତମାନେ ଧନୀ ଓ ଦରିଦ୍ର ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଗସୂତ୍ର ରକ୍ଷାକାରୀ । ସେ ଧନକଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ପରେ ଗରିବ ଆପେ ଆପେ

ଯାଇ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ହୋଇ ସାରିଥିବ । ଏଣେ ଧନୀ ନିଜ ଛିତିରେ ଥିବା ଯୋଗୁ ନିଜକୁ ନ୍ୟୁନ ମନେ କରିବ ନାହିଁ କି କଳାଧନ କାରବାର ପାଇଁ ମନ ବଳାଇବ ନାହିଁ । ଧନିକର ଅଗ୍ରଗତି ରୋକିବା ଏବଂ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଓ ଦରିଦ୍ରମାନେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବା ପାଇଁ ସେ ଭାଗସ୍ବାମୀମାନଙ୍କୁ ଜମିର ମାଲିକାନା ଦେବାକୁ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଉଥିଲେ । ଏହି ପରିକଳ୍ପନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଏକ ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇଉଠିଲା ।

ଗୁମବାଲିର ଘଣ୍ଟେଶ୍ବର ଅଞ୍ଚଳ ଆନ୍ଧ୍ରା ମୁଲକ କହିଲେ ଚଲେ । ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ତ ଦୂରର କଥା, ରାସ୍ତାଘାଟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଖବର କାଗଜ ଖୁବ୍ କମ୍ ଆସେ । ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ କୃତ୍ରିମ ଶିକ୍ଷା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଥିପାଇଁ ଅର୍ଥ ଓ କର୍ମୀ ଆବଶ୍ୟକ । ଯାହାହେଉ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଏକଥା ସେ କହିଲେ । ବହୁ ସହକର୍ମୀ ଅର୍ଥ ଓ ଶାଗରିକ ଶ୍ରମ ଦେଇ କାମ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ନିରୂପିତ ହୋଇଗଲା । ଏହା ପରେ ପରିକଳ୍ପନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବାର କଥା । ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ସମୟ ଦେଇ ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର କର୍ମୀ ଏହାର ଦାୟିତ୍ବରେ ନ ରହିଲେ କାମ ହେବ କିପରି ? ବହୁ ଭାବଚିନ୍ତା ସେ ଶେଷରେ ଅନ୍ୟତମ ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ଫକୀରଚରଣ ଦାସଙ୍କୁ ଏ କାମର ଦାୟିତ୍ବ ଦେବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ଶ୍ରୀ ଦାସ ସେତେବେଳେ ‘ସମାଜ’ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଆସି ନିଜ ଘରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କ ଘର ଘଣ୍ଟେଶ୍ବରର କୋଳିଆଡ଼ିଆ ଗ୍ରାମରେ । ସେ ବାଲୁଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ କରି ରାଜ କନିକା ହାଇସ୍କୁଲରେ ମାଟ୍ରିକ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ରାଜା ୧୯୨୪ ମସିହାରେ ସେଠା ହାଇସ୍କୁଲକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବାରୁ ସେ ଆସି ଭଦ୍ରକ ହାଇସ୍କୁଲରୁ ପରବର୍ତ୍ତ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁରରେ ମାଇନର ସ୍କୁଲଟିଏ ଖୋଲି ଯାଇଥାଏ । ଶ୍ରୀ ଦାସ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷକତା କଲେ । ମାତ୍ର ୧୯୨୭ ମସିହା ବନ୍ୟାରେ ଘରଟି ଭାଙ୍ଗିଯିବାରୁ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିଗଲା । ସେ ମୁକ୍ତିଆସ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ କଟକ ଆସି ସ୍ବାମୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲେ ।

୧୯୨୭ ମସିହା ଶେଷଭାଗରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ଗସ୍ତରେ ଆସିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ଦାସ ସ୍ବେଚ୍ଛାସେବକ ଭାବରେ କାମ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଓଡ଼ିଶାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଚାଲିଗଲେ; ମାତ୍ର ବନ୍ୟାବିପନ୍ନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଅନୁଧ୍ୟାନ ଓ ସାହାଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଆଶୁଜି ସାହେବ ରହିଗଲେ । ସ୍ବାମୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ ଫକୀରବାବୁଙ୍କୁ ଆଶୁଜି ସାହେବଙ୍କ ପାଖରେ ସାମୟିକ ଭାବରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ପଠାଇଦେଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସମ୍ବାଦ

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସାହେବଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବା ଓ କାଗଜ କଟିଂ ରଖିବା କାମରେ ମୁକ୍ତସ୍ଥାନ ହେଲେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଶ୍ରୀ ଦାସ ‘ସମାଜ’ ପାଠାଗାରକୁ ଆସି ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପାଠ କରନ୍ତି । ଦାସ ଆପଣେ ସେତେବେଳେ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକ ବାଛି ସେମାନଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ତାଲିମ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ । କେତେଦିନ ସେ ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କ ଗୁଲିଚଳନ ଓ ହାବଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ପରେ ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ଡାକି ସେ ‘ସମାଜ’ ଅଫିସରେ କାମ କରିବାକୁ ଗୁହାନ୍ତି କି ନାଁ ପଚାରିଲେ । ତାପରେ ତାଙ୍କୁ ‘ସମାଜ’ର ତତ୍କାଳୀନ ମ୍ୟାନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ତାହାଙ୍କୁ ‘ସମାଜ’ରେ କାମ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ମାତ୍ର ଶ୍ରୀ ଦାସ କ’ଣ କରିବେ କିଛି ସ୍ଥିର କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏତିକିବେଳେ ମହତାବବାବୁଙ୍କର ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ହସାବ ଗଣ୍ଟଗୋଳ ସଂହାନ୍ତ ମକଦ୍ଦମା ଗୁଲିଥାଏ । ସେ ସପର୍କରେ କେତେକ କାମ କରିବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଓ ସହଚରଣବାବୁ କଟକ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଏ କଥା ଶୁଣି ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କୁ ‘ସମାଜ’ରେ ରହିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ଦାସ ମୁକ୍ତିଆର ପଡ଼ା ଛାଡ଼ି ‘ସମାଜ’ର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲତର କାମରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ସେ ୧୯୪୨ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ‘ସମାଜ’ ଅଫିସରେ କାମ କରିଥିଲେ ।

୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀ ଦାସ ଘରକୁ ଯାଇ ସେଠା ପ୍ରଜାସଂଗଠନରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଓ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସେ ନିଜେ ହିନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷକ ଭାବେ କାମ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଭାଇ କୃପାସିନ୍ଧୁବାବୁ ଓ ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ଦାସଙ୍କ ସହ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ କଲେ । ମାତ୍ର ଯେତେ ସହକରେ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ସ୍ଥାପିତ ପାଇବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା, ତାହା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି କରାଇ ନ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ଗୁଲିଲା । ଏତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ସମୟ । ତତ୍କାଳୀନ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ଗସ୍ତବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ କଥା କହିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ପରିଦର୍ଶନ କରି ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟରେ ଲେଖିଥିଲେ । X X X

“ I was glad to be told that the authorities of the School had fulfilled all conditions imposed upon them by the departmental authorities. If that is so, I have no doubt that the School will not only receive

recognition from the department but also will run well. As to the students I was very much pleased at the brightness of their faces and the enthusiasm of their hearts. I wish the School all success, I congratulate the Organisers of the School on their achievements so far."

ପଣ୍ଡିତଜୀଙ୍କର ଏ ମନ୍ତବ୍ୟ ପରେ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ସରକାରୀ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କଲା । ଏହାପରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦାନ ମୁଣ୍ଡି ଭିକ୍ଷାରେ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । ଶ୍ରୀ ଦାସ ଓ ଶ୍ରୀ ବେହେରା କର୍ମୀ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ସହ ଅଖା ଓ ଟୋକେଇ ଧରି ଯାନ ଖଲାମାନଙ୍କରେ ବୁଲି ଭିକ୍ଷା ସଂଗ୍ରହ କରି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ।

କଂଗ୍ରେସର ମନ୍ଦିତ୍ତ

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ୧୯୪୫ ମସିହା ଜୁନ ମାସ ୧୫ ତାରିଖରେ କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ କାରାମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଏହି ମାସ ୨୯ ତାରିଖରେ ବଡ଼ଲଟ ଲଡ଼ି ଓଁଆଭେଲ ସିମଲା ସମ୍ମେଳନ ଡକାଇଲେ, ମାସ ସମ୍ମେଳନ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବାରୁ ଆଉ ଏକ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ୧୯୪୫ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ବମ୍ବେଠାରେ ନିଖିଲଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଅଧିବେଶନ ବସିଲା । କମିଟି ବଡ଼ଲଟଙ୍କ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ । ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଲା । ଶ୍ରୀ ବେହେରା ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ନ ଦେଇ ମିଳିତ ମନ୍ଦି ମଣ୍ଡଳକୁ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଥିବା ଅଭିଯୋଗ ହେଲା । ଏ ସଂପର୍କରେ ତାଙ୍କୁ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପକ୍ଷରୁ ମଧ୍ୟ କୈଫିୟତ ତଳବ କରାଗଲା । ତାର ଉତ୍ତରରେ ସେ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ସଂପାଦକଙ୍କୁ ଲେଖିଥିଲେ—

ମହାଶୟ,

ମୋ ଦେଶସେବାର ବିବରଣୀ ଦେବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଦେଶ ହୋଇଛି ତାହା ପାଳନ କରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ବଡ଼ ଇତ୍ୟାସ୍ତତଃ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । କାରଣ ମୁଁ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଦେଶସେବାକୁ ବ୍ରତ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି, ସେ ସମୟ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶପାତାଳ ପ୍ରଭେଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଏକମାତ୍ର ରାଜନୀତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରବାହ ୧୯୪୯ ମସିହାରେ ଆମ ପ୍ରଦେଶକୁ ଯେତେବେଳେ ବହୁଆସିଲା ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେତେବେଳେ ଗଣ ଖେଳାନିରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ବସିଲା, ସେତେବେଳେ ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସକୁ

୧୯୭୧ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସରେ 'ସମାଜ'ର ବାହା ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା । ପାଖରେ ସୁନାୟ ବେହେରାଙ୍କ ଅବତରଣ ସହକର୍ମୀ 'ସମାଜ'ର ଜେନେରାଲ ମ୍ୟାନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହ ଓଆ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଭୂମି ଚୂରମାର କରିଦେବାକୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଦୁରଭିସନ୍ଧମୂଳକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିଥିଲେ । ଆଜି ହୁଏ ଯେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ କଂଗ୍ରେସର ବନ୍ଧୁ ଓ ଭକ୍ତ ହେଲେଣି ବା ହେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ମୋହର ରାଜନୀତିକ ଜୀବନୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଗଲେ ବହୁ ଦିନର ପୁରୁଣା ଉକ୍ତ ଘଟଣାମୟ ପଙ୍କ ଉତ୍ତାଳିବାକୁ ଅଡ଼ିବ । ତେଣୁ ହୁଏତ ବହୁ ଦିନର ଘୋର ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସର ପୁଷ୍ପପୋଷକତା କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ମୁହଁ ମୋଡ଼ି ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ସବୁର ବିଶଦ ବିବରଣୀ ଦେବା ସମୀଚୀନ ମନେ କରୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସ ତଥା କନିକାର ଇତିହାସ ଅନୁଧ୍ୟାନ ନ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ମୋ କର୍ମର ଇତିହାସ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

କଂଗ୍ରେସ ଓ କନିକା ପାଇଁ ମୋର କର୍ମ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ । ଆପଣଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ ବିଧି ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ କନିକା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବାଦ ଦେଇ ନିମ୍ନରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା ଦେଲି ।

୧୯୧୧ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ କଂଗ୍ରେସର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ କନିକାର ଅନ୍ଧାର ମୂଳକରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବେଶ କଲି । ମୁଁ ସେ ସମୟରେ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ହେଡ଼ ଅଫିସରେ ଚାକିରି କରୁଥିଲି । ରାଜା ବାହାଦୁର କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବାଇ ଦେବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଜରିଆରେ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ରାମଦାସ ବାବାଜୀଙ୍କୁ ୧୦୭ ଦଫାରେ ଗିରଫ କରାଗଲା । ମୁଁ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ସବ୍‌ଡିଭିଜନକୁ ଜାମିନ ପାଇଁ ଟେଲିଗ୍ରାମ କଲି ଏବଂ ଏ ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମାରେ କେହି ପ୍ରଜା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ମନା କରିବାରୁ କେହି ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ମକଦ୍ଦମା ଉଠାଇ ନିଆଗଲା । ତତ୍ପରେ ସ୍ଥାନୀୟ ହାଇସ୍କୁଲ ପିଲମାନେ ଧର୍ମପଠ କରି ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତାହ ସହ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ମୁଁ ବଳ ଦେଇଥିଲି । ଫଳରେ କନିକାର ୭ ଜଣ ଛାତ୍ର କନିକାରେ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଶେଷରେ ୧୯୧୧ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ମୁଁ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଲି ଏବଂ ଛାତ୍ର କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ କନିକାର ଚାକିରିରେ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଚାର କରିବା ଫଳରେ କନିକା ପ୍ରଜା ଜାଗ୍ରତ ହେଲେ । ରାଜା ସାହେବ କଂଗ୍ରେସର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବାଇବା ପାଇଁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦମନ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରୁ କନିକାର ପ୍ରସ୍ତାବିତ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ଆସିଗଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂସ୍ଥରେ କନିକା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଜାଗରଣ ମିଶି ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ଆନ୍ଦୋଳନର ରୂପ ଧରିଗଲା ।

କଟକ ଜିଲ୍ଲା କନିକା ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଜାମାନେ ଅନ୍ୟାୟ କରବୃତ୍ତିର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଖଜଣା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ରାଜା ବାହାଦୁର ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରସ୍ଥ ହେଲେ ଏବଂ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଆଇନ ଅମାନ୍ୟ ରୂପ କରି ଏହାକୁ ଦବାଇବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନେ କିପରି ଏ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଧ୍ଵଂସ କରିବେ ସେଥିପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରଣା ଚାଲିଲା । ଶେଷରେ ତତ୍କାଳୀନ ପୋଲିସ୍ ସାହେବ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଏଠାରୁ ଏକାବେଳେକେ ଲେପ କରିବା ପାଇଁ ଭାର ନେଲେ । ଫଳରେ ଚାଲି ଚାଲିଲା । ୨ ଜଣ ମଲେ । ୧୪୪ ଜଣ ଆହତ ହେଲେ । ହଜାର ହଜାର ପ୍ରଜା ସ୍ତ୍ରୀ ବାଳକ ଧରି ଘରଦ୍ଵାର, ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକ କେଉଁଆଡ଼େ ପଳାଇଗଲେ । ଏପରି କି ଦୁଇ ଗୋଟି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ କନିକାସ୍ଥ ଜଙ୍ଗଲରେ ପ୍ରସବ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ଵସ୍ତିକା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାର ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ । ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ‘ବନ୍ଦୀର ଆତ୍ମକଥା’, ମହତାବ ବାବୁଙ୍କର ‘ଦଶ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା’ ଓ ମୋହର ‘ବନ୍ଦୀର ବିଳାପ’ ଏ ବିଶ୍ଵସ୍ତିକାର ସାମାନ୍ୟ ଚିହ୍ନ ଦେଇ ପାରେ ।

ବାଲେଶ୍ଵରସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ ବିଶ୍ଵସ୍ତିକା ଦୁଣି ବ୍ୟାପିଯାଇ ହଠାତ୍ ପ୍ରଜାଙ୍କର ନୈତିକ ସାହସ କାଢ଼ି ନେଲା । ମୁଁ ସେତେବେଳେ କନିକାର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଙ୍ଗେ କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ ହାତକୁ ନେଇଥିଲି । ୧୯୨୨ ମସିହା ମଇ ମାସରେ ମୋତେ ଧରି ମାଡ଼ ଦେଇ ମୋହର ହାଡ଼ ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ଦିଆଗଲା । ରାଜ ପ୍ରାୟ ୮ଟା ବେଳେ ମୋ ଘରେ ପଶି ବ୍ୟଭିଚାର କରିବା ଉଦ୍ୟମ ହେବାରୁ ମୁଁ ଓ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଘରେ କବାଟ କଲି ରହିଲୁ । ମୋ ବାପ ଭାଇଙ୍କୁ ଶୁଣି ମାଡ଼ ଦିଆଗଲା । ଗ୍ରାମସାରା ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲା । ଶତ ଶତ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କୁ ବେତମାଡ଼ ଓ ଜୋରମାନା ହେଲା । ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକ ହୋଇ ରହିପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋହର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ତିନି ମାସର ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପିଲାକୁ ନେଇ କାଏମା ଅଞ୍ଚଳକୁ ପଳାଇ ଗଲି । ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଭଗୀରଥ ମହାପାତ୍ର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଗିରଫ ହେଲେ ଏବଂ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିଲେ । ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ ଭାବରେ କନିକାରେ ମେଳି ଆରମ୍ଭ କରି ବେଆଇନ କର୍ମ କରିଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ମୁଁ ଓ ମୋହର ସହକର୍ମୀ ୧୮ ଜଣଙ୍କ ନାମରେ ୧୦୭ ଦଫାରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । ଏହିପରି ୧୯୨୨ ମସିହା ଅପ୍ରେଲରୁ ୧୯୨୩ ମସିହା ଜୁନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଥର ଭିକାରୀ ହୋଇ ଆହତ ଶରୀର ଘେନି ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହେ, ତାହା ଅକଥନୀୟ ।

କନିକାରେ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବେ ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ନ ଥିଲା ବା ପ୍ରଜାମାନେ କୌଣସି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତା ହାସଲ କରି ନ ଥିଲେ ।

ଖଜଣା ବାଙ୍କୀ ରହିଲେ ଇଚ୍ଛାମତେ ଜମି ଛଡ଼ାଇ ନେଇ କୋଠମାର କରାଯାଉ ଥିଲା । ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ଆଦେଶ ହେଲା । ୧୯୨୩ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହାକିମ ଆମ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସିଲେ । ସେହିମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ଧରି ମୁଁ ଓ ମୋହର ସହକର୍ମୀମାନେ ଗ୍ରାମକୁ ଫେରିଲୁ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ କନିକା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ମୋହର ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଯୋଗୁ ମୁଁ ଓ ମୋହର ସହକର୍ମୀମାନେ ଯେତେ ଦୃଷ୍ଟି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିଛୁ ଏବଂ ଯେତେ ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମାରେ ଅଛୁଥିବା ହୋଇଛୁ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାପାତ ।

୧୯୨୪ ମସିହାରେ କନିକା ଦଳ ଗଠିତ ହୋଇ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ଅଧିକାର କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । କଂଗ୍ରେସ ଓ କନିକା ଭିତରେ ଜିଲ୍ଲାସାରା ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼େଇ ଚାଲିଲା । କନିକା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଭାବ ପକାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଥାଇ ମୋତେ ଉଦ୍ବଳ ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼କୁ ନମିନେଟେଡ଼ ମେମ୍ବର କରି ଆଣିଲେ । ସେଥିରେ ମୋତେ ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାର ସୁବିଧା ହେଲା । ପଥର ଉତ୍ତାପ ପକ୍ଷେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଅପୂର୍ବ ସୁଯୋଗ ହୋଇଥିଲା । ଆଉ ଜଣେ କର୍ମୀକୁ ସୂତାକଟା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇ କଂଗ୍ରେସ ବାଣ୍ଟି ପ୍ରଚାର କରାଗଲା ।

୧୯୨୬ ମସିହାରେ ଦୋର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଆମ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗ୍ରାସି ଯାଇଥିଲା । ସେତକବେଳେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ୨୦ ହଜାର ଖଜଣା ବୃଦ୍ଧି ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର ହୋଇଥିଲା ଓ ମୋ ବିରୋଧରେ ତିନିଗୋଟି ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର ହୋଇଥିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବନ୍ୟାକିଣ୍ଡ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ନ କରି ରହି ପାରି ନ ଥିଲେ ।

୧୯୨୪ ମସିହା କନିକା କାହାଣୀ ଭାରତୀୟ ନେତାମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରି ପ୍ରତିକାର ବିଧାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୋହର ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ ସହଚରଣକୁ ବମ୍ବେ ପଠାଇଥିଲା । ସେ ମହମ୍ମା ଗାନ୍ଧି, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀ ଓ ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ତ ରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କୁ ଦେଖା କରିଥିଲେ । ୧୯୨୫ ମସିହା ଲକ୍ଷ୍ନୌ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ କନିକା ଅଭ୍ୟାସର ବିଷୟ ତଦନ୍ତ କରି କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରତିକାର କରିବ ବୋଲି ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ମହମ୍ମା ଗାନ୍ଧି ୧୯୨୪ ମସିହାର ଶେଷଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶା ଗସ୍ତରେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ମୋଠାରୁ ସମସ୍ତ ବିବରଣୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ

ଆଗରେ ଶୁଣି କହିଲେ, ଆହୁର୍ଯ୍ୟ କଥା ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରତଟିଏ ସରକାରର ପ୍ରଜା ହୋଇ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କୋଟି ସାହାଯ୍ୟରେ ମାଲି ମକଦ୍ଦମା କରିବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅସହଯୋଗ ନୀତି ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଖାଟିବ ନାହିଁ ।

ସ୍ଥୁଳତଃ ୧୯୨୨ ଠାରୁ ୧୯୩୦ ଏହି ୮ ବର୍ଷ ଧରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନୈତିକ ସାହସ ରକ୍ଷା କରି କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ନେତୃବୃନ୍ଦଙ୍କ ସହାୟତାରେ ବିଶେଷତଃ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଦମ୍ଭ ଧରି ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ଅବସ୍ଥା ଏପରି ହୋଇଥିଲା ଯେ, ଗୁଳିବାଲି ଆନାରେ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ନିର୍ବାଚନରେ ମୋହର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ହେବାକୁ କନିକା ଦଳର କେହି ସାହସ କରି ନ ଥିଲେ । ସନ ୧୯୨୫ ମସିହାରେ ମହତାବ ବାବୁ କନିକା ନମିମା ଶ୍ରୀ ଭାଗବତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ହରାଇ ବିହାର କାଉନସିଲକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଗୁଳିବାଲି ଆନାରେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ଏଜେଣ୍ଟ ଥିଲି । ଣହଜାର ଷ୍ଟେଟ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ମାତ୍ର ୧୦ଟି ଷ୍ଟେଟ ପାଇଥିଲେ ।

୧୯୩୦ ମସିହାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାମ ଶେଷ ହେବାର କିଛି ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭଲ ଭାବରେ ଅରଟ କାମ କରାଇବା ପାଇଁ ହଲଦିଆ ମୌଜାରେ ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରାଗଲା । ସେ ବର୍ଷ ଅପ୍ରେଲ ମାସରେ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଆମ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଶ୍ରୀ ସହଚରଣ ବେହେରାଙ୍କୁ ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲୁ । ତାଙ୍କ ସହ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଯୁବକ କର୍ମୀ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଜୁନ ମାସ ୨୯ ତାରିଖ ଦିନ ମୁଁ ହଠାତ୍ ଚୌକି-ଦାସୀ ଅଞ୍ଜନାନ୍ଦସରେ ଗିରଫ ହେଲି । ମୁଁ ଭଦ୍ରକ ହାଜିତରେ ଥିଲାବେଳେ ପୋଲିସ୍ ରିପୋର୍ଟ ହେଲା ଯେ, ହଲଦିଆରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲିଯାଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଫଗ୍ରହ କରାଯାଉଛି ଏବଂ ସାରା କନିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏପରି ପବନକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୋଲିସ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ଦମନ ନ କଲେ ଅବସ୍ଥା ଫାପାତିକ ହୋଇପଡ଼ିବ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୋଲିସ୍ ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଜଣେ ହାବିଲଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ବିଭିନ୍ନ କଚେରୀକୁ ପଠାଗଲେ । ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ଶହ ଶହ ଗୁଣ୍ଡା ତାଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ କଚେରୀରେ ବାଟୁଲିଖଡ଼ା, ଖଣ୍ଡା, ତରବାର ଧରି ନିୟୁକ୍ତ ରହିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହାହାକାର ପଡ଼ିଗଲା । ନୈତିକ ସାହସ ଉଡ଼ିଗଲା । ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୪ ତାରିଖରେ ୨୯ ଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ୍ ସହ ପୋଲିସ୍ ଦାବୋଗା ଗ୍ରାମମାନ ବୁଲି କେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଖାନତଲସ କରି ଅବସ୍ଥାକୁ ଗୁପ୍ତି ଦେବାକୁ ଆସିଲେ । ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ଓ ହଲଦିଆ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ଦେଉଛୁ କରି ଖାନତଲସ କଲେ । ଏହିପରି ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ୧୯୩୦ରୁ ୧୯୩୨ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

କଂଗ୍ରେସ ନେତାଏ ଜେଲରେ ସଜା ହେବାବେଳେ କନକା ରାଜାବାହାଦୁର ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ଅଧିକାର କରି ଜିଲ୍ଲାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ତଥା କନକାର ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଏକାବେଳାକେ ଚପାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଶୁଷ୍କ ଚକ୍ରଘୂର୍ଣ୍ଣନ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୨ରେ ମହାତ୍ମା ଗୋଲଡ଼େବୁଲରୁ ଫେରି ଜେଲ ଯିବାରେ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ଥମି ଯିବା ପରି ଜଣାଗଲା । ୧୯୩୩ରେ କନକା ଦଳ ପୁଣି ଭେଜି ଉଠିଲେ । ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ପୁଣି ଅଧିକାର କଲେ । କନକାରେ ପୁଣି ଦମନ ଲାଗି ଚଳାଇବାର ସୂଚନା ଦିଆ ଯାଇଥିଲା । ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଲଢ଼ି ଯେଉଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହାସଲ କରିଥିଲୁ, ସେସବୁ ଅପହରଣ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ମୋ ଉପରେ ୧୫୪ ଧାରା ଜାରି ହୋଇ ରାଜ୍ୟରୁ ବାହାରି ଯିବାକୁ ହୁକୁମ ହେଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ଓ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଆତମ୍ବିତ ହୋଇଥିଲେ ।

୧୯୩୭ ମସିହାରେ ପୂର୍ବ ଭଦ୍ରକ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ କନକା ଦଳଙ୍କ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ହେଲା । ମୁଁ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲି । କନକା ଦଳର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀମାନେ ହାରିଗଲେ । ଅବସ୍ଥା ପୁଣି ବଦଳିଗଲା ।

୧୯୩୭ ଠାରୁ ୧୯୩୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ମୋହର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ବୁଲି କଂଗ୍ରେସ ବାଉଁଶ ପ୍ରସାର କରିଥିଲି ଏବଂ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି । ଗୁଜରାଟ ଆନାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଟି, ବାସୁଦେବପୁର ଆନାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଟି ସଭା କରି କଂଗ୍ରେସ ବାଉଁଶ ପ୍ରସାର କରିଥିଲି । ବାସୁଦେବପୁରର ଭେଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରେ ୨୭ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମକୁ ନେଇ ମିଶ୍ରପୁରଠାରେ ଏକ ଗ୍ରାମସଂଘ ଗଢ଼ିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ମୀ ଅଭାବରୁ ତାହା ୬ ମାସରୁ ଅଧିକକାଳ ରହିଲା ନାହିଁ । ହଲଦିଆରେ ଚରଣା କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲି ଯାଇଥିଲା । ଅରଟ ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ବୃଦ୍ଧି ହେବାରୁ ୧୯୪୦ ଜାନୁଆରୀରେ ମଧୁସୂଦନ ନାମକ ଜଣେ କର୍ମୀଙ୍କୁ ବରାହୁ ଅଣା ହୋଇଥିଲା । ବିନୋଦବିହାରୀ ବାରିକ ନାମକ ଜଣେ ଯୁବକକୁ କୁମ୍ଭାରିଆ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ତାଲିମ କରି ଆଣିଥିଲୁ । ୧୯୪୧ ବେଳକୁ ଆନାରେ ପ୍ରାୟ ୫ ଶହରୁ ଅଧିକ ଅରଟ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଚାଲୁ ହୋଇଥିଲା । କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ପ୍ରସାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲୁ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହରିଜନ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଛାପିତ ହୋଇଥିଲା । କୁଟୀରଶିଳ୍ପ, ସୂତାକଟା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ପୁରସ୍କାର ବଣ୍ଟନ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ସଭ୍ୟ ହୋଇ ଆସିଥିଲି । ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରସାର କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ହଲଦିଆରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ୧୯୪୦ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨୭ ତାରିଖ ମହା ସମାବେଶରେ ପାଳନ କରା ଯାଇଥିଲା । ବରଦା ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ବିରୁଟ ସଭା ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ସଭାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ପାଇଁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲି । ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱରଠାରେ ଗୋଟିଏ ହଜି କେନ୍ଦ୍ର ଖୋଲି ଯାଇଥିଲି । ୧୯୪୦ ମସିହା ବନ୍ୟାବେଳେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶମତେ ଚିଲିଫ କାମ କରିଥିଲି । ୧୯୪୬ ମସିହାର ମୋଟାମୋଟି ବିବରଣୀ ମୁଁ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସକୁ ପଠାଇଛି । ୧୯୪୩ରେ ଦେଶ ଆଗରେ ଘୋର ବିପତ୍ତି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅନାହାର ଜନିତ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି ପ୍ରାଣପଣେ ଉଦ୍ୟମ କରିଛି । ହଜାର ହଜାର ବସ୍ତା ଧାନ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଯୋଗାଇଛି । ଗୁପ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ବିହନ ଯୋଗାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛି । ଚିଲିଫ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଯୋଗାଡ଼ କରିଛି । ୧୯୪୪ ମଧ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି କାମରେ ସମସ୍ତ ସମୟ ଦେଇଥିଲି ।

ମୋଟାମୋଟି କଂଗ୍ରେସ ଯୋଗୁ ମୋହର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ଉତ୍ପତ୍ତି ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ନୀତି ମୋ ଜୀବନର ବ୍ରତ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଦେଢ଼ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ରହି ଯେତେବେଳେ ପଥ ହରାଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଲୋକ ଦେଇଛି, ତାହା ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କ ଅଣ୍ଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଡେଇଁ ରଖିଛି । ତେଣୁ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସଠାରେ ରଖି । କିନ୍ତୁ ମୋତେ କେତେକ ସମୟରେ କଂଗ୍ରେସ ନୀତିର ବିରୋଧରେ କର୍ମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଦୃଢ଼ତା ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ଭ ଗୁଲିଛି । ଅବସ୍ଥାଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ନୀତି ବଦଳୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋହର ଦୃଢ଼ତା କେବେ ସେଥିରେ ପ୍ରଶ୍ନସ୍ୱ ଦେଇ ନାହିଁ ଏବଂ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲାବେଳେ କଂଗ୍ରେସର ଗୁଲିକ ବା କର୍ତ୍ତୃଧାରଙ୍କ ବିନା ଆଦେଶରେ କେବେହେଲେ କର୍ମ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ଜଗିଆରେ ଦେଶସେବାରେ ମୁଁ ଜୀବନର ପରଶ ବର୍ତ୍ତକାଳ ବିତାଇ ଦେଇଛି ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର ନେତାମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁତ୍ୱଲ୍ଲ ମାନି ଆସିଛି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଯେ ଅମାନୁଷ୍ଟିକ ଅତ୍ୟାଚାର, ଦୁଃଖ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ମୁଁ ତଥା ମୋହର ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି ସେଥିପ୍ରତି ଚିନ୍ତାହେଲେ ଭ୍ରଷ୍ଟେଷ କରି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି ଏବଂ ମୋ ସମୟରେ ଯେ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ପରିସ୍ଥିତି ଏପରି ଭାବି ଥିଲା ଏବଂ ପଥ ଏପରି ବନ୍ଧୁର ଓ କଷ୍ଟକମ୍ପୟ ଥିଲା ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ତାହା କଲ୍ଲନା କରି ହେବ ନାହିଁ । ଆଜି ହୁଏତ ଯୁବକ କର୍ମୀମାନେ ନୂତନ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଓ ସାହସ ଘେନି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସମତଳ ରାଜନୀତି ଭୂମିରେ ଆଗକୁ ମାଡ଼ିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ମୋହର ସାଂସାରିକ ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓ ବୟସ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ପଛକୁ ପଡ଼ିଯାଇ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେପରି ମୋହର ପଥରୁ ସ୍ଥଳିତ ନ ହୁଏ ଏବଂ ମୋହର ପ୍ରଜା ଭାଇମାନେ କଂଗ୍ରେସ ପଥରୁ ବିଚଳିତ ନ ହୁଅନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ସଫଳତା ଭଗବାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଏହାପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ଟିକେଟ ଦିଆଯିବ କି ନାହିଁ ସେ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରାଯାଉ ଥିବାବେଳେ ମହତାବବାବୁ ଗୁନ୍ଦବାଲି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଠିଆହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି— ମହତାବବାବୁ ଜୟପୁର ହେଲେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ ବୋଲି ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ଏଣେ ସେ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାର ଯେ କୌଣସି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତୁ ନାଁ କାହିଁକି, ତାଙ୍କୁ ଯେ କନ୍ଦକା ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗଠିତ ଜମିଦାର ମଣ୍ଡଳୀ ସହ ଡାକ୍ତର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵିତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏହା ସେ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ । ଏ ଦିଗରୁ ଗୁନ୍ଦବାଲି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ନିରାପଦ ଥିଲା । ଗୁନ୍ଦବାଲି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନ କନ୍ଦକା ଜମିଦାରୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଏଠାକାର କୃଷକ ସଂଗଠନ ସେତେବେଳକୁ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ତେଣୁ ଜୟପୁର ହେବାର ଆଶା ଉଠିଲା ଥିଲା । ଫଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କଂଗ୍ରେସର ଜଣେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ସୈନିକ ଭାବରେ ମହତାବବାବୁଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ମହତାବବାବୁ ଜୟପୁର ହେଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଓଡ଼ିଶା ସମେତ ୮ଟି ରାଜ୍ୟରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସଭା ଗଠନ କଲା । ମହତାବବାବୁ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ୭୦ ଜଣ ସଭ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ଗଢ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଯିବା ପରେ ସେସବୁ ଅଞ୍ଚଳର ଆଉ ୩୧ ଜଣ ସଦସ୍ୟଙ୍କୁ ନିଆଯାଇ ବିଧାନ ସଭା ଗଠିତ ହେଲା ।

ରାଜାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରବ୍ୟୁତ

୧୯୨୦ ମସିହା କଲିକତା କଂଗ୍ରେସରେ ଅସହଯୋଗ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜମାନେ ଜାଣି ପାରିଥିଲେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଶବାଧାର ପାଇଁ ଏହା କାଠର ଆୟୋଜନ ମାତ୍ର । ଫଳରେ ସେମାନେ କୁଟ ନୀତିର ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ୧୮୫୭ ମସିହାର ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ପରେ ଇଂରେଜମାନେ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଜାଣି ପାରିଥିଲେ ଯେ ଭାରତୀୟ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କମ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନୁହନ୍ତି । ତେଣୁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଏ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ ଦୂରରେ ରଖିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ୧୯୨୧ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ମାସ ୮ ତାରିଖରେ ରାଜନ୍ୟ ପରିସଦ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟସାଧକ ସେପାରି କଲେ; ମାତ୍ର ହାଇଦରାବାଦ ଓ ହିବାଙ୍କୁଡ଼ର ମହାରାଜାମାନେ ଏ ପରିସଦରେ ଯୋଗ ନ ଦେବାରୁ ପରିସଦ ଅଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଅନ୍ଧାନ୍ୟ ମୁଲକରେ ଅଗ୍ନି ଚୁଲିଙ୍ଗ ଦେଖାଦେଲା । ଫଳରେ ରାଜାମାନେ ନିଜ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲେ । ୧୯୨୭ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୧୭ ତାରିଖରେ ସରକାର ଏକ କମିଟି ଗଠନ କଲେ । ଏହାର ନାମ ବଟଲର କମିଟି । ଏ କମିଟି ‘ପାରାମାଉଣ୍ଡେସି’ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କଲେ । ଏତେବେଳକୁ ନରେନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡଳୀ ବା ରାଜନ୍ୟ ପରିଷଦ ଅନୁକରଣରେ ଓଡ଼ିଶାରେ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଜମିଦାରୀ ମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟ ଗଠନ କରା ଯାଇଥିଲା । ଏ ମଣ୍ଡଳୀ ତରଫରୁ ଗତ ଦୁଇଟି ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୪୨ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ୧୭ ତାରିଖରେ ରାଜନ୍ୟ ପରିଷଦର ଏକ ବୈଠକ ବସିଲା । ବଡ଼ଲଟ ଲର୍ଡ଼ ଓଁଆଡେଲ ଏଥିରେ ଯୋଗଦେଇ କହିଥିଲେ । ୧୯୪୫ ମସିହାର ସିମଲା ବୈଠକ ପରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ କଫିନ ପାଇଁ ଯେଉଁ କାଠର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା ତହିଁରେ କଣ୍ଟା ପିଟା ସରିଲାଣି । ତଥାପି ସେମାନେ ଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ରାଜାମାନେ ‘ପାରାମାଉଣ୍ଡେସି’ ରୁକ୍ତି ବାଦଲ ପାଇଁ ପଲଟିକାଲ ଦପ୍ତରର ପ୍ରଧାନ ରାଜପୁରୁଷ ସାର କନରଡ଼ କୋରଫିଲଡ଼ଙ୍କ ସହ ଗୋପନରେ ଯୋଗାଯୋଗ କଲେ । ଏଣେ ସିମଲା ଆଲୋଚନା ପରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୁସଲମାନ ରାଜ୍ୟ ଗଠନର ପ୍ରସ୍ତାବ ଉଠିଲା । ୧୯୪୫ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ କଂଗ୍ରେସ ନିର୍ବାଚନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଘୋଷଣା କରିବା ପରେ ପରେ ରାଜାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଥିବା କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ବିରୋଧରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦଳ ଠିଆ କରାଇଦେଲେ । ଏଣେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଚେତ୍ର ସୁନସୁନ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରାଥମିକ ଅଧିକାର ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି- ନେବାରେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଟିକିଏ ଅଧିକ ସୁଯୋଗ ମିଳିଗଲା ।

କନିକା ରାଜା ରାଜା ନ ହେଲେ ହେଁ ପକ୍କି ମାହାଲ ଜମିଦାର ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ନିଜକୁ ରାଜା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟପାତ୍ରରୂପେ ‘ନାଇଟ’ ଉପାଧିରେ ମଧ୍ୟ ଭୁଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ରାଜାଙ୍କପରି ସେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତ ସୁଖ ସୁବିଧା ପାଇଥିଲେ । ଏତେବେଳେ ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ‘ପାରାମାଉଣ୍ଡେସି’ ରୁକ୍ତି ବାଦଲ ହୋଇଗଲେ ରାଜାମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଯିବେ । ସେ ନିଜେ ପକ୍କି ମାହାଲ ଜମିଦାର ଥିବାରୁ କୌଣସି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଯିବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ଭାବିଥିଲେ । ଫଳରେ ନିର୍ବାଚନ ପରେ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଗଠନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କୁ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମିଳାମିଶା କରାଇ ଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ମନ୍ଦି ପରିଷଦ ଗଠନ କରାଯାଇ ଥିବାପରି

ଏଠାରେ ଏକ ପରିସଦ ଗଠନର ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଲା । ଏହାର ନାମ ରହିଲା କନିକା ଉନ୍ନୟନ ପରିସଦ । ଏହାର ମୋଟାମୋଟି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଲା—ପୁରସ୍କାର ପରିସଦର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ରହିବେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଭାଇସ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ହେବେ । ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ମ୍ୟାନେଜର ଓ ସର୍କଲ ଅଫିସରମାନେ ପରିସଦର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ରହିବେ । ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ମହତାବ ବାରୁଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣକ୍ରମେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଏ ସଫର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ପାଇଁ କଟକ ଆସିଲେ । ପରିସଦର ମୋଟାମୋଟି କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅବଗତ ହୋଇ ସେ ଆଠଗୋଟି ସଂଶୋଧନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ତା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଉଛି—ପ୍ରତ୍ୟେକ ତହସିଲରୁ ଷ୍ଟେଟ୍‌ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ପରିସଦର ସଭ୍ୟ ରହିବେ । ସେମାନଙ୍କ ଷ୍ଟେଟ ବଲରେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଓ ଭାଇସ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ବସ୍ତୁଯାଇ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯିବ । ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ସଂଶୋଧନ ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକ ରାଜା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଆଲୋଚନା ବିଫଳ ହେଲା । ଏହା ଯୋଗୁ ମହତାବବାରୁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ପଟିଆ ଚାଷୀ ଗୀତି

ମୁଜେର ଜମିଦାରୀ ପରେ ପରେ କନିକା ରାଜା ପଟିଆ ଜମିଦାରୀ ମଧ୍ୟ କଣିଥିଲେ । ଏଠାରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା କରାଯିବାରୁ ୧୯୪୫ ମସିହା ବେଳକୁ ପଟିଆ ଚାଷୀ ଗୀତି ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁସ୍ତିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପୁସ୍ତିକାରେ ଥିବା କେତେକ ଲେଖା ଯୋଗୁଁ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ପୁସ୍ତିକାର ଲେଖକ ଓ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ନାମରେ ଏକ ମକଦ୍ଦମା ରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି, ତତ୍କାଳୀନ ‘ସମାଜ’ର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ପଡ଼ିଙ୍ଗୀ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀ ଦନଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ଶତାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ମକଦ୍ଦମାରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ କବି ଶ୍ରୀ ଦନଶ୍ୟାମ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ‘ଦଶହରା ଭେଟି’ ପୁସ୍ତିକା ସଫର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ରାଜାମାନଙ୍କ ପୁରସ୍କା ଆଇନ୍ (King's Protection Act) ବଳବତ୍ତର ଥିଲା । ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କରେ ଏ ବହୁ ବିକାଳୀମାନଙ୍କୁ ବହୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଓ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ମକଦ୍ଦମା ପରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତି ରାଜସେବରୁ ରକ୍ଷା ପାଇପାରି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଦୀର୍ଘ ଦେଢ଼ ମାସକାଳ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲେ । ଏ ପୁସ୍ତିକାରେ ସେ ପଟିଆ ଓ କନିକା ସଫର୍କରେ ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ, ତାହା ଏଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା :—

ପଟିଆ ଶିଖର ଚଣ୍ଡୀ,

ସାତ ପୁରୁଷର ବନ୍ଧ,

×

ତଳ ଦିଗେ ପୁଷ୍ପ ଭାଗେ,

ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର କୈଳାସ ଶିଖେ,

ମହାବିନାୟକ ମୂର୍ତ୍ତି,

ବାଙ୍କୀ ଚର୍ଚ୍ଚିକାଙ୍କୁ ଗୃହି,

ଗୃହି ଝଙ୍କଡ଼ ଶାରଳା,

ବାଣପୁର ଭଗବତୀ,

ଭୃଗୁପୁରରେ ମାଆ,

ନାଗେଶ୍ଵର କୁଞ୍ଜ ବାସୀ,

ଚଲିକାରେ କାଳିଜାଲ,

ଭଦ୍ରକେ ଭଦ୍ରକ କାଳୀ,

ଏ ଧରମ ଅଦାଲତ,

ସ୍ଵୟଂ ଧର୍ମ ଅବତାର,

ଜେଲଖାନା ପରେ ଆଖି,

ଛୁଇଁ କହେ ଗୁମ୍ଫା ନେଉଛ ତଣ୍ଡି ହେ
ବେଳେ କେଳା ପରି ଦିଅ ଭଣ୍ଡି—ମଣିମା ହେ ।

ଭାଙ୍ଗି ପଦା ହେଲ ରହିଲ ଅନ୍ଧ ହେ
ଚଷା ପୁଅଠାରେ କଲ ଛନ୍ଦ—ମଣିମା ହେ ।

×

×

×

ଆଖଣ୍ଡଳମଣି ମହୁମା ଜାଗେ ହେ
ତାଙ୍କୁ ରଜେନ୍ଦ୍ର ଛୁଇଁବ ଆଗେ—ମଣିମା ହେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କୁ ଛୁଇଁବ ସୁଖେ ହେ
ମିଛ ପଇଟୁ ନାହିଁ ମୋ ମୁଖେ—ମଣିମା ହେ ।

ସେବ ରସାନ୍ତ କସାନ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ହେ
ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁ କି ମିଛ କହନ୍ତି—ମଣିମା ହେ ।

ଯାଜପୁରେ ମାଆ ବିରଜା ଛୁଇଁ ହେ
ସାକ୍ଷୀ ରଖି ମାଆ ସମଲାଇ—ମଣିମା ହେ ।

କାକଟପୁରରେ ମାଆ ମଙ୍ଗଳା ହେ
ଛୁଇଁ କହିବ ପୁଣି ବିମଳା—ମଣିମା ହେ ।

ଛୁଇଁ ଗାଇବ ମୁଁ ତୁମ ଜରତି ହେ
ଗୃହି କଟକ ଚଣ୍ଡୀ ମୂରତି—ମଣିମା ହେ ।

ଉଗ୍ରତାରା ହେବେ ଗରିବ ସାହା ହେ
ସତ କହେ ଧରି ତାଙ୍କ ନାଆଁ—ମଣିମା ହେ ।

ପ୍ରଭୁ ଚଣ୍ଡେଶ୍ଵର ଦେଉଳେ ପଶି ହେ
ସତ କହ ହେଲେ ହେବ ଦୋଷୀ—ମଣିମା ହେ ।

ଆଜଙ୍ଗେ ଯେ ରଖେ ନାଉଁସା ଭାଇ ହେ
ସତ କହିବ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଛୁଇଁ—ମଣିମା ହେ ।

ଗୃହି କହିବ ମୁଁ ତିଳେ ନ ଭାଲି ହେ
ମୁଣ୍ଡ ରଖିବେ ସେ ମୁଣ୍ଡମାଳ—ମଣିମା ହେ ।

କିଛି ନ ଲୁଗୁଇ କହିବ ସତ ହେ
ଦେଉ ଦେଇ ମୋ ଗୁଡ଼ରେ ହାତ—ମଣିମା ହେ ।

ପ୍ରମାଣ ପାଖେ ଯେ ମାନନ୍ତି ହାର ହେ
ଛୁଇଁ କହିବ ତାଙ୍କ ପୟର—ମଣିମା ହେ ।

ରଖି ମୁଁ କଦମରପୁଲେ ସାକ୍ଷୀ ହେ
କହେ ପ୍ରଜା ବଡ଼ ନରମାଣି—ମଣିମା ହେ ।

ତୁମେ ମହାବଳ୍ଲୁ ବଳି,
 ତୁମର ଯେ ଅତ୍ୟାଚାର,
 ବଣ କର, ଛଣ କର,
 ମହୁ, ମହୁମରେ କର,
 ପାଳଗଦା, ଖତଗଦା,
 ଦେଇ ଏତେମତେ କର,
 ଆଶୁ ମଡ଼ା, କାନ ମୋଡ଼ା,
 ଖଇଫୁଟା, ମୁଣ୍ଡଫୁଟା—
 ନାଗରା କାହାର ଗଲେ,
 କା'ର ସାତବେଣ୍ଟି କାଟି,
 ଗଣ୍ଡେ ଖାଇ ଖଣ୍ଡେ ପିଇ,
 ଗଞ୍ଜା ନାଗଙ୍କ କପଣ,
 ଦୁଃଖିନୀ ଗର୍ଭିଣୀ ଶ୍ରୀମା,
 ପତି ଆଗେ ସଖା ନାଶ,
 ବାପ, ମାଆ ଆଗେ ହିଅ,
 ରକତ ଉଠଇ ତାତି,
 ଶ୍ରୀଗୁମୁ ମୁଁ ତୁମ ମୁହଁରେ ଛେଳି ହେ
 ନର ହୋଇ ଖାଅ ନରବଳି—ମଣିମା ହେ ।
 କାଳ ବନ୍ଧେ ଦେଲୁ ଅଲଗା ଗାର ହେ
 ଝରେ ଲୁହ ନୁହେଁ ଲହୁଧାର—ମଣିମା ହେ ।
 ନିଆଁ କର ପୁଣି ସୁନିଆଁ କର ହେ
 ଖାର ପୋଡ଼ା, ପାଠପଡ଼ା କର—ମଣିମା ହେ ।
 ରୋଗ ଭୋଗି ଦେଉଁ ଔଷଧ କର ହେ
 ତୁମ କୁତା ସେବେ ଡାକତର—ମଣିମା ହେ ।
 ବାଡ଼ି ବଗାସୁତ ଗୋଚର ପଦା ହେ
 ସବୁଠାରେ କର ବୋହଁ ଲଦା—ମଣିମା ହେ ।
 ନିତି ଖାଉ କେତେ ବେତ ପ୍ରହାର ହେ
 ଗଧଟୋପି କା ମୁଣ୍ଡେ ସୁଆର—ମଣିମା ହେ ।
 ରଗଡ଼ା ପଥରେ ନାକ ଘୋଷଡ଼ା ହେ
 କା'ର ପିଠିରେ ବଧା ଗୁପୁଡ଼ା ମଣିମା ହେ ।
 ଖରାରେ କାହାକୁ ବସାଇ ଉଠା ହେ
 କାର ଦୁଆରେ ଖପରା ହୁଣ୍ଟା—ମଣିମା ହେ ।
 ଗଳାଇ ବୁଲୁଅ ଗାଆଁ ଗହଳେ ହେ
 କାଟି କାହା କଞ୍ଚାମାଂସ ପୁଲେ—ମଣିମା ହେ ।
 କାହାକୁ ପାଦରେ ଦେଇ ଚକଟି ହେ
 ଦେଲ କାହାକୁ ଜାଅନ୍ତା ମାଟି—ମଣିମା ହେ ।
 ସୁଖେ ଯେ ରହୁଲ ହେଲ ତା ବାପା ହେ
 ଉଣି ବେଳ ନିଅ ଦାଉ ସାଧୁ—ମଣିମା ହେ ।
 ଶୁଣିଲେ ଭରଳି ଯିବ ପାପାଣ ହେ
 ଉଡ଼େ ତୁମର ନିନ୍ଦା ନିଶାଣ—ମଣିମା ହେ ।
 ପେଟରେ ଲୁଚେ ଗୋଇଁଠା ମାରି ହେ
 କେତେ ମରାଇଲ ଶିଶୁ, ନାଶ—ମଣିମା ହେ ।
 ପାଶୁ ଚରେ କର ଆଦେଶ କାରି ହେ
 ନେଲ ମହତ ଉଲ୍ଲଗ୍ନ କରି—ମଣିମା ହେ ।
 ଦଣ୍ଡ ଆସି ହାତେ ଯେ ଦଣ୍ଡ ଦିଅ ହେ
 ଭୋଗିବାକୁ ତା ଅଡ଼ଙ୍କା ଦେହ—ମଣିମା ହେ ।
 ନର ହୋଇ ଧର ପଶୁ ପ୍ରକୃତି ହେ
 କେତେ ସହବ ଏ ବସୁମତି—ମଣିମା ହେ ।

କେତେ ସହୁକୁ କଷଣ,	ପଦାରେ ପଦେ ପ୍ରକାଶ ଏମାନ ହେ
ତୁମର ମାନ ମହତ,	କଲେ, ମାନହାନି ହୁଏ ଜାଣ—ମଣିମା ହେ ।
କ୍ଷୀରଭୋଗ ଗୋପୀନାଥ—	ଥଲ କେଉଁକାଲେ ସତ କହ ତ ହେ
ତୁମେ ଏଡ଼ିକ ନିର୍ଲଜ୍ଜ	ସବୁ ହାତେ ହାତେ ସାରିଛ ତ—ମଣିମା ହେ ।
ଯା ବାପ, ଗୋ'ସାପ, ଅଜା,	ଆଡ଼କୁ ବଢ଼ାଇ କହୁଛୁ ହାତ ହେ
ବାମନ ପାଏ କି ଚାହିଁ,	ନାହିଁ ନ ଥିଲୁ ତୁମ ମହତ—ମଣିମା ହେ ।
ଜମିଦାରୀ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ,	ଥୋବର ମୁହଁକୁ ନାହିଁ କି ଲଜ ହେ
ପାତିଆଲ, ଆଲୁଆର	ମୋତେ କ୍ଷମାକର ମହାରାଜ—ମଣିମା ହେ ।
ମଣିଷ ଗୁଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି,	ସାତ ପୁରୁଷରେ ନ ଥିଲେ ରଜା ହେ
ମାତ ଯେବେ ଅଧିକାର,	ଖୋଜେ ଗୁଣିବ ସ୍ବାଧୀନ ମଜା—ମଣିମା ହେ ।
	ସାଗରେ କେ କରେ ବାଲିର ବନ୍ଧ ହେ
	ତୁର ଜମିଦାରୀ ମୋହେ ଅଛ—ମଣିମା ହେ ।
	ରଜା ବୋଲି ତୁମ ଗୁଡ଼ିଟା କୁଣ୍ଡେ ହେ
	ବଡ଼ ବନ୍ଧପରେ ଚାଲି ଦାଣ୍ଡେ—ମଣିମା ହେ ।
	ମହାଶୂର କିବା ଭରତ ପୁର ହେ
	—ଭଲି ପା'ନ୍ତି ଯେବେ ଅଧିକାର—ମଣିମା ହେ ।
	ବାଟ ଚାଲୁଥାନ୍ତି ନିଶକୁ ମୋଡ଼ି ହେ
	ଯାଉ ବଡ଼ଲୋକ ପଣ ପୋଡ଼ି—ମଣିମା ହେ ।
	ପାଏ ସେ ରୁଷିକୁ ବୁଢ଼ାଏ ଭର ହେ
	ତେଣୁ ହେଲ ଜମିଦାର ତୁର—ମଣିମା ହେ ।

X

X

X

X

ବିଧିବିଧାନ ଅକଟୋବର

ଭାରତୀୟ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୧ ତାରିଖ ଐତିହାସିକ ଦିବସ । କାରଣ ୮ ତାରିଖ ଗଭୀର ରାତ୍ରେ ବମ୍ବେ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ବେଠକରେ ଭାରତର ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେବା ପରେ ପରେ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧ ତାରିଖରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଓ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଦସ୍ୟବୃନ୍ଦ ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଜନକା ଇତିହାସରେ ୧୯୪୭ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ୨୭ ତାରିଖ ହେଉଛି ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ବରାଜ୍ୟ ଦିବସ । ଏହାର ଏପରି ଗୁରୁତ୍ବ ଦେବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି—ସେ ଦିନର ଘଟଣା ପରେ ଜନକା ପ୍ରଜା ସଂଗଠନର କୌଣସି

କର୍ମୀ ଜେଲ ବାହାରେ ନ ଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ସମର୍ଥକ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପୋଲିସ୍ ଓ ରାଜକା ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଫଳରେ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ସମୁଦାୟ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁଇ ଚିନିଜଣ ଯୁବକର୍ମୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଘରେ ଥିଲେ କେବଳ ବୃଦ୍ଧ, ରୁଗ୍‌ଣ, ଅକର୍ମଣ୍ୟ ପୁରୁଷ, ନାରୀ ଓ ଶିଶୁମାନେ । ଅଥଚ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଶାସକ । ହାରି ପୁହାରି ଶୁଣିବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୁଆର ବନ୍ଦ । ଲେଖକ ନିଜେ ସେତେବେଳେ କନିକା ପ୍ରଜା ସଂଗଠନ ତଥା କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଜଣେ କର୍ମୀ । ଆଜି ୨୭ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଘଟଣା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ଦେହ ଶିଥିଳ ଉଠୁଛି । ଏଠାରେ ନିଃସଙ୍କୋଚରେ କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ, ସେତେବେଳେ ଯଦି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରଚରଣ ଦାସ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ କନିକାର ଇତିହାସ ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟରୂପ ଧରିଥାଆନ୍ତା । ଏଠାରେ ସେ ସବୁ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଏ ଘଟଣା କିପରି ଓ କାହିଁକି ଘଟିଲା, ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ'ଣ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ଯେଉଁ ବିବରଣୀ ପଠାଇଥିଲେ ତାହା ଅବିକଳ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଗଲା

ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଲେଖିଥିଲେ—

ଗତ ତା ୨୭-୧୦-୪୭ ରଖିରେ କନିକା ପାଞ୍ଚମୁକାର ସମୁଦ୍ କୁଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଜା ଓ ଜମିଦାର ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଘଟିଯିବା ଫଳରେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପନ୍ନିଛି, ସେଥିରେ ମୁଁ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସହଚରଣ ବେହେରା ପ୍ରମୁଖ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସଂପୃକ୍ତ ଜରାଯାଇ ପୁଲିସ୍ ଜରିଆରେ ଯେଉଁ ବିଭାଷିକା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବାହାରିଥିବା ଓଫିସର ଜାରି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଆଗରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିବୃତ୍ତି ଆଗତ କରି ବିହତ ପ୍ରତିକାର ଦ୍ୱାରା ଜମିଦାରଙ୍କ କୃତନୀତି ଓ ଦୂରଭିସନ୍ନମୂଳକ ପ୍ରତିଶୋଧ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ପ୍ରଜାକୁଳକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମିତ୍ତ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ।

କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓଡ଼ିଶା ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଐତିହାସିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ୧୯୨୧ ମସିହାଠାରୁ କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ । ସେହି ଦିନାବଧି କନିକା ପ୍ରଜାମାନେ କନିକା ରାଜା ତଥା ସରକାରୀ ଅମଳତନ୍ତ୍ରର ସଂଗଠିତ ଦମନ ନୀତି ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତିକରି ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ, ଲୁଟତରାଜି, ବ୍ୟଭିଚାର, ରାଜ୍ୟ ନିର୍ବାସନ

ସ୍ୱାଧୀନତା, ବେଶାଘାତ ପ୍ରଭୃତି ଅମାନୁଷିକ ଅତ୍ୟାଚାରର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି ଓ କେତେକ ପରିମାଣରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ଉକ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ଫଳରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ କନିକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ନୈତିକ ସାହସ ଏକାବେଳେ ଲୋପକରି ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଅପହରଣ କରାଯାଇ ୧୯୨୨ ମସିହାଠାରୁ ପୁନର୍ବାର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ଗୁଣ୍ଡାଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରାଯାଇ ପୂର୍ବପରି ରଜାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାହିଁ ଆଇନ ଆକାର ଧାରଣ କରିଛି । ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ, ଅନାଚାର, ଅତ୍ୟାଚାର, ପ୍ରଭୃତି ବାଉଁଶ କାଣ୍ଡମାନ ଘଟିଥିଲା, ତାହା ଯଦି ଅତି ପୁରୁଣାକାଳର କଥା ବୋଲି ସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହୁଏ, ତାହା ହେଲେ ୧୯୪୨ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୪୭ ମସିହା ଭିତରେ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ଶାସନ ଫଳରେ ଘରପୋଡ଼ି, ଜବରଦସ୍ତ ଧାନକଟା, ବଡ଼ ବଡ଼ ଧନୀ ପ୍ରଜାଙ୍କ ନିର୍ବାସନ, ବେଠି ବେଗାସା ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ସବୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତିକାମୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଘଟି ସେ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାର ଶାସନର ବଶବର୍ତ୍ତୀ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ରାଜନୈତିକ ଜାଗରଣ ଉପଭୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇଛି, ତାହା ନିରପେକ୍ଷ ତତ୍ତ୍ୱରେ ସ୍ପଷ୍ଟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ଏବଂ ସେହି ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଆପଣି ଅଭିଯୋଗ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଖବର କାଗଜ ଜରିଆରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି, ସେସବୁ ବିଷୟ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ସହାୟକ ହେବ । ଅଲଗା ପୃଷ୍ଠାରୁ ତାମରପୁରଠାରେ କନିକା ଦରଓ୍ୟାନଙ୍କର ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଉପରେ କୁରୁ ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ରାଜ ଅମଲଙ୍କ ଗିରଫଦାରୀ ବିବରଣୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀତ ହେବ ଯେ ଉପରୋକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ରାଜ ତରଫରୁ କିପରି ସମ୍ପତ୍ତି ଶୁଦ୍ଧିରେ ଗୁଣ୍ଡାଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପ୍ରାୟ ଲକ୍ଷାଧିକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ ଅବସ୍ଥାରେ ଆବଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି ଏବଂ କୌଣସି ଆତ୍ମସମ୍ମାନଶୀଳ ପ୍ରତିରୋଧ ପରାୟଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିତାଡ଼ନ କରିଦେବା ପାଇଁ ଦମନ ମାଦିର କୌଶଳସୂଚୀ ସଙ୍ଗଠନ କରାଯାଇଛି ।

ଏଣେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଜା ଜାଗରଣକୁ ଗତ ୨୫ ବର୍ଷ ଧରି ବହୁ ଚେଷ୍ଟାସତ୍ତ୍ୱେ ନଷ୍ଟ ବିନଷ୍ଟ କରି ନ ପାରି ରାଜାବାହାଦୁର ସବୁବେଳେ ନିମନ୍ତ ଉତ୍ତମସ୍ତ, ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ-ନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିର ଆଶ୍ରୟ ଓ ସୁଯୋଗ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ଦମନମାଦି-ଓ କଳକୌଶଳ ଖଞ୍ଜି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇ ଆସୁଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ କଂଗ୍ରେସ ନେତୃତ୍ୱମୟ ବାହୁ ଗୁମ୍ଫାତଳେ କନିକା ପ୍ରଜା କୁଳ ଗୁଳିତ ହେବା ଫଳରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାରତୀୟ ନେତାମାନଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ

ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ୧୯୨୫ ମସିହାରେ ଲକ୍ଷ୍ନୌଠାରେ ନିଶିଳ ଭାରତ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ଯେଉଁ ବୈଠକ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ କନକା ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରତିକାର ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ବୈଠକର ପ୍ରୋସିଡ଼ିଂରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ‘ବନ୍ଦୀର ଆତ୍ମକଥା’ରେ ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ‘ଦଶ ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା’ରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ସ୍ୱୟଂ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପରିଦର୍ଶନକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ କନକା ଅତ୍ୟାଚାର ବିବରଣୀ ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କ ଜାଗରଣକୁ ସଜାଗ ରଖିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ସେହି ନେତୃତ୍ୱମୟ ଆଶୀର୍ବାଦ, ସହାନୁଭୂତି ଓ ସମର୍ଥନକୁ ଶିରୋଧାରୀ କରି ତତ୍କାଳୀନ ସରକାର ତଥା ରାଜାଙ୍କର ବହୁ ପ୍ରପୀଡ଼ନ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅନାଚାର ପ୍ରଭୃତି ଘୋର ନିର୍ଯ୍ୟାତନାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଏବଂ ବହୁ ଉଦ୍ଧାତାପତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତିକରି ସଫସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଆତ୍ମପ୍ରତିରୋଧ ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଆସୁଛନ୍ତି ।

୧୯୩୦ ମସିହା ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହଠାରୁ ୧୯୩୭ ମସିହା ଶେଷଯୁକ୍ତା ପାଞ୍ଚମୁକ୍ତା ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡାଶାସନ ଦ୍ୱାରା ଦମନମାଡ଼ି ଚାଲିଲା ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ସରକାରୀ ଅମଳତନ୍ତ୍ର ସେଥିରେ ଯେ ସହାୟତା କଲେ ଏବଂ ରାଜା ସାହିଁଫିକେଟ ଷମତା ହାସଲକରି ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଓ ଗୃହଶୂନ୍ୟ କରାଇଲେ, ତାହାସବୁ ୧୯୨୨ ମସିହା ଦମନମାଡ଼ିକୁ ବଳି ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରଜାଗୁଳକମାନେ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ବାହାରେ ଚାଲି ଆସୁରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏ ସମୟର ଦମନମାଡ଼ି କୌଶଳର ସାମାନ୍ୟ ଟିକିଏ ଆଭାସ ଦେବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ଏଠାରେ କହି ରଖୁଛି ଯେ ପାଞ୍ଚମୁକ୍ତାର ସମୁଦ୍ର କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏକ ଅଗ୍ନିକ ଅଞ୍ଚଳ ବୋଲି ଧରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେହିଠାରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାର ଗୁଣ୍ଡା ବାଟୁଲିଖଡ଼ା, ଛୁର, ତରବାର ପ୍ରଭୃତି ଧରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ୧୯୩୦ ମସିହା ଜୁନଠାରୁ ଡିସେମ୍ବର ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଘୋର ଅନିଷ୍ଟ ଘଟାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ପ୍ରଜା ଓ ରାଜଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ସଂଘର୍ଷ ଘଟିଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ସରକାର ଯେଉଁ ସରକାରରେ କି କନକା ରାଜା ବାହାଦୂର ସେତେବେଳେ ଏକଜକିଉଟିଭ କାଉନ୍ସିଲର ଥିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ସରକାର ପୁଲିସ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ଉପରୋକ୍ତ ଗୁଣ୍ଡାଦଳକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଜାଗରଣକୁ ସମୂଳେ ଉପାଟନ କରିଦେଇ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ଧାରାଶାସନ ଚାଲୁ ରହୁ ବୋଲି ପାଞ୍ଚୁଥିଲେ, ସେହି ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ସେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରକାର

ପ୍ରତିକାର ନ ପାଇ ହତାଶ ହୋଇ ଶତ ଶତ ସଂଖ୍ୟାରେ ମିଥ୍ୟା ମାଲିମକଦ୍ଦମାରେ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କଲେ ଏବଂ କେତେକ ନେତା ଅଞ୍ଜିନାନସ୍ରେ ଗିରଫ ହେଲେ । ଓଲଟି ରଜାଙ୍କୁ ସାଟିଫିକେଟ କ୍ଷମତା ରୂପକ ଅମୋଦ ଅସ୍ତରେ ଭୂଷିତ କରାଗଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ସେହି ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଗୁରୁତାର ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଫଳରେ ଲାଭ କରିଥିବା କେତେକ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ସଶସ୍ତ୍ର ପୋଲିସ ସହାୟତାରେ ଜବରଦସ୍ତ ଅପହରଣ କରାଗଲା । ମୋଟାମୋଟି ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା କନିକାଦଳ ତତ୍କାଳୀନ ସରକାରୀ ଅମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ନିର୍ବାଚନରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳକୁ ହରାଇ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ଦଖଲ କଲେ ଏବଂ କନିକାର ଜଣେ ବେତନପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଗଲା । ଏହି ବୋର୍ଡର ପ୍ରଥମ ଅଭିଯାନ ସ୍ୱରୂପ ଅଧିକାଂଶ ପାଞ୍ଚମୁକା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ପ୍ରଧାନ ସମ୍ବଳ ଗୋ-ମହସାଦି ବଳପୂର୍ବକ ରାଜଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଉଣ୍ଡରେ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଗୋ-ମହସାଦି ପଶୁମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ ପୂର୍ବକ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଜାଙ୍କର ସର୍ବନାଶ କରାଗଲା ଏବଂ ସେହି ଅସ୍ତ୍ରକୁ ସହଜ କରିବା ପାଇଁ ସମୁଦ୍ର କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ (ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେକ ଗୋ-ମହସାଦି ପଶୁମାନଙ୍କର ଗୁରୁଣ ଭୂମି ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା)ର ସମସ୍ତ ପାଉଣ୍ଡକୁ ରାଜା ବାହାଦୂର ନିଜ ଅମଲ୍ଲତନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ହାତକୁ ନେଲେ ଏବଂ ପାଉଣ୍ଡର ସମସ୍ତ ଆୟ ରାଜକୋଷକୁ ନେଲେ । ଏହି ପ୍ରକାର ଆୟର ପରିମାଣ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସାବ କରିନେଲେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କାରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେବ । ସେଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ପରି-ମାଣରେ ଗୁରୁଣ ଭୂମିକୁ ବିଦେଶରୁ ବଙ୍ଗାଳି ଆଣି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦିଆଯାଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସଲମୀ ଏବଂ ଅଧିକହାର ଖଜଣାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦିଆଗଲା । ଫଳରେ ବାରଣା ଅଂଶ ଗୋ-ମହସାଦି ପଶୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଲୋପ ପାଇଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଉକ୍ତ କନିକାଦଳ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କର ସର୍ବନାଶ ଓ ମୂଳ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ଜରିଆରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ଦମ୍ଭ ଓ ସରଠନ ଶକ୍ତିକୁ ଲୋପ କରିପାରି ନ ଥିଲେ । ଏହି ବିଶ୍ୱସ୍ତିକାମୟ ସମୟରେ କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଗୁରୁତର ଘାତପ୍ରତିଘାତ ଭିତରେ ଗତି କରି ଯେ ଜୀବିତ ରହିପାରିଲା ତାହା କେବଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କ ସହଯୋଗିତା ଯୋଗୁଁ । ଅନ୍ୟଥା ରଜା ଏବଂ ସରକାରୀ ଅମଲ୍ଲତନ୍ତ୍ରର ଦୂରଭିସନ୍ନମୂଳକ ଅଭିଯାନ ବିଶେଷତଃ ତତ୍କାଳୀନ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପୁଲିସ ଅଫିସରଙ୍କ ଆନ୍ୟାୟମୂଳକ ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରଜାକୁଳକୁ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କନିକା ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଅନ୍ଧାର ଓ ସ୍ତେଷ୍ଟାଗୁଣ୍ଡା ଶାସନରେ ନିଷ୍ପେଷ କରି-ଆନ୍ତା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ରାଜନୈତିକ ଅଗ୍ରଗତିରେ ତାର ଭାଗ ନ ଥାନ୍ତା ।

୧୯୩୫ ମସିହାରେ ନୂଆ ଭାରତ ଶାସନ ଆଇନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ପରିଣତ ହେଲା । ରାଜା ବାହାଦୁର ନିଜ ଦଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଅଧିକାର କରିନେବା ପାଇଁ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରାରମ୍ଭିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ରାଜକନିକାଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ କଟେଜକୁ ଜବରାଣ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଜମିରେ ଖୁଣ୍ଟି ବସାଇ ଟେକିଫୋନ ସରବରାହ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଖଞ୍ଜିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ରାସ୍ତାମାନଙ୍କରେ ଚଳପ୍ରଚଳ ନିଷିଦ୍ଧ କଲେ । ପ୍ରଜା ରାଜକମାନଙ୍କୁ ନରହତ୍ୟା ମକଦ୍ଦମାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାର ମକଦ୍ଦମାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଇଲେ ଏବଂ ବିହାରରୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଗୁଣ୍ଡା ଆଣି ବିଭିନ୍ନ କଟେଜମାନଙ୍କରେ ରଖାଇ ମାଡ଼ିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତହସ୍ତ କରାଇଲେ ଏବଂ ମୋଡେ ଏକାବେଳକେ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ନ କରି ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ବାଚନରେ ମୁଁ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଦଳ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରି ନ ପାରିବି, ସେହି ପ୍ରକାର ଦମନ କୌଶଳ ଖଞ୍ଜିଲେ । ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଦ୍ରକ ଜନସଂପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ମାଳମଣି ପଣ୍ଡା, ଗୁମବାଲିର ପୁଲିସ ସବ୍‌ଜନସଂପେକ୍ଟର ଥିଲେ ଏବଂ ଭଦ୍ରକରେ ଶ୍ରୀ ଭୋଳାନାଥ ପତି ପୁଲିସ ଜନସଂପେକ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଉପରୋକ୍ତ ଦମନ କୌଶଳ ସବୁକୁ ସରକାରୀ ଜରିଆରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଏ ଦୁଇଟିଯାକ ପୁଲିସ ଲୋକ ଏପରି ଭାବରେ ରାଜ ଅମଲତନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗରେ ସହଯୋଗିତା କରୁଥିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳପରୁ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ରାଜ ବେତନଭୋଗୀ ଅମଲ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ପରିଚୟ ମିଳୁଥିଲା । ପ୍ରଜାରାଜକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କରି ଏକ ଉଚ୍ଚ ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଭିଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିକାର ଲୋଡ଼ିଥିଲେ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା କାଉନସିଲରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋଦାବରୀ ମିଶ୍ର ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସରକାରଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି କନିକା ରାଜାଙ୍କ ଦମନ ମାତ୍ରକୁ ସେମାନେ କେତେଦୂର ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ, ଏକଥା ସଂସାଧାରଣରେ ସୁଗୁରୁ ଦେଉଥିଲେ । ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ଅଭିଯୋଗ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି କେତେକ ପ୍ରତିକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ନିଜେ ୧୯୩୭ ମସିହା ଇଲେକ୍ସନରେ ସେ କିପରି ମୋର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ କନିକା ରାଜାଙ୍କର ପୁଅ ଶ୍ରୀ ଗିରୀଶଚନ୍ଦ୍ର ରାୟଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତ ସମର୍ଥନ ଦେଉଥିଲେ ସେ ବିଷୟରେ ତତ୍କାଳୀନ ପୁଲିସ ସୁପରିନଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଜଣାଇଥିଲି ଏବଂ ସେ ମହାଶୟ ଶ୍ରୀ ମାଳମଣି ପଣ୍ଡା ସବ୍‌ଜନସଂପେକ୍ଟରଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେବାରୁ ଇଲେକ୍ସେନରେ ମୋ ପକ୍ଷର ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଚାଲୁଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲି ।

୧୯୩୭ ମସିହା ନିର୍ବାଚନବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚାରକ ନାମରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ସରିକ ଗୁଣ୍ଡା ନିୟୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ଧାଧୁନିଆ ଶାସନର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାରେ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ଗୁଳିତ ମିଳିତ ଦଳ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଆଗରେ ସଫୁର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପରିଚିତ ହୋଇଗଲା ପରେ ଏବଂ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ପକ୍ଷରୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଗଲା ପରେ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ବର୍ଷ ଜୁଲାଇ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କନିକାରେ ଦମନଲାଲା ଲାଗି ରହିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେହି ବର୍ଷ ଜୁଲାଇ ମାସରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରିବା ପରେ ପରେ ସବୁ ନିବୃତ୍ତି ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ ରାଜପକ୍ଷ ପ୍ରଜାମାନେ କିବା ଅମଳମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଦମନ ନୀତିରେ ସହାୟତା କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଚପି ରହିଗଲେ । ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ପୃଥ୍ବୀ ମୁକ୍ତି ଲାଗିଗଲା ପରେ ପରେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଭାଙ୍ଗି ଯିବାରୁ ରାଜା-ବାହାଦୁର ପୁଣି ଚେଇଁ ଉଠିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଇ ପୁଣି ପ୍ରଜାମାରଣ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସରକାରୀ ବାରିକ ମିସ୍ତ୍ରୀ ବିଭାଗରେ ଥିବା ଜଣେ କନିକା ପ୍ରଜା ନିଜର ବର୍ଣ୍ଣଗତ ଦୁରଭିସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଗୁଳିତ ହୋଇ ମୋ ନେତୃତ୍ୱ ଗୁଳିତ କନିକା ପ୍ରଜାଶକ୍ତିକୁ ଭାଙ୍ଗି ନିଜର ପ୍ରତିପତ୍ତି ବିସ୍ତାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣଗତ ବିଦ୍ୱେଷକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ କଟକରେ କନିକା ଟିକାୟତଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ସ୍ୱୟଂ ରାଜବାହାଦୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରାମର୍ଶ କରି ପ୍ରାୟ ୮୧୦ ଜଣ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଅତ୍ୟୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ରାଜବାହାଦୁରଙ୍କୁ ୧୯୪୧ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଦଣ୍ଡେଶ୍ୱରଠାରେ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନ ପନ୍ଥ ଦେଇ କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ଭିତରେ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରାଇଲେ । ଏହି ବର୍ଷ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ପ୍ରମୁଖ କଂଗ୍ରେସର ବିଶିଷ୍ଟ ନେତାମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଜେଲରେ ଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବ ଜେଲରୁ ଖଲାସ ହେବା ପରେ ଏହିସବୁ ମକଦ୍ଦମା ତାଙ୍କ ସାମନାରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଗଲା ସତ; କିନ୍ତୁ ଅଭିନନ୍ଦନକାଣ୍ଡର ଗୁଳକ ଦୁଇ ତିନିଜଣ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରାଜବାହାଦୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତକରି ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଣେ ବର୍ଣ୍ଣଗତ ଗୁଳକ ଭୂତପୂର୍ବ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ମେନେଜରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ କାଶୀନାଥ ଦାସଙ୍କ ସହ ପାଞ୍ଚମୁକାସ୍ତ ରାଜାଙ୍କ କଏଥକୋହା ତାକବଜାଲାରେ ସାକ୍ଷାତ କରି ମୋ ସହିତ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାଗୁଳକ ଓ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ସମୂଳେ ଧ୍ୱଂସ କରିବାର ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ଗୁମବାଲି ଥାନାର ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣଗତ ସତ୍ତାମାନ କରାଇ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଚାର ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ସେତେବେଳେ କଟକସ୍ଥ ସଦୁପଶି ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣଗତ ସଙ୍ଗଠନ ଦ୍ୱାରା ସଫୁର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଥିଲା । ବହୁ

ଉଦ୍ୟମ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । କାରଣ ମୋଦ୍ଦାର ଗୁଳିତ ପ୍ରକାଶିତ ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବର୍ଣ୍ଣଗତ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ପ୍ରଜାଜାଗରଣକୁ ଧ୍ୟାନ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

୧୯୪୧ ମସିହାରେ ଯେତେବେଳେ ଅଗଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ମୁଁ ଯେପରି ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ନ ହୋଇ ଫୌଜଦାରୀ ଆଇନର ୧୧୦ ଦଫା ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ସ୍ତରର ବନ୍ଦୀ ହୋଇଯିବ ସେ ବିଷୟରେ ରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ବିଶେଷ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା ଏବଂ ନାନା ପ୍ରକାର ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ଦରଦାସ୍ତ ତତ୍କାଳୀନ ପାରଲା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯିବା ଫଳରେ ଜଣେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଡେପୁଟି ପାସ୍ତମୁକାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ବୁଲି ସାକ୍ଷ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କଲେ ଏବଂ ଉପରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣଗତ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀମାନେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଉପୋକ୍ତ ତତ୍କାଳୀନ ସରକାର ଅତ୍ୟାଧିକାର କରିଥିବାର ଖବର ମୁଁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସୂତ୍ରରୁ ପାଇଥିଲି । ଏଥିରେ ରାଜା ଓ ତାଙ୍କର ଉପରୋକ୍ତ ସହଯୋଗୀ କେତେଜଣ ପ୍ରଜା କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ ନୂତନ ପ୍ରକାରର ଏକ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇଲେ ଏବଂ ଉପରୋକ୍ତ ବାରିକମିସ୍ତ୍ରୀ ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଭାଇଙ୍କ ଜଗିଆରେ ଭଦ୍ରକ ସବ୍-ଡିଭିଜନରେ ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ଘଟିଥିବା ସମସ୍ତ ରାଜନୈତିକ ହିଂସାକାଣ୍ଡମାନ ମୋର ଗୁଣ୍ଡାଦଳଙ୍କଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଛି ଏବଂ ସରକାରୀ ଅମଳମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଗୁଳିର ଛୁଡ଼ି ନ ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳକମାନଙ୍କ ଉପରେ ବ୍ୟଭିଚାର କରିବାର ଭୟ ଦେଖାଉଛି ଇତ୍ୟାଦି ଅଭିଯୋଗ କରି ୧୯୪୨ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ପାରଲା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରେ ପୁଣି ଏକ ଆବେଦନପତ୍ର ଦାଖଲ କଲେ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ମୋ ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଜାଗୁଳକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ୧୦୭ ଦଫା ମକଦ୍ଦମା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ମକଦ୍ଦମା ଆଗତ କରାଇଲେ । ରାଜା ବାହାଦୁରଙ୍କ ତରଫରୁ ବହୁ ମୁକ୍ତେର ଗୁଣ୍ଡା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ସମୁଦ୍ର କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିୟୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେବା, କେତେକଙ୍କ ଘର ଭାଙ୍ଗି ବହୁ ନେଇଯିବା, ଜବରଦସ୍ତ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିବା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୁଣ କଡ଼ାରେ ୫ ରୁ ୭ ଟଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉକ୍ତୋଚ ନେବା, ହଜାର ହଜାର ଗୋରୁ, ମହୁସ ପାଉଁଶରେ ଦେବା, କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁକଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଏବଂ ବଳପୂର୍ବକ ବେଠି ଆଦାୟ କରିବା, ଗାର୍ଡମାନଙ୍କ ଗୃସ୍ତ ଜମିକୁ ବିନା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଗୃସ୍ତ କରେଇନେବା, ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କୁ ମତାଇ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆ କରେଇବା ଏବଂ କେତେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠିଆ କରାଇ ସଂଘର୍ଷ କରାଇବା, ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ

ଜଡ଼ିତ କରାଇବା, ଚରଉ ଭୂମିକୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଦେଇ ଗୁରଣ ଭୂମି ନଷ୍ଟ କରାଇବା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରକାର ଦୌରାସ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ନେଲେ ଏବଂ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ କରାଇଲେ ଏବଂ ଛମ୍ପକାରେ ଥିବା ପାଞ୍ଚମୁକା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଶହ ଶହ ଏକର ଗୁପ୍ତଜମିରୁ ଧାନ କଟାଇ ବୋହୁ ନିଆଗଲା । ଏହି ସଙ୍ଗଠିତ ଗୁଣ୍ଡା ନାତି କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କ ଜେଲମୁକ୍ତି ଓ କଂଗ୍ରେସ ଉପରୁ କଟକଣା ଉଠିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲୁ ରହିଲା ।

କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ନୂତନ ନିର୍ବାଚନର ଅଭିଯାନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜାଙ୍କର କୂଟନୀତି କୌଶଳ ଓ ଦମନ ନୀତିର ଆକାର ପ୍ରକାର ଭିନ୍ନ ଗତିରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ପ୍ରଜା ଓ ପ୍ରଜାନେତାମାନେ ଗୁଣ୍ଡା ନାତିର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର କର୍ମ କରୁ ନାହାନ୍ତି, ମୁଁ ଗୁଣ୍ଡାଦଳଦ୍ୱାରା ପରିପୁଷ୍ଟ ହେଉଛି, ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୌରାସ୍ୟ କରୁଛି ପ୍ରଭୃତି ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗ-ମାନ ତାଙ୍କର ଅନୁଗତ, ଗୁକ୍ତିଗୁଣ୍ଡା ଓ ଜାଗିରିପ୍ରାପ୍ତ କେତେକ ଲୋକଙ୍କ ଜରିଆରେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଆଗରେ ଆଗତ କରାଇ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପୂର୍ବ ସହାନୁଭୂତିକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନିରାଶ୍ରୟ ଭାବରେ ଛାଡ଼ିଛନ୍ତି କରାଇ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ରଜାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେବାର ଯୋଗାଡ଼ କରାଯାଉଛି । ଦୁଃଖର କଥା, କଂଗ୍ରେସର କୌଣସି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏ ଅବସ୍ଥାର ତଦନ୍ତ ପାଇଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନଯୋଗୀ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଉପସ୍ଥିତ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠିତ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଗତ ମଇ ମାସରେ ରାଜାଙ୍କର ବିହାରୀ ଗୁଣ୍ଡା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଗାଡ଼ମାନଙ୍କ ଉପଦ୍ରବରେ ବାସୁଦେବପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ କନିକା ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରସୀଡ଼ିତ ହେବା ବିଷୟ ମାନ୍ୟବର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗୋଚରକୁ ଆସିଥିଲା ଏବଂ ମୋତେ ସେ ବିଷୟ ତଦନ୍ତ ପାଇଁ ଆଦେଶ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ମୋର ତଦନ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ପୋଲିସ ଜନ୍ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ପଣ୍ଡା କନିକା ଗାଡ଼ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହୋଇଥିବା ମକଦ୍ଦମାକୁ କି ପ୍ରକାର ଅପ୍ରମାଣ କରିବାର ଯୋଗାଡ଼ରେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଗାଡ଼ମାନେ କିପରି ଉପଦ୍ରବ କରୁଛନ୍ତି ସେ ବିଷୟ ବିଶେଷ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଡାକଦ୍ୱାରା ରିପୋର୍ଟ ସହ ଅଭିଯୋଗ ଦରଖାସ୍ତ ପଠାଇଥିଲି । ଦୁଃଖର କଥା, ସେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡକ ହରଣଗୁଲ ହୋଇଗଲା । ମୋର ମନେହୁଏ, ଏହା ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଗୋଚରକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆସିଛି, ଯାହା ଫଳରେ କି ସେ ମୋ ସହିତ ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା-ସଙ୍ଗଠନକୁ ରାଜବଳରେ ଧୁସ୍ତ ବିଧୁସ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିବାର ଅନୁମିତ ହେଉଛି ।

ସାଧାରଣତଃ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଗୋରୁ, ମହୁଷ ଗୁପ୍ତବାଦ ଆରମ୍ଭ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନିଆ-
ଯାଆନ୍ତି । ଚଳିତ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସେମାନଙ୍କୁ ଆସାଦ ମାସ ଶେଷ ଭାଗରେ
ମହୁଷିଆଳ ମାନେ ନେଇଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ଗୋଠ ଓ ପଡ଼ିତ ଥିବା
ସାମାନ୍ୟ ଚରଡ଼ ଭୂମିକୁ ରାଜାଙ୍କ ଚରଫରୁ ସଞ୍ଜାୟୁସେ ଦିଆଯାଇଛି । ମହୁଷିଆଳମାନେ
ସେଥିରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବାରୁ ଏବଂ ସେମାନେ ଗୁପ୍ତକଲେ ସେମାନଙ୍କ ଧାନ
ବାଧ୍ୟହୋଇ ନଷ୍ଟ କରିଦେବେ ବୋଲି କହିବାରୁ ଧର୍ମରୁ ଓଡ଼ିଆ ଗୃହୀମାନେ
ସେ ପ୍ରକାର ଜମି ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦୁଇ ଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ
ମହୁଷିଆଳମାନଙ୍କର କଲି ତକରାଲ ହେଲା । ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗାଳୀର
ପ୍ରାୟ ଏକ ମାଣ ଜମିର ଧାନ ମହୁଷ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ । ଏହି ସୁଯୋଗ ନେଇ
ରାଜାଙ୍କ ବାଉଁଶଗଡ଼ା କଚେରୀର ଜଣେ ତହସିଲଦାର, ଯେ କି ତାମରପୁର
ଅଞ୍ଚଳରେ ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର କରି ଜଣେ ବର୍ତ୍ତିଷ୍ଟ ପ୍ରଜାକୁ ରାଜ୍ୟରୁ ଉଠାଇ ଦେଇ
ତାର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତି ଅପହୃତ କରାଇବାରେ ନିମିତ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଗତ ମଇ
ମାସଠାରୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ତହସିଲଦାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି,
ସେ ମହୁଷିଆଳମାନେ ସଙ୍ଗଠିତ ଭାବରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ନଷ୍ଟ
କରିଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଏଠାରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିଦେବାକୁ ଯାଚୁଛନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଜାଗୁଳକ-
ମାନେ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ଜମି ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ଗୁରୁଣ ଭୂମିରେ ପରିଣତ କରାବାକୁ
ମାନ୍ୟବର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଆପତ୍ତି କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କସି
ସଭାରେ କହି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ଯିତ କରାଇ ମାନ୍ୟବର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗରେ
ସେମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା ଅଭିଯୋଗ କରାଇଲେ । ପରେ ସେମାନଙ୍କଦ୍ଵାରା କୋର୍ଟରେ ପ୍ରାୟ
୧୨ ନମ୍ବର ମିଥ୍ୟା ମକଦ୍ଦମା ଆଗତ କରାଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ତହସିଲଦାର ରାଜାଙ୍କର
ଜଣେ ବିଶ୍ଵାସୀ କର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ପ୍ରଜାକୁଳ ଧ୍ୟୁସ କରିବାରେ ପ୍ରଧାନ ନିମିତ୍ତ ।
୧୯୩୭-୩୭ ମସିହାରେ ସେହି ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେ ତହସିଲଦାର
ଥିବା ବେଳେ ରାଜାଙ୍କ ଚରଫରୁ ଘୋର ଉପଦ୍ରବ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଉପସ୍ଥିତ
ପୋଲିସ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଗୁଲ୍‌ବାଲି ଆନାର ସବ୍‌ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଥିଲାବେଳେ ସେହି
ତହସିଲଦାର ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ପଣ୍ଡାଙ୍କର ଉପାସକ ଥାଇ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ନିଆଁ ଗିଳି ହଜମ
କରି ଦେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦୀନ ପରେ ଅବସ୍ଥାଚକ୍ଷରେ ସେ ୧୯୭ ଦଫାରେ
ପଡ଼ିଯିବାରୁ ରାଜାବାହାଦୁର ତାଙ୍କୁ କଟକ ଜିଲ୍ଲା କନିକା ଅଞ୍ଚଳକୁ ବଦଳି
କରିନେଇ ତାଙ୍କ ଜରିଆରେ ସେ ଅନ୍ଧାର ମୁଳକରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଦମନନୀତି
ପ୍ରୟୋଗ କରାଇଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଣି ସେହି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ଉପସ୍ଥିତ ।
ସେହି ସମୁଦ୍ରକୂଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେହି ତହସିଲଦାର ଉଦୟନାଥ ବିଶ୍ଵାଳ, ସେହି

ଭଦ୍ରକ ସବୁଜଭଞ୍ଜନର ପୁଲିସ କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ପଣ୍ଡା । ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ ବଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଜରିଆରେ ପ୍ରଜାଗୁଳକମାନଙ୍କ ନାମରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଦୋଷାସୋପ ଓ ଅଭିଯୋଗ କରାଇ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ଗାର୍ଡର ଗୁଳକରୂପେ ମହୁଛିଆଳ-ମାନଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ଉତ୍ତେଜିତ କରାଇ ସେହି ତହସିଲଦାର ସେହି ଅନ୍ଧାର ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସୃଷ୍ଟି କରି ପ୍ରଜାମାରଣ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ପଣ୍ଡାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଲଭର ସୁଯୋଗ ପାଇଛନ୍ତି, ମୁଁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ କହିବି ଯେ ସମୁଦ୍ର ନୂଳ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଗୋଳମାଳ ସତ୍ୟ ବା ମିଥ୍ୟା ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ତାହା ଏହି ତହସିଲଦାର ନିୟୁକ୍ତର ଫଳ ଏବଂ ଏହି ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ପଣ୍ଡାଙ୍କର ସମର୍ଥନର ନିଦର୍ଶନ ।

କେତେକ ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଓ ଅଭିଯୋଗ ତଦନ୍ତ ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ପଣ୍ଡା ସରକମିନକୁ ଯାଇ କ-ଏଥକୁଲସ୍ ରଜାଙ୍କ ଡାକବଙ୍ଗଳାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପ୍ରାୟ ୩୦ ଜଣ ରାଜଗାର୍ଡଙ୍କ ସହ ଦୁଇ ଜଣ କନେଷ୍ଟବଲ ପଠାଇ ପ୍ରାୟ ୩ ଶହ ମଇଁଷି ଗୋଠରୁ ଗୋଡ଼ାଇଲ ବେଳେ ମଇଁଷିଆଳମାନେ ପ୍ରତିରୋଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ କନେଷ୍ଟବଲମାନେ ଦାବେଗାବାବୁଙ୍କ ହୁକୁମରେ ଗୁଳି ହେବ ବୋଲି ଡରାଇବାକୁ ସେମାନେ ମଇଁଷି ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ଏବଂ ରାଜଗାର୍ଡମାନେ କନେଷ୍ଟବଲ ପୁଲିସଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଦୁହଁା ହେଉଥିବାବେଳେ ମଇଁଷିମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ାଇ ଆଣି ରାଜ ପରି-ଗୁଳିତ କରୁଥିବା ପାଉଣ୍ଡରେ ଦେଇ ୫ ଦିନ ପରେ ପ୍ରାୟ ୫ ଶହ ଟଙ୍କା ଜରିମାନା ନେଇ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ । ବରୁଣ ମଇଁଷିଆଳମାନେ ହତାଶ ହୋଇ ଆଉ ମଇଁଷି ପାଉଣ୍ଡକୁ ଗଲେ ସେମାନଙ୍କର ସଂନାଶ ହେବ ବୋଲି ଧାରଣା କରି ଏଣିକି ବିନା କ୍ଷତରେ କୌଣସିମତେ ପାଉଣ୍ଡକୁ ଗୁଡ଼ି ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞା ହେଲେ ଏବଂ ମୁଁ ପୁଲିସଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିବା ଉପରେକ୍ତ ବେଆଇନ କର୍ମ ବିଷୟରେ ଆନ୍ତ-ମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦାତନମଣ୍ଡଳୀର ପ୍ରତିନିଧି ମାନ୍ୟବର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏକ ଡି. ଓ. ପତ୍ର ଲେଖିଲି । ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ମଇଁଷିଆଳମାନଙ୍କ ହାତରୁ ରାଜଗାର୍ଡମାନେ ଫଣ୍ଡାରେ କମ୍ ଥିବାରୁ ମଇଁଷିମାନଙ୍କୁ ଛଡ଼ାଇନେଇ ପୁଣି ପାଉଣ୍ଡରେ ଦେବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ସ୍ଥାନୀୟ ପୁଲିସ ସବ୍-ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ନିକଟରେ ପୁରୋକ୍ତ ତହସିଲଦାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅମଲମାନେ ମଇଁଷିମାନଙ୍କୁ ପାଉଣ୍ଡରେ ଦେବା ପାଇଁ ଯେତେ ଆପତ୍ତି କଲେ ମୁଜା କେଜାଣି କାହିଁକି ସେମାନେ ସେଥିରେ ସହାୟତା କଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଆଗରେ ତାପରେ ରାଜା ତରଫରୁ କି ଅଭିଯୋଗ ହେଲ ତାହା କାହାରିକୁ ଜଣା ନାହିଁ । ରାଜା ବାହାଦୁର ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସିଦ୍ଧି କରି ନ ପାରି ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଏବଂ ମୁସଲମାନ ଗୁଣ୍ଡାଦଳ ଆଣି ସମସ୍ତ ମଇଁଷିଙ୍କୁ ଧାମରା ମୁହାଣ ନିକଟରେ ଗଡ଼ାଇ ଛମୁକା

ଅଞ୍ଚଳକୁ ଜବରାଣ ନେଇଯିବେ ବୋଲି ରାଜ ଅମଳମାନେ ଗୁରୁଆଡ଼େ ପ୍ରବୃତ୍ତ
 ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମଇଁଷି ଆଳମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମଇଁଷି ରଖିବାକୁ
 ଅନ୍ୟତ୍ର ସୁବିଧା ପାଇଥିଲେ ଭୟରେ ସମୁଦ୍ର ଅଞ୍ଚଳରୁ ପଳାଇଆସି ମଇଁଷି ମାନଙ୍କ ସହ
 ଅନ୍ୟତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଆସନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଚଳିତ ବର୍ଷର ବହୁଳ ବର୍ଷ । ଏବଂ ଖାଲି
 ତିନି ସହୁ ଚତୁର୍ଥାୟା ସମୟରେ ଜଳମଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବାରୁ ଲୁଣାବନ୍ଧର ନିକଟ-
 ବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସେମାନଙ୍କର ମଇଁଷି ମାନଙ୍କୁ * ୧୭ ଦିନ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ୟତ୍ର
 ନିଜର ଆଶିବାକୁ ଉପାୟ ନ ପାଇ ହତାଶ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପରି ଦୁଃସ୍ୱାଦୁଷ୍ଟିକ ହୋଇ
 ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ି ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ସେମାନେ ମଇଁଷି ମାନଙ୍କ ପାଇଁ
 ଚରଣ ଖଜଣା ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଏ ବର୍ଷ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମଇଁଷି ରଖିଥିଲେ, ଚତୁ-
 ଥାୟା ସମୟରେ ବରାବର ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିବର୍ଷ ମଇଁଷି ରଖନ୍ତି । ରାଜା-
 ବାହାଦୁର କେବଳ ସେମାନେ କାହିଁକି ନୟାବାଦ ଜମି ଆବାଦରେ ପ୍ରତିବାଦ
 କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓ ସେମାନଙ୍କର ମଇଁଷି ମାନଙ୍କୁ ସମୂଳେ ବିନାଶ କରିବାକୁ ଜିଦ୍
 ଧରି ଚଳିତ ବର୍ଷ ଚତୁର୍ଥାୟା ସାରା ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବରାବର ଗୋଳମାଳ
 ଲଗାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ମଇଁଷିଆଳ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ଚଢ଼ାଉ
 କରି ପ୍ରତିବର୍ଷ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଲାଞ୍ଜ ନେଉଥିଲେ, ମଇଁଷିଆଳମାନଙ୍କ
 ଏକଜୁଟ ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରକାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ
 ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ସଫନାଶରେ ରାଜାବାହାଦୁରଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ବର୍ଦ୍ଧିତ କରିବାର
 ନିମିତ୍ତ ହେଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଆଲିର ରାଜା ସାହେବ ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।
 ରାଜା ବାହାଦୁର ଓ ଟିକାୟତ ସାହେବଙ୍କୁ ଆଲି ଯିବା ଆସିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ।
 ହଠାତ୍ ଗତ ତା ୧୭-୧୦-୪୭ ରେ ଦିଲେ ମୁସଲମାନ ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ସହ କେତେ ଜଣ
 ଶତ୍ରୁଆ ଗାଡ଼ ନଦୀ ବାଟରେ ଧାମରା ମୁହାଣ ପାଖରେ ଓଲଟାଇ ମଇଁଷି ଥିବା
 ସ୍ଥାନରେ ଲୁଚି ବାଡ଼ି ସହ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ମଇଁଷି ମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ାଇ ପାଉଁଶରେ
 ଦେବାର ଉଦ୍ୟମ କଲା ବେଳେ ମଇଁଷି ଆଳ ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୋର ଫତସ୍
 ଘଟିଲା । ଫଳରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଲୋକ ଆହତ ହେଲେ । ମକଦ୍ଦମା ଗୁଲିଥିବାରୁ
 ଏ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ବିବରଣୀ ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରୁଛି ।
 ନିରପେକ୍ଷ ତଦନ୍ତ ହେଲେ ସଠିକ ଘଟଣା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ରାଜ ପକ୍ଷର ମୁସଲମାନ
 ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ମରିଯାଇଛି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଛି । ଗତ କାଲି
 ନଭେମ୍ବର ୫ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମୃତ ଦେହର କୌଣସି ସନ୍ଧାନ ମିଳି ନାହିଁ ବୋଲି
 ଖବର ନେଇଛି । ଘଟଣା ମୋ ଘରଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୭ ମାଇଲ ଦୂରରେ । ସେଠାକୁ
 ଯିବାକୁ ରାସ୍ତାଘାଟ ଅତି କଦର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ନଦୀ ପାର ହେବାକୁ ହୁଏ ।
 ମୁଁ ୧୯ ତାରିଖ ଦିନ ଗୁଲିବାଲି ଆନାର ୪ ନମ୍ବର ସର୍କଲ ଇଚ୍ଛାପୁର ନୂଆଗାଁ-

ଠାରେ ରେସନଂ ବିଷୟ ନେଇ ଯେ ସଭା ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ସଭାପତିର ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରି କଂଗ୍ରେସ ସରକାରଙ୍କର କମିଟି ଜରିଆରେ କଣ୍ଟ୍ରୋଲ ଜିନିଷ ବଣ୍ଟାଇବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ କମିଟି ଶୃଙ୍ଖଳାର ସହଜ କିପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ କଣ୍ଟ୍ରୋଲ ଜିନିଷ ବାଣ୍ଟିଦେବେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କମିଟି ମେମ୍ବରମାନଙ୍କୁ ତଥା ସଂସାଧାରଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲି । ସେହି ସଭାର ୩ ନମ୍ବର ସର୍କଲର କେତେକ କମିଟି ମେମ୍ବର ଓ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସର୍କଲରେ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ତାଙ୍କ ସର୍କଲ ଲୋକଙ୍କୁ ଉପରେକ୍ତ ବିଷୟ ବୁଝାଇ ଦେବା ପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ମୋର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ୨୭ ତାରିଖ ଦିନ ତାଙ୍କ ସର୍କଲରେ ସଭା ହେଲେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇପାରିବି ବୋଲି ମତ ଦେଇଥିବାରୁ ତଦନୁସାରେ ତା ୨୭ । ୧୦ । ୪୭ ଋଷ ଶନିବାର ଦିନ ମତୋ ମୋଜାରେ ସଭାର ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ସେଦିନ ସାଢ଼େ ଏଗାରଟା ବେଳେ ଘରୁ ବାହାରିଯାଇ କମିଟି ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟଙ୍କ ଘରେ ଦୁଇଟାବେଳେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ପରେ ସଭାର ସଭାପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ କମିଟି ଗଠନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝାଇଥିଲି ଏବଂ କନିକା ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ କନିକାର ଉନ୍ନତ ବିଧାୟକ ଯୋଜନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକ ବିରୁଦ୍ଧ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । ତା ୨୮ । ୧୦ । ୪୭ ତାରିଖରେ ଡିହଡ଼ି ହାଇସ୍କୁଲ ମ୍ୟାନେଜିଂ କମିଟି ମିଟିଂରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପରେ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଅଫିସରୁ ଏକ ପତ୍ର ପାଇଲି ଯେ ମାନ୍ୟବର ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସବାସୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପାଇଁ ଗୃହବାଲି ଥାନା ତରଫରୁ ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନର ଭାର ନେବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଏହିସବୁ ଆୟୋଜନ କର୍ମରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରହି ଡିହଡ଼ିଠାରୁ ଗୃହବାଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ରାସ ରାସ୍ତା ପାଖେ ପାଖେ ବରାବର ଶୁଖିବାର ପହଲି ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି ଏବଂ ଉପରେକ୍ତ ସଂଘର୍ଷ ବିଷୟ ଖବର ପାଇଥିଲେ ହେଁ ସେଥିପ୍ରତି ବିଶେଷ ମନଯୋଗ ଦେବାର ସୁବିଧା ପାଇଲି ନାହିଁ । ମାନ୍ୟବର ବିଶ୍ୱାସବାସୀ ଗୃହବାଲି ଗସ୍ତରେ ଯାଇ ନ ପାରିବାରୁ ତାଙ୍କର ନ ଯିବା ଖବର ଦେବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସେକ୍ରେଟେରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାସ ଗୃହବାଲି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ଖେରଙ୍ଗଠାରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସଭାରେ କଂଗ୍ରେସ ବିଷୟ ତଥା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନ ଯିବା କାରଣ ବୁଝାଇଲି ପରେ ଆମେ ଉଭୟେ ଗୃହବାଲି ଯାଇ ସେଠାରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସରେ ରାତିରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲୁ । ପରଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ୨ ତାରିଖ ଦିନ ମୁଁ ଖେରଙ୍ଗ ଫେରିଆସି ଶୁଣିଲି ଯେ ପୁଲିସ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ଜାଲମଣି ପଣ୍ଡା ସମସ୍ତ ପୋଲିସ୍ ଓ ସେକେଣ୍ଡ ଅଫିସରଙ୍କ ସହ ସଂଘସମ୍ମାନକୁ ଯାଇ ପଞ୍ଚୁଟିନୀ ବଜାର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଗିରଫଦାରିର ଯୋଗାଡ଼ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ଭଦ୍ରକ ଯାଇଥିବା ଶ୍ରୀ ସମ୍ବତରଣ ବେହେରାଙ୍କଠାରୁ ଏ

ବିଷୟରେ ସଠିକ ଖବର ପାଇବା ପାଇଁ ମୋଟର ଯୋଗେ ଲୋକ ପଠାଇ ଖେରଙ୍ଗ-
ଠାରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲି ଏବଂ ଖବର ପାଇଲି ଯେ ଶ୍ରୀ ସହଚରଣ ବେହେରା
ଭଦ୍ରକଠାରେ ଗିରଫଦାର ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗିରଫଦାରୀ ଓଁଘାରଣ୍ଡ
ବାହାର ଆସିଛି । ମୁଁ ଗିରଫଦାର ହେବା ପୂର୍ବରୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ସମସ୍ତ
ବିବରଣୀ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ଭଦ୍ରକ ଦେଇ କଟକ ଆସୁଥିଲାବେଳେ ବିଶ୍ୱସ୍ତସୂତ୍ରରୁ
ଖବର ପାଇଲି ଯେ ସମୁଦ୍ରକୁଳବର୍ତ୍ତୀ ସମଗ୍ର ଗୃହ ଭୂମି ଉପରେ ୧୫୪ ଧାରା
ଜାରି ହୋଇଛି ଏବଂ ପୁଲିସ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ବଙ୍ଗାଳୀ ଗୃହୀମାନଙ୍କୁ ତଥା
କେତେକ ମୁଦାଲଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେଇ ଓ ଦିଆଇ ପ୍ରଜାଗୁଳକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ
ସଂଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି, ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଯୁନିୟନ କମିଟିର ମେମ୍ବର ଓ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ
ଗିରଫଦାର କରି ବାନ୍ଧି ପଠାଉଛନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା କେତେକ ମହିଷିଆଳ-
ମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଗୁଲିଣ କରୁଛନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ଗୃହବାଲି ଆନାର ୧୮୯୦ ନମ୍ବର
ଦୁଇଟିଯାକ ସର୍କଲ ଯାହାକି ସମୁଦ୍ରକୁଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ,
ଯେଉଁଠାରେ କି ପ୍ରଧାନତଃ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମର ପାହୁଗୃହୀମାନେ ଅସ୍ଥାୟୀ ବସ୍ତି
କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଗୋ-ମହିଷାଦି ପଶୁମାନଙ୍କର ରଖୁଆଳମାନେ ରହନ୍ତି, ସେ ଅଞ୍ଚଳଟି
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଭୀଷିକାମୟ ହୋଇଯାଇଛି ଏବଂ ଅନେକ ଲୋକ ଗୃଷ୍ମଜମିର
ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଇଡ଼ିମୁତା ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଗୁମ୍ରାଘାଟରେ
ରାଜ ଅମଲମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ବିଭୀଷିକା ବ୍ୟାପିଯାଇଛି । ମୁଁ ଖବର ପାଇଛି,
ଶ୍ରୀ ମାଳମଣି ପଣ୍ଡାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ସ୍ୱୟଂ ସେକେଣ୍ଡ ଅଫିସର ବିରୁଦ୍ଧମତ
ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଦୁଇଟିଯାକ ଇନ୍‌ଭେଷ୍ଟିଗେଟିଂ ସବ୍-ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର
ଶ୍ରୀ ମାଳମଣି ପଣ୍ଡାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ, ଏକଥା ଗୁମ୍ରା ତଦନ୍ତରେ
ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ଶ୍ରୀ ମାଳମଣି ପଣ୍ଡା ପଞ୍ଚୁଟିକୀ ରାଜ କଟେରୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା ମାତ୍ରେ
ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କାଗଜପତ୍ର ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ଚିରି ଫୋପାଡ଼ିଦେବାରୁ ଅନୁମିତ ହେଲା
ଯେ ଆଗରୁ ଯେଉଁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା, ତାହା ନଷ୍ଟ କରି ନୂତନ
ନୂତନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରମାଣ ସଂଗ୍ରହ କରିବାର ଉପାୟ କରାଗଲା । ଫଳରେ
ପରଦିନ ଜଣାଗଲା ଯେ ମୁଁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଜାଗୁଳକମାନଙ୍କର ନାମ
ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମୁଖରୁ ବାହାର କରାଗଲା ଏବଂ ମୋ ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କୁ
ଗିରଫଦାର କରିବାର ଫୁର୍ତ୍ତାସୂ ଚାଲିଲା । ଶେଷରେ ଘଟଣାର ୧୦ ଦିନ ପରେ
ମୁଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୁଦାଲ ହୋଇଛି ବୋଲି ଜଣାଯିବା
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆନ୍ତମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗିରଫଦାରୀ ଓଁଘାରଣ୍ଡ ବାହାର ପଡ଼ିଲା ।
ଆନ୍ତମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓଁଘାରଣ୍ଡ ପାଇଁ ଆବେଦନ ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ପୁଲିସ ଅଫିସର
ଆନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ନାହାନ୍ତି ବା ଆତ୍ମପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ ପାଇଁ କୌଣସି ଜମାନବଦ୍ଧୀ

ନେଇ ନାହାନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲୁ ହେଉ ବା ନ ହେଉ ମୋତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ କେତେ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହାଜତରେ ରଖାଇ ହଇରାଣ କରିବା ଓ ଏଣେ ପ୍ରଜାସାଧାରଣଙ୍କୁ ଅନ୍ଧକାରରେ ପକାଇ ଘାଣ୍ଟିଦେବା ଏବଂ ପ୍ରଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେଉଥିବା କନିକାର ଉନ୍ନତ ବିଧାୟକ ଯୋଜନାକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରାଇବା ପ୍ରଭୃତି ଦୂରଭିସନ୍ନ ମୋ ଗିରଫଦାର ଉଦ୍ୟମରେ ଜଡ଼ିତ ଥିବା ପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମିତ ହୁଏ ।

ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ଏହି ଯେ ପ୍ରଜାସାଧାରଣଙ୍କର ଗୁଳକ-ରୂପ ଗତ ୪ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁସବୁ କାଣ୍ଡ ଘଟିଯାଇଛି ମୁଁ ତାହା ସରକାରଙ୍କ ଜିଲ୍ଲା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ଫଳରେ କାଳେ ପ୍ରଜା ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ମାଲିମକଦ୍ଦମା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯିବ ସେଥିପାଇଁ ସେସବୁ ବିଷୟ ଜିଲ୍ଲା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ କିମ୍ବା ପୁଲିସ୍ ଆନାରେ ନ ଜଣାଇ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କେତେକ ବିଶେଷ କଥା କେବଳ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି କଂଗ୍ରେସ ସରକାରର ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଆନ୍ତମାନଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବଙ୍କୁ ନିଜେ ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜଣାଇ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାଲିମକଦ୍ଦମା ପ୍ରଭୃତି ଅଯଥା ଫର୍ଦ୍ଦସ୍ତ ଯେପରି ନ ହେବ ସେଥିପାଇଁ ସାବଧାନତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଆସିଛି ଏବଂ କଂଗ୍ରେସର କର୍ମୀ ଓ ନେତୃବୃନ୍ଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କୁ ମୌଖିକ ଭାବରେ ଏ ଫର୍ଦ୍ଦକ୍ଷରେ ଜଣାଇ ଦେଇଛି । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପତ୍ତି ଆକାର ଧାରଣ କରିଛି ଏବଂ ମୁଁ ନିଜେ ଦୋଷୀ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହୋଇ ମୋର ସାଧାରଣ ମାନ ଗୌରବ ହରାଇବାକୁ ଯାଉଛି ।

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ରଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମିଳାମିଶା ହେବା ଉଦ୍ୟମରେ ମୋତେ ମାନ୍ୟବର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟକୁ କେତୋଟି ସୂଚି ପଠାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ କେତେକ ଆସେମ୍ବ୍ଲି ମେମ୍ବରଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ଟିକାଏତଙ୍କ ସହ ସହମାନ ମିଳାମିଶା କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ କଟକ ଆସି ମିଳାମିଶାର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ନ ଦେଖି ୮ ଦିନ ପରେ ଫେରିଗଲି । ପରିଣାମରେ ରଜାଙ୍କର ଅଧିକ କ୍ଳେଷ ଓ ପ୍ରତିହଂସାଭାଜନ ହେଲା; ମାତ୍ର ସ୍ଥାନୀୟ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସୁଧାରିବା ଦିଗରେ ମୋର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ୟମ ଓ କଳ୍ପନା ବିଫଳ ହେଲା ।

ଏହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏବଂ କନିକା ଉନ୍ନତ ବିଧାୟକ ଯୋଜନାରେ ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସରକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରାଇ ପ୍ରଜାସାଧାରଣଙ୍କୁ କୃପମଣ୍ଡଳ କରିବାର ଯେ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଛି ସେ ଉଦ୍ୟମରେ ବିରୁଦ୍ଧ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ରଜା ବାହାଦୁର ତଥା ଟିକାଏତ ସାହେବଙ୍କର ରକ୍ତ ଚକ୍ଷୁରେ ସୁନ୍ଦର ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ଏହାର ନିଦର୍ଶନ ମୋର ଗିରଫଦାର

ଓଁରାଶୁରୁ ସ୍ୱସ୍ଥ ପ୍ରତିପାଦିତ ହେଉଛି । ମୁଁ ଯେ ଏ ଗୋଳମାଳରେ ଆଦୌ ସମ୍ବୃନ୍ତ ନୁହେଁ ଏବଂ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେ ଗିରଫଦାରୀ ଓଁରାଶୁ ବାହାରିଛି, ଏହା ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତିହଂସା ଓ ଦୁରଭିସନ୍ନମୂଳକ, ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୃଦୟରେ ସର୍ବ ସମକ୍ଷରେ ବୟାନ କରିଯାଇଛି ।

ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ମେମ୍ବର ହୁଏାବରେ ମୋର ଦାବୀ ଯେ ଲୋକପ୍ରିୟ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିହତ ତଦନ୍ତପୁର୍ବକ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ଏବଂ ପ୍ରଜାତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କୁ ଗିରଫଦାର କରିନେଇ, ୧୯୨୨, ୧୯୩୦ ଓ ୧୯୪୨ ମସିହାମାନଙ୍କରେ ରାଜ୍ୟ ତରଫରୁ ଯେପରି ଅତ୍ୟାଚାର ଅନାଚାର ହୋଇ ବହୁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ ନିର୍ବାସନ କରାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନୈତିକ ସାହସ ଅପହରଣପୁର୍ବକ ସେମାନଙ୍କୁ ନୀତିଦାସ ସ୍ୱରୂପ ରଖା ଯାଇଥିଲା ସେ ପ୍ରକାର ସୁଯୋଗ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଯୁଗରେ ଯେପରି ନ ଘଟେ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ଅନୁଗତ ପ୍ରଜା ଓ ଅମଳମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଇ ପରସ୍ପରକୁ ସଙ୍ଗୀନାଶ କରାଇ ପ୍ରତିହଂସା ସାଧନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଯେପରି ରାଜା ନ ପାଆନ୍ତି ତାହାର ବିହତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ।”

ଏ ଋପୋର୍ଟ ପାଇବା ପରେ ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିର ସଭାନେତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ଓ ରାଜସ୍ୱମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ କନିକା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ପ୍ରକୃତ ଘଟଣା ବୁଝିଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସାଧାରଣ ସଭାମାନଙ୍କରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଏବଂ କନିକା ଗଣ୍ଡଗୋଳ ବିଷୟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କୁ ଆନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବିଶିଷ୍ଟ ଗାନ୍ଧବାଦୀ ନେତା ଓ ପୁର୍ବତନ ସତ୍ୟବାଦୀ ବନ-ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗୋଟିଏ କମିଟି ଗଠନ କରି ଅନୁସନ୍ଧାନ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । କମିଟିର ଅନ୍ୟତମ ସଭ୍ୟରୂପେ ଶ୍ରୀ କରୁଣାକର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ, ଶ୍ରୀ ଭଗବତ ସାହୁ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ. ଏବଂ ଶ୍ରୀ ମାଳାମୂର ଦାସ ରହିଲେ ।

କନିକା ଅନୁସନ୍ଧାନ କମିଟି

କମିଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଓ ସଭ୍ୟମାନେ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ବୁଲି, ବହୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ, ରାଜଗାର୍ଡ଼ ଓ ପୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲମାନଙ୍କଠାରୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ୧୭ ପୃଷ୍ଠାବ୍ୟାପୀ ଏକ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲେ । ତହିଁରେ ସେମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ ଯେ—

୧୯୨୨ ରୁ ୧୯୩୨ ମସିହା ଚିତ୍ତଜନ ସେଟଲମେଣ୍ଟ ରିପୋର୍ଟରୁ ପ୍ରକାଶ ହେ
 ବନିପାତ୍ର ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଗୁରୁତ୍ବମି ମିଶି ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାୟ ୩୦ ହଜାର
 ଏକର ଥିଲା । କୃଷକମାନେ ପରମିଟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଜାଲେଣି କାଠ ଆଣି-
 ଥିଲେ ଏବଂ ମଇଁଷି ଚରାଇବା ବାବଦ ଆଠ ଅଣା ଲେଖାଏଁ ଖଞ୍ଜଣା ଦେଉଥିଲେ ।
 ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ରାଜା ଜଙ୍ଗଲ ବନ୍ଦ କରିଦେବାରୁ ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମାମାନ
 ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ହୋଇପାରେ ଯେ ପ୍ରଚୁର ଗୁରୁତ୍ବ ତୁମି
 ଛୁଡ଼ି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବନିପାତ୍ର ଜଙ୍ଗଲ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯିବା ପରେ ଲୁଣା ବନ୍ଦର
 ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ବରେ ମଇଁଷି ରହୁଥିଲେ । ଅଧିକ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଯୋଜନା ନାମରେ
 ରାଜା ଅନାବାଦୀ ଜମିଗୁଡ଼ିକ ପଟା ଦେଇଦେଲେ । ଫଳରେ ଗୁରୁତ୍ବମି ସହଜ
 ମଇଁଷି ଗୋଠଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଗଲା । ମଇଁଷିଗୁଡ଼ିକ ଏଣେ ତେଣେ ଆଗ୍ରସ୍ତ
 ନେଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଗାର୍ଡମାନେ ମଇଁଷି ଆଳଙ୍କାର କିଛି କିଛି ହାତଗୁଞ୍ଜା ନେଇ
 ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଛୁଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ଏବର୍ଷ ଏହି ପାଉଁଶା ହାର ଅଧିକ
 ହେବାରୁ ମଇଁଷି ଆଳମାନେ ତାହା ଦେବାକୁ ଅସ୍ପୀକାର କଲେ । ଫଳରେ ଗାର୍ଡମାନେ
 ରାଜାଙ୍କୁ ଏମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ରିପୋର୍ଟ ଦେଲେ । ଏଣେ ଗୁରୁତ୍ବମିକୁ ଗୁପ୍ତ ପାଇଁ
 ନେଇଥିବା ବଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ମଇଁଷି ଆଳମାନେ କହିଲେ ଯେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ
 ଜମି ନ ନେଇ ରାଜାଙ୍କ ଖାସ ଦଖଲ ଜମି ନିଅ । ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ଏ ବିଷୟ ରାଜାଙ୍କ
 କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ନିରାପତ୍ତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କୁ
 ଜଣାଇଲେ । ଗୁରୁତ୍ବମି ଅଭାବରୁ ମଇଁଷିମାନେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ କରିବାରୁ ରାଜାଙ୍କ
 ଗାର୍ଡମାନେ ମଇଁଷିଙ୍କୁ ନେଇ ପାଉଁଶରେ ଦେଲେ । ଏଣେ ରାଜାଙ୍କ ଦେଓଦାନ
 ଲୁଣାବନ୍ଦ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗାଈ ମଇଁଷିଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ କରି ଆଦେଶ ଦେଲେ ।
 ମୁସଲମାନ ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ସମେତ ବହୁ ଲୋକ ଏ ଆଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ମୁତ-
 ସ୍ତବ୍ଦ ହେଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଏ ଆଦେଶ ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରି ୨୪ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରାମର
 ଲୋକେ ଲୁଣାବନ୍ଦ ନିକଟରେ ସେମାନଙ୍କ ଗାଈ ମଇଁଷି ନେଇ ଠୁଲ କଲେ ।
 ରାଜାଙ୍କ ଗୁଣ୍ଡାମାନେ ପ୍ରତିଶୋଧପଦ୍ଧତୀ ମନୋବୃତ୍ତି ନେଇ ୨୭ ତାରିଖ ଦିନ
 ବିଜୟପାଟଣା ଗଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଆଗରୁ ଏକଥା ଜାଣି ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲେ ।
 ଫଳରେ ଉଭୟ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଉପୁଜିଲା ।

(କମିଟି ଏଠାରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛନ୍ତି—ଆଳା ଭରଫରୁ ମୁସଲମାନ ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ
 ଆଣି ରାଜା ଏଠାକୁ ପଠାଇଥିଲେ କାହିଁକି ?) ଏବେ ଏ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ପରେ ରାଜାଙ୍କ
 ରିପୋର୍ଟ ଅନୁସାରେ ୧୯୨୭ ଓ ୧୯୪୪ ଦଫାରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ନାମରେ ମକଦ୍ଦମା
 ଚାଲୁ କରାଯାଇଛି । ସମସ୍ତ ପୋଲିସ କେବଳ ସମୁଦ୍ରକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ନୁହେଁ,
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାମ ପାଇଁତରା ମାରୁଛନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଅନିଚ୍ଛୁ

କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୯୪୪ ଧାରା ଜାରି କରାଯାଇଛି । ଏହାର ପରମାର୍ଥ ସଦା ଦୁଇ ମାତ୍ର ହୁଏ, ତେବେ ଗାନ୍ଧୀ ଓ ମଜୁମଦାର ବଞ୍ଚିବେ କିପରି ? ଗାନ୍ଧୀ ଓ ମଜୁମଦାରଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ନିଷେଧ କରାଯାଇ ୧୯୪୪ ଧାରା ଜାରି କରାଯାଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଏଠାରେ ମୁକ୍ତସ୍ଥାନ ଥିବା ଘୋଲିସ କନେଷ୍ଟବଲ ମହାଜନାବା ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଲୁଣାବନ୍ଧି ନିକଟକୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । କମିଟିର ତେୟାରମାନ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି—

“Let all impartial observers of this area say whether the Supreme authority here is the Government of British India or some body else.”

ପରିଶେଷରେ ଉପୋକ୍ତରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି—ବର୍ତ୍ତମାନର ମାନ୍ୟବର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତିନିଧି । ଅଞ୍ଚଳରେ କଳିକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ବହୁ ନିର୍ଦ୍ଦୀତନା ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ କରିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ବଦଳି ଯାଇଛି । ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ । ସେ ଏହାର ଏକ ସମାଧାନ କରିଦିଅନ୍ତୁ ।

ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହିପରି ବଞ୍ଚିବା ବା ଚାଲିଥିବାବେଳେ ଅଳ୍ପ କେତେ ଜଣ ଯୁବକ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବୁଲି ସଭା ସମିତି ଜରିଆରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଉଥାଆନ୍ତି; ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାଗୁଳକମାନେ ଯେତେବେଳେ ଜେଲରେ, ସେତେବେଳେ ଏମାନଙ୍କ କଥା ବା ଶୁଣିବ କିଏ ? ପୁରୁଷ ଲୋକମାନେ ଦୂର ବନ୍ଧୁ ଘରକୁ ଫଳାଇଗଲେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ପିଲୁପିଲୁଙ୍କି ଧରି ଘରେ କବାଟ କଳି ଦିନ-ପରେ ଦିନ ବିତାଇବାରେ ଲାଗିଲେ । ଘୋଲିସ ଫୋର୍ସ ବ୍ୟାପକ ଗିରଫଦାରୀ କରି ଚାଲିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଅବସ୍ଥା ଲାଗିରହିଲା ।

ଏଣେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରଚରଣ ଦାସ କଳିକା ଅଞ୍ଚଳ ଗୁଡ଼ି ଉଦ୍ରେକ ପଳାଇଗଲେ । ସେ କଟକ ସହିତ ଯୋଗସୂତ୍ର ରକ୍ଷାକରି ଭାରତର ସମସ୍ତ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ କଳିକାର ବଞ୍ଚିବା ପ୍ରଚାର କରାଇଦେଲେ । ତାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ, ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ, ସାମ୍ବାଦକ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ, ଶ୍ରୀ ବିନୋଦ କାନୁନଗୋ, ଶ୍ରୀ ଏନ୍. ଆର୍. ସ୍ୱାମୀ, ଶ୍ରୀ ସୁରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦ୍ୱିବେଦୀ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ମାଳତୀ ଚୌଧୁରୀ ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଧାନ । ବିଶେଷତଃ ‘ସମାଜ’ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଭୂମିକା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଥିଲା । ଋଷେ କଳିକା ନିର୍ଦ୍ଦୀତନା ଏକ ସଂଗ୍ରହଭଣ୍ଡାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫଳରେ ଘୋଲିସ ଜୁଲମ ଟିକିଏ କମିଗଲା ।

ଶ୍ରୀ ଦାସ ଉଦ୍ରେକରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେହିଁ ମଝିରେ ମଝିରେ କଳିକା ଯାଉଥିଲେ ଓ ସେଠାରୁ ଖବର ସଂଗ୍ରହ କରି ପୁଣି କଟକ ଫେରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହା

ସବୁଭରତାୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଯିବା ଫଳରେ ପୋଲିସ୍ ଅଫିସରମାନେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ମକଦ୍ଦମାରେ ପକାଇବାର ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ସେ ଏହା ଜାଣିପାରି ଆଉ କନିକା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଗଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ଗିରଫ ହୋଇଗଲେ ପ୍ରଜାଗୁଳକମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ହୋଇଥିବା ମକଦ୍ଦମା ଚଳାଇବାପାଇଁ ଆଉ କେହି ରହିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଭଦ୍ରକରେ ରହି କନିକା ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ ରକ୍ଷାକଲେ ।

ଦୀର୍ଘ ଦିନ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିବା ପରେ କନିକା ପ୍ରଜା ସଂଗଠନର ନେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବେହେରାଙ୍କ ସମେତ ବହୁ କର୍ମୀ ଖଲ୍ଲସ ହୋଇଗଲେ । ଆଉ ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ କେତେ ଜଣ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ ସେମାନେ ୧୯୪୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ ତାରିଖର ସ୍ବାଧୀନତା ଦିବସ ଉତ୍ସବରେ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ରୂପେ ଖଲ୍ଲସ ପାଇଲେ ।

ଅବଶେଷରେ ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନ ହେଲା । ୧୭୫୭ ମସିହାର ପଲ୍ଲୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲଭ କରି ଯେଉଁ ଇଂରେଜ ବଣିକଗୋଷ୍ଠୀ ଭାରତର ଶାସନ ଡୋର-ହାତକୁ ନେଇ ଇଉନିୟନ ଜ୍ୟାକ୍ ଫରଫର ଉଡ଼ାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଭରତୀୟମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ହସାବ ବୁଝାଇଦେଇ ନିଜ ଦେଶକୁ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ପରେ ସୁନିୟନ ଜ୍ୟାକ୍ ଅବନମିତ ହେଲା । ଭାରତର ସର୍ବସ୍ବ ସ୍ଥିରତା ଜାଣି ପତାକା ଉଡ଼ିଲା ମାତ୍ର କନିକା ରାଜାଙ୍କ ନବରରେ ଅଗଷ୍ଟ ୧୫ ତାରିଖ ସ୍ବାଧୀନତା ଦିବସରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପତାକା ‘ସୁନିୟନ ଜ୍ୟାକ୍’ ଉଡ଼ିଥିଲା ।

ଭଗବାଣୀ ସମସ୍ୟା

ସାଟିଫିକେଟ୍ କ୍ଷମତା ବଳରେ ରାଜା ଯେଉଁ ଗୁପ୍ତଜମିସବୁ ନିଜ ଅଧିକାରକୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କର ଖାସ ଦଖଲ ଥିଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ତହସିଲଦାରଙ୍କ ଜରିଆରେ ସଲମୀ (ଅନୁଗତ୍ୟ ସ୍ବାକାରପୂର୍ବକ ଅଗ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଟଙ୍କା) ଦେଇ ଜମି ଗୁପ୍ତ କରିବାକୁ ଆବେଦନ କରନ୍ତି । ଫସଲ ଅମଳ ହେଲା ବେଳକୁ ରାଜାଙ୍କର ଲୋକ ଯାଇ କୁଡ଼ି (ଫସଲ ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ) କରି ଆସନ୍ତି । ତା ପରେ ପ୍ରଜା ଉତ୍ପନ୍ନ ଫସଲରୁ ରାଜାଙ୍କ ଭାଗ ନେଇ କଟେରାରେ ମାସି ଦେଇ ଆସନ୍ତି । ମାତ୍ର ଜମିରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଦାବା ରହେ ନାହିଁ । ପୁଣି ପର ବର୍ଷ ସେହି ଗୁପ୍ତା ଯଦି ରାଜାଙ୍କ ଅମଳମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିପାରନ୍ତି ତେବେ ସେ ଜମି ପାଆନ୍ତି । ନଚେତ୍ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଅଧିକ ସଲମୀ ଦେଇ ଜମି ନେଇଯାଏ । ୧୯୪୭ ମସିହାର ସ୍ବାଧୀନତା

ପରେ ପରେ କୃଷକ ସୁରକ୍ଷା ଆଇନ (**Tenancy Protection Act**) ପାସ ହୋଇଗଲା । ତା ପୂର୍ବରୁ ରାଜା ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଜମିଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ହାତରୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଲାଣି, ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜିଲ କନିକା ଉନ୍ନୟନ ପରମ୍ପରା ନାମରେ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠନର ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ । ଏହାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ଯେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜରିଆରେ ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦରେ ମଧ୍ୟ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରାଇବେ । ଏ କଥା ଜାଣିପାରି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ନିଜିଲ କନିକା ଜନମଙ୍ଗଳ ସମିତି ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠନ କରାଇଲେ । ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ଦୁଇଟିଯାକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା ।

୧୯୪୮ ମସିହାରେ ଘରୋଇ ଜଙ୍ଗଲ ସଂରକ୍ଷଣ ଆଇନ୍ ଏବଂ ଘରୋଇ ଜଙ୍ଗଲ ହସ୍ତାନ୍ତର ଆଇନ୍ (**Preservation of Private Jungle Act & Alienation of Private and Jungle Laws Act**) ପାସ ହେଲା ପରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସ୍ୱତ୍ୱର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଜାଗରଣ ଆସିଗଲା । ରାଜା ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଅନାବାଦୀ ଜମିସବୁ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପୂର୍ବରୁ ବିକ୍ରୟ କରିଦେବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାରୁ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ପୁଣି ତେଜିଉଠିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୪୮ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ରାଜାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଟିକାଏତ ଶ୍ରୀ ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜଦେଓ ନୂଆ ରାଜା ହେଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଭାଗରୁଷ ଜମିରୁ ଉଚ୍ଛେଦ କରିବା ପାଇଁ ଶହ ଶହ ମକଦ୍ଦମା ହେଲା । କନିକାରୁ ଭଦ୍ରକ କଟେରୀ ୨୫ ମାଇଲରୁ ଅଧିକ ଦୂର । ଏତେ ଦୂର ଯାଇ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହୋଇ ଗୁଣ୍ଡୀମାନେ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିପାରିବେ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଏହାର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଗୁପ୍ତ ଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଦଉଡ଼ା ଦଉଡ଼ି ଫଳରେ କନିକା ଭାଗରୁଷ ମକଦ୍ଦମା ବୁଝିବା ପାଇଁ ଜଣେ ସତନ୍ତ୍ର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ମୁତୟନ ହେଲେ । ଏଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ ଶହ ଶହ ଏକର ଜମିର ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖା ଯାଇଥିଲା । ରାଜ-ଶାସନ ଏତେଦୂର ମୋହାନ୍ତି ଥିଲା ଯେ, ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଉଦାରତା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଝିପାରି ନ ଥିଲା । ପ୍ରଜାସମୂହର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଯେତେବେଳେ ଏ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରଲୋଭନ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଯେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କିପରି ହୃତାକାଂକ୍ଷୀ ଥିଲେ ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଆଉ କାହାର ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନେ ମକଦ୍ଦମାରେ ଜୟଲାଭ କଲେ ଓ ପ୍ରାୟ ୮ ହଜାର ଏକର ଜମିର ସ୍ୱତ୍ୱ ଲାଭ କଲେ । ଫଳରେ ଧାମରା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ବହୁ ଜମି ରାଜା ମେଦିନାପୁରର ବଙ୍ଗାଳୀ ଗୁଣ୍ଡୀମାନଙ୍କୁ ଦେବାର ଯୋଗାଡ଼ କଲେ । ତା ପୂର୍ବରୁ ସେଠାକାର କେତେକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ରାଜା ଅକତିଆର କରି-

ନେଲେ । ଫଳରେ ଲୋକେ ଦୁଇ ଦଳ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କଳିତକରାଳରେ ଲାଗିଗଲେ । ଦୁଇଟି ନରହତ୍ୟା ଘଟଣା ଘଟିଲା । ରାଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଏ ଗଣ୍ଡଗୋଳର ସୁଯୋଗ ନେଲେ । କେତେକ ଲୋକ ଯେଉଁ ଗୁରୁଗୃହ ସ୍ବତ୍ବ ଲାଭ କରିଥିଲେ, ତାହା ହସ୍ତାନ୍ତରିତ ହୋଇଗଲା । ବଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଜାମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୁରୁଜ୍ଞ ଜମି ଦଖଲ କରିନେଲେ । ଏହା ପରେ ରାଜା ଜଙ୍ଗଲ ଚରନ୍ତ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଅନାବାଦୀ ଜମି ପଟ୍ଟା ଦେବାର ମନସ୍ଥ କଲେ ।

ବନପାହାଁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ

ସମୁଦ୍ରକୂଳରେ ଯେଉଁସବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁଣା ଜୁଆର ମାଡ଼େ, ସେଠାରେ ଏକାକୀୟ ଗଛ ହୁଏ । ତାକୁ ବମ୍ବା ଗଛ କହନ୍ତି । ଏହାର ସବୁଜ କଅଁଳ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଗାଢ଼ ଓ ମଞ୍ଜିଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ । ଏହାକୁ ଖାଇଲେ ସେମାନେ ବେଶୀ ଦୁଧ ଦିଅନ୍ତି । ତା ବ୍ୟତୀତ ପତ୍ରରେ ଲୁଣା ଅଂଶ ଥିବାରୁ ଦୁଧ ମିଠା ହୁଏ ଓ ବେଶୀ ଲହୁଣୀ ମଧ୍ୟ ମିଳେ । ଏ ପ୍ରକାର ଗଛ ବ୍ୟତୀତ ଗୁଆଁ, କେରୁଆ ଓ ସୁନ୍ଦରୀ ନାମରେ ଆଉ କେତେକ ଗଛ ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ଜନ୍ମେ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ୧୫-୨୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିରୁ କେତେକ ଗଛରେ ଗୁଣ୍ଡ ପାଇଁ ହଳ ଲଙ୍ଗଳ ଦିଆଯାଏ, କେତେକ ଘର ଦିଆଯି ଉପକରଣ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଆଉ କେତେକ ଗଛ ଜାଲେଣି କାଠ ହୁଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ବୁଦାଳିଆ । ପ୍ରଧାନ ଗଛର ବହୁ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବାହାରେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଲୁଣା ବନ୍ଧର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ବ, ମନ୍ତେଇ ଓ ବୈତରଣୀ ନଦୀକୂଳରେ ଥିବା ବହୁ ଜମି ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଅନାବାଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ତହିଁରେ ଗୁଳ୍ମଜାତୀୟ ଜଙ୍ଗଲ ଥିଲା । ଏଥିରେ ହରିଣ, ଶୁକର, ସମ୍ବର ପ୍ରଭୃତି ପଶୁ ରହୁଥିଲେ । ବୈତରଣୀ ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଥିବା ସରକ୍ଷିତ ଜଙ୍ଗଲରେ ବାଘ, ଅଜଗର ପ୍ରଭୃତି ହଂସ ପଶୁ ମଧ୍ୟ ରହୁଥିଲେ । ଗୋମହସାଦ ପଶୁ ନଦୀକୂଳ ଏବଂ ଲୁଣା ବନ୍ଧର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ବରେ ଲଟାପଟ ବାଆନ୍ତି । ଏହି ଜଙ୍ଗଲରୁ ଗୁରୁମାନେ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ଜାଲେଣି କାଠ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି । ରାଜା ଗୋଚରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଅନାବାଦୀ ଜମିଗୁଡ଼ିକ ମେଢ଼ନାପୁର ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଗୁଣ୍ଡ ପାଇଁ ପଟ୍ଟା ଦେଇଦେବାରୁ ସେମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା କରିଦେଲେ । ଫଳରେ ଗୋମହସାଦ ପଶୁ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଲେ ନାହିଁ କି ଗୁରୁମାନେ ଜାଲେଣି କାଠ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ବିଳରୁ ଗୋବର ଆଣି ଘଷି କରି ଗୁରୁମାନେ ଜାଲେଣିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ତେଣୁ ଜମିରୁ ଉର୍ବର ଶକ୍ତି କମିଗଲା । ଗୁରୁମାନେ ଯେଉଁ ଫସଲ ପାଉଥିଲେ ତାହା ଆଉ

ପାଇଲେ ନାହିଁ । ନମେ ଦରଦରୁ ଦରଦର ହେବାରେ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଅନାବାଦୀ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ଜମି ସଂରକ୍ଷଣ ଏବଂ ଜମିର ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହିଁ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ ସଂଗ୍ରାମ ହୋଇ ଆସିଥିଲା ।

ଦରଦରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର

୧୯୪୯ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧିପାଣି ସଂଗ୍ରହ କରାଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ତାଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲେ । ଏହି ସ୍ୱାଧିପାଣି ସଂଗ୍ରହରେ ସେ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିପାରିଥିଲେ । ୧୯୫୦ ମସିହାରେ ମହତାବ-ବାବୁ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ତା ୧୮୩୫ ମସିହାରେ ଏକ ପନ୍ଥରେ ଜଣାଇଥିଲେ—ଆପଣ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିବା ଖବର ଶୁଣି ମର୍ମାହତ ହେଲି । ଉତ୍କଳର ଉଚ୍ଚ ଦରର ରାଜନୀତିଜ୍ଞ, ଶିକ୍ଷିତ କିମ୍ବା କ୍ଷମତାସାଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତିବୃନ୍ଦ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନଜନିତ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ କି ପ୍ରକାର କଲ୍ପନା ଜଳ୍ପନା କରୁଥିବେ, ତାହା ମୋ ପରି ମଫହଲିଆଁ, କ୍ଷୁଦ୍ର ମନା ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସରରେ ଆବଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବିଚକ୍ତି ଠିକ୍ କରିପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଶର ଅଜ୍ଞ ଓ ଦରଦର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯେ ଘୋର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଏବଂ ଏହି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଯେ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ କ୍ଷମତା-ଲିପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଆନ୍ତୋଳନମୂଳକ ମନୋବୃତ୍ତିରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ସେ ବିଷୟରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ରହୁ ନାହିଁ । X X X ମୋର ମତ ଯେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଉ ନା କାହିଁକି, ମୁଁ ଆଗଭର ହୋଇ ଆପଣଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଏ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ଆପଣ ଏ ଅସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଗୁଡ଼ି କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଯିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଗତ ବାଇଶି ବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତିର ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ଏ ଉକ୍ତ କିପରି ନିର୍ମମ ସତ୍ୟ; ତାହା ସହଜରେ ଜଣାପଡ଼େ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପରିବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ସଞ୍ଜିୟୁ ରାଜନୀତିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ ସେତେବେଳେ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ—ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ବାବୁ, ଆପଣ ରାଜନୀତିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଉତ୍କଳ ଜନମାନ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କୁ ହରାଇବ ।

ନିତ୍ୟାନନ୍ଦବାବୁ କହିଥିଲେ—ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଉଛି, ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକତା ଗୁଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ—ଏକଥା ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁ ନାହିଁ । ହୁଏତ ଆପଣ ସାମୟିକ ଭାବେ ସାହୃଦ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ବ୍ୟଙ୍ଗ ରସାତ୍ମକ ଉଚ୍ଚକୋଟିର ସାହୃଦ୍ୟ ପତ୍ରିକା ‘ଡଗର’କୁ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକେ ଚିରଦିନ ପାଇଁ ହରାଇବେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଏଦୁଇଟି ବିଶେଷ ପ୍ରଣିଧାନ୍ୟ ଯୋଗ୍ୟ । ଏଥିରୁ ତାଙ୍କ ଦୂରଦୃଷ୍ଟିର ସମ୍ୟକ୍ ପରିଚୟ ମିଳେ ।

ନୂଆ ଧରଣର ବିପଦ

ମହତାବବାରୁ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ ଏକ ପତ୍ର ଲେଖି ଜଣାଇଲେ—ମୁଁ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ମନ ସ୍ଥିର କରିସାରିଛି । ଗୁମବାଲି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ ଧର୍ମିତଃ ଭ୍ରମର । ମୁଁ ସେଠାରେ ପ୍ରତିନିଧି ଥିଲି । ମୋ ପରେ ନବବାରୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବେ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ତାଙ୍କ ପତ୍ରର ଉତ୍ତରରେ ମତ୍ର ମାତ୍ର ୧୦ ତାରିଖରେ ଲେଖିଥିଲେ—ଆପଣ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗଦେବା ବିଷୟରେ ମୋର ଆଉ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । ନବବାରୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ସହ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ । ଏ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ ଯଥାର୍ଥରେ ଆପଣଙ୍କର—ମୋର ନୁହେଁ । ଆପଣଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ନିଶ୍ଚୟ ଏଠାରେ ଫଳବତୀ ହେବ । ନବବାରୁ ମୋର ଜଣେ ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ଓ ସାଧୁତାରେ ମୋର ଆଦୌ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ମହତାବବାରୁ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଗୁଲିଯିବା ପରେ ନବବାରୁ (ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ) ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏଣେ କନକା ରାଜାଙ୍କ ସହ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜାଲମଣି ରାଉତରାୟ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୁରଲୀଧର ଜେନାଙ୍କର ମିଳନ ଘଟିଲା । ମୁରଲୀଧର ବାରୁ ସେତେବେଳେ ଭଦ୍ରକରେ ରହି ଗ୍ରହ ସଙ୍ଗଠନରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ସେ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ଯାଇ ପାଞ୍ଚମୁକା ଗ୍ରହ ସମିତି ନାମରେ ଏକ ଯୁବ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଠନ କଲେ । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ମୁଖ୍ୟତଃ କନକା ରାଜାଙ୍କ ଇଚ୍ଛିତରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଦଳ ଗଠନ କଲା ।

୧୯୫୨ ମସିହା ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ବେଳକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ଟିକେଟ ନ ଦେବା ପାଇଁ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରବଳ ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଲା । କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଗୁମବାଲି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ ପାଇଁ ଦିନ-ଜଣ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ।

ଜିଲ୍ଲା କମିଟି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁକୁ ୩ୟ ସ୍ଥାନ ଦେଲେ, ମାତ୍ର ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ତାଙ୍କୁ ୨ୟ ସ୍ଥାନ ଦେଇ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟି ପ୍ରାର୍ଥୀ ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ଜଣାଇଦେଲେ । ମହତାବବାରୁଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଟିକେଟ ପାଇଲେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚନରେ ହରାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଭିତର ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଲା । କନିକାରାଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ତାଙ୍କର ଜଣେ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ସ୍ଵାଧୀନପ୍ରାର୍ଥୀ ରୂପେ ଠିଆ କରାଗଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଓ ସୋସାଲିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ପକ୍ଷରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଠିଆ କରାଗଲା । ମାତ୍ର କେନ୍ଦ୍ର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ପ୍ରକୃତରେ ଗୁପ୍ତ ମୁଲିଆଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି । ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ କେନ୍ଦ୍ର କମିଟି କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥୀ ଠିଆ କରାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ, ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ତାଙ୍କର ନିକଟତମ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାରରୁ ଅଧିକ ଭୋଟରେ ହରାଇ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ

୧୯୫୨ ମସିହା ଶେଷ ଭାଗକୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ସମସ୍ତ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର କନିକାରାଜା ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ଏ ଆଇନ ପରିସର ଭିତରେ ନୁହେଁ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇ ସରକାରଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିଚାରାଳୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାରୁ ତାହା ସ୍ଥଗିତ ରହିଲା । ସାତ ବର୍ଷ ତଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଯାହା ଆଶଙ୍କା କରିଥିଲେ, ତାହା ହିଁ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

୧୯୫୨ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ କନିକା ରାଜା ସ୍ଵାଧୀନ ପ୍ରାର୍ଥୀରୂପେ ଆଜି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଗଲା । ଆଗରୁ ମହତାବବାରୁଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ମିଳାମିଶା ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଯୋଗୁ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର କେତେକ ସଭ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ସହ ଦଳସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିପାରିଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅପପ୍ରସାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତତ୍କାଳୀନ କଂଗ୍ରେସ ସଭ୍ୟଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ସେ ନିଜର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କିପରି ସିଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ, ତାହା ତଳଲିଖିତ ପନ୍ଦ୍ର ଦୁଇଟିରୁ ଜଣାପଡ଼େ ।

୧୯୫୨ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସ ୧୦ ତାରିଖରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ଲେଖିଥିଲେ—ନିର୍ବାଚନ ପରେ ଆପଣ ମୋ କଥା ପ୍ରତି କର୍ତ୍ତୃପାତ୍ର କରୁ ନାହାନ୍ତି । କାରଣ କ'ଣ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ କହୁଛି, ମୁଁ ତଳେହେଲେ ନୀତିଭ୍ରଷ୍ଟ କି ଗତିଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ପରିସ୍ଥିତି ଏକ

ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପରିସ୍ଥିତି । XXX ମୁଁ ଜଣେ ମାମଲତକାର ବୋଲି ଆପଣ ଧାରଣା କରି ନେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଅନେକ ସମୟରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଟିରୁ ମୋ ପ୍ରତି ସେକଥା ବାହାର ପଡ଼େ । ମୁଁ ବୁଝୁଛି, ମୁଁ ସତ ଛଡ଼ା ଆପଣଙ୍କୁ କେବେ ମିଛ କହେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମନସନ୍ଧ୍ୟା ମନରେ ମାରି ଭଗବାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇ ରହୁଛି । ମୁଁ ଭିକ ମାଗି ଦିନ କଟାଉଛି । କିନ୍ତୁ କାହାରିକୁ ଠକି ନାହିଁ କିମ୍ବା କାହାରି ପ୍ରତି କଦାପି ବିଶ୍ବାସପାତକତା କରି ନାହିଁ । ମୋର ସେ ବୁଦ୍ଧି ଥିଲେ ମୁଁ ଏକ ମସ୍ତବଡ଼ ଧନୀ ବହୁ ଆଗରୁ ହୋଇ ଉଠିଥାଆନ୍ତି, ନଚେତ୍ କନିକାରାଜାଙ୍କ କବଳରେ ପଡ଼ି ହିକମ ହୋଇ ଯାଇ-ଥାଆନ୍ତି । ବହୁ ଦୋଷ ଯୁକ୍ତି ସତ୍ତ୍ବେ ମୋ ପ୍ରାଣରେ ଧର୍ମଭୟ ଜାଗତ ରହୁଛି । XXX ମୁଁ ମାମଲତକାର ନୁହେଁକି ଟାଉଟର ନୁହେଁ । ଟାଉଟର, ଶୋଷକ, ଧନୀ, ଜମିଦାର ଓ ଚଣ୍ଡାଳ ଭାବାପନ୍ନ ଲୋକମାନଙ୍କର ମୁଁ ବେଶି । ଶାସନ କିମ୍ବା ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋତେ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ମୋର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ କେହି ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଲୋକ ହିସାବରେ, କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସହାନୁଭୂତି ପାଇବାର କଥା । ମୋ କପାଳରେ ସେତକ ହେଲେ ମିଳୁ ନାହିଁ । ତାହା ନ ମିଳିଲେ ମୋର ବିଶେଷ କିଛି କ୍ଷତି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ, ଯଦି କଂଗ୍ରେସର କେତେକ ଲୋକ କନିକାରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ମୋର ଅନ୍ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଡାକ୍ତାରିତ ନ କରନ୍ତେ । XXX

ରାଜାଙ୍କ ସୁତରୁର ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ତା ସହୃଦ ରାଜା ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ ଆଉ ବେଶିଦିନ ଜମିଦାରୀ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । କାରଣ ରାଜାମାନେ ଯେଉଁ ପାରମ୍ପରିକ୍ଷେପି ବୁଦ୍ଧି ବାତଲ କରି ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇବେ ବୋଲି ସୁଖସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ, ତାହା ଦିବା ସ୍ବପ୍ନରେ ପରିଣତ ହେଲାଣି । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶି ଯାଇଲେଣି । ସେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଜମିଦାର । କୋର୍ଟ କଚେରୀକୁ ଦଉଡ଼ି ବାଲିବନ୍ଧରେ କେତେ ଦିନ ବା ସାଗରର ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗକୁ ରୋଧ କରି ପାରିବେ ?

“ଘରପୋଡ଼ିରେ ସବୁ ଯିବା ବେଳେ କୁଟାଖିଅ ମଧ୍ୟ ଲାଭ” ନୀତିରେ ଅଧିକ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ନାମରେ ସେ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ସମସ୍ତ ଅନାବାଦୀ ଓ ଚାଷୀଗୁମି ପକ୍ଷା ଦେବାକୁ ସରକାରଙ୍କ ଅନୁମତି ଲେଖିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ବେ ସରକାର ଅନୁମତି ଦେଇଦେଲେ । ଏ ସଫର୍କରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ତତ୍କାଳୀନ ଆଇନ ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦାନବନ୍ଧୁ ସାହୁଙ୍କୁ ଲେଖିଥିଲେ—

“କନିକାର ସମୁଦ୍ରକୁଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁ କାଳ ଧରି କନିକାରାଜା ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୁଣଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗିରହିଛି । ସାଧାରଣଙ୍କୁ ତଥା ଆପଣଙ୍କୁ ଏକଥା ଅଜଣା ନାହିଁ । କନିକା ଏକ ଚରସ୍ଥାୟୀ ମାହାଲ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମୟରେ

କନକାଶା ଆଇନଗତ ଆପଣ ଉତ୍ତରାପନ କରିବାରୁ କୌଣସି ଜମି ଚରଇ ଜମି ବୋଲି ରେକର୍ଡ଼ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଏହି ସୁଯୋଗରେ ଇଞ୍ଚକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚରଇ ଜମିକୁ ସଲ୍‌ମୀ ସୁଦ୍ଧେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଇଚ୍ଛା କରି ରାଜା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶତକଡ଼ା ୯୫ ଏକର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚରଇ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଅନାବାଦୀ ଜମିକୁ ସଲ୍‌ମୀ ନେଇ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦେଇ ସାରିଲେଣି । ବାକି ଯାହା ଅଳ୍ପ ଭାଗରେ ଚାଷ ମହସ୍ତ ସଂଖ୍ୟା ଓ ସେଟଲମେଣ୍ଟ ନିୟମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅତି କମ୍ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରୁ ଚରଇ ଜମି ଏକାବେଳାକେ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲାଣି । ମହସ୍ତମାନଙ୍କ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଗୋରୁଗାଈ ନିଶ୍ଚୟ ମାରିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ଖଣ୍ଡି ଏ ଲେଖାଏଁ ଅନାବାଦୀ ଜମି ଅନେକ ମୌଜାରେ ନାହିଁ । ମହସ୍ତ ବାବଦ ରାଜା ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଖଜଣା ନଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଚରଇ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜମି ନାହିଁ । କିମ୍ବା ରାଜା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ଜମି ରଖି ନାହାନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ସଲ୍‌ମୀରେ ସବୁ ଅନାବାଦୀ ଜମିକୁ ବିକ୍ରୟ କରିଦେଇ ଚରଇ ଲେପ କରିବା ମତଲବରେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ନୂତନ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଏ ପ୍ରକାର ଚରଇ ଜମିକୁ ଦଖଲ କରିବାରେ ପଟ୍ଟାଦାରମାନଙ୍କୁ ବାଧା ଦେବାରୁ ରାଜା ଆଠ ହଜାର ଏକର ଏ ପ୍ରକାର ଜମିକୁ ଆବାଦ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମେ ଭଦ୍ରକ ଏସ୍. ଡି. ଓ. ଜ୍ଞ ଅନୁମତି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହି ଜମି ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଜମିରେ ଗ୍ରେଟ ବଡ଼ ଜଙ୍ଗଲମାନ ରହିଛି ଏବଂ ଗତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାଳରେ ତାହା ଜଙ୍ଗଲ ବୋଲି ରେକର୍ଡ଼ଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ଭଦ୍ରକର ଏସ୍. ଡି. ଓ. କନକା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଚରଇ ପ୍ରଶ୍ନ ସମାଧାନ ନ ହୋଇ ଆଖିରୁଜା ଅନୁମତି ଦିଆଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ବୋଲି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେବାରୁ ରାଜା ବାଲେଶ୍ଵର କଲେକ୍ଟରଙ୍କଠାରେ ଆପଣ ଚିକିତ୍ସା ଭଦ୍ରକ ଏସ୍. ଡି. ଓ. ଜ୍ଞ ଇଜଲସରୁ ସେଠାକୁ ନଥି ଉଠାଇନେଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଅମଲ୍ ଶ୍ରୀ ମହେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଦାସ କୌଶଳକ୍ରମେ ଶହ ଏକର ଜମି ଆବାଦ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ତା ୩୧ । ୧୨ । ୫୨ରେ ହୁକୁମ ହାସଲ କଲେ । ଏ ଜମି ଆବାଦ ହୋଇଗଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ୫ ହଜାର ଏକର ଜମି ଆବାଦ ପାଇଁ ହୁକୁମ ଦେବେ ବୋଲି ଜଣାଯାଇଛି । X X X

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ଏ ପଦରେ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ କୌଣସି ଉପରତା ପ୍ରକାଶ ନ ପାଇବାରୁ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରୁ ସମସ୍ତ ଚରଇ ଭୂମି ଲେପ ପାଇଲ । ରାଜା ସଲ୍‌ମୀ ସୁଦ୍ଧେ ବହୁ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପାଇପାରିଲେ ।

କନକା ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ନ ହେବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସଦାଶିବ ଟିପାଣୀଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ ଭାବରେ ଲେଖିଥିଲେ —

“କନିକା ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଆନ୍ଧ୍ରମାନଙ୍କର ମୂଳୋପାଟନ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ତ ? କଂଗ୍ରେସ-ଶାସନ ନୀତିର ସମର୍ଥନକାରୀ ପ୍ରଜାସଂଗଠନ ପ୍ରକାଶ୍ଟ୍ର ଧନଶାଳୀ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ‘କୂଟତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଦୁରଭିସନ୍ଧି’ ଫଳରେ ମାଲିମକଦ୍ଦମା ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପୂର୍ବରୁ ଧୂସ୍ର ବିଧି ହୋଇଯିବ ନାହିଁ ତ ? ଧିନେ ହେଲେ ଯେ ଏ ଜମିଦାରୀ ଉଠିଯିବ, ଏକଥା ଆମକୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ଆମେ କର୍ମୀବୃନ୍ଦ ସେତେ ଧନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କନିକାରାଜାଙ୍କ ଦାଉ ସହ ବସ୍ଥିପାରୁ କି ନାହିଁ—ସେ ବସ୍ଥିପୁରେ ଆମର ଭାଲେଣି ପଡ଼ିଗଲାଣି । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ କର୍ମୀ ଓ ସମର୍ଥକମାନଙ୍କୁ ୧୦୭ ଦଫା ମକଦ୍ଦମାରେ ଜଡ଼ାଇ ଦିଆଗଲାଣି । କେତେକଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦିଆଗଲାଣି ଏବଂ ଅନ୍ୟ କେତେକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ମକଦ୍ଦମାରେ ଓ ଦଳାଦଳିରେ ଜଡ଼ିତ କରାଇ ଇତ୍ୟାଦି କରାଇ ଦେବାର ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲାଣି । ଚରତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଜମି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ରାଜପକ୍ଷରୁ ଦଳ ସଜାଗଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ଏକଶତ କର୍ମୀ ଓ ସମର୍ଥକଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମରୁ ବାହୁ ମିଥ୍ୟା ସାକ୍ଷ୍ୟଦ୍ୱାରା ମକଦ୍ଦମାରେ ପକାଯାଇଛି । X X X ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭରସା କରି ମୁଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଚାଲିଛି ।”

୧୯୫୨ ମସିହା ନିର୍ବାଚନ ପରେ ପରେ ନୂତନ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କରାଗଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ରଥ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଯିବାରୁ ‘ସମାଜ’ର ମ୍ୟାନେଜର କାମ ତୁଲାଇବା ପାଇଁ ସେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରଚରଣ ଦାସଙ୍କୁ ନେଇଆସିଲେ । ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟ ଏ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଘରୋଇ ବିଭାଗ ଉପମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ପୋଲିସ ବିଭାଗ ତାଙ୍କ ହାତରେ ରହିଲା । ନୀଳମଣିବାବୁଙ୍କ ପୋଲିସ ଶକ୍ତି, ମୁରଲୀବାବୁ (ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମୁରଲୀଧର ଜେନା) ଙ୍କ ସଂଗଠନ ଶକ୍ତି ଓ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ଧନ ଶକ୍ତି ଏ ତିନିଟିର ଅସୁବ ସମନ୍ୱୟ ଘଟିଲା । ଫଳରେ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅବସ୍ଥା ଗୁରୁତର ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ରାଜା କେତେକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ତାହାଙ୍କ ହାତକୁ ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ରାଜଦଳ ନାମରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଦୃଢ଼ ଦଳ ଗଠନ କଲେ । ମୁରଲୀବାବୁ ଓ ନୀଳମଣିବାବୁଙ୍କ ତରଫରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପରୋକ୍ଷରେ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଲା । ଏଣେ କେତେକ ରାଜ-ଅନୁରକ୍ତ ପ୍ରଜା ସୁଚିନ୍ତ ପରିକଳ୍ପନା ଅନୁସାରେ ଖଟିଆ, ବିଛଣା, ଡେକ୍ଟ ଓ ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ମୁଣ୍ଡାଇ ଧରି ବାହାରେ ଚାଲି ପ୍ରଗୁର କଲେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଜଣେ ଗୁଣ୍ଡା ସର୍ଦ୍ଦାର । ତାଙ୍କ ଦଳ ଏକ ଗୁଣ୍ଡାଦଳ । ଏହି ଲୋକମାନେ ବିଧାନସଭାର ଅଧିବେଶନ ଚାଲିଥିବାବେଳେ ସେଠାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦିଆଯାଇଛି ବୋଲି ପ୍ରଗୁର କଲେ । ଫଳରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ପାଇଁ ପୋଲିସଦଳ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଚାଲିଲେ । ଏଣେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପିଟୁଣି ଟିକସ ବସାଇବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଦେଲେ । ମାତ୍ର ଅସଲ ଘଟଣା

ବୁଝିବାକୁ କାହାର ଅବସର ନାହିଁ । ପୋଲିସ ଦଳ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରହୁଥିବା ମାତ୍ରେ ରାଜଦଳ ପୁଣି ତେଜିଉଠିଲେ । ପୋଲିସ ତରଫରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ମିଳିଲା । ପ୍ରଜା ଦଳ ଲୋକଙ୍କ ସମସ୍ତ ସାହସ ଓ ଯୈର୍ଦ୍ଧ ଲେପ ପାଇଗଲା । ଲେଖକ ସେତେବେଳେ କନିକା ପ୍ରଜା ସଂଗଠନର ଜଣେ କର୍ମୀ । ୧୯୫୩ ମସିହାର ବିଧାନସଭା ଅଧିବେଶନ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ବିରୋଧୀ ଦଳଙ୍କ ତତ୍ପରତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଲେଖକ ସେତେବେଳର ସେ ଅବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ ଏକ ପନ୍ଥ ଲେଖିଥିଲା । ଡିହରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା ଯେ—“ଆମର ଯୈର୍ଦ୍ଧର ସୀମା ଟପିଗଲାଣି । ଏତେ ବେଳେ ଆମେ ଯଦି ସଫଳ ପ୍ରତିରୋଧ ନ କରୁ, ତେବେ ଆଉ ଏଠାରେ ବସବାସ କରି ରହୁବା ଆମ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ—ଇତ୍ୟାଦି ।” ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ନବବାରୁଙ୍କୁ ପତ୍ତି ଲବିରେ ଦେଇଦେଲେ । ସମୁଦାୟ ପତ୍ତି ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଠକର ନବବାରୁ କହିଥିଲେ—“ମୋର ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ କନିକା ପ୍ରଜା ସଂଗଠନର ସମସ୍ତ କର୍ମୀ ଗୁଣ୍ଡା । ମାତ୍ର ଏଭଳି ପନ୍ଥ ଯେଉଁମାନେ ଲେଖିପାରନ୍ତି, ସେମାନେ ଯଦି ଗୁଣ୍ଡା ହେବେ—ତେବେ ବୀର କାହାକୁ କୁହାଯିବ ?, ସେହିଦିନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଘରୋଇ ବିଭାଗର କନିକା ଫାଇଲଟି ନିଜ ହାତକୁ ନେଇଗଲେ । ଅବସ୍ଥା କେତେକ ପରିମାଣରେ ଶାନ୍ତ ପଡ଼ିଲା । ଏଣେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ପ୍ରବଳ ବିରୋଧ ଫଳରେ ପିଟୁଣି ଟିକସ ବସିବା ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ରହିଲା ।

ପୁସ୍ତକସୋଗ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବେହେରା ତିନି ପୁସ୍ତକ ଓ ଦୁଇ କନ୍ୟାର ଜନକ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁସ୍ତକ ବଳଭଦ୍ର, ମଧ୍ୟମ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ କନିଷ୍ଠ ବଞ୍ଚିତହସ୍ତ । ଦୁଇ ଝିଅଙ୍କ ନାମ ସୁଭଦ୍ରା ଓ ସତ୍ୟଭାମା । ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁସ୍ତକ ବଳଭଦ୍ର ବି ଇଡ଼ି. ପାସକର ଘରେ ଥିଲେ । ୧୯୫୩ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ତାଙ୍କର ଅକାଳ ବିୟୋଗ ଘଟିଲା । ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦୁଇଟି ଶିଶୁ ପୁସ୍ତକ ସେ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଗଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁସ୍ତକର ବୟସ ୫ ବର୍ଷ ଓ କନିଷ୍ଠର ବୟସ ୧ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ।

ପୁସ୍ତକସୋଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରାୟ ତିନି ମାସ ଧରି ସେ ଶୟ୍ୟାଶାୟୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ସେ ତାଙ୍କର ସହୃଦୟ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଲେଖିଥିଲେ—

ଜନ୍ମି ଫୁଲ ସଞ୍ଜେ ଫୁଟି ସକାଳେ ଭୂମିରେ ଲେଟେ । ଶାରଦାୟା ନିଶାର ପୁରମ୍ପା ଶୀକରରାଶିର ସ୍ନାନୋପଭୋଗ ମାତ୍ର ତାର ସ୍ବଲ୍ଲାସ୍ତ କାଳର କ୍ଷୀଡ଼ା-

କୌତୁକ । ପ୍ରତିଦାନ ଛଳେ ସେ ଦେଇଥାଏ ନିଶିଥିଲାକୁ ଏକ ଅଭିନବ ପୀତା-
ଭରଣ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମୂର୍ତ୍ତି ସାଜି ସଞ୍ଜ-ସକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଶାରଦୀୟା ବିଳାସଭଙ୍ଗୀ
ପ୍ରକୃତ ରାଣୀକୁ ପରିବେଷଣ କରିବାକୁ । ଏବେ ସକାଳ ହେଲା । ରାତି ତାର ଉଲ୍ଲସ
ମୂର୍ତ୍ତିକୁ କାଳଗର୍ଭରେ ଲୁଚାଇ ଦେଲାକ୍ଷଣି ଜନ୍ମି ଫୁଲର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଲା ନାହିଁ—
ସେ ଲେଟି ପଡ଼ିଲା ଧରଣୀବନ୍ଧରେ, ତାର ମନୋରମ ଛବି ବିକଳାଙ୍ଗ ହେବା
ପୂର୍ବରୁ—ଦିବସର ବ୍ୟଙ୍ଗ ବିଡ଼ମ୍ବନା ତାକୁ ଉପହାସ କରିବା ଆଗରୁ । ମହତା ତାର
ମନ୍ଦହୁ ଗୁଣର ହ୍ରାସ ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ ନା । ସେ ଜନ୍ମି ଫୁଲଟିକୁ ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି
ଫଳବେଳେ । ତାର ସଦୃଶଯୋଗ କରିବାକୁ ମନପ୍ରାଣରେ ପୋଷିଥିଲି ଏକ ମନୋ-
ହାରଣୀ ଆଶ । ରାତିର କୃତ୍ରିମ-ସ୍ୱପ୍ନାବେଶରେ ମାତି ଅଚେତ ହୋଇପଡ଼ିଲି ।
ଚେତନା ଆସିଲା ବେଳକୁ ପୁଷ୍ପଟିର ଆୟୁକାଳ ସମାପ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ମୋର
ସମସ୍ତ ଆଶା-ଭରସା ବି ଲେପ ଭଜିଲା । ଆଶା-ଭରସାର ବିଲେପରୁ ଉଠି ପଡ଼ିଛି ଏକ
ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ଦାରୁଣ-ଶୋକ । ହୃଦୟର ଅଦମ୍ଭ୍ୟ କରି ମୋର ପ୍ରାଣବାୟୁକୁ ଦେନ
ପଳାଇବାକୁ କରୁଛି ସେ ଅପରିମେୟ ସଂଗ୍ରାମ, ମୋର ସଞ୍ଚିତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ କୃତ୍ରିମ
ଭବିଷ୍ୟତ ଆଶା ଓ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଙ୍କର ଆଶ୍ୱାସନା । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଉତ୍ତପ୍ରକୋପକୁ ଦମନ
କରିବାରେ ସମର୍ଥହୋଇ । ପାରି ନ ଥିଲେ ହେଁ ତାର କରାଳ କବଳରୁ ମୋର
ଅବସାଦଗ୍ରସ୍ତ ପ୍ରାଣକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପାରିଛନ୍ତି । ଏ ସମୟର ଶେଷ ପରିଣତି ଏକା
ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ଥିର କରିବ । ମୁଁ ଧକ୍କା ଖାଇ ଲେଉଟି ଚାଲୁଛି ପଛକୁ । ସୁଦୂର
ଅନ୍ତରର ଘଟଣାମୟ ଗର୍ଭରୁ ଏବେ ଖୋଲିଯାଇଛି ତାର ଐହ୍ନିକାଳିକ ଡାକ୍ତାଣୀ—
ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଦେଖୁଛି—କେଉଁ ଆବର୍ତ୍ତନ ଭିତରେ ମୋତେ କାଳିକାଦେବୀ ସ୍ୱପ୍ନା-
ବେଶରେ ଘୁରାଇ ଘୁରାଇ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଆବର୍ତ୍ତନ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି
ସଂଗ୍ରାମ-କୌଶଳ ଭେଦ କରିବା ଦିଗରେ ବଞ୍ଚିଲାଦ୍ୱାର ଉପଯୋଗିତାର ପରିମାଣ
କେତେଦୂର ଥିଲା । ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମୋତେ ନୈରାଶ୍ୟ ଗ୍ରାସ କରିଦେଉଛି । ଏହି
ନୈରାଶ୍ୟ ଭିତରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅର୍ଜୁନ ପ୍ରତି ଉପଦେଶର ବାକ ପାଦଟି—

“ଅଶୋଚ୍ୟାନନ୍ଦଶୋଚସ୍ତଂ X X X

ଗତାସ୍ତନଗତାସ୍ତତନାନ୍ତଶୋଚନ୍ତିପଣିତଃ”

ସୁଦୃଢ଼ଗୋଚରକୁ ଆସି ଅବଶିଷ୍ଟ ଜୀବନର ସ୍ୱାଧିବଳାତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ମନ
ଭିତରେ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ତାହା ନୈରାଶ୍ୟର ଉତ୍ସାହନ କରିପାରୁ
ନାହିଁ ।

ଜୀବନ୍ତୁତ ମୁଁ । ମୋର ଦାରୁଣ ଶୋକରେ ଆପଣଙ୍କର ସାନ୍ତ୍ୱନା ଅମୂଲ୍ୟ
ଶାନ୍ତି ବାରି ବର୍ଷଣ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ଅନ୍ତରର କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ
କରୁଅଛି ।

ପରିଶେଷରେ କ୍ଷମାଦାତା ଭଗବାନ ମୋର ଦୋଷାପରାଧ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । ସମବେଦନାନୁଭବକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ, ଏବଂ ସ୍ବର୍ଗତ ବଳଭଦ୍ରର ଆତ୍ମାକୁ ସଦୃଶତ ଦିଅନ୍ତୁ । ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଇ ଅଧୋବଦନରେ ନୀରବତାର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଛି ।

“ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ ।”

“ଗୁଣ୍ଡା ସଦ୍ଦାର”

ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପମୂଳକ ଭାବରେ ଯେଉଁ କେତୋଟି ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଥିଲା, ତା ଭିତରେ କନକା ଅଞ୍ଚଳରେ ମତୋ ଓ ତୋଟାପଡ଼ା ଅନ୍ୟତମ । ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରଚରଣ ଦାସ ତୋଟାପଡ଼ା ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତରେ ସରପଞ୍ଚ ଓ ଅଦାଲତ ପଞ୍ଚାୟତର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧର-ବାରୁଙ୍କ ସହଯୋଗକ୍ରମେ ତାହାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ବାବଧାନରେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ମାଇନର ସ୍କୁଲ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ପଞ୍ଚାୟତ, ଅଦାଲତ ପଞ୍ଚାୟତ, କୋ-ଅପରେଟିଭ ସୋସାଇଟି, ହୁନ୍ଦୀ ଶିକ୍ଷାକେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଏଠାକାର ମାଇନର ସ୍କୁଲଟିକୁ କୃଷି ଭିତ୍ତିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ କରିବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । କାରଣ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଶତକରା ଅନେଗୋତ ଜଣ କୃଷି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ବାକି ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟ ବା ଗୁଳିରି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ଯେ ପିଲଟିଏ ମାଇନର ପାସ କରିସାରିବା ବେଳକୁ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ କୃଷି ଶିକ୍ଷା କରି ଜଣେ ଉନ୍ନତ କୃଷକ ହୋଇ ସାରିଥାନ୍ତ । ଯେଉଁମାନେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେବେ ସେମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଯିବେ । ଏଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଜମି ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା, ମାତ୍ର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରବାରୁଙ୍କ ଗୁଲିରିବା ପରେ ଏ ପରିକଳ୍ପନା ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରବାରୁଙ୍କ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ବେହେରା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭ ଆଶା ଛାଡ଼ି ସରପଞ୍ଚ ହେଲେ । ସେହିପରି ମତୋ ପଞ୍ଚାୟତରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ ସରପଞ୍ଚ ଥିଲେ । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ହାଇସ୍କୁଲ, ମାଇନର ସ୍କୁଲ, ଡାକ୍ତରଖାନା, ପଶୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଓ କୋ-ଅପରେଟିଭ ସୋସାଇଟି ପ୍ରଭୃତି କରାଯାଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ବାରୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ କେବେହେଲେ କ୍ଷମତାଲାଭପୁରୁ ନ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ନିଜ ପୁଣ୍ୟ-ସମୃଦ୍ଧି ବା ଭୋଗବିଳାସ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ସମଷ୍ଟିର ଓ ସମଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ଥିଲା ତାଙ୍କର । ପ୍ରତି ପରିବାରର ପୁଅ ଦୁଃଖ,ଭଲ ମନ୍ଦରେ ସେ ନିଜକୁ ମିଶାଇଦେଇଥିଲେ ।

ମୋଟ ଉପରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ପରିବାର ଓ ସେ ଥିଲେ ସେ ପରିବାରର ମୁରବି । କୌଣସି ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ କିଛି ଘଟଣା ଘଟିଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହା ତାଙ୍କ କାନକୁ ଆସି ଯାଉଥିଲା । ସେହିପରି ତାଙ୍କ ଭୃଷ୍ଟରୁ ପଦେ କଥା ବାହାରଲେ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଜୀବନ ବିନିମୟରେ ବାହାରି ପଡୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗଠନ ଶକ୍ତି ଏତେ ବେଶୀ ଥିଲା ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଚୋର ଡକାୟତି ହେବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଚୋର ହେଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖବର ଆସି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଦାଗୀ ବା ସନ୍ଦେହ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଭୁରନ୍ତୁ ସେହି ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ଘେରୁଛୁ କରି ଦେଉଥିଲେ । ଏପରି କି ଅନେକ ସମୟରେ ଚୋର ଚୋରକରି ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଘେରୁଛୁରେ ପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ ଚୋରମାଲ ଉଦ୍ଧାର କରାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗ୍ରାମ ବିଚାରରେ ଚୋରକୁ ଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା । ଏ ସଫର୍କରେ ଏକ କୌତୂହଳଜନକ ଉଦାହରଣ ଅଛି ।

ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପାତ୍ର ଭଦ୍ରକର ଏସ. ଡି. ଓ. ଆଆନ୍ତ୍ର । ଏ ମହାଶୟ କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଭଲଭାବରେ ଚାହିଁ ଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁକୁ ନିଜର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ତାହାଙ୍କ ଅମଳରେ କନିକା ପ୍ରଜାଏ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତିର ନିଶ୍ଚାସ ମାରିଥିଲେ । ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ଯୋଗୁ ଏକ ମିଥ୍ୟା ନିବାଚନ ମକଦ୍ଦମାରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଦିନେ ଏକ ଡକାୟତି ଘଟଣାରେ ସନ୍ଦେହ କରି ଜଣେ ଦାଗୀକୁ ଧରି ପୋଲିସ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କୋର୍ଟରେ ହାଜର କରାଇଲେ ।

ଦାଗୀଟି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ କହିଲା—ମୁଁ ଚୋର ସତ, ମାତ୍ର ଏ ଡକାୟତି ଘଟଣାରେ ଆଦୌ ସଂପୃକ୍ତ ନୁହେଁ । ହଜୁର, ସତ କରିବାକୁ ଗଲେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପୋଲିସ ବା ସରକାରଙ୍କୁ ତରେ ନାହିଁ । ମୋର ଡର କେବଳ ସେହି ବେହେରାକୁ । ମୁଁ ଚୋର କରିଥିବା ସେ ଜାଣି ପାରିଲେ ତା ଲୋକେ ଧରି ପିଟିଦେବେ । ଏଣୁ ମୁଁ ଡକାୟତି ଦୂରେଥାଉ, ତା ଭଲକାରୁ ଚୋର ମଧ୍ୟ କରେନାହିଁ । ବରଂ ବାହାର ଚୋର ଯେପରି ଚୋର ନ କରି ପାରିବ ସେ ଦିଗରେ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଏ । ତାର ଏ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହାପାତ୍ର ତାକୁ ଚୋର ଅଭିଯୋଗରୁ ଖଲାସ କରିଦେଲେ । ପରେ ମେଦିନାପୁରର ଲୋକେ ଏ ଡକାୟତି କରିଥିବା ଜଣା ପଡ଼ିଲା ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବେହେରାଙ୍କର ଏପରି ଲୋକପ୍ରିୟତା, ଚୋର, ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଅସାମାଜିକ ଲୋକଙ୍କର ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଥିବା ଭୟକୁ ଆଳ କରି କେତେକ ଲୋକ ସେ ଜଣେ ଗୁଣ୍ଡା ସର୍ଦ୍ଦାର ଓ ତାଙ୍କର କର୍ମୀମାନେ ଗୁଣ୍ଡା ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । ତଳ ଭୂମିରେ

‘ଛେଳି କୁକୁର’ ନ୍ୟାୟରେ ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ଭ୍ରମ ଚୁର୍ଣ୍ଣ ପାରିଥିଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ତା ୨୩ । ୨ । ୫୪ ମସିହାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବବାବୁଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଥିବା ଖଣ୍ଡ ଏ ପନ୍ଥ ଏଠାରେ ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ । ଉକ୍ତ ପନ୍ଥରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ—“ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଉପଦେଶ ଦୁଇଟିକୁ ମୁଁ ବିଚାରକରି ଦେଖିଲି ଯେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ କଂଗ୍ରେସର ଜାଗାସ୍ୱ ଆନ୍ଦୋଳନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ପଦ୍ଧତି ଏ ପ୍ରକାର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନର ପ୍ରତିରୋଧରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ଫୁଲ ଫୁଲ ଶର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି । ସତକଥା କହିବାକୁ ଗଲେ ମୁଁ ଆତ୍ମମଣର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ କେବେହେଲେ କାହାରିକୁ ପରାମର୍ଶ କିମ୍ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜମିଦାର ପକ୍ଷର ଆତ୍ମମଣକୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସହଯୋଗୀ ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି ।

ଏହିପ୍ରକାର ଗତିବିଧି ଭିତରେ ଦୋଷ ସୂଚି ଦିଅି ଆଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କେବେହେଲେ ଦୋଷ ସୂଚି ଦିଅିଛି ବୋଲି ମୋର ସ୍ମରଣରେ ଆସୁନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ବୟସ ବର୍ଷର ଆନ୍ଦୋଳନମୟ କନିକା ପରସ୍ପରି ଭିତରୁ ମୁଁ ଆତ୍ମ ପରୀକ୍ଷା କରି ଏ କେତେଦିନ ଭିତରେ ଯାହା ଦେଖିଲି, ତାହାର ମର୍ମ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇଲି । କାରଣ ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ବେଳ ମୋର ଆସିଗଲା ।

ଗୁଣ୍ଡା, ଗୁରୁ ଓ ଟାଉଟର ପ୍ରକୃତର ବହୁ ଲୋକ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ମୋ ସହୃଦ ଅସହଯୋଗ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଇନାହିଁ । ତାହା ହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧରି କନିକା ରାଜା ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଛମୁକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ପରି ଅବନତ ଓ ଅନୁଗତ କରାଇ ଦେବାର ଶକ୍ତି ଓ ବଳ ଆଦୃଶ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପାଇ ଆଆନ୍ତେ । ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଏକତା ଭିତରୁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ବାଦ ଦିଆଯାଇ ନଥିଲେ ହେଁ ଏମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନସ୍ୱ ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ । ବରଂ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର କରଣୀୟ କର୍ମ ଅତି ମାଧ୍ୟାକୁ ଗତି କରିଛି ଏବଂ ସଂଗୋଧନର ସୀମା ଟପି ଯାଇଛି, ସେମାନଙ୍କର ସଫଳ ଆନ୍ଦୋଳନେ ଉଚ୍ଚାଇ ଦେଲୁମାତ୍ରେ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ଲାଭ କରି ରାଜଦଳର ଅଙ୍ଗବର୍ଦ୍ଧନ ପୁରକ ଜମିବାଡ଼ି ଓ ଅର୍ଥଲାଭ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ କନିକା ରାଜାଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ବିରୋଧୀ ନୀତିକୁ ବଳଶାଳୀ କରିବାକୁ ଯାଇ ନାନାପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ ଓ ବେଆଇନ କର୍ମର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ଫଳରେ କେତେକ ଗ୍ରାମରେ ସଫଳ ଲାଗି ରହିଛି । ଏପ୍ରକାର ସଫଳ ଲାଗାଇ ଦେଇ କନିକା ରାଜା ଏହି ୨୩ ବର୍ଷ ଭିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ କେତେ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଯେ ବେଆଇନ ଭାବରେ ହସ୍ତଗତ କରାଇଲେ ଏବଂ କେତେ ସଂସାଧାରଣ ଜମି ଓ ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଟାଦେଇ କନିକାର ସ୍ୱାୟୀ ପ୍ରଜାଙ୍କର

ସମୁଦ୍ର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଅପହରଣ କରିନେଲେ ତାହା କେହିହେଲେ ଦେଖିବାକୁ ବାହାରି ନାହାନ୍ତି ।” X X X

ଏହି ଦଳଗତ ବିଭେଦ ଭଗବତ୍ପୀଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସାବ୍ୟସ୍ତ ଓ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକରି କନ୍ଧା ପ୍ରଜା ସଙ୍ଗଠନର ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର କର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ପରମେଶ୍ୱର ରାଉତ ଓ ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପଲ୍ଲୀ ଏହି ସମୟରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହାତରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ ।

ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଚନ୍ଦ୍ରଧର

ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ ଦାରୁଣ ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାରୁ ତାଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ସେବା ପାଇଁ ଭୁଲି ନଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ବଜେଟରେ ଅର୍ଥ ବରଦ କରାଯିବାପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କ ଦଳ-ପତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯେଉଁସବୁ ପଦ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଗଲା ।

“ଏ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବାସୁଦେବପୁର ଥାନା ବର୍ଷର ପ୍ରାୟ ନଅ ମାସ କାଳ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରୁ ବନ୍ଧି ନ ହୋଇ ରହୁଛି, ଯେ ହେତୁ ଏ ଥାନାର ଯାତାୟାତ ସମ୍ପର୍କ ରଖିବାପାଇଁ କୌଣସି ପକ୍କା ରାସ୍ତା ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଥିପୂର୍ବରୁ କେତେଥର ଏ ବିଷୟ ପ୍ରତି ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛି ଏବଂ ଥାନାର ଜନ ସାଧାରଣ ମଧ୍ୟ ଫଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ଏ ବିଷୟରେ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛି ଯେ, ଯାମଝାଡ଼ିଠାରୁ ବାସୁଦେବପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିବା କଟା ରାସ୍ତା, ଯାହାର ଲମ୍ବ ପ୍ରାୟ ୯ ମାଇଲ ହେବ; ସେ ରାସ୍ତାକୁ ପକ୍କା କରାଇବା ଥାନାର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଯେତିକି ଆବଶ୍ୟକ, ଜିଲ୍ଲା ଓ ଶାସନ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଆବଶ୍ୟକ । ଅତଏବ ନଅ ମାଇଲ ରାସ୍ତାକୁ ପକ୍କା କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବଜେଟରେ ରଖାଯିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି । ଏ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଛୋଟବଡ଼ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଅଛି କ୍ଷତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ବଜେଟରେ ସେ-ସବୁକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଦିଆ ଯିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ସମୀଚୀନ ମନେ ନ କରିବାରୁ ତାହା ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଉନାହିଁ । ତାହା ସବୁ ହେଉଛି—ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଜଳସେଚନ, ପାନୀୟଜଳ ଓ ଗ୍ରାମରାସ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ।

ତିହଡ଼ି ଥାନାସ୍ଥ ଭଦ୍ରକ—ଗୁନ୍ଦବାଲି ପକ୍କା ରାସ୍ତାଠାରୁ ରାଜନଗର—ପଞ୍ଚୁଟିକୀ ରାସ୍ତାଟି ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ବଜାର ଓ ତତ୍ତ୍ୱାଲଗ୍ନ ବହୁତ ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ସହ ଭଦ୍ରକ ଗୁନ୍ଦବାଲି ପ୍ରଭୃତି ସହର ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଫଳକ ସ୍ଥାପନ କରାଇଛି । ଏହି ରାସ୍ତା ଲମ୍ବରେ ପ୍ରାୟ ୭ ମାଇଲ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ୩ ମାଇଲ ମାତ୍ର

ଗୁଣବାଲି ଆନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଏହି ୩ ମାଇଲ ଲମ୍ବ ବଣିଷ୍ଠ ରାସ୍ତାବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରାସ୍ତା ନାହିଁ, ଯାହାକି ସରକାର କମ୍ପାନୀ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ଉକ୍ତ ରାସ୍ତାର ଅବଶିଷ୍ଟ ୩ ମାଇଲ ଅଳ୍ପ କେତେବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ତିହଡ଼ି ଆନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏ ରାସ୍ତାର ସାଧାରଣ ଆବଶ୍ୟକତା ପଞ୍ଚୁଟିକୀ ଗ୍ରାମସ୍ଥ ବୋର୍ଡ଼ ଦାୟିତ୍ଵରେ ଅଧିକ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ଜନସାଧାରଣ ଆମା ଓ ପାମ୍ପା ଗୁଣୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ରାସ୍ତାଟି ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ଏବଂ ଏ ରାସ୍ତା ପକ୍କା ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୁଣୀମାନେ ଯାତାୟାତ ଅସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନଙ୍କ କୃଷିଜାତ ପଦାର୍ଥର ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ମଣ୍ଡ୍ୟାଙ୍ଗାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପରିଶ୍ରମର ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଗୋ-ମହୁସ ମାଲିକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଘିଅ ଦୁଧ ଆମଦାନୀର ଉପଯୁକ୍ତ ମୂଲ୍ୟ ନ ପାଇ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଏ ସବୁ ଆମଦାନୀ ପଦାର୍ଥର ସରବରାହ କରୁଥିବା ବାହାରର ଲୋକମାନେ ଚତୁର୍ମାସୀ ସମୟରେ କାଦୁଅ ପାଣିରେ ଘାଣ୍ଟିହୋଇ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଓ ହଇରାଣ ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଘଣ୍ଟେଶ୍ଵର ଅଞ୍ଚଳରୁ ସବୁ ଋତୁରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମହଣ ଗୁଜଲ ଉଦ୍‌ଯକ ଓ ତିହଡ଼ି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏ ରାସ୍ତାରେ ରସ୍ତାନା ହୁଏ ଏବଂ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଏ ରାସ୍ତାବାଟେ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆମଦାନୀ ହୁଏ । ଏଣୁ ଉକ୍ତ ରାସ୍ତାଟି ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପକ୍ଷରେ ଏକ ଜୀବନ ମରଣ ସମସ୍ୟା କହିଲେ ଅଧିକ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ରେଭନ୍ସ ମନ୍ତ୍ରୀଥିଲ୍-ବେଳେ ମୂଳରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଭାବରେ ପରିଦର୍ଶନ କରି ଅଛନ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ଜନ-ସାଧାରଣ ଏ ରାସ୍ତାର ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ ଏଥିପୂର୍ବରୁ ବହୁବାର ଆବେଦନ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଏ ରାସ୍ତାପ୍ରତି ସରକାରଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ବହୁବାର ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ ହେଁ କୌଣସି ଫଳ ହୋଇନାହିଁ । ଉକ୍ତ ରାସ୍ତା ଆସନ୍ତା ବଜେଟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବ ଆଶାକରି ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଅଛି ଯେ ଅଭ୍ୟାବଶ୍ୟକ ରାସ୍ତାଟିର ତିନି ମାଇଲ ଅଂଶ ନିଶ୍ଚୟ ପକ୍କା ହେବା ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ତତଃ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ବ୍ୟୟା କରାଯାଉ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ଯାହାକି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଗଲଣି କହିଲେ ତଳେ, ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ତିରିଶି ହଜାର ଟଙ୍କାର ବ୍ୟୟା କରାଯାଉ ।

୪ । ଗୁଣବାଲି ଆନାରେ ୮ ନମ୍ବର ସର୍କଲରେ ବୈତରଣୀ ନଦୀ କୂଳେ କୂଳେ ଯେଉଁ ଲୁଣା ବନ୍ଧ ଅଛି, ତାହା ଭାଙ୍ଗି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୁଣୀମାନଙ୍କର ଗୁଣ ଅତିରିକ୍ତ ଭାବରେ ଲୁଣା ଜଳଦ୍ଵାରା ନଷ୍ଟହୋଇ ଯାଉଛି । ଉକ୍ତ ଲୁଣା ବନ୍ଧ ପାଇଁ ନିତାନ୍ତ କମ୍ରେ ୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ରଖାଗଲେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୁଣୀମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗରେ ଉକ୍ତ ବନ୍ଧ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମରାମତ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଗୁଣୀମାନେ ଲୁଣା ପାଣି ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ । ଏ ବିଷୟରେ ସରକାରଙ୍କଠାରେ ବହୁ ଆବେଦନ ନିବେଦନ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ସରକାରୀ

ଅତିସରମାନେ କେତେଥର ଉକ୍ତ ଲୁଣା ବନ୍ଧି ତଦନ୍ତ କରି ସୁଦ୍ଧା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିକାର ନ ହୋଇଥିବା ବଡ଼ ଦୁଃଖର କଥା ।

ଗୃହୀମାନଙ୍କୁ ଲୁଣା ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ଲୁଣାବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯୋଜନା ଖଞ୍ଜିବା ଦରକାର ପଡ଼ିବ । ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ବଜେଟ ପାଇଁ ମୁଁ ଯେତକ ଦାବା ଉପସ୍ଥାପନ କରି ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଦାବା ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ମନେକରି ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ ଏଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁ ନାହିଁ । ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ କର ନ ଗଲେ ଆମ୍ଭ ଦଳ ପକ୍ଷରେ ଦାୟିତ୍ବହୀନତା ଏବଂ ଲୋକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନିଶ୍ଚୟ ଅସନ୍ତୋଷର କାରଣ ହେବବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଛି, କେବଳ ସେହିଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି ଏବଂ ମନେ କରୁଛି, ମୋର ଏହି ନିମ୍ନତମ ଦାବାଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚୟ ଦଳ ବେଠକରେ ଗୃହୀତ ହେବ ।

* । ଦଣ୍ଡେଶ୍ବରଠାରେ ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ଯେଉଁ ଡାକ୍ତରଖାନା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି, ତାହାର ଉପଯୋଗିତା ପାର୍ଶ୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ବଡ଼ ଅଞ୍ଚଳ ଉପଭୋଗ କରୁଛି । ଏହି ଡାକ୍ତରଖାନା ଏକ ତଳମାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । କାର୍ଯ୍ୟତଃ ଦେଖାଯାଇଛି ଉକ୍ତ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ବହୁ ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ଏଠାରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହୋଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ହାସପାତାଲର ଆବଶ୍ୟକତା ଅତି ଜରୋରୀ ହୋଇ ଉଠି-ଥିବାରୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ ଯେ, ଦଣ୍ଡେଶ୍ବର ଡାକ୍ତରଖାନା ହତାଭିତରେ ଏକ ହାସପାତାଲ ନିର୍ମାଣ କରାଯିବା ନିମନ୍ତେ ଅନ୍ତତଃ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ବଜେଟରେ ରଖାଯାଉ ।

୬ । ଗୁନ୍ଦାବାଲି ଥାନାର * ନମ୍ବର ୭ ନମ୍ବର ସର୍କଲର ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳ ପୁରପୁର ୧ ନମ୍ବର ସର୍କଲ ଓ ଡିହଡ଼ି ଥାନାର ୬ ନମ୍ବର ସର୍କଲ ଏକ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ବନ୍ୟା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ଅଞ୍ଚଳ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜୁଆରିଆ ଲୁଣା ପାଣିର ପ୍ରକୋପ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନୁହେଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯାତାୟାତ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ହେଲେ ରାସ୍ତା ନାହିଁ । ଆରଡ଼ି ଆଖଣ୍ଡିଲେଶ୍ବର ଧାମକୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଯାତ୍ରୀ ଯାଆନ୍ତି । ଡିହଡ଼ିର ୭ ନମ୍ବର ସର୍କଲଠାରୁ ଆରଡ଼ି ଅଞ୍ଚଳ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗହର ଆ ନାଲଦ୍ବାର ବହୁ ନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଛି । ଗୁନ୍ଦାବାଲି ଥାନା ୧ ନମ୍ବର ସର୍କଲ ନାଲଦ୍ବାର-ଠାରେ ଉକ୍ତ ନାଲ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପୋଲର ଆବଶ୍ୟକତା ଅତି ବେଶି ଓ ଜରୋରୀ ହୋଇ ଉଠିଛି । ଏହି ପୋଲ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଅନ୍ତତଃ ୧୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ବଜେଟରେ ରଖାଯିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଛି ।

୭ । ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପଶୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଖୋଲିବାବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଥିଲା । ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଚିକିତ୍ସାଳୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ

ଗଲଣି । କିନ୍ତୁ ଗୁମବାଲି ଥାନାର ମତୋଠାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚକିତ୍ସାଳୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏଥିପ୍ରତି ଭୁରନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉ ।

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଭାବରେ ଆରଡ଼ି ଓ ମତୋ ମି: ଇ: ସ୍କୁଲର ଚିଲ୍ଡ୍ରନ୍ ଗ୍ରାଣ୍ଟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ଓ ସାଲନ୍ନୀରୁ ଗୋଟିଏ କେନାଲ ଗଦା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଣାଇ ପାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପରିକଳ୍ପନା ଥିଲା— କେନାଲଟି ନୂଆ ନଈରେ ମିଶିବ । ଏହି ନଈ ମୁହାଣରେ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲସ୍ତର ଖାନ୍ତିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସାଲନ୍ନୀର ମିଠା ପାଣି ପାଇ ସମଗ୍ର ବୟାଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳ, ଉତ୍ତର ଦୁଇଟି ପଞ୍ଚାୟତ ଏବଂ ବାଁଗଡ଼ା ଥାନାର ଦୁଇଟି ପଞ୍ଚାୟତରେ ପ୍ରଚୁର ରବି ଓ ଦାଳୁଅ ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇ ପାରିବ । ସ୍କୁଲସ୍ତର ଲୁଣାପାଣି ପ୍ରବେଶ ବନ୍ଦ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ୟାଜଳ ନିଷ୍କାସନରେ ମଧ୍ୟ ସହାୟକ ହେବ । ମାତ୍ର ଭଦ୍ରକ-ଗୁମବାଲି ସଡ଼କର ପୂର୍ବପାଖ ଅନାବାଦୀ ଓ ଗୋଦଣ୍ଡା ଗୁଡ଼ିକ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଥିବାରୁ ଏବଂ ସେ ନାଲ ଖୋଳିବ କୁ ଅନୁମତି ନ ଦେବାରୁ କେନାଲଟି ସେହିଠାରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଲା । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଗଦା-ପଞ୍ଚୁଟିନ୍ଦ୍ରୀ ସଡ଼କଟି ପକ୍କା ହେବାପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରଥମ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା । ଏ ସଡ଼କଟି ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସଡ଼କର ଉତ୍ତମ ପାଖ ଜମି କନିକା ରାଜାଙ୍କର ଅଧିକାରରେ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ରାଜା ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରୁ ମାଟି ଦେବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସଡ଼କଟି ପକ୍କା ହେବା ଦୂରେ ଥିଲା, ମରାମତି ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିସ୍ଥିତି

୧୯୫୫ ମସିହାର ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟାରେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳର ଜମି ସାଧାରଣତଃ ଲୁଣା । ମାର୍ଚ୍ଚମାସଠାରୁ ଜୁଲାଇ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଟି ଲୁଣା ହୋଇଯାଏ । ତାପରେ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷାହେଲେ ମାଟି ମିଠାହୁଏ । ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ଜୁଆରଥା ହୋଇଥିବାରୁ ସମୁଦ୍ରର ଲୁଣାପାଣି ଜୁଆରବେଳେ ଉପନଦୀ ଓ ଶାଖାନଦୀ ଗୁଡ଼ିକରେ ଆସିଯାଏ । ତେଣୁ ଧାନ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଫସଲ ହୁଏ ନାହିଁ । ପୁଣି ଏହା ନିମ୍ନଭୂମି ହୋଇଥିବାରୁ ସାଲନ୍ନୀ, ବୈତରଣୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉପନଦୀ ଗୁଡ଼ିକର ଜଳ ଏହି ଅଂଚଳ ଦେଇ ନିଷ୍କାସିତ ହୁଏ । ଫଳରେ ବନ୍ୟା ଏ ଅଂଚଳ ଲୋକଙ୍କର ଚିର ସହଚର । ବନ୍ୟାରେ ଧାନ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହାହାକାର ପଡ଼ିଗଲା । ଆଉ ଥରେ ଗୁମ କରିବାପାଇଁ ବିହନ ନାହିଁ କି ଘରେ ଭାତ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଦିନ ଶହ ଶହ ଲୋକ ଆସି ହଳଦିଆ ପ୍ରଜାକେନ୍ଦ୍ରରେ ରୁଣ୍ଡହେଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରବାରୁ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଗୃପଦେଇ କିଛି ଟଙ୍କା ଓ ଲୁଗା ପାଇଲେ । ଏଗୁଡ଼ିକ ବିତରଣ କରିବାର କଥା । ମାତ୍ର ବିତରଣ କଥାଟାକୁ ସେ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି—ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ କାହାକୁ କିଛି ଦେବା ଦାତା ଓ ଗ୍ରନ୍ଥତା ଉଭୟଙ୍କୁ ପକ୍ଷେ ପାପ । ପରିଶ୍ରମ କର । ଫଳ ନିଅ । ସେହି ଅନୁସାରେ ଯେଉଁଠି ଶୁଖିଲା ସ୍ଥାନଥିଲା ସେଠାରେ ସେ ରାସ୍ତା ତିଆରି, ଡାକ୍ତରଖାନା ହତା ପରିଷ୍କାର, ରାସ୍ତାରୁ ବାଲି କାଢ଼ିବା ପ୍ରଭୃତି କାମ କରାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ଦିନ କାମକରି ମନୁଷ୍ୟନେଇ ତହିଁ ପରଦିନ ନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାମକରି କିଛି ଫସଲ ଉତାରି ପାରିଲେ ।

ମହତାବବାରୁ ଏତେବେଳକୁ କେନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀପଦରୁ ଯାଇ ବମ୍ବେର ରାଜ୍ୟପାଳ ହୋଇ ଆସିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ଖବର ଶୁଣି ସେ ଓଡ଼ିଶା ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସିଲେ । ସେ ଫେରିଯିବା ପରେ ପରେ ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଦୁଇଭାଗ ହୋଇଗଲା । ଦଳେ ମହତାବବାରୁଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ଗୃହିବାବେଳେ ଆଉ ଦଳ ନବବାରୁଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ରଖିବାପାଇଁ ବଜ୍ର ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଶେଷୋକ୍ତ ଦଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରବାରୁ ରହିଗଲେ । ପରିଶେଷରେ ଏ ବିଷୟର ବିଚାରପାଇଁ ଖଣ୍ଡଗିରି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ବୈଠକ ବସିଲା । ନବବାରୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେଯେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟାପକ ଆଲୋଚନା କରାଗଲେ ଉଭୟ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଘଟିବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି, ସେତେବେଳେ ସେ ସପକ୍ଷ ବିପକ୍ଷ ଉଭୟଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷାକରି ପ୍ରଥମେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜ ପକେଟରୁ ବାହାର କରି ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଥିବା ବିଷୟ ପତ୍ତି ଶୁଣାଇ ଦେଲେ । ତାପରେ ୨ୟ କାଗଜଟି ବାହାର କରି ସେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେବେ ବୋଲି କହିଦେଲେ । ଉଭୟ କାଗଜ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥୋଇ ସେ ବୈଠକରୁ ବାହାରି ସିଧା ରାଜଧାନୀକୁ ଗୁଲି ଆସିଲେ । ମାତ୍ର ଏହାର କୁଫଳ ତାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀମାନେ ଭୋଗ କଲେ ।

୨ୟ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ

୧୯୫୨ ମସିହା ନିର୍ବାଚନ ପରେ ପରେ ବିଧାନସଭା କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରବାରୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯେଉଁ ଗୋଷ୍ଠୀ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲେ, ନବବାରୁଙ୍କ ଇସ୍ତଫା ପରେ ପରେ ସେମାନେ ଅଧିକ ବିପ୍ଳାବୀ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ମହତାବ ବାରୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପରେ କଂଗ୍ରେସର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଗଲା ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ କଂଗ୍ରେସ ଯେତେବେଳେ ରାଜନୀତି ରଙ୍ଗ-ମଞ୍ଚରେ ପ୍ରବେଶ କଲା, ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଦେଖିଲେ ଯେ ଭାରତ କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକ ମାନଙ୍କର ଦେଶ । ଏ ଦେଶର ଶତକରା ୮୦ ଭାଗ ଲୋକ କୃଷିଜୀବୀ । ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ନ ହେଲେ ଭାରତ ରାଜନୈତିକ ସାଧାରଣତା ପାଇବ ସିନା,

ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ଲାଭ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ୧୯୩୦-୩୧ରେ ଯେତେବେଳେ ସର୍ବ ଭାରତୀୟ ଦ୍ରବରେ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ—“ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଯଦି ସ୍ଵାଧୀନ ଦାୟିତ୍ଵ ପାଳନରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ରହେ, ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ କୃଷକ କଂଗ୍ରେସରେ ପରିଣତ ହେବ ।” ଗୃହୀମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ କହିଥିଲେ—“ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତରେ ଗୃହୀମାନେ ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇ ରହିବେ । ସେ ନିଜେ କୃଷକ ମଜଦୁର ପ୍ରଜା ରାଜ ଅଙ୍କନ ପାଇଁ ଆତ୍ମ ନିୟୋଗ କରିବେ ।” ସେତେବେଳେ କୃଷକମାନେ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପରମବନ୍ଧୁ ବୋଲି ମନେକରି କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ କଲେ । ସ୍ଵାଧୀନତା ଲାଭର ପ୍ରଥମ ଦଶନ୍ଧରେ କଂଗ୍ରେସ ଭାଗଗ୍ରସ୍ତ ଆଇନ, ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ଆଇନ ଓ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ପ୍ରଭୃତି କେତେକ କାମ କୃଷକମାନଙ୍କ ପାଇଁ କଲେ । ମାତ୍ର ତାହା ଫଳପ୍ରସୂ ନ ହେଉଣୁ କଂଗ୍ରେସର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବଦଳି ଗଲା ।

୧୯୫୭-୫୭ ମସିହା ବେଳକୁ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦେଶକୁ ଅର୍ଥ-ନୈତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦେବାର ପରିକଳ୍ପନା ଚାଲିଲା । ଦେଶର ଯେଉଁ କେତେକ ପୁଞ୍ଜିପତି, ଧନୀ ଓ ଜମିଦାର ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଅବାଧ ସ୍ଵାଧୀନତା ଦିଆଗଲା । ଆଇନ ତାହା ବାଟରେ ଚାଲିଲା । ପ୍ରଜାମାନେ କୃଷି ଗୁମିକ ହେବାକୁ ଭଲ ମନେକଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଯେଉଁ ମଧ୍ୟମ ଶ୍ରେଣୀର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ, ତାହା ଲୋପ ପାଇଗଲା । ୧୯୫୭ ମସିହା ବେଳକୁ କୃଷକ-ମଜଦୁର ପ୍ରଜାରାଜ ବଦଳରେ ଦେଶରେ ଗୁମିକ-ଶିଳ୍ପପତି ରାଜ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ରାଜା ଜମିଦାରମାନେ କଂଗ୍ରେସରେ ଅନୁପ୍ରବେଶ କଲେ ।

ବମ୍ବେ ରାଜ୍ୟପାଳ ପଦରୁ ମହତାବବାବୁଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣି ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ କରାଇଲେ ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ବଢ଼ିଗଲା । ନବବାବୁଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବିରାଗ ଭାଜନ ହେଲେ, ପୁର୍ବରୁ ସେମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଏବେ କଂଗ୍ରେସରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ବଢ଼ିଯିବା ଫଳେ ଫଳେ ସେମାନଙ୍କ ପଶ୍ଚାତରେ ରହି କନିକା ରାଜା ମଧ୍ୟ ବଳଶାଳୀ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ପୁଣି ମୁଖ୍ୟରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଆଉ ନିର୍ବାଚନ ରାଜନୀତିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୃହବାଲି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ କିଏ ପ୍ରାର୍ଥୀହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ତାହାଙ୍କୁ ପଚରା ଯିବାରୁ ସେ କହିଥିଲେ ଯେ ଏ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ କୃଷକବହୁଳ ଅଞ୍ଚଳ । ତେଣୁ ଏଠାକୁ ଜଣେ କୃଷକ ପ୍ରତିନିଧି ଦିଆଯାଉ, ଯିଏ କି ଏଠା ଲୋକଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ଭାଗୀଦାର

ହୋଇ ପାରିବେ । ତାଙ୍କୁ ଏପରି ପଚରା ଯିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—କନିକା ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିକାଂଶ ଭୋଟ ତାଙ୍କ ମତାମତ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଜାଣି ପାରିଥିଲେ ଯେ କନିକା ରାଜା କଂଗ୍ରେସ ଟିକଟରେ ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏଭଳି ଲୋକ କଂଗ୍ରେସ ଦଳରେ ପଶିଲେ ପ୍ରତିଦ୍ବିପ୍ବାଶୀଳ ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଯିବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରି ତାହାଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ଟିକଟ ନ ଦିଆଯିବା ପାଇଁ ସେକଂଗ୍ରେସ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଜଣାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କର ଦୁଇଟିଯାକ ମତାମତ ଉପରେ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ବ ଦିଆ ଗଲନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଓଡ଼ିଶା କଂଗ୍ରେସ ତାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବଦଳାଇ ସାରିଲଣି ଏବଂ ଶିଳ୍ପକୁ ମୁଖ୍ୟକରି କୃଷିକୁ ଗୌଣସ୍ଥାନ ଦେଲାଣି, ସେତେବେଳେ ସେ ଜଣେ କୃଷକନେତା ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସରୁ ଅପସରି ଆସିବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ଏଣେ ରାଜା ଜମିଦାରମାନେ ନିଜର ସ୍ଵାର୍ଥସାଧନ ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିବାରୁ ସେ କଂଗ୍ରେସରୁ ମଧ୍ୟ ଇସ୍ତଫା ଦେଇଦେଲେ ।

୨ୟ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ବେଳକୁ ସେ କଂଗ୍ରେସର ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିବାଦ ସ୍ବରୂପ ସ୍ଵାଧୀନପ୍ରାର୍ଥୀରୂପେ ଚାନ୍ଦବାଲି ଦ୍ଵେତ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀରୁ ବିଧାନ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ଏବଂ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଆଜି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ମଧ୍ୟ ଓହ୍ଲାଇଲେ । ଏତେବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ନିର୍ବାଚନ ଇସ୍ତାଫାରରେ ଲେଖିଥିଲେ:—

ଚାନ୍ଦବାଲି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀର ଭୋଟଦାତାଙ୍କୁ ନିବେଦନ

ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନେ !

ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ କଂଗ୍ରେସର ଅସହଯୋଗ ବାତ୍ୟା ଯେତେବେଳେ ପ୍ରବାହୁତ ହେଲା, ସେହି ୧୯୨୨ ମସିହାଠାରୁ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସର ଜଣେ ସୈନିକ ରୂପେ ଯୋଗଦେଇ କନିକାରାଜାଙ୍କର ମନମୁଖୀ ଅତ୍ୟାଚାର, ଉତ୍ସା-ଡନରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟକରି ଆସୁଥିଲି । ସ୍ଵାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ସରକାର ଯେ କେତୋଟି ପ୍ରଗତିମୂଳକ ଆଇନ କଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲାବେଳେ ଯେଉଁ କନିକା ରାଜା ବାଧା ଦେଉଥିଲେ, ଆଜି କଂଗ୍ରେସ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସମର୍ଥକ ଓ ସେହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଅନ୍ୟକେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀରୂପେ ମନୋନୀତ କରିଥିବାରୁ କଂଗ୍ରେସର ଘୋଷିତ ନୀତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯେ ଘୋର ପ୍ରତିଦ୍ବିପ୍ବାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ, ଏଥିରେ ମୋର ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ଗତ ୩୪ ବର୍ଷ ଧରି ଉତ୍କଳକଂଗ୍ରେସ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଉତ୍କଟ ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଭେଦଭାବର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର

ମୂଳଭୂତିକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଛି, ତା ମୂଳରେ ଯେ କଂଗ୍ରେସର ଆଶାବନ ବିରୋଧୀ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟମୂଳକ ଭେଦବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ କାମ କରୁଥିଲା, କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ମନୋନୟନ ତାଲିକାରୁ ତାର ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱରୂପ ପଦାକୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଏବଂ ମୋର ଦୃଢ଼ଧାରଣା ହେଲା ଯେ, ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱ ପଡ଼ିଗଲେ ସାମ୍ୟବାଦ ନାମରେ ବୈଷମ୍ୟବାଦ, ନୀତି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦୁର୍ନୀତି, ଭ୍ୟାଗ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଭୋଗ ପ୍ରଭୃତି ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତଥା ଜନସମାଜରେ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରି ଗଣତନ୍ତ୍ରର ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତ୍ୟାଗ କରିଦେବ ଏବଂ ଗାଁ ଗହଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅଧିକରୁ ଅଧିକତର ହୋଇ ଉଠିବ । ତେଣୁ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ ସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ମୁଁ ନିଷ୍ଠାର ସହୃଦ ଦୀର୍ଘ ୩୫ ବର୍ଷ ହେଲା କାର୍ଯ୍ୟକରି ଆସିଥିଲି, ଗଭୀର ଦୁଃଖର ସହୃଦ ସେହି କଂଗ୍ରେସରୁ ବିଦାୟ ନେଲି ଏବଂ ଗତ ୩ ବର୍ଷ ଧରି ନିର୍ବାଚନରେ ଭାଗ ନ ନେବାପାଇଁ ମୁଁ ମନସ୍ଥ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାହା ଲଘନ କରି ମୋର ଏହି ପ୍ରତିବାଦ ମୂଳକ ମତକୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ଓ କରାଇ ଏ ବିଷୟରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଭୋଟ ନେବା ନିମନ୍ତେ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରାର୍ଥୀରୂପେ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହେଲି । କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ମନୋନୟନର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଏ ତଳମାଳ ଗାଁ ଗହଳର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପତ୍ତିକାଳ ଜନକଲ୍ୟାଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗଢ଼ି କରିବ ବୋଲି ମୋର ଯେଉଁ ଆଶଙ୍କା ହେଲା, ଆପଣମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ସେହି ପରିସ୍ଥିତିର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ମନୋନୀତ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି ।

ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ଦ୍ୱାରା ବିଦେଶୀ ସରକାରଙ୍କ ଶେଷ ଚନ୍ଦ୍ର ଲେପ ପାଇଲା । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ମାତୃଭୂମିର ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା ଦେଖାଦେଲା । ଦରିଦ୍ର ଜନତାର ମନରେ ଭୂସମ୍ଭାରର ଚିନ୍ତା ଆଜି ଦେଲା । ଆପଣା ଭିତରେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ ସ୍ଥାପନ ଓ ଅଞ୍ଚଳଶାସନ ଗଠନର ଉତ୍ସାହ ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ଶାସନ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ନିଜ ହାତରେ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ବହନ କରି ଭୂସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଗାଁ ଗହଳରେ ଉନ୍ମାଦନା ଦେଖା ଦେଉଥିଲା ବେଳେ ଏ ସମସ୍ୟା ବିଷୟରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ ପରନ୍ତୁ ପ୍ରତିଫିୟାଶୀଳ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ କୃଷି ସମସ୍ୟା ବହୁଳ ନିର୍ବାଚନ-ମଣ୍ଡଳୀ ଗୁଡ଼ିକପାଇଁ ଯେ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀରୂପେ ମନୋନୟନ କରାଯାଇଛି, ଏହା ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣମାନ ହୁଏ ଯେ, ଏ ପ୍ରକାର ଲୋକେ ବିଧାନ ସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଗଲେ ଭୂସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ଓ ଅଞ୍ଚଳ ଶାସନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବ୍ୟାଘାତ ପାଇ ଯେ ଏକ ବିକୃତ ଆକାର ଧାରଣ କରି ଗାଁ ଗହଳର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅସାମ ଭେଦ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ବୈଷମ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି

କରି ଶାସନ ବିଧାନ ସମ୍ମତ ସମାଜବାଦର ମୂଳଭିତ୍ତିକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ରହିନାହିଁ ।

ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୀ ଆପଣମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାରେ ଅଛି । ତଳମାଲ ଅଞ୍ଚଳ ତଥା ଗାଁ ଗହଳର ପ୍ରଜାକୁଳ ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ୩୫ ବର୍ଷର ଅଭିଜ୍ଞତା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅବଦତ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ।

ପ୍ରାପ୍ତିତ, ଶୋଷିତ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତା ଗାଁ ଗହଳରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଶୋଷକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼େଇ କରି ମୁଁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବରଣ କରି ଆସିଛି, ମୋର ମନେହୁଏ ସେ ସବୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବେଶ୍ ଜଣା । ତେଣୁ ତାର ତର୍କମା କରିବାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁନାହିଁ ।

ମୋର ସାଧାରଣ କର୍ମଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ଗାଁ ଗହଳରେ କୃଷି, ପୋଖରୀ, ଗ୍ରାମୀ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ସବୁ ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରାଯାଇଛି, ସେ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳର ଷ୍ଟେଟ୍‌ଡାଟା ଷ୍ଟାଫ୍ ଓ ଉତ୍ତରୀମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି । ଏ ସବୁହେତୁ ନିବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ଯେଉଁ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ମୋର ସୂଚି ଯୋଗୁଁ ହେଉ କିମ୍ବା ଗ୍ରାମବାସୀ ଦାବା ନ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଅଥବା ସରକାରୀ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଯଦି ଉନ୍ନୟନ କର୍ମ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରିଥାଏ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ।

ଗତ ୫ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁବାଲି ନିବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ଭିତରେ ମୁଁ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଡାକରାପାଇ ସେ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇଛି ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଡାକରା ନ ପାଇଛି ସାଧାରଣତଃ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ପାରିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର କିଛି ବିକଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ବହୁକାଳର ଯେଉଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଅନୁଭୂତି ଅଛି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ସମସ୍ତ ଉନ୍ନୟନ କର୍ମ ଯୋଜନା ଆଂତଳକ ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହତ ପରାମର୍ଶ କରି ସରକାରଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବକ ତାହା ମଞ୍ଜୁର କରାଇ ନେଇଛି । ସେ ଯୋଜନା ଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଲିକା ଦେବା ଏଠାରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ପଂଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନାର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଏହି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ତରଫରୁ ଛୋଟ ବଡ଼ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ଯୋଜନା ସରକାରଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଛି ଏବଂ ଖବର କାଗଜ ଜରିଆରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଅବଗତ ନିମନ୍ତେ ତାହା ଜଣାଇ ଦେଇଛି ।

ଏଣୁ ବିନୀତ ଅନୁରୋଧ ଯେ, ଆପଣମାନେ ମୋ'ର ପ୍ରାର୍ଥିତ ପ୍ରତି ଆପଣମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ମୋର “କୁକୁଡ଼ା” ଚିହ୍ନିତ ବାକ୍ସରେ ଷ୍ଟେଟ୍ ପ୍ରଦାନ କଲେ ମୁଁ ଜଣେ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ଆଉ ଅଧିକ ପଂଚବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣମାନଙ୍କର ସେବା କରିବାର ସୁଯୋଗଲାଭ କରିବି ।

ଇତିହାସର ବିବିଧ ଗତି

ଦ୍ଵିତୀୟ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନର କନିକାପକ୍ଷେ ବିଷେଷତ୍ଵ ହେଉଛି— ମହତାବବାବୁଙ୍କ ଶ୍ଵେତ ପ୍ରଚାର । ଯେଉଁ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମହତାବବାବୁ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଜାବନରେ ପ୍ରଥମେ କାର୍ଯ୍ୟକରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ କନିକା ରାଜାଙ୍କର ଗୁଳିକ ରୂପେ ନିଜେ ସଂଗ୍ରାମରେ ପ୍ରଚାରରେ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ସେ ପୁଣି କନିକା ରାଜାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଜି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀକୁ ଶ୍ଵେତ ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ଗଲେ । ଛମୁକା ଅଞ୍ଚଳର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜନସାଧାରଣ ମହତାବବାବୁଙ୍କର ଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପସନ୍ଦ କରିପାରିଲ ନାହିଁ । ଫଳରେ ମହତାବବାବୁଙ୍କ ସଭାରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେଲା । ଇତିହାସର ଗତି କି ବିବିଧ !! ମହତାବବାବୁ ଜାବନରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ହେଉଥିବା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ଵ ନେଇ ପ୍ରଜାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରଚାରପନ୍ଥ ବାଣ୍ଟି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ହୋଇଥିଲେ । ପୁଣି ଜାବନରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ କନିକା ଲୋକଙ୍କଦ୍ଵାରା ନିରୁଦ୍ଧତ ହେଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଏହାର ପରିଣାମ ଅତି ଭୟାବହ ହୋଇଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଚାରକ ଓ ଛମୁକା ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ଉପାୟମାନ ଯୁବନେତା ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କୁ କେତେକ ଲୋକ ମାଡ଼ିଦେଇ ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ପକାଇ ଦେଇ ଗଲେ ।

ଗୁମଚାଲି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଜାଲମଣିବାବୁଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଭଲ ନ ଥିଲା । ମହତାବବାବୁ ତାହାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ଗଲେ । ବାୟୁଦେବପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ସଭାକରି ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଘରଠାରୁ ପଞ୍ଚମାଇଲ ଦୂର ସାମନ୍ତରାୟପୁରଠାରେ ଆୟୋଜିତ ଏକ ସଭାରେ ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ । ଏହି ସଭାରେ ସେ ଜାଲମଣିବାବୁଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଶ୍ଵେତ ପ୍ରଚାର କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ କଟୁ ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇଥିଲେ । ଏଥିରେ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ ଉତ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେମାନେ ମହତାବବାବୁ କପରି ରାଜା-ରାଜୁଡ଼ାଙ୍କ ହାତବାରିସି ହୋଇ କ୍ଷମତାଲେଭରେ ନିର୍ବାଚନରେ ମାଡ଼ିଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କହିଲେ—“ନା, ତା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ମହତାବବାବୁ ମୋର ଗୁରୁ । ସେ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାହା କହନ୍ତୁ ପଛକେ ମୋର କର୍ମୀମାନେ ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ କିଛି କହିବା ମୁଁ ସକ୍ଷମ ମନେ କରୁନାହିଁ । ମୋ କଥା ନ ରହିଲେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥୀପଦ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ଆଣିବି ।”

ଏ ନିର୍ବାଚନର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି—ପାଞ୍ଚମ୍ଭା କର୍ମୀ-ମାନଙ୍କର କର୍ମନିୟୁଣତା । ସେମାନେ ନିଜ ଘରୁ ଚାନ୍ଦା, ଚାଉଳ କାନିରେ ବାନ୍ଧି ଯାଇ ବାସୁଦେବପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଭୋଟ ପ୍ରଭୁର କରିଥିଲେ । କେବଳ ଗୁଅ ନିକଟରେ ଥିବା ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁମାନେ ସମ୍ଭାଦ ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ରହିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହାମାନ୍ୟ ଡେଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ବନ୍ଦନ କରିଥିଲେ । ବାସୁଦେବପୁର ଅଞ୍ଚଳର କର୍ମୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ କଳିକା କର୍ମୀମାନେ ପ୍ରାୟ ଚୋଟି କୋଟି ପ୍ରକାର ପାରିଶ୍ରମିକ ଗ୍ରହଣକରି ନ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା—ପ୍ରୟତ୍ନେତା ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଗୌରବରେ ପ୍ରଭୁର କରିବା । ହଠାତ୍ ଭୋଟର ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଥର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲା । ମାତ୍ର ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ନିର୍ବାଚନ ସଂଗ୍ରାମରେ ପରାଜିତ ହେଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜାଲମଣି ରାଉତରାୟ ଏହି ଦ୍ୱୈତ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ୨୭, ୪୧, ୨୫ ଭୋଟ ପାଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ୨୦, ୨୫୧୫ ଭୋଟ ପାଇଲେ । ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟ-ପରାଜୟ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ଏଥିରେ ବୈରହ୍ୟ କେଉଁଠି ?

ମାତ୍ର ବିଚିତ୍ର ହେଉଛି ଇତିହାସର ଗତି । ବଡ଼ ନିର୍ମମ ଓ ନିରାଶ୍ରୟ ସେ ଗତି । ନିଜର ଚଳମତରେ ସେ କାହାରି ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ନାହିଁ କି ତା ନିକଟରେ ପ୍ରିୟ, ମମତା, ସେହୁ ବା ବନ୍ଧୁତା କିଛି ନ ଥାଏ । କିଏ ପଡ଼ିଲା, କିଏ ଉଠିଲା, ସେଥିପ୍ରତି ତାର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ ଥାଏ । ଯେଉଁ ଦାମ୍ଭିକ୍ ଲୋକମାନେ ଇତିହାସର ଚକ୍ତି ବଦଳାଇ ଦେବେ ବୋଲି କହନ୍ତି ସେ ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣି କୌଣସି ପ୍ରତିବାଦ କରେ ନାହିଁ । ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଲାଗି ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସେ ତା କାମରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ଏହି ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ପ୍ରଥମେ ଆଖିରେ ପଡ଼େ ୧୯୨୧ ମସିହାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ । ସେତେବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ଏ ସଂଗ୍ରାମରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଆଶା ବା ଆକାଂକ୍ଷା କିଛି ନ ଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ ପରେ ଦେଶରେ ରାମରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ, ଏହା ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ସତ୍ୟ, ଅହଂସା, ନିର୍ଲୋଭତା ଓ ସର୍ବୋପରି ଯେଉଁ ତ୍ୟାଗ ଓ ସେବାକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିଲା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ ପରେ ସେହିଭଳି ଉପରେ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ ବୋଲି ସେମାନେ ଧାରଣା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୯୪୭ ମସିହାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ ପରେ ସେ ଧାରଣା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳିଗଲା । ଯେଉଁ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ କ୍ଷମତାରୁହୀ ହେଲେ, ସେମାନେ ଭୋଗ-ବିଳାସରେ ଜୀବନ ଚରିତାର୍ଥ

କଲେ । ନୀତିନୟନକୁ କଳ-କୌଶଳରେ ଅର୍ଥାନ୍ତର କରି ବଳ ଦେଲେ । ଅସଂଖ୍ୟ ଅନୁଗାମୀ ହା-ହୁକାଶରେ ଜୀବନ ବିତାଇଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଶୋଷକ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଥିଲେ, ସେମାନେ ମିଥ୍ୟା, ଶଠତା ଓ ଛଳନାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଉଦ୍‌ଭେଦର ଉନ୍ମୁଳ ଲଢ଼ କଲେ ।

ଯେଉଁ କଳକା ରାଜାଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ପ୍ରଜାପୀଡ଼ନରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ କଳକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ୧୯୫୭ ରେ ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପରେ ସେ ପୁଣି ରାଜାଙ୍କର ବନ୍ଦୀ ହୋଇଲେ । ଜର୍ମି-ଦାସୀ ଉଚ୍ଛେଦ ଆଦାନ କଳକା ଇଷ୍ଟେଟ ପ୍ରତି ଲାଗୁ ନ ହେବାପାଇଁ ସେ ସେହି ଇଷ୍ଟେଟକୁ ଟ୍ରଷ୍ଟ ସମିତିରେ ପରିଣତ କରାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଓ କର୍ମୀମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବର ବିରୋଧ କଲେ । ପରିଣାମରେ ସେମାନେ ନାନା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ ମାଲିମଜଦୁରୀ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ସେସମୟ କୋର୍ଟରେ ୩୫ ଜଣଙ୍କୁ ଜେଲଦଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜେଲକୁ ଯିବାପୁର୍ବରୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିନର ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ରାଜନେତାଙ୍କ ବନ୍ଦୀରୂପେ ଖଲାସ ହେଲେ । କଂଗ୍ରେସ କ୍ଷମତାକୁ ଆସିଲା ମତେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀମାନେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ଅକୁଣ୍ଠିତ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସମର୍ଥନ ପାଉଥିଲେ, ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । ତେଣୁ ଶାସନ କ୍ଷମତାରେ ଥିବା ନେତୃତ୍ୱଗଣଙ୍କ ଉପରେ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ନିର୍ଭର କଲେ । ଫଳତେ ଶାସନ ଗାଦୀରେ ଥିବା ନେତାମାନେ କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଚାଲିକ ହେଲେ । କଂଗ୍ରେସର ସେବା ତ୍ୟାଗ ଓ ଦିବିକ୍ଷା ଗାଁଗହଳରୁ ଆସି କୋଠାଘରେ ବିଜୁଳି ପଙ୍ଖାତଳେ ଆରାମରେ ଶୋଇଲା । ନେତା ଓ ଜନତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ ବଢ଼ିଲା । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ କଳକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ଚିହ୍ନିଲା କିପରି ? କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଏଥିରେ ଦବି ଯାଇ ନ ଥିଲେ । ନାନା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ମାଲିମଜଦୁରୀ ଓ ଅଭାବ ଅନାଟନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ୧୯୫୭ ନିର୍ବାଚନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ମହତାବବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଭକ୍ତି ଥିଲା । ସେ ନିର୍ବାଚନ ସଂଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ବିରୁଦ୍ଧା-ଚରଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ଧାରଣା ଥିଲା । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସେ ଭ୍ରମ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଯେଉଁ କଳକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ଚାଲିକରୂପେ ମହତାବବାବୁ ସର୍ବଭାରସାୟ ପ୍ରଭୃତିରେ ସୁଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲେ, ସେହି କଳକା ପ୍ରଜା ସଂଗଠନର ନେତା ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଓ କଳକା ରାଜାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଭୋଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ।

ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ରଖି କରିଥିଲେ, ତାହା ସେ ପେଟୁକ ସମିତି ମର୍ଦ୍ଦିତ ଗୁଡ଼ିକ ବିକ୍ରିକରି ପରିଶୋଧ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ନିଜର ମନର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରି ଲେଖିଥିଲେ —

‘ଧନ ଜିତିଗଲା ଜନ ହାରିଗଲା ମନ ହୋଇଗଲା ଅବା ।

ବାଇଁକ୍ୟେ ମୋର ଏ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାଣେ ଧକ୍କା ମାରେ କେତେ ଦକା ।

ଜୀବନ ଜୀବିକା ଜଡ଼ ଯବନିକା ଠେଲି ପେଲି ଦିଏ ଖୋଲି

ଧନ ଉପାଜ୍ଞ ନେ ମାନବ ମାନସ ଘରୁଥୁ ଉଲି ଭଲି ।

ନିର୍ବାଚନ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ପ୍ରକୃତରେ ଅକ୍ଳା ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ଏଥର ବିଶ୍ରାମର ପ୍ରୟୋଜନ । ମାତ୍ର ଜୀବନରେ ବିଶ୍ରାମ କ’ଣ ? ବାଇଁକ୍ୟେ, ଅର୍ଥାତ୍ତ୍ୱ ବୁଣି ବିଶେଷ ଭାବରେ ଯୁଗ୍ମତନ ବରୁମାନଙ୍କ ସହ ମତଭେଦ ସାମୟିକ ଦୁର୍ବଳତା ଆଣି ଦେଇଥିଲା ସତ; ମାତ୍ର ଅତି ଆପଣାର ଚର ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ପ୍ରଳାକୁଳଙ୍କ ଆନ୍ତରକ ସ୍ନେହଗ୍ରନ୍ଥା ତାଙ୍କୁ ଏପରି ବିପଦରେ ମଧ୍ୟ ନିରୁତ୍ସାହିତ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଯାହାର ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ବାଧା, ବିପଦ ଯାହାର ଚରନ୍ତନ ସାଥୀ, ଯେ ବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସୁବିଧା ପାଏ ନାହିଁ ଅଥଚ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ଯାହାର ପ୍ରାଣ ସର୍ବାଦା ଅସ୍ଥିର—ତା ପାଇଁ ବା ବିଶ୍ରାମ କାହିଁ ? ସେ ଚର ସଂଗ୍ରାମୀ—ସଂଗ୍ରାମ ତାର ଆଜୀବନ ସହଚର । ଷ୍ଟଥର ତାର ଶଯ୍ୟା, ଆକାଶ ଗୁପ୍ତଦାତା ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଯାତ୍ରୀ । ଜଗତରେ ଯିଏ ଦଳିତ, ପ୍ରପୀଡ଼ିତ, ନିନ୍ଦିତ, ନିର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ—ସେ ସେହିମାନଙ୍କର ସଖା । ତାଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମ ବିଧି ଶବ୍ଦରେ । ଏଥୁଦର୍ଶିଆଳର ନୁହେଁ—ଏହା ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର । ସେଥିପାଇଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜୀବନର ସଙ୍ଗିନୀ ପବିତ୍ରତାର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସୀତାଙ୍କୁ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ, ଦଧିଚୀ ଅସ୍ଥିଦାନ କରିଥିଲେ, ଶିବ ନିଜ ଦେହର ମାଂସ କାଟି ଏବଂ ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଣାନ ଜଗି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଭୋଗ କରିଥିଲେ ।

ଏତିକିବେଳେ ଦିନେ ହଠାତ୍ ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବୋଦୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତା, ତ୍ୟାଗୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀ ଶ୍ରୀ ଫକର ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ହଳଦିଆରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ବହୁ ଅଲେଟନା ପରେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର-ବାବୁଙ୍କୁ ସର୍ବସେବା ସଂଘରେ ଯୋଗଦେଇ ଗ୍ରାମ-ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ଜାମାତା ଶ୍ରୀ ଗୟାଧର ବାରିକ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧର-ବାବୁଙ୍କ କର୍ମୀମାନେ ରାମପୁରରେ ଗ୍ରାମଦାନ କାମ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

୧୯୫୭ ମସିହାର ନିର୍ବାଚନ ପରେ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ଟାଣିବା ପାଇଁ ଆୟୋଜନ ଗୁଲିଲା । ଏତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ

ସରକାର, କନିକା ରାଜା ଓ ମହତାବରୁ ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ । ଘରୋଇ ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ମଳମଣିବାରୁଙ୍କ ତରଫରୁ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମ ପଞ୍ଚାୟତକୁ ନିଜ ହାତକୁ ନେଇଯିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରାଗଲା । ରାଜାଙ୍କ ଦଳର ଲୋକମାନେ ଏତେବେଳେ ତେଜି ଉଠିଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଗୁଣ୍ଡା ବୋଲି କହି କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନେ ଘୃଣା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଛେଦ ପରେ ରାଜଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ପଡ଼ିବାରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ କନିକା କୃଷକ ସଂଗଠନରୁ ଅନ୍ତରକରି ଦିଆଯାଇ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଆୟୁଧ କରାଗଲା । ପୋଲିସ ଓ ଗୁଣ୍ଡା-ମାନଙ୍କର ମିଳନ ଘଟିଲା । ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଲୁଟ, ଧାନକଟା ଓ ଦଙ୍ଗାଗୋଲ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । କେବଳ ନରେନ୍ଦ୍ରପୁର ପଞ୍ଚାୟତ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସମସ୍ତ ପଞ୍ଚାୟତ ସେମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଚାଲିଗଲା । ସରକାରୀ ବ୍ୟୁତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଅଭିମନ୍ୟୁ ପର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଏକାକୀ ବିଶାଳ ବାହନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ଉଦ୍ଧୃତ ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଘଟି ଜଣେ ଲୋକର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଭାଇ ପୁଅ, ଓ ପୁରୁଷଙ୍କ ସମେତ ତାଙ୍କର ବହୁ ସମର୍ଥକ କାରାବରଣ କଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପନ୍ଦରଟି ଦଫାରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲୁ କରାଗଲା ।

ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନିର୍ବାଚନ

୧୯୫୭ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ ଚୌଶସି ଗୋଟିଏ ଦଳ ସଂଖ୍ୟାଗଣିତ ଲାଭକରି ନ ପାରିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୁଇ ସରକାର ଗଠନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ଗଠନ କରାଯାଇଥିବା ସରକାର ଭଙ୍ଗିଯିବା ପରେ ମିଳିତ ସରକାର ଗଢ଼ାଗଲା ; ମାତ୍ର ଏ ସରକାର ମଧ୍ୟ ବେଶୀଦିନ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ବିଜୟାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ କଂଗ୍ରେସ ଓ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦ ମିଳିତ ସରକାରର ବିରୋଧ କଲେ । ଫଳରେ ୧୯୬୧ ମସିହା ଫେବୃୟାରୀ ମାସରୁ ମଇମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଶସ୍ତ୍ରପତି ଶାସନ ଜାରି କରାଗଲା । ତାପରେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନିର୍ବାଚନର ଆୟୋଜନ ଚାଲିଲା । ଶ୍ରୀ ବିଜୟାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ । ଏତେବେଳକୁ ଦ୍ରୌତ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ପ୍ରଥା ଭଙ୍ଗି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଅଭିବାସୀ ଓ ଦୁରିତଜନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ସରକ୍ଷିତ ହେଲା । ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ ସଂଖ୍ୟା ୧୦୭ରୁ ୧୪୦କୁ ବଢ଼ାଇ ଦିଆଗଲା । ଗୁନ୍ଦବାଲି ଏଥି ପୁଣି ଦ୍ରୌତ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ ଥିଲା । ଗୁନ୍ଦବାଲି, ବାଁଗଡ଼ା, ତହୁଡ଼ି ଓ ବାପୁ-ଦେବପୁର ଥାନା ଏହି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ସମସ୍ତ ବାଁଗଡ଼ା ଥାନା,

ରୁଦ୍ରବାଲି ଓ ଚିତ୍ରତ ଆନାର କେତେକ ଅଂଶ କନିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଜନସିନ୍ଧୁ ନେତା । ବାୟୁଦେବପୁର ଆନା କୁମ୍ଭୀର ପୁଣି ମନ୍ତ୍ରୋକ ନଦୀ ଦ୍ଵାରା ବଞ୍ଚିତ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ଏହି ଆନାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ୪୦୫୦ ମାଇଲ ଦୂର ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କର ସେ ଆନାର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥାଏ । ତେଣୁ କଂଗ୍ରେସ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଦେଖିଲେ ଯେ ରୁଦ୍ରବାଲି, ବାଣଡ଼ା ଓ ଚିତ୍ରତ ଆନାର କେତେକ ଅଂଶକୁ ନେଇ ସବୁଜି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀ କରାଗଲେ, ଚନ୍ଦ୍ରଧର-ବାରୁଙ୍କୁ ପରାଜୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେଣୁ ରୁଦ୍ରବାଲି ଓ ଚିତ୍ରତକୁ ହରିଜନ ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ ଏବଂ ବାୟୁଦେବପୁର ଓ ବାଣଡ଼ାକୁ ନେଇ ସବୁଜି ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀ କରାଇ ଦେଲେ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ହେଉଛି—ବାଣଡ଼ା ଆନାର ସମୁଦ୍ରକଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ବହୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ଗୁମି ବାସ କରନ୍ତି । ସରକାରୀକଳ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଦିଗ୍ଘର୍ଷଣ କରିବ, ସେ ଆଡ଼କୁ ସେମାନେ ଢଳିବ । ଯାହାହେଉ, ସବୁଜି ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ନାମ ବାୟୁଦେବପୁର ଓ ହରିଜନ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ନାମ ରୁଦ୍ରବାଲି ରହିଲା । ଫଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥଳୀ ଯୁଦ୍ଧ ବାଣଡ଼ା ଆନାକୁ ବାୟୁଦେବପୁର ଭଳି ବିରାଟ ଆନାରେ ମିଶାଇ ଦିଆଗଲା । ତାଙ୍କର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ବଡ଼ ଅଂଶ ହରିଜନ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ରହିଗଲା ।

ପ୍ରଚଳିତ ରାଜନୀତିରେ ପ୍ରତ୍ୟାପ୍ତିତ ବା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବର ସମ୍ପର୍କ ଏକା-ବେଳେକେ ଛୁନ୍ନ ହୋଇଯାଉଛି । ଆଜି ଯେ ଘନଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁ, କାଲି ସେ ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଯେଉଁ ମାଳମଣି ବାରୁଙ୍କ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଓ ମହତାବବାରୁଙ୍କର ବିରୋଧ ଘଟିଥିଲା, ସେହି ମାଳ-ମଣିବାରୁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ଦଳରେ ଯୋଗଦେଲେ । ମହତାବବାରୁ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନିର୍ବା-ଚନରୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲେ । ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ ମାଳମଣିବାରୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଠିଆ ହେବା ପାଇଁ ଗୋପନ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ସେତେବେଳେ ମକ-କମ୍ପାରେ ପଡ଼ି ସଂସ୍ଥାନ୍ତ ହୋଇଯାଉ ଥାଆନ୍ତି । ନିର୍ବାଚନରେ ଜିତି ଲଢ଼ିବ ପ୍ରିୟ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ କର୍ମୀମାନେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଘରୁ ଖାଇ କାମ କରନ୍ତେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ରୁଦ୍ରବାଲି ବା ବାଣଡ଼ାର ଲୋକ । ବିନା ପାରିଶ୍ରମିକରେ ସେମାନେ କାମ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ; ମାତ୍ର ଖାଦ୍ୟ ଓ ଅଫିସ୍ ଡେ ଆଦି ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ତ ଟଙ୍କା ଆବଶ୍ୟକ ? ମହତାବବାରୁ ଅଶ୍ଵାସନା ଦେଲେ—ଅର୍ଥର ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ, ତୁମେ କାମରେ ଲାଗିପଡ଼ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରାଥୀ

ହେଲେ । ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରଭୃତି ଶୁଭିଳ । ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ବର ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଚନ୍ଦ୍ର-
ବାବୁଙ୍କ ପାଖରୁ ଟଙ୍କା ସରିଗଲା । ମଟର ପାଇଁ ପେଟ୍ରୋଲ କିଣିବାକୁ ମଧ୍ୟ ପଇସା
ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମହତାବବାବୁ ଯାହାଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେବାପାଇଁ କହୁ ଆସିଥିଲେ, ସେ ଆଉ
ଟଙ୍କା ଦେଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତ୍ବର ସେ ନିଜ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡକ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନ
ପାରି ବାସ୍ତବେବସୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପଡ଼ି ଚାଲିଲେ । ଏଣେ ତତ୍କାଳୀନ ‘ଅମୋଦ
ଅସୁ’ ଗୁଲୁ ହେଲା । ନିର୍ବାଚନର ସମସ୍ତ ନୀତିନିୟମକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦିଆଗଲା ।
ନୀଳମଣିବାବୁ ଜୟମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ନିର୍ବାଚନ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଗୁଣ
କରିଥିଲେ, ତାହା ଜମି ବିକ୍ରିକରି ସୁରିଲେ ।

ଏହି ନିର୍ବାଚନକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ‘ନିଆଁ ଖୁଣ୍ଟା’ର ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋଦାବରୀ
ମହାପାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏଲେଖା ଦେଖି
ମାନମାୟ ଫକୀରବାବୁ ତାଙ୍କୁ କହିଥିଲେ — ଗୋଦାବରୀବାବୁ ଆପଣ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧର-
ବାବୁ ତ ଏକା କନିକାର ପଟ୍ଟାଣୀ । ଆପଣ କଲମ କାଳରେ ଦାନ ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ
ସଂଗ୍ରାମ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ସଂଗଠନ ବଳରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣ ତାଙ୍କୁ
ସମାଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି କିପରି ? ଗୋଦାବରୀ ବାବୁ ନିଜର ଭୁଲିବୁଝିପାରି
ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ କଟକ ଆସିଲେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରାଇ ଦେବାକୁ କହିଥିଲେ ।
ଲେଖକ ସେତେବେଳେ ‘ନିଆଁ ଖୁଣ୍ଟା’ର ସହସଂପାଦକ ଥିଲା ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କଟକ
ଆସିଲେ, ଲେଖକର ବସାରେ ରହୁଥିଲେ । ଦିନେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କଟକ ଆସିଥିଲା-
ବେଳେ ତାହାଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଗଲେ । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁହଁଙ୍କର ଗୁପ୍ତ
ପରିଚୟ ନ ଥିଲା । ସେ ମିଳନ ବାସ୍ତବରେ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ । ଦୁଇ ବୃଦ୍ଧ ଦାସ ସମୟଧରି
ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗନାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । ତାପରେ ଗୋଦାବରୀ ବାବୁ କହିଲେ —
ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ, ଆପଣଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରି ମୁଁ ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝିପାରିଛି । ଆପଣଙ୍କ
ସହୃଦ ପରିଚିତ ହୋଇ ଯୁଧି ହେଲା । କହୁ ସମୟ ଦୁହେଁ ହସ ଦେଖିର ପରିସ୍ଥିତି ଓ
ରାଜନୀତି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କଲେ । ଏହା ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ‘ନିଆଁ ଖୁଣ୍ଟା’ର
ତାମରାକୁଆ ବିଭାଗକୁ ନିୟୁତ ଲେଖା ପଠାଇଲେ ଓ ବୁକ୍ଷଣବଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ
ଉପାଦେୟ ଲେଖା ‘ନିଆଁ ଖୁଣ୍ଟା’ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଦେଇଥିଲେ ।

କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ରାଧାନାଥବାବୁ

‘ସମାଜ’ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ବାବୁଙ୍କର କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ
ସହୃଦ କି ସଂଗଠକ, ତାହା ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକରେ ଅବତାରଣା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ୧୯୧୧ ମସିହାରେ ‘ସମାଜ’ରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ସାକ୍ଷୀଗେ ପାଲରେ ସାପ୍ରାହୁକ । ‘ସମାଜ’ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥାଏ । ୧୯୨୨ ମସିହାରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁ ଜେଲଗଲେ । ତାପରେ କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ କଂଗ୍ରେସର ମୁଖପତ୍ର ‘ସମାଜ’ ଏକ ହୋଇଗଲା । କନିକା ସମ୍ପାଦ ସେତେସବୁରେ ‘ସମାଜ’ରେ କ୍ଷମାନ୍ୱୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଫଳରେ ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ସାରା ଭାରତର ଦୃଷ୍ଟିମଧ୍ୟ କନିକା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ୧୯୨୮ ମସିହାରେ ଉତ୍କଳମଣି ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦେହତ୍ୟାଗ ପରେ ରାଧାନାଥବାବୁ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ-ସୁ ସମୟ ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏଣେ ୧୯୩୦ ମସିହାରେ ‘ସମାଜ’ ଦୌଳତ ହୋଇ ଯିବାକୁ ରାଧାନାଥବାବୁ ସେ ଦିଗରେ ବେଶୀ ମନୋଯୋଗୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଠକ୍ ଏହି ସମୟରେ ପଞ୍ଚୁଟିନୀ ମେଲି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ନାୟକ କନିକା ଅବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ସେମାନେ ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାରେ ସତ୍ତ୍ୱଧୂବାବେଳେ ରାଧାନାଥବାବୁ କୋଠାଘରେ ରହି କପରି ତାଙ୍କୁ ଭୁଲିଗଲେଣି ତାହା ଜଣାଇ ଏକ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । ଏହା ପରେ ପରେ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ପୁଣି କନିକା ସମସ୍ୟା ସହଜ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଗଲେ । ସେହି ଦିନରୁ ସେ ନିଜକୁ କନିକା ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅଙ୍ଗ ରୂପେ ମନେ କରି କାମ କରି ଆସୁଛନ୍ତି ।

୧୯୩୩ ମସିହାରେ ରାଧାନାଥବାବୁ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିବାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ମତୋଂ ଓ ଆରଡ଼ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲ ଦୁଇଟିର ଘର ତିଆରି ପାଇଁ ବ ଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କଂଗ୍ରେସରୁ ଓହ୍ଲଇ ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଧାନାଥବାବୁଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ଯୋଗାଯୋଗ ରହିଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କଟକ ଆସିଲେ ‘ସମାଜ’ ଅଫିସକୁ ସବୁ ସମୟରେ ଯାଉଥିଲେ । ଏଥିପୂର୍ବରୁ ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ରାଧାନାଥବାବୁ ଫକୀରବାବୁଙ୍କୁ ନିଜର ସହକର୍ମୀ ରୂପେ ‘ସମାଜ’ରେ ନେଇଥିଲେ । ଫକୀରବାବୁ ୧୯୪୨ ମସିହାରୁ ଯାଇ ଘରେ ଥିବାବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସହକର୍ମୀ ରୂପେ କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୪୭ ମସିହାର ଘଟଣା ପରେ ଫକୀର ବାବୁଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଗଲା ଏବଂ ଏପରି ଦିନ ଆସିଲା, ଯେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଫକୀରବାବୁଙ୍କ ବିନା ପରାମର୍ଶରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ନାହିଁ । ୧୯୫୨ ମସିହା ନବୀନତନୁରେ ରାଧାନାଥବାବୁ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ଯୋଗଦେବାରୁ ଫକୀରବାବୁ ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳର ଆଜୀବନ ସଭ୍ୟ ହୋଇ ‘ସମାଜ’ର ଜେନେରାଲ ମ୍ୟାନେଜର ହୋଇ ଆସିଲେ । କନିକା ଓ ‘ସମାଜ’ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସଫଳ ନିବିଡ଼ରୁ ନିବିଡ଼ତର ହେଲା ।

୧୯୫୭ ମସିହାର ୨ୟ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଉପରେ ସରକାର, ପୋଲିସ ଓ କନିକା ରାଜଦଳ ଭରଫରୁ ମିଳିତ ଆକ୍ରମଣ ଚାଲିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାରୁ ଭାରତୀୟ ପିଙ୍ଗଳ କୋଡ଼ର ୧୫ଟି ଦଫାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଗରଫ ହେଲେ ଏବଂ ଜାମିନ ନ ମିଳିବାରୁ ବର୍ଷେ କାଳ ଜେଲଭିତରେ ରହିଲେ । ସେତେବେଳେ ରାଧାନାଥବାରୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଇ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲାଲବାହାଦୁର ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏକଥା କହିଲେ । ସବୁ ଶୁଣି ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଥମେ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ରାଧାନାଥବାରୁ ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳର ଜଣେ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସଭ୍ୟ । ତାଙ୍କ କଥା ଅବଶ୍ୟାସ ବା କରିବେ କିପରି ? ସେ ବିସ୍ମୟରେ କହିଥିଲେ—“କୌଣସି ଜଣେ ଲୋକ ବିଭୁକ୍ତରେ ଭାରତୀୟ ପିଙ୍ଗଳ କୋଡ଼ର ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦଫା ଲଗୁ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ମୁଁ ଏହି ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଶୁଣିଲି । ମୋର ମନେ ହେଉଛି— ଭାରତ ଗୋଟିଏ ସୁନୟନ ଏବଂ କନିକା ବୋଧହୁଏ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସୁନୟନ । ଏହା ପରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ କେନ୍ଦ୍ର ଗୋଇନ୍ଦା ପୋଲିସ ହାଡ଼ାଘାରେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଗୋପନରେ ତଦନ୍ତ କରାଗଲା । ଏଖବର ଜାଣିପାରି ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଭରଫରୁ ଟିକିଏ କୋହଲ ନାହିଁ ଅବଲମ୍ବନ କରାଗଲା ।

ଦୁଇ ଦୁଇଟା ନିର୍ବାଚନରେ ଲଢ଼ି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଜମି ଓ ମରାବି ବନ୍ଦୀକରି ସାରିଥିଲେ । ଏବେ ମକଦ୍ଦମାରେ ପଡ଼ି ସବ୍‌ସାନୁ ହୋଇଗଲେ । ଏପରି ଏକ ଦିନ ଆସିଲା—ସେତେବେଳେ ଓକିଲମାନେ ଟଙ୍କା ନ ପାଇଲେ ଆଉ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଜଣାଇଦେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ରାଧାନାଥ ବାବୁଙ୍କୁ ପତ୍ନୀ ଲେଖିଲେ । ରାଧାନାଥବାରୁଙ୍କ ନିଦେ ଶନିମେ ଫକୀରବାରୁ ଲେଖକକୁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲେ ।

୧୯୬୨ ମସିହାରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ସେସନ୍‌ସ କୋର୍ଟରେ ମକଦ୍ଦମା ଚାଲି-ଥବାବେଳେ ଲେଖକ ଦିନେ ରାତିରେ ଯାଇ ତାହାଙ୍କ ବସାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଘରେ ଲଣ୍ଡନଟିଏ ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି ହୋଇ ଜଳୁଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଚାନ୍ଦୁହୋଇ ଶୋଇ କଣ ଭାବୁଥାଆନ୍ତି । ଲେଖକକୁ ଦେଖି ଚମକିପଡ଼ି ପଚାରିଲେ—କରେ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ?

ଲେଖକ ପଚାରିଲା—ଆପଣ ଏପରି ଶୋଇଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଘର ବା ଅନ୍ଧାର କାହିଁକି ?

ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ —ଟଙ୍କା ଅଭାବରୁ ଓକିଲମାନେ ଆଉ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ି ବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମନ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ମୁଦାଲିମାନଙ୍କୁ ଘରକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛି । ସେମାନଙ୍କୁ କହୁଛି—ଯାହା ଯେଉଁଠି ପାଇବ, ମାଗି ଯାଏ ଆଣ । ଏଠାରେ ଖାଇ ପଡ଼ି ରୁହ । ମୁଁ ନିଜେ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିବି । ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ିବା ଲାଗି ଖାଲି ସେପରି ମୁହଁରେ କହୁ ନ ଥିଲେ । ୧୯୧୨ ମସିହାଠାରୁ ବାଟମ୍ବାର ମକଦ୍ଦମାରେ ପଡ଼ି ଆଇନ ସପର୍କରେ ତାଙ୍କର ଏପରି ଜ୍ଞାନ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଓକିଲମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଜମିଜମା ବିଷୟରେ କୌଣସି ବିବାଦ ଉଠୁଥିଲେ ରାଜ୍ୟ ବାହାରର ଓକିଲମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ପରାମର୍ଶ କରୁଥିଲେ ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ଲେଖକ ତାହାଙ୍କୁ ରାଧାନାଥବାରୁଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ମୁଦା ଲଢ଼ାପାଟିଏ ଧରାଇଦେଲା । ଲଢ଼ାପାଟି ଖୋଲି ସେ ନିକଟରେ ବସିଥିବା ଲେକମାନଙ୍କୁ ରୋଷେଇ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାରୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଧାନାଥବାରୁ ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ତାହାଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ପତ୍ନୀ ବିୟୋଗ

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ମକଦ୍ଦମାରୁ ଖଲାସ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାଜ-ନୀତିରୁ ଓହ୍ଲିଯାଇ ଗାଁଗହଳର ପୁଣ୍ୟଦୁଃଖରେ ନିଜକୁ ମିଶାଇଦେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ କାମ ହେଲା—ଗ୍ରାମ ସରଠନ ଓ ଗାଁକଲି ଗାଁରେ ଭୁଟାଇବା । ମୋଟ ଉପରେ ସେ ରାଜନୀତିରୁ ସପର୍କ ଛୁଟାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରାମ-ବାସୀଙ୍କଠାରୁ ସପର୍କ ଛୁଟାଇ ନ ଥିଲେ କି ପ୍ରଜାକେନ୍ଦ୍ରକୁ ଅଟଳକରି ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ପତ୍ନୀ ବିୟୋଗ ଘଟିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ଗୌରୀ ଦେବୀ । ସେ ତତ୍କାଳୀନ ଏକ ଉଚ୍ଚ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଘରର କନ୍ୟା ଥିଲେ । ପିଲାଟିଦିନରୁ ଅଲିଅଳରେ ବଢ଼ିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ତାହାଙ୍କ ସେବା, ତ୍ୟାଗ ଓ କଷ୍ଟସହୃଷ୍ଟତା ଯେ କୌଣସି ମହଲାଙ୍କପକ୍ଷେ ଅନୁକରଣୀୟ । ଜୀବନରେ ସେ ଯେ, କି ଦୁଃଖ ନ ଭୋଗିଛନ୍ତି ତାହା କହି ହେବନାହିଁ । ଏକ ସମୟରେ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନକୁ କୋଳରେ

ଧରି ରାଜ୍ୟତ୍ୟାଗୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଘାଟି ଯମୟ ଧରି ସ୍ଵାମୀଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ନିଜେ ରୋଷେଇକର ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଲୋକକୁ ଖାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦିନ ବିତିଛି, ଯେଉଁଦିନ କି ସେ ରୋଷେଇକରି ଲୋକକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ନିଜେ ଉପବାସରେ ଶୋଇଛନ୍ତି ।

ହଠାତ୍ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ରର ବିସ୍ଫୋଗ ତାଙ୍କୁ ଆଦାତ ଆଣିଦେଲା । ପୁତ୍ର ବିସ୍ଫୋଗରେ ସେ ଏକପ୍ରକାର ବିକୃତ ମସ୍ତିଷ୍କ ହୋଇଗଲେ । ସେହିଦିନରୁ ସେ ଘାଘଟାଳ ଧରି ରୋଗାନ୍ତର ଅବସ୍ଥାରେ ଆଜି ଶେଷରେ ଜହ୍ନଲା ଯମୁରଣ କଲେ । ସେ କେବଳ ଆଦର୍ଶ ଚୁଡ଼ଣୀ ନ ଥିଲେ; ମୈତ୍ରଶୀଳା ଜନନୀ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ପରର ପନ୍ଥାନକୁ ନିଜର କରିନେବାରେ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧୂରନ୍ଦର ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜ ହନ୍ତାନ ଓ ପର ପନ୍ଥାନର ଭେଦ ନ ଥିଲା । ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ଇଚ୍ଛା-ଅନିଚ୍ଛାକୁ ସେ ନିଜର ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କ ପରି ସଦୃଶମଣି ପାଇ ନ ଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ଜୀବନର ଗତି ହୁଏତ ଅନ୍ୟ ଧରଣର ହୋଇଯାଇ ଆଆନ୍ତା ।

ଚତୁର୍ଥ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ

୧୯୭୭ ମସିହାରେ ଚତୁର୍ଥ ସାଧାରଣ ନିର୍ବାଚନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏବେ-ବେଳେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମହତାବଙ୍କଦ୍ଵାରା ଶ୍ରୀ ପବନମୋହନ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଜନକଂଗ୍ରେସ ନାମରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଉ ଏକ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ଗଠିତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ୧୯୬୯ ମସିହା ନିର୍ବାଚନରେ ମାଳମଣିବାବୁ ମହତାବବାବୁଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ବିଜୁବାବୁଙ୍କ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚନରେ ହରାଇବା ପାଇଁ ମହତାବବାବୁ ବାସୁଦେବପୁର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାକୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଏ ଗୁରୁ-ଶିଷ୍ୟ ଲଢ଼େଇରେ ଆଉ ମାରବଦ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇ ବସିପାରିଲେ ନାହିଁ । ମହତାବବାବୁଙ୍କ ଅନୁରୋଧମେ ନିର୍ବାଚନରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ନିର୍ବାଚନରେ ମହତାବବାବୁ ୨୯ ହଜାରରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଭୋଟରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଓ ଜନକଂଗ୍ରେସ ମିଶି ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ର ମଣ୍ଡଳ ଗଠନ କଲେ । ଏହା ହେଲା ଓଡ଼ିଶାର ଏକାଦଶ ମନ୍ତ୍ର ମଣ୍ଡଳ ଓ ସ୍ଵାଧୀନତା ପରେ ଅଷ୍ଟମ ମନ୍ତ୍ର ମଣ୍ଡଳ ।

ମାଳମଣିବାବୁ ପରାଜିତ ହେବା ପରେ ପରେ ତାଙ୍କ ଦଳ-ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଟିକିଏ ଶାନ୍ତର ନିଶ୍ଵାସ ମାରିଲେ । ମାତ୍ର ବାରମ୍ବାର

ବନ୍ୟା ଓ ମରୁଡ଼ି ଯୋଗୁଁ ଫସଲହାନି ଘଟିବାରୁ ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଦଗଟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ସମୟରେ ସେ ମହତାବବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିଥିବା ଖଣ୍ଡ ଏ ଚିଠିରୁ ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସହଜରେ ଜଣାପଡ଼େ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ—

“ମୁଁ ତ କାହାରି ଇର୍ଷାଭଜନ ହେଲ ଭଲ ଧନଦୌଳତର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ନାହିଁ । ମୁଁ ସଂସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ଧନଶାଳୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଲୋକ ବୋଲି ଯେଉଁ ମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ଧାରଣା ଦେଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଇର୍ଷାପରାୟଣ ଓ ବିଦ୍ବେଷୀ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହନ୍ତି ।

“୧୯୨୭ ମସିହା ଅପ୍ରେଲମାସ ୧୦ ତାରିଖରେ ଭଗବତ ବାବୁଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ମୋତେ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଆପଣ କହିଲେ ଯେ, ଯାହାହେଉ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଟିକିଏ ସଜ୍ଜଳ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି ।’ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଚୁପ୍ ହୋଇଗଲି । ଆଜି ଆପଣଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ନ କଲେ ଆପଣଙ୍କର ଧାରଣା ମୋ ଜ୍ଞାନର ଶେଷ ସର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଯିବ । ତେଣୁ ନିମ୍ନରେ ମୁଁ ମୋର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ମୋଟାମୋଟି ବିବରଣୀ ଧର୍ମିକ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରୁଛି ।”

“ମୋର ଜମିବାଡ଼ି ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ସାତଏକର ଜମି ଅଭାବବଶତଃ ବିକ୍ରୟ କରି ଦେଲି ପରେ ମୋର ଅବଶିଷ୍ଟ ଜମିବାଡ଼ିର ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୨୭ ଏକର ହେବ । ଧାର ସଂସ୍ଥେ ମୋର ରୁଣ ପ୍ରାୟ ଆଠହଜାର ଟଙ୍କା । ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ସରକାରୀ ରୁଣ ଆଠଶହ ଟଙ୍କାର କେବଳ ସୁଧ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ବଳଦ ଦୁଇହଜାର ଓ ଗାଈ ବାବୁରୁ ୮୮ଟି । ମୋର ଚିନିବୋହୁଙ୍କର ଗହଣା ବାଦ ମଣାଏ ହେଲେ ସୁନା ରୂପା ମୋ ହାତରେ ନାହିଁ । ଗହଣାର ମୂଲ୍ୟ ଚିନିହଜାର ଟଙ୍କା ହୋଇପାରେ । ମୋ ଘରେ ଚଳନୋପଯୋଗୀ ବାସନକୃତ୍ତନ ଓ କାଠ ଆସବାବ ଅଛି । ଆଜି ଏତିକି ଲେଖିଲି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପକ୍ଷରେ ଗୃହର ଆୟ ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଲେଖିବି ।”

ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଅମାପ ଧନର ମାଲିକ ବୋଲି ଠିକ ଏହିପରି ଗୁଣିଆଡ଼େ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଧନ ସବୁ ସେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ ହେବାରୁ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନବକୃଷ୍ଣ ଚୌଧୁରୀ ଏ ଘଟଣା

ତଦନ୍ତରେ ଯାଇଥିଲେ । ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱରଠାରେ ସଭାକାମ ଶେଷକରି ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ଘର ଦେଖିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଫକୀରଚରଣ ଦାସଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଗଲେ । ଫକୀରବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡଦୁଆରବାଟେ ଘରେ ପୁରୁଷ ସମସ୍ତ ଘର ଦେଖାଇ ନେଇ ବାଡ଼ି ଦୁଆରରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବା ପରେ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥିଲେ—ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ଘର କାହିଁ ?

ଫକୀରବାବୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ‘ଆପଣ ପରା ତାଙ୍କ ଘର ଭିତରେ ପଶି ସବୁ ଦେଖି ଆସିଲେ ।’

ନବବାବୁ ବିସ୍ମୟରେ କହିଲେ—ମୋତେ ଧାରଣା ଦିଆଯାଇଥିଲା ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ବିରାଟ କୋଠା । ମହଣ ମହଣ ସୁନା ସେ ପୋତି ରଖିଛନ୍ତି । ସେ ସବୁ କାହିଁ ?

ଫକୀରବାବୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ—ଘର ତ ଦେଖିଲେ, ଏବେ କେଉଁ ଘର ତଦାରଖ କରିବେ ଚାଲନ୍ତୁ ।

ନବବାବୁ କହିଥିଲେ—ଆଉ ଦେଖିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଚାଲି ଯିବା ।

ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ମୁଣ୍ଡଟେକି ରହୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଦରିଦ୍ର-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସହାନୁଭୂତି ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା ; ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ଅକର୍ମୀହୋଇ ଘରେ ବସି ଦାରିଦ୍ର୍ୟବରଣ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଦଣ୍ଡା କରୁଥିଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ—ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ହେଉଛି—ଚରିତ୍ରର କଷୋଟି ପଥର । ଏଥିରେ ଯେ ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ସେହି ହିଁ ପ୍ରକୃତ ମନୁଷ୍ୟ । ଏହି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅଗ୍ନିରେ ଦଗ୍ଧହୋଇ ଚିତ୍ତର ବିଶୁଦ୍ଧତା ପ୍ରମାଣଦେବା ପାଇଁ ପୁରୁଷ ରାଜାମହାରାଜାମାନେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିଲେ । ପୁଣି ଯେଉଁମାନେ ଏ ଦେଶର ଚରସ୍ତରଣୀୟ, ସ୍ୱାଧିକାର ଓ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ନୀତି ଉପଦେଶ ଆମ ଜୀବନରେ ଝେସୁ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଦରିଦ୍ର । ବଣଜଙ୍ଗଲର ପତ୍ରକୁଞ୍ଜିଆରେ ରହି, ଶାକାନ୍ନ ଭକ୍ଷଣକରି ସେମାନେ ଯେଉଁ ସାଧନାଲବ୍ଧି ବିଭୂତି ଆମକୁ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି; ତାହା ହିଁ ଭରତର ସସ୍ପୃହ । ଭରତ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୃଥ୍ବୀରେ ସସ୍ପୃହରେ ଧନ୍ୟ । ଆଜି ଜଡ଼ବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଭରତରୁ ତାହା ଆନ୍ତରଣ କରିବା ପାଇଁ ଅସୁଚ୍ଛନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବୀର କେବଳ କଥାରେ ସେ ଏହା କହୁଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ । ଜନର ସହକର୍ମୀ, ଅନୁର ଓ ପୁରମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସରଳ ଜୀବନଯାପନ ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଝିଅ ସୁଭଦ୍ରାକୁ ଜଣେ ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଯୁବକ ଶ୍ରୀଧରଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ । କଟକ ରେଳରେ ୧୯୭୦ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ତାହାଙ୍କର ପରଲୋକ ଘଟିଲା ।

କଳିଙ୍ଗା କନ୍ୟା ସତ୍ୟଭାମାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବୀର ଆଉ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ଯୁବକ ଗୟାଧରଙ୍କ ସହ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓକିଲ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ରାଜନୈତିକ କର୍ମରେ ସହଯୋଗ କରି ସରଳ ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନ-ଯାପନ କରୁଛନ୍ତି । ସେ-ସେ କି ଦୁଃଖଦ ଶତ୍ରୁ ଭିତରେ ଗତିକରି ଜୀବନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନର ଗୁପ୍ତମାନେ କଲ୍ୟାନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିବା ସମୟରୁ ଗୟାଧରବୀର ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଦଳ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ଦଳର ଜଣେ କର୍ମୀ ଭାବରେ ସେ ଦୀର୍ଘଦିନ କାମ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ତାପରେ ଶୁଶ୍ରୁରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଓ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ସେ ସବୋଦୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ସମୟରେ ସବୋଦୟ ଗ୍ରାମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ କମ ନୁହେଁ ।

୧୯୭୦ ମସିହା ବେଳକୁ ଯେତେବେଳେ କଳିକାରେ ପୁଣି ୧୯୬୬ ମସିହାର ପୁନରୁତ୍ଥାନ ଘଟିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଏବଂ କଳିକାର ବହୁ ବହୁ କର୍ମୀ-ମାନଙ୍କୁ ମଡ଼ରକେଶ ପ୍ରଭୃତି ଦୃଶ୍ୟ ଅପରାଧରେ ଗିରଫ କରାଗଲା, ସେତେବେଳେ ଗୟାଧରବୀରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ଜଡ଼ିତ କରାଗବାର ଉଦ୍ୟମ ଚାଲିଲା । ଏହା ଜାଣି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବୀର ତାଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ପଡ଼ିବା ପାଇଁ କଟକ ପଠାଇଦେଲେ । ଗୟାଧରବୀର ନିଆବଜାର ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଗତି ପରିଶ୍ରମ କରି ଏମ.ଏ. ଓ ଲ' ପାସ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଦିନକୁ ଅଠରୁ କୋଡ଼ାଏ ଘଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଭଦ୍ରକରେ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓକିଲ ଓ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିର ସଭ୍ୟ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେ ଅବସର ସମୟରେ ସବୋଦୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଏବେ ଭଦ୍ରକ-ଗୁମବାଲି ସଡ଼କର ଦିଗନ୍ତଥାଠାରେ ଏକ ସବୋଦୟ ଆଶ୍ରମ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ସ୍ଥାନରାଜ୍ୟ ନାମ ଚତୁର୍ଭୁଜ । ସେ ମଧ୍ୟ କଳିକା କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗଦେଇ କମ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ବରଣ କରିନାହାନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଲୋଭ, ଅସତ୍ତ୍ୱ ଓ କ୍ଷମତାର ଅପ-ବ୍ୟବହାରକୁ ଯେ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିଲେ ତାହା ତାଙ୍କ ଜୀବନୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ତେଣୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱର୍ଥ ଆଜି ତାଙ୍କୁ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଅମର କରି ରଖିଦେଇଗଲା ।

ପଞ୍ଚମ ସ୍ଥାପାରଣ ନିର୍ବାଚନ

ଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଡକ୍ଟର ଜାଜାର ଦୁସେନଙ୍କର ୧୯୭୯ ମସିହା ମଇମାସ ୩ ତାରିଖରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ନୂତନ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ନିର୍ବାଚନ ନେଇ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଭିତରେ ବିବାଦ ଘଟିବାରୁ କଂଗ୍ରେସ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୀମତୀ ଗାନ୍ଧୀ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ୨୨ ଜଣ ଡି. ଏମ୍. କେ. ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଦଳ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସମର୍ଥନ କ୍ରମେ କିଛି ଦିନ ଶାସନ ଚଳାଇଲେ । ରାଜା-ମହାରାଜାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପଶୁ ଉପରେ ଲୋକସଭାରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବାରୁ ୧୯୭୦ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୨୭ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶକ୍ରମେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଲୋକସଭାକୁ ଉଦ୍ଘୋଷଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅରେ ନିର୍ବାଚନ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ।

୧୯୭୧ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସ ୫ ତାରିଖରେ ଓଡ଼ିଶା ମିଳିତ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳର ଅନ୍ୟତମ ଭାଗୀଦାର ଦଳ ଜନ କଂଗ୍ରେସ ସରକାରରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶାସନ ଜାରି ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଡକ୍ଟର ମହତାବ ଜନ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ଲକ୍ଷ୍ୟଦେଇ ପୁଣି କଂଗ୍ରେସ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଲୋକସଭା ନିର୍ବାଚନ ସହଜ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଧାନସଭା ନିର୍ବାଚନ କରାଯିବ ବୋଲି ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ମାନ୍ୟବର ଭି. ଭି. ଗିରି ଜାନୁୟାରୀ ୨୩ ତାରିଖରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଫେବୃୟାରୀ ୮ ତାରିଖ ପ୍ରାଥମିକ ଦାଖଲର ଶେଷ ତାରିଖ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଗଲା ।

ଏଥିପୂର୍ବରୁ ବିଜୁବାବୁଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ୱରେ ଗଠିତ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ଦଳରେ ମାଳମଣିବାବୁ ଯୋଗ ଦେଇ ସାରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବାପୁଦେବପୁର ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ପ୍ରାଥୀ ହେବା ପାଇଁ ମହତାବବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ କହିଲେ ।

ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ଓ ଅନୁଗାମୀମାନେ ଏଥିରେ ଏକମତ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ବତା ନ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯେପରି ଅନିଷ୍ଟିତ ଭାବରେ ହେଲା, ତାହାର ଫଳାଫଳ ସେହିପରି ଅନିଷ୍ଟିତ ହେବ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଥିଲା, ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟତା ଯେ, ସେ ଥରେ ପଦକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ଆଉ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ପୁଣି, କନ୍ୟା, ବନ୍ଧୁ ଓ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ କହିଲେ—ମୁଁ କଂଗ୍ରେସର ଲୋକ । କଂଗ୍ରେସରେ ପ୍ରତିର୍ଦ୍ଧିସ୍ଥାଣୀକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପରିସିଦ୍ଧିବାବୁ ମୁଁ ତହିଁରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇଥିଲି । ଏବେ ଶ୍ରୀମତୀ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଘୋଷିତ ସମାଜବାଦ ଲାଭ ଓ ମୋ ଲାଭରେ ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, ଏହି ଲାଭ ବାସ୍ତବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲେ ଦେଶର ଦରିଦ୍ର ଜନସାଧାରଣ ଉପକୃତ ହେବେ । ତେଣୁ ମୁଁ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗଦେଇ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ବତା କରୁଛି ।

ନିର୍ବାଚନରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ପରାଜିତ ହେଲେ । ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ନିର୍ବାଚନରେ କଠିନ ପରଶ୍ରମ କରିବା ଫଳରେ ସେ ରୋଗାନ୍ତାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଏଣେ ୧୯୨୦ ମସିହାର ଫସଲହାନି ସାଙ୍ଗକୁ ରୁଣ କରି ନିର୍ବାଚନରେ ଯେଉଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ଦାରୁଣ ଦୁଃସ୍ଥିତି ନାରେ ପକାଇଦେଲା । କଂଗ୍ରେସ ତରଫରୁ ଯେତିକି ନିର୍ବାଚନ ଖର୍ଚ୍ଚର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମିଳିଥିଲା, ତାହା ସେ ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏଣେ ରୁଣଦାତାମାନଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ଭାଗିଦାରେ ସେ ହତାଶ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଅର୍ଥ ହତେଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ କଟକ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ବୁଲିଲେ । ୧୯୨୧ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସରେ ସେ ଶେଷଥର ପାଇଁ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଟକ ଆସିଥିଲେ ।

୧୯୨୧ ମସିହା ବନ୍ୟାରେ ପୁଣି ଫସଲହାନି ଘଟିବାରୁ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ନିଜ ପାଇଁ ଯେତେ ଚିନ୍ତା ନ ଥିଲା, ଅତି ଆପଣାବର ଗୁଣୀ ମୂଲିଆ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଭାବନା ହିଁ ତାଙ୍କୁ ବିଶେଷ ବିଚଳିତ କରି ପକାଇଲା । ଗୁଣିଆଡ଼େ ଆର୍ତ୍ତି ଚିତ୍କାର—ବାବୁ, ଆମେ କିପରି ବଞ୍ଚୁ? ପିଲାପରିବାରଙ୍କୁ କଣ ଖାଇବାକୁ ଦେବୁ? ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ସେ ସାରା ପାଞ୍ଚମୁକାଅଞ୍ଚଳରେ ‘ବାବୁ’ ନାମରେ ପରିଚିତ । ପ୍ରତିଦିନ ପାଖାପାଖି ଏପରିକି ଦୂରଦୂରନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଶହ ଶହ ଲୋକ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବୁଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି । ପରାମର୍ଶ ମାଗନ୍ତି । ଏପରିକି ସବୁ ପ୍ରକାର ଆପଦବିପଦ, ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସମୟରେ ଯେଉଁ ‘ବାବୁ’ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି, ସାହାଯ୍ୟ ସହଯୋଗ କରିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ

ପଞ୍ଚା ମିଳିବ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ । ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଦୀର୍ଘ ପରାଶ୍ରବର୍ଷ ଧରି ତାଙ୍କ ସହିତ ସୁଖ ଦୁଃଖରେ, ଆପଦବିପଦରେ ସାଥୀ ହୋଇ ଅସିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କି ପ୍ରତିକାର କରାଯାଇ ପାରିବ, ଚିନ୍ତାଧରାକୁ ତାହା ଚିନ୍ତା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିଜର କୁହୁମୁ ମଧ୍ୟ କମ ନୁହେଁ । ସେମାନେ କିପରି ବଣ ଖାଇ ବଞ୍ଚିବେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଏକ ସମସ୍ୟା । ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତ, ଖାଦ୍ୟର ଅନୁପ୍ରାପ୍ତିତା, ଅଧାର୍ତ୍ତବ ଓ ରତ ଦୁଷ୍ଟିନ୍ତାରେ ତାଙ୍କର ବଳିଷ୍ଠ ମନ କ୍ରମେ ମୁଁ ସୁମାଣ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବୟସର ଧକ୍କା ସାଙ୍ଗକୁ ଏ ସବୁ ବୋର୍ଡର ଦୁଷ୍ଟିନ୍ତାରେ ସେ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେ ଲୋକଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କଥା ଭୁଲି ନ ଥିଲେ । ଏ ସଂପର୍କରେ ସେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀର ଚରଣ ଦାସଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପଦ୍ଧତି ଲେଖିଥିଲେ ତାହା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ ।

ବାତ୍ୟାରେ ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା

ଶ୍ରୀକେୟ ଫକୀରବାବୁ,

ମୋର ପୁଅ ଚିଠି ପାଇଥିବ । ଗତ ୫୦ ବର୍ଷଧରି ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବନ୍ୟା ମରୁଡ଼ି ଦାଉରେ ଲୋକେ ଡହଲିବିକଲ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପ୍ରତିକାର କରିବା ଦିଗରେ ଯଥାଶକ୍ତି ଉଦ୍ୟମକରି ଆନନ୍ଦ ଲଭ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖଯନ୍ତ୍ରଣା ଲାଘବ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ପାରୁଥିଲି ।

ଧନ ଜମିଦାର ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକେ ଏଥିରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ମୋର ସାଧାରଣ କର୍ମଜୀବନ ଉପରେ ଆକ୍ଷେପ ଓ ଆକ୍ରୋଶମୂଳକ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋର ସଫଳତା ଘଟାଇଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଲେ ଏବଂ ପରେ ରଜା-ମହତାବ-ରାଜତରାସଙ୍କ ବାହୁଛୁୟା ତଳେ ରହି ବିରୋଧରେ ଅଭିଯାନ ଚଳାଇଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜତରାସଙ୍କ ବାହୁଛୁୟା ପୋଲିସ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାରୀ ଅମଲଙ୍କ ଜଗିଆରେ ଏହି ଦଳକୁ ଏପରି ପ୍ରଶ୍ରିୟ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଲୋକଙ୍କ ସେବାକରିବା ତ ଦୂରର କଥା, ମୋର ଚିନ୍ତାଧାରା ସୁଦ୍ଧା ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ କିପରି ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ଉପକାର ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ନ ହେବ, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସଂଗଠିତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦିଆରି ହୋଇଛି ।

ଧନବଳ, ମନବଳ ଓ ଦେହବଳ ଥିଲେ ସିନା ଜନବଳ ସଂଗ୍ରହକରି ଏଥିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଠିଆ ହୁଅନ୍ତି । ସେ ସବୁ ତ ନାହିଁ । ମୁକ୍ତସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ସେପବୁ ଦେଖିବା ଛଡ଼ା ମୋର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ କଣ ? ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବିପ୍ଳୟର କଥା ହେଉଛି—ସାହୁକାରମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁରପଣ । ଅଭାଗୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଜିନିଷପତ୍ର ଏମାନେ ଯେପରି କମ ଦରରେ ଓ ବେଶୀ ଚଢ଼ାପୁଧରେ ସଂଗ୍ରହ କରୁଛନ୍ତି ସେଥିରେ ମାତ୍ରକ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦାନା ମିଳନ୍ତା, ତାହା ପତରଦନ ସୁଦ୍ଧା ଯାଉନାହିଁ । ଅଧେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକମାନେ ବଢ଼ାଇ ଦେଉଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରମିକ ଓ ଲବ୍ଧିକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣନାଯାଉ । ମୋର ଘର ଗୁଣପାଖରେଥିବା ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ଦାହା କାର ଓ ଅସ୍ତି କଙ୍କାଳସର ମୁର୍ତ୍ତି ଦେଖି ମୁଁ କଠ ହୋଇଗଲି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମୋର ପୁଅ କର୍ମକୁ ସ୍ୱରାଶକରି ମୋର ଗୁଣପାଖେ ଘେରିଲବେଳକୁ ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ସକଳ ନୟନରେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛି । କାରଣ ତମା ଘରେ ଦାନା ନାହିଁ କି ଧନ ନାହିଁ । ଏହି ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ମୋର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଅବସ୍ଥା କଣ ହେବ, ଚନ୍ଦ୍ରାକଳେ ପ୍ରାଣ କାନ୍ଦୁ ଉଠେ । ଜଗଠାରୁ ମୋଘର କଥା କେତେକ ଗୁରୁଥିବ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଯୟାଷିତ ବିଶୟରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ବିବୃତ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଉଚିତ ମନେ କଲିନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଅପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ବିବୃତକୁ କେବଳ ସମ୍ବଳକରି କାମ ନେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିର୍ମମ ଶଲିଷ୍ଟ ଅଫିସରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୁଲି କିଛି ଆୟ କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ କେବଳ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ବିବୃତମାନ ଅଜାଡ଼ିଦେଇ ଛଦ୍ମବେଶରେ ଦରିଦ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିଥାଆନ୍ତି । ନହୁ ଏ ଅମଳର ଦୁର୍ଦ୍ଦୟସ୍ଥାନ ରାଜନୈତିକ କର୍ମୀ ବୋଲୁଛନ୍ତି । ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ଯେତେ ଅଧିକ ଆସିବ, ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ତଥାକଥିତ ସମାଜସେବମାନେ ତେତେ ଉପକୃତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗମତାଶୀନ ଦଳ ପାଖରେ ସୁପରିଚିତ ହୋଇ ଉଠିବେ । ଲୋକଙ୍କ ସେବକ ନ ହୋଇ ନେତାଙ୍କ ସ୍ୱାବକ ରୂପେ ଏମାନଙ୍କର ବେକାର ସମସ୍ୟା ଦୂର ହୋଇଯିବ । ତୁମ୍ଭ ଜାଣିବା ପାଇଁ ମୁଁ ତୁମକୁ କେବଳ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସୟାଷିତର ଅନୁମାନକ ବିବରଣୀ ଦେଉଛି ।

ଗୃହବାଲି ଆନାର ଦଶଟି ପଞ୍ଚାୟତ

(କ) ଆରଡ଼ି ଅଞ୍ଚଳର ଦୁଇଟି ପଞ୍ଚାୟତର ବିସ୍ତାର ପ୍ରାୟ ୩୭ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମି ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୨୫ ହଜାର ଏକର । ଏହା ସମୂଳେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଆଉ

ରାସର ଆଶାଭରସା ପ୍ରାୟ ନାହିଁ । ଟିକିଏ ସଞ୍ଜଳ ଲୋକ କିନ୍ତୁ ଅବା ବିହନ
ଫଗୁ କର ସାମାନ୍ୟ କେତେ ଜମି ଆବାଦ କରିପାରନ୍ତି । ତାହା ଅତି ନରଣ୍ୟ
ହେବ । ଲୋକଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୟାବହ ।

(ଖ) ଡେନ୍ତୁଳିଡ଼ିହ ପଞ୍ଚାୟତ—ଏହାର ପରିମିତି ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଗ ମାଇଲ ।
ଜମି ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାର ଏକର ହେବ । ଏହାର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ପଞ୍ଚାୟତର
ଦୁରବସ୍ଥା ପରି ଗୋଟମୟ । କେବଳ ଗୁନ୍ଦବାଲି କାଏମାର ଉଚ୍ଚ ଭୂମିର ଏହା
ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିବାରୁ କିଛି ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଇ ପାରେ । କିନ୍ତୁ
ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅସହଣୀୟ । ଏହା ସାହୁକାର ଚୋର ବେପାରୀମାନଙ୍କର ଏକ
କ୍ଷୀତ୍ରଭୂମି ହୋଇପଡ଼ି ଥିବାରୁ ଲୋକମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ପରି ବଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ ।

(ଗ) ନାଲଗୁଣ୍ଡା ପଞ୍ଚାୟତ—୨୦ ବର୍ଗମାଇଲ । ଅବସ୍ଥା ତଦୂପ । ଜମି ପରିମାଣ
ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାର ଏକର । ଗ ଓ ଘ ଦୁଇ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅତି କଷ୍ଟରେ କେବଳ
ଗୋଷା, ଗଉଡ଼ ଓ କେଉଁଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଲୋକ ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରି
ଯଥାତଥା ବଞ୍ଚି ପାରିବେ । ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥା ଭୟାବହ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜ-
ନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନବଶତଃ ଶ୍ରୀ ପୁରନ୍ଦର ଦାସ (ସୁବନ୍ଧନ ସରପଞ୍ଚ)ଙ୍କ ଘର ରାତି
ଅଧରେ ଲୋକେ ଘେରୁଛନ୍ତି କରି ଘରପୋଡ଼ି ଦେବାର ଧମକ ଦେବାରୁ ସେ ଭୟରେ
୪ କୁଇଣ୍ଟାଲି ଧାନ ଦେଲେ । ଦୁଃଖର କଥା ଯେ, ଏହା ଜାତିଆଣ ବିଦ୍ରୋଷରେ
କରାଯାଇଛି । ଯେଣୁ ସେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଓ ରାଜନୀତିରେ ଭାଗ ନେଇଛି ।

(ଘ) ଘଟପୁର ପଞ୍ଚାୟତ—ପରିମିତି ୨୫ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମି ପ୍ରାୟ ୧୭୧୮
ହଜାର ଏକର । ଏହା ତଦୂପ । ଲୋକଙ୍କର ଦୁରବସ୍ଥା ଭୟାବହ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ
ବହୁ ଗଉଡ଼, କେଉଁଟ ଓ ଗୋଷା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବିକା ଚଳାଇ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଦିନ
ବିତାଉଛନ୍ତି ।

ଉପରୋକ୍ତ ୫ଟି ପଞ୍ଚାୟତର ଲୋକେ ଗୁନ୍ଦଲ ଅପେକ୍ଷା ବେଶୀ ଅଟା
ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଉଚ୍ଚତମହତ୍ ପ୍ରତି ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନାହିଁ ।

(ଙ) ଗୁନ୍ଦବାଲି ପଞ୍ଚାୟତ—ବେଶୀ ଲୋକେ କୃଷି ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟବସାୟ ଓ ମଜୁରୀ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ଏ ପଞ୍ଚାୟତର ଅତି ବେଶୀ
ଦରିଦ୍ର ଲୋକେ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । ଲୋକକ୍ଷୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ ।

ବୁଧରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ପରମାଣୁ ଖୁବ୍ କମ୍ । ପାଗ ଭଲ ରହିଲେ ଏହା ପୁରଣ ହୋଇଯିବ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଜମିମ ଚତୁର ଲୋକେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରିସ୍ଥିତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସବୁପ୍ରକାର ଫାଇଦା ଉଠାଇବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଅଞ୍ଚଳ ଅଫିସର ଓ ବ୍ଳକ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ହାତବାରଣୀ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ବଢ଼ିଯାଇଛି । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ବିସ୍ମୟକର ।

(ବ) ବାଲିଗାଁ ପଞ୍ଚାୟତ ଓ ଶୁଚପଡ଼ା ପଞ୍ଚାୟତ—ପ୍ରାୟ ୩୫ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମି ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୨୨୧୨୩ ହଜାର ଏକର । ଏଥିରେ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଆଦିଆମାଳ, ବାଗବଗିଚା ଓ ଡୋରା ପ୍ରଭୃତିରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ପଶୁମ ଡରଫ ଅଧାଅଧ ବନ୍ୟା ଦ୍ଵାରା ଖିତିଗ୍ରସ୍ତ । ବିହନ ଫଗନ୍ଦ ଦ୍ଵାରା କିଛି ଗୁଣ କରାଯାଇ ପାରେ । କାରଣ ହିନ୍ଦୁ ଜମିରେ ବିହନ ଅଛି । ଲୋକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଗୁମବାଲିର ଗ୍ରମିକ । ପ୍ରାୟ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଲୋକେ କଷ୍ଟରେ ବଞ୍ଚିବେ । ରାସ୍ତାପାଖିଆ ଲୋକ ଏମାନେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ଏମାନେ ଅଧିକ କାମଦାମ ଓ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ପାରିବେ ।

(ଛ) ମତୋ ପଞ୍ଚାୟତ—ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମି ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୧୭୧୭ ହଜାର ଏକର । ଏଥିରୁ ଦିନଚତୁର୍ଥାଂଶ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । ଲୋକଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷା ଭୟାବହ । ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଦ୍‌ଭେଜନା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ! ଧୋଲିସ ଦବାଇ ଦେଇଛି ।

(ଜ) ଓରାହାଡ଼ ପଞ୍ଚାୟତ—ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମି ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାର ଏକର । ଚୈତରଣୀ ପାଖ ଜମି କିଛି ଅଛି । କାଁ ଝାଁ କେତେକ ଗୁଣ ବଞ୍ଚିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯଦି ପରିମାଣ ବେଶୀ । ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭୟାବହ । ମଧ୍ୟରାତ୍ରି ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ମାନବଜାତିର ହରାଇ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । ଅଧାଅଧ ଜମି ରୁଆ ହୋଇ ପାରେ । ପାଗ ଭଲ ହେଲେ କୃଷି ଭଲ ହୋଇପାରେ ।

ବାଁଗଡ଼ା ଥାନା ୮ଟି ପଞ୍ଚାୟତ

(କ) ମନ୍ତେଇର ପୁରପଟେ ୩ଟି ପଞ୍ଚାୟତ । ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ୧୫ ମାଇଲ ଦୀର୍ଘ ଓ ପ୍ରାୟ ୨ ମାଇଲ ଓସାରର ପ୍ରାୟ ୧୭ । ୧ ହଜାର ଏକର ଜମି ବନ୍ୟାରେ କିଛି ଯଦି କରିନାହିଁ । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଚଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଜା । ଓଡ଼ିଆ ଏକ

ଚତୁର୍ଥାଂଶରୁ କମ । ତଥାପି ଭୂମିସ୍ଥାନ ଲୋକ ଛଟପଟ ହୋଇ ବାରଦ୍ବାର ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଯଦି ହୋଇ ନ ଥିବା ଅଞ୍ଚଳଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ଏକ ମାଇଲ ଓସାରର କମ ସବୁ ବନ୍ୟା ପ୍ରପାତ୍ତିତ । ମୂଳ ନାହିଁ । ଏହା ଜଳ ନାମରେ କଥିତ । ପୁନଃବାର ଗୁପ୍ତହେବାର ଅଶା ଅଛି । ପାଣ୍ଡୁଗୁଣୀମାନେ ଆଡ଼ିଆମାଲରୁ ବିହନ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ମନ୍ତ୍ରେଇ ନଦୀଠାରୁ ଏହି ଜଳ ଅଞ୍ଚଳପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଁରା କେତେକ ଜମି ଛୁଡ଼ି ଦେଲେ ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ମୂଳ ନାହିଁ ! ପାଗ ଭଲ ରହଲେ ଓ ଗୁଣୀମାନେ ସାଧାରଣ ପାଇଲେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିକାଂଶ ଜମି ଗୁପ୍ତ ହୋଇପାରନ୍ତା । ସାଧାରଣ ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୟଙ୍କର । ସଜ୍ଜଳ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏମାନେ କୁକୁର ହୋଇ ଗଲେଣି ।

(ଖ) ଚଡ଼ଦିଆ ପଞ୍ଚାୟତ—୨୨ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମିର ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାର ଏକର । ଅଧାଅଧ ଯନ୍ତ୍ର । ଚଡ଼ଦିଆ ବଙ୍ଗାଳୀପଡ଼ା ଭଲ ଅଛି । ଏଅଞ୍ଚଳରେ ସଜ୍ଜଳ ଲୋକ ଖୁବ୍ କମ୍ । ମତୋ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ପାଖରେ ଏମାନେ ବିକା । ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଖରାପ । ମୂଲିଆ ମଜୁରୀଆ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଛଟପଟ ହୋଇଗଲେଣି । ତଥାପି ଆଉ କିଛି ଜମି ଆବାଦ ହେବାର ଆଶା ଅଛି ।

(ଗ) ଗୌଡ଼ୁଣୀ ପୋଟ୍ଟା—ପ୍ରାୟ ୨୦ ବର୍ଗମାଇଲ । ଏହା ପ୍ରାୟ ୧୫ ହଜାର ଏକର । ବନ୍ୟା ଦ୍ବାରା ବିଶେଷ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଗୁପ୍ତବାଦର ଆଶା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଚଡ଼ଦିଆର ପଞ୍ଚାୟତ ପରି ନୁହେଁ । ଲୋକମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥା ଭାରି ଖରାପ ।

(ଘ) ଜଳେଶ୍ବରପୁର ପଞ୍ଚାୟତ—୧୫ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମି ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ ୧୦,୧୨ ହଜାର ଏକର । ବନ୍ୟାଦ୍ବାରା ବିଶେଷ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଛି । ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥା ଗୁରୁତ୍ବର । ଲୋକେ ହାହାଡ଼ାଗରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି ! ସେଝିମାନଙ୍କର ସରସ୍ବତୀରେ ପାଣ୍ଡୁ ଜମି ଅଛି, ସେମାନେ ଟିକିଏ କିଛି ଦାନ ପାଇଁ କରଜଦାନ କରି ରହୁପାରନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ ଗୌର୍ବିକୃତ୍ତି ଧରିଲେଣି । ପ୍ରାୟ ସବୁ ଜମି ବନ୍ୟାରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଛି ।

(ଙ) ଭୋଟାପଡ଼ା ଓ ଗୋପୀନାଥପୁର ପଞ୍ଚାୟତ—୨୨ ବର୍ଗମାଇଲ । ଜମି ପ୍ରାୟ ୧୫ହଜାର ଏକର । ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ ସମୂଳେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଗୁପ୍ତ ହେବାର ଆଶାଅଛି । ସଜ୍ଜଳଲୋକମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦବର୍ଦ୍ଧି ଯାଇଥିବାବେଳେ ତଳମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ରେଣୀରଲୋକେ ମାନ ଇକ୍ଜତ ହ୍ରାସର ପରଦ୍ବାରରେ ଅଶା ପାରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସବା ତଳଶ୍ରେଣୀ ଲୋକେ ଖାଇବା

ବନା ମରିବାକୁ ବସିଲେଣି । ରାଜନୈତିକ ଦଳର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଏଅଞ୍ଚଳରେ ମାରାତ୍ମକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ମୋର ଘର ଗୁଣପାଖରେ ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କରାଳ ଗୁମ୍ଫା ଦେଖୁଛି, ସେଥରେ ମୁଁ ବୁଝୁଛି ଯେ ମୁଁ ଯଦି ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କର କିଛି ପ୍ରତିକାର କରିବାକୁ ସହମ ନ ହୁଏ, ତେବେ ମୋର ଅଧିକ ଦିନ ବଞ୍ଚିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଲାଜରରେ ବସି ରହୁଛି । ହାହା କାର ଭିତରେ ଯେଉଁ ଧରିବାକୁ ବାଧା ହେଉଛି । ପୁରୁଷର ଦେହବର୍ଷ କାଳ ଏ ଅବସ୍ଥା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହୋଇ ଉଠିବ । ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟ ଆତି ନଗଣ୍ୟ । ରାଜନୈତିକ ହଟ୍ଟଚମଟ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଏ ଲୋକଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାଠାରୁ ଦୂରରେ ରଖିଛି ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । ବୈଷମ୍ୟର ଉଜଟତା ଆତି ବେଶୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଈର୍ଷା, ଦ୍ଵେଷ, ହିଂସା, ଶୋଷଣ, ମାରଣ ଭେଦ ଗୁଣ ଯେପରି ବଢ଼ିଗଲା, ତହିଁରୁ ମନେହୁଏ ହିଂସାରେ ବିଶ୍ଵାସୀ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ଏଥରେ ହାତ ଦେଲେ ଅବସ୍ଥା ସାଂଘାତିକ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ।”

ଏପରି ପଠାଇବା ମରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ରୋଗଶୟ୍ୟାରେ ଥିବା ମଧ୍ୟ କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ କି କି ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏବଂ ଲୋକେ କିପରି କାମଧନ୍ୟା ପାଇ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରିବେ, ତାହାର ଏକ ସୁଚକ୍ଷୁର ଯୋଜନା ତତ୍କାଳୀନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାସଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ନିଜର ସବୁ ପ୍ରକାର ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିନ୍ତରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ କିପରି ନିଜକୁ ଭୁଲି ନିଜ ଲୋକଙ୍କ କଥା ଗୁରୁଥିଲେ ଏବଂ ଧୀର ଚିତ୍ତ ଓ ସ୍ଥିର ବୁଦ୍ଧିରେ ଲୋକଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କିପରି ଯୋଜନାର ପରିକଳ୍ପନା କରୁଥିଲେ, ତାହା ଏହି ଘଟଣାରୁ ଜଣାପଡ଼େ ।

ବନ୍ୟା ପରେ ପରେ ଲୋକେ ଜନସମୟ ବିକ୍ରୀ କରି, ମୂଲ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଲାଗି କୌଣସିମତେ କିଛି କିଛି ଗୁଣ କରିବାବେଳକୁ ବାତ୍ୟା ଓ ଲୁଣା ଜ୍ଞାତର ମାଡ଼ିଆସି ସେ ସମସ୍ତ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲା । ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ସମ୍ପାଦକ ଅସ୍ତିତ୍ଵ ରହିଲା ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ସ୍ଥାନ ହିଁକିଏ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଆଉ ଫଳର ଆଶା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ କଥା ଚିନ୍ତା କରିବା ଦୂରରେ ଥିଲା ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ, ବାଳକକୁ ଗୁଣି ଲୋକେ ପଳାଇଗଲେ । ଯୁବଗମାନେ ଦେହବିକ୍ରୀ କରି ବଞ୍ଚିବକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ନ’ଅଳ୍ପ ପୁଅଭ୍ରାସ ଦେଖାଦେଲା । ପିଲା ବାଳକମାନେ ପଳାଇଯାଇ ହୋଟେଲର ଫେଜ ନଲା ପାଖରେ ବସି ପେଟପିଜ ମୁଖ୍ୟ ସହୃଦ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଲେ । ଗ୍ରାମର ଅଧିକାଂଶ ଘର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । କେବଳ ଦିଅ.....ଦିଅ..... । ହା-ଅନ୍ଧର କରୁଣ ଚିତ୍କାର । ଭିକ ବା ଦେଉଛି କିଏ ? ଧନୀ-ଗରିବ ସଭିଙ୍କର

ଏକାଦଶା । ବଞ୍ଚି ରହୁବାର ଦୁଃଖର ଆକାଂକ୍ଷାରେ ସମସ୍ତେ ପାଗଳପରି ଦୂରିବୁଲିଲେ ।
ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ପଥର ମଧ୍ୟ ଭରଳିଯିବ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ହୃଦୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା ।

ଜୀବନର ଅପରାହ୍ନରେ

୧୯୧୧ ମସିହା ଗୁଲୁଗୁଲୁ । ୧୯୧୭ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସବେଳକୁ ମୃତ୍ୟୁର ଲାଣ୍ଡବଲ୍ଲା ଗୁରୁଆଡ଼େ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଅନାହାର, ଅର୍ଦ୍ଧାହାର, ପରେ ପାରୁ ନଡ଼ା, କଳମଗାଗ ପ୍ରଭୃତି ଅଖାଦ୍ୟ ଅଛିଲା ନାହିଁ । ଏହା ଯଦୁ ଖଲ ଲେକେ ନାନା ରୋଗରେ ପଡ଼ିଲେ । ତାପରେ ମୃତ୍ୟୁର ବହାସିକା । ପୋକ ମାଛି ପରି ଲେକେ ମରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମରକାର ଏହାକୁ ଅନାହାର ମୃତ୍ୟୁ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ ନାହିଁ । ଦାୟିତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧ ସରକାରୀ ଅଫିସରମାନେ କହିଲେ — ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କୋର୍ଡର ଯଂଜ୍ଞ ଅନୁସାରେ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଯେନେ ଚିରାଲେ କୌଣସି ଆଦ୍ୟ ନ ମିଳିବ ତାହାକୁ ଅନାହାର ମୃତ୍ୟୁ କୁହାଯିବ । ଗ୍ରାମରେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପତ୍ର ପତ୍ର ଅଛି, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନାହାର ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ଭବ କିପରି ? ପ୍ରତିଦିନ ଅନାହାର ମୃତ୍ୟୁ ଓ ହା-ଅନ୍ନର ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ସ୍ୱାମ୍ଭୁରୁଡ଼ିକ ଅବଶ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ ନିଜ ଗୃହର ପରିବେଷ୍ଟନା ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରକୁ ବାହାର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ହାତ ଗୋଡ଼ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ମାଡ଼ିଖାଇ ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ର ଗଣ୍ଠିରେ ଯେଉଁ ଆଘାତରୁଡ଼ିକ ରହିଥିଲା, ସ୍ୱାମ୍ଭୁ ଦୁଃଖ ହୋଇ ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବଢ଼ିଗଲା । ଏଣେ ନିର୍ବାଚନ ସମୟରେ ଯେ ମନଙ୍କଠାରୁ ରୁଣ ନରୁଥିଲେ ସେମାନେ ଆସି ବାରମ୍ବାର ଡାକିଦି କଲେ । ଜମିରେ ଫସଲ ଆଦୌ ନାହିଁ । ରୋଜଗାରର ଅନ୍ୟ ପହ୍ନା ମଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ବାତ୍ୟାରେ ଯେଉଁ ଘର ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଥିଲା, ତାହା ମରାମତି କରାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ନିର୍ବାଚନ-ବେଳେ ତାହାଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ତରଫର କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ ତୁମେ କରଜ ନରି ଝଟି କର । ପରେ ଦିଆଯିବ । ବାରମ୍ବାର ଲୋକ ଦଉଡ଼ି ସେ ଟଙ୍କା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ନିର୍ବାଚନରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ମଣି ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିଲେ । ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା ଯେ ଏଥର ଟଙ୍କା ମିଳିଯିବ । ମାତ୍ର କଂଗ୍ରେସ ନେତୃବର୍ଗ ପରସ୍ପର ଉପରେ ଦୋଷ ଲଦି ଦେଇ ନିଷ୍ପତ୍ତି ରହିଲେ ।

[ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଦାନପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିବା ଚିଠିପତ୍ରରୁଡ଼ିକ ଯଂପୁଣ୍ଡି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହା ଏଠାରେ ଦିଆଗଲା ନାହିଁ ।]

୧୯୭୨ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ମାସଠାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଦୃଢ଼ ମନୋବଳ ହେତୁ ଅପ୍ରେଲ-ମଇ ମସିହାରେ ସେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇଗଲେଣି ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣା ହେଲା । ମାତ୍ର ଜୁଲାଇମାସ ପରେ ସେ ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ହେଲେ ତାଙ୍କ ଅସୁସ୍ଥତା ସମ୍ପାଦ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀର ନାବୁ ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳର ସଭାପତି ଓ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାସଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ କହିଲେ ଯେ ତାହାଙ୍କୁ କଟକ ଆଣାଇ ଚିକିତ୍ସାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର । ମୁଁ ସମସ୍ତ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରିବି ସେହି କଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇ କଟକ ଆସିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଯେ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁସ୍ଥ ହେଲେ ମୁଁ କଟକ ଯିବି ।

କନିକା ଓ ବିଶ୍ଵନାଥବାରୁ

ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳର ସଭାପତି, ପୂର୍ବତନ ରାଜ୍ୟଧାଳ ଓ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାସ କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ ସହିତ ୧୯୨୨ ମସିହାରୁ ସଂପୃକ୍ତ । ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ କାଉନ୍ସିଲ ର ଥାଇ କନିକାରାଜା ଯେତେବେଳେ ନିଜର ପଦାଧିକାର ବଳରେ କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ସାହାଯ୍ୟରେ ହାତବଳ କରିଦେବାକୁ ବସିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାସଭାରେ ଅନ୍ୟତମ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ବିଶ୍ଵନାଥବାରୁ କନିକା ଅତ୍ୟାଚାର ବିଷୟ ଉତ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ 'ସଡ଼ଲାଇଟ୍' ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି କନିକା ପତି ସଂସ୍କରଣୀୟ ନେତା-ମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥବାରୁ ନିଜେ ଜଣେ ରସୁତ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଥିବାରୁ କନିକା କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତାଗୁଡ଼ିଏ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନେତୃତ୍ଵରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏହାପରେ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାହାଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ଯେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାସଭାର ସଭ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ୧୯୪୫ ମସିହାରେ ମହତାବବାରୁ ଯେତେବେଳେ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଚନ୍ଦ୍ରଧର-ବାରୁଙ୍କର ମିଳାମିଶା ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଏ ମିଳାମିଶାର ବିରୋଧକରି ମହତାବବାରୁଙ୍କର ବିରାଗଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ କନିକା ପ୍ରଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ନିଖିଳ କନିକା ଜନମଙ୍ଗଳ ସମିତି ଗଢ଼ାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମିତିର ରାଜନଗର ବୈଠକରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥବାରୁ ସଭାପତିତ୍ଵ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଖାସ କନିକା ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ କିଛି

କହିବା କିମ୍ବା ସେଠାରେ ଦଳଗଠନ କରିବା କେତେଦୂର କଷ୍ଟଦାୟକ ଥିଲା, ତାହା ସେ ସମୟର ଲୋକ ନ ହେଲେ ଅନୁମାନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହାପରେ ୧୯୨୭ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥବାରୁ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶର ରାଜ୍ୟପାଳ ହେଇ-ଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଭାରତୀୟ ପିଙ୍ଗଳ କୋର୍ଡର ୧୫ଟି ଦଫ୍ତାରେ ଅଭ୍ୟୁକ୍ତ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥବାରୁ ତାଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

୧୯୨୦ ମସିହାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ଓ ଅନୁଗାମୀମାନେ ତାମ୍ରପତ୍ର ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଭାବରେ ପେନ୍ସନ୍ ପାଇବାକୁ ଆବେଦନ କରିବା କିମ୍ଭେ କହିଲେ । ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ—ନିଜର କର୍ମଧରସରକୁ ଏକ ତାମ୍ରପତ୍ରରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ରଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପେନ୍ସନ୍ ବିଷୟରେ ସେ କହିଲେ—ମୁଁ କୌଣସିମତେ ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବାକୁ ପାଉଛି । ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅର୍ଦ୍ଧାହାର ଓ ଅନାହାରରେ ଦିନ ବିତାଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟଧନରେ ଭାଗୀଦାର ହେବି କାହିଁକି ? ମୋ ଭଳି ଯଦି ଆଉ କେତେଜଣ ପେନ୍ସନ୍ ନ ନିଅନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ପାଉଥିବା ଅଥର ପରିମାଣ କିଛି ଅଧିକ ହୋଇପାରିବ । ମାତ୍ର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥବାରୁ ଏକଥା ପସନ୍ଦ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ—ଇତିହାସକୁ ବଳିତ କରିବା କୌଣସିମତେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଭାବରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଲେ ।

କିଛିଦିନ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଲେଖକ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପତ୍ର ଲେଖିଲେ । ତହିଁରେ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ସୁସ୍ଥ ଅଛି । କ୍ରମେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଦେଖୁଛି । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ କଟକ ଯିବି । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ । ନିର୍ବାରନ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ୬ ହଜାର ଟଙ୍କା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇଲିନାହିଁ । ପ୍ରତିଦିନ ଘର ଚାରିପାଖରେ ଯେଉଁ ହା-ଅନ୍ଧର ଚିତ୍କାର ଓ କକାଳି-ସାର ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦେଖୁଛି, ତହିଁରେ ଯୈର୍ଯ୍ୟଧର ରହିପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭିକାରୀକୁ ଭିକମୁଠାଏ ମଧ୍ୟ ଦେଇପାରୁ ନାହିଁ । ଭିକାରୀ ଖାଲିହାତରେ ଦୁଆରରୁ ଫେରିଯିବା ଯେ ମୋପକ୍ଷେ କେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ ହେଉଥିବ, ତାହା ତୁ କାଣି-ପାରୁଥିବୁ । ରାଧାନାଥବାରୁଙ୍କୁ କହିବୁ, ସେ କଣ ମୋ ପ୍ରତି ଏତେବେଳେ ଦୟାକରିବେ ନାହିଁ । ଉଦୟନାଥବାରୁଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରଣାମ ଜଣାଇଦେବୁ । ତାଙ୍କୁ କହିବୁ ଶାବନରେ ତାଙ୍କ ରୁଣ ସୁଦ୍ଧିପାରିବି ନାହିଁ ।

ଅସ୍ତ୍ର ଗୋଧୂଳି

ଗୋଧୂଳି ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଗମନର ସୂଚନା ଦିଏ । ପ୍ରଭାତର କନକ କିରଣ ମଧ୍ୟାହ୍ନର ଖରସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅପରାହ୍ନର ମୃଦୁଆଲୋକ ପରେ ଗୋଧୂଳିର ସନ୍ଧ୍ୟା ନିର୍ଭୀକ ଆସେ । ତାପରେ ରାତ୍ରିର ଆବିର୍ଭାବ । ମାତ୍ର କେଉଁ କେଉଁ ଦିନ ଗୋଧୂଳି ଏତେ ରମଣୀୟ ମନେହୁଏ ଯେ, ଲୋକେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଅନ୍ଧକାରକୁ ଭୁଲିଯାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କର୍ମକ୍ଳାନ୍ତ ମାନବ ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ରାମର ଆବଶ୍ୟକ । ଅନୁଭବ କରେ, ସେତେବେଳେ ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ଆଗମନ ଠିକ୍ ସ୍ଥାନରେ ଜାଣିପାରେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଠିକ୍ ସେହୁପରି ନିଜ ଜୀବନର ସନ୍ଧ୍ୟା ମାତ୍ର ଆସୁଥିବାର ଜାଣିପାରିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ ଭିତରେ ବିତାଇ ସେ ବିଶ୍ରାମର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ପ୍ରକାଶନରରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେକଥା ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

୧୯୭୨ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୨୧ ତାରିଖଦିନ ତାଙ୍କର କ୍ୟେଣ୍ଟସ୍ପିନ୍ ଜଗନ୍ନାଥ ଯେତେବେଳେ ଧାନମଲିବା ପାଇଁ ପାହୁଗୁମ୍ଫାକୁ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଧାନମଲିବୁ ନାହିଁ । ଆଉ କିଛିଦିନ ଅପେକ୍ଷା କରିବୁ ଏବଂ ୩୧ ତାରିଖରେ ଘରକୁ ଫେରିଆସିବୁ । ତାପରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳର କେତେକ ପୁରାତନ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ନାମ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ ୩୧ ତାରିଖ ପୂଜା ଆସି ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଜଣାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ କହିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥବାରୁ ତାହାଙ୍କ କଥା ଅନୁସାରେ ୩୧ ତାରିଖ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସି ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଫେରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇ ସେ ଶୋଇବା ଘର ଦୁଆରକୁ ଆସି ସରସ୍ବତୀ ଅଞ୍ଚଳର ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ସେଦିନ ରବିବାର—ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ହାଟ ପାଳି । ଜଗନ୍ନାଥବାରୁ ସନ୍ଧେପରେ କେତେକ କଥା କହି ହାଟକୁ ଯିବା ପାଇଁ ବାହାରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ନିଷେଧ କଲେ ଏବଂ ଘରକୁ ଆସି ବଛଣୀରେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥବାରୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆସି ଖଟଉପରେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ପାଖରେ ବସିଲେ । ରାଜନୀତି, ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା, ଗୃହର ଭବିଷ୍ୟତ, ଅନ୍ତତ ପରମ୍ପରା, ଆର୍ଥିକ ଦୁର୍ଗତି ଓ ରାଜକରଜ ପରିଶୋଧ କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ କେତେକ କଥା କହିଲେ । ତା ସହିତ ନିଜ ଅନ୍ତତ ଜୀବନର ଅନୁଭୂତି, ଭବିଷ୍ୟତ ବିଶ୍ୱାସର ସୁଫଳ ଓ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭୁଲି ନ ଥିଲେ । ଏତେବେଳେ ତାଙ୍କର ମନେପଡ଼ିଲା ଯେ ଜଗନ୍ନାଥବାରୁ ନିଜୁ ଖାଇନାହାନ୍ତି । ସେ ବଛଣୀରୁ ଉଠିଆସି ନିଜ ହାତରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ

ଏବଂ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ କହିଲେ । ବଡ଼ବୋହୂଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଚଞ୍ଚଳ ଖାଇବାକୁ ଦେବ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ଛଳରେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ ଯେ ୧୯୭୨ ମସିହାଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । ତେଣୁ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ମରଣରାଗ ଭ୍ୟାଗ କଲେ । ୧୯୭୩ ମସିହାଠାରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେବ ।

ସେଦିନର ରାତି ବିଚଳ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ନବବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଭାତରେ ଉଠି ବଡ଼ ଝିଅର ପୁଅକୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ପଠାଇଦେଲେ । ତାପରେ ଜଗନ୍ନାଥ ବାବୁଙ୍କ ସହୃଦ ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାଏକାଳ ଆଲୋଚନାକରି ନିଜର ବାଡ଼ିବଗିରୁ ବୁଲି ଦେଖିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେଠାରୁ ଫେରି ନିଜର ବନ୍ଧୁ ଓ ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କୁ ନବବର୍ଷର ଶୁଭେଚ୍ଛା ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ଜଣାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସାନ ଝିଅର ପୁଅ ଉଦ୍ରୁକରୁ ଆସିଥିଲା । ତାର ଖବରଅନ୍ତର ବୁଝି ତାକୁ ଉଦ୍ରୁକ ପଠାଇଦେବାକୁ ଜଗନ୍ନାଥବାବୁଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ବୋହୂ ଓ ନାତିନାତୁଣୀ-ମାନଙ୍କ ସହ ଗଲୁ କଲେ ଓ ଘର ଖବର ବୁଝିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦିନମାନଙ୍କ ପରି ଦିନ ଗୋଟାଏବେଳେ ଗାଧୋଇଲେ । ଏତିକିବେଳେ ବଡ଼ବୋହୂଙ୍କର ଭାଇ ତାଙ୍କଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ସେଦିନ ରାତିରେ ଚନ୍ଦ୍ରବାବୁ କହୁ ନିଜେ ଗାଧୋଇ ଖାଇ ବିଶ୍ରାମ କରିବାକୁ ଗଲେ । ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଦଶେ ପୁରୁତନ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଧରପ୍ରସାଦ ଚୌଧୁରୀ ଦୁଇପୁଅ ଓ ଝିଅଙ୍କ ସହୃଦ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ଜଗନ୍ନାଥବାବୁଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଦେଇ ବିଶ୍ରାମ କଲେ ।

ଦିନ ପାଞ୍ଚ ଘାଡ଼େ ତିନିଟାବେଳେ ସେ ଶ୍ରୀଧରବାବୁଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ଏକ ଘରୋଇ ସମଗ୍ୟ ଉପରେ ଘର ଆଲୋଚନାକରି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ । ଦିନପାଞ୍ଚଟାବେଳକୁ ତାଙ୍କ ଗୁଡ଼ିରେ ସାମାନ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଆରମ୍ଭହେଲା । ସେ ବଡ଼ପୁଅକୁ ଡକାଇ ପିଠାଅଳିଆ ଦେବାକୁ କହିଲେ ଏବଂ ପାନେ ହୋମିଓପ୍ୟାଥିକ ଔଷଧ ଦେବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଏଠାରେ ସୁରକ୍ଷାଯୋଗ୍ୟ ଯେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଲୋକେ ଅସହଯୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ଦୂରେଥାଉ, ଭୟରେ ପିଣ୍ଡାରେ ବସିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ରଜବିରାଟର ଲୋକେ କୌଣସି ସହୃଦ ଟ୍ରଷ୍ଟର କରୁଥିଲେ ଯେ, ରାଜା ନରଦେହଧାରୀ ଦେବତା । ରାଜଦ୍ରୋହ ଗୋଟାଏ

ଗୁରୁତର ପାପ । ବୃତ୍ତିଶ ସରକାରଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅସ୍ତ୍ରଯାଏ ନାହିଁ । ସେଠାର ରାଜା ସେତସ୍ୱାୟତର ବିଶ୍ୱାସୀଙ୍କ କନ୍ୟା ଯି ଜଟାଙ୍କ ବଂଶଧର । ତାହାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଗଲେ ତାଙ୍କର ତ କିଛି ଅନିଷ୍ଟ କରପାରିବ ନାହିଁ; ବରଂ ଇଶ୍ୱରଙ୍କର ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟତା ପାସ ହେବ । ତେଣୁ ଅସହଯୋଗୀଙ୍କ ସହୃଦ କଥାବାଣୀ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ସାହସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଲୋକେ ଏପରି କୁସଂସ୍କରଜ୍ଞ ଥିଲେ ଯେ ରୋଗବ୍ୟାଧିକୁ ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ଅଭିଶାପ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । କୁସଂସ୍କର ବିଲେପ ଓ ଲୋକଙ୍କ ସହୃଦ ମିଶିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ବହୁ ଅସହଯୋଗୀ ନିଜ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ହୋମିଓପାଥୀକ ବାକ୍ସ ରଖୁଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଲୋକଙ୍କ ସେବାକରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ମିଶିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ ଓ ସଲେବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକଙ୍କ ମନରୁ କୁସଂସ୍କର ଦୂରକରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ସେହିଦିନରୁ ନିଜେ ହୋମିଓପାଥୀକ ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ଓ ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲେ । ଏହି ଔଷଧ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ପ୍ରଗତି ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ ଟେବୁଲ ଉପରେ ହୋମିଓପାଥୀକ ବାକ୍ସଟିଏ ରହୁଥିଲା ।

ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ନିଜ ଶୋଇବାଘରେ ବିଶ୍ରାମନେଲେ ଏବଂ ସାମାନ୍ୟ ସୁସ୍ଥ ହେବା ପରେ ସେହଠାରେ ପୁଣି ଆଗନ୍ତୁକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କଲେ । ରାସ ପ୍ରାୟ ଯାତ୍ନେ ଅଠଟାବେଳକୁ ସେ ଛୁଇଁରେ ପୁଣି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭବ କଲେ । ତାଙ୍କର ଶରୀର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଶ୍ରୀଧରବାରୁ ପ୍ରମୁଖ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଏତେବେଳେ ବହୁଭ୍ରମି ଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେକଲେ । ନାତି କନ୍ଧରେ ହାତ ପକାଇ ପଦାକୁ ଅସିଲେ । ସେଠାରୁ ଫେରିବା ପରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଖୁବ୍ ତରଳ ହେଲା । ରାସ ୯ ଘଣ୍ଟାବେଳକୁ ତାଙ୍କ ସାନ ପୁଅ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ବାପାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ସେ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ, ଜୀବନର ଶେଷ ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଉ ବେଶୀ ଡେରି ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସେ ଭାଙ୍ଗୁ କହିଲେ— ‘ହାଟ ଆଟାକ୍’ (Heart attack) ଅରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଉତ୍ତର ଉଦ୍‌କନେଇ ଅକ୍ସିଜେନ ଦେବା ଦରକାର । ଉଦ୍‌କ ଯିବା ଶୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ମନାକଲେ ଓ ଆଉ ପାନେ ହୋମିଓପାଥୀକ ଔଷଧ ଦେବାକୁ କହିଲେ । ଔଷଧ ଖାଇବା ପରେ ସେ ପ୍ରାଣାୟାମ ଅରମ୍ଭ କଲେ ।

ରାତି ବାରଟା ବେଳକୁ ସେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଡାକି ଏକାନ୍ତରେ କହିଲେ—ପବନ ଘର ଛାଡ଼ିଦେଲା । ବହୁ ସାଧସାଧନା କରି ମୁଁ ତାକୁ ଠିକ୍ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇ ପାରୁନାହିଁ । ମୋ ଆଶା ଏବେ ଛାଡ଼ ।

ପୁଅ, ବୋହୂ, ନାତିନାତୁଣୀ ସମସ୍ତେ ଆସି ଚାରିପାଖରେ ଘେରିଗଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ବିଛଣାରୁ ଉଠି ପଦ୍ମାସନରେ କାନ୍ଥକୁ ଭରାଦେଇ ବସି ପ୍ରାର୍ଥନା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାଙ୍କର ଏଭଳି ଅବସ୍ଥା ଶୁଣି ଜ୍ୟେଷ୍ଠାକନ୍ୟା ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଉଥିଲା ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କହିଲେ—ଆସି ଭଲ କରିଛୁ ! କେତେକ ସମୟ ଆଖିକୁଲ ବସିଲେ । ତାପରେ ଆଖିଖୋଲି ପଚାରିଲେ—ଜଗ କାହିଁ ?

ଜଗ ବାବୁ ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିବାରୁ କହିଲେ—ଆଉ ବେଶୀ ସମୟ ନୁହେଁ ! ଏହା କହିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ବିଛଣାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ । ବୋଧହୁଏ ଯନ୍ତ୍ରଣା ବେଶୀ ହେବାରୁ ‘କୁଆଡ଼େ ଯିବି’ ବୋଲି କହି ବିଛଣାରେ ଉଠି ବସିଲେ ଓ ପୁଣି ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ପ୍ରାର୍ଥନା ପରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ କହିଲେ—ମୋତେ ଭୁରନ୍ତ ପାନେ ‘କାବୋଭେଜ’ ଦିଅ । ଔଷଧ ପାଣିରେ ମିଶାଇ ଦେବାବେଳକୁ ସେ ଗୁଣ୍ଡା ଧରି ନ ପାରି ପାଟି ମେଲି କରିଦେଲେ । ଶୋଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ସାନ ପୁଅ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କୋଳରେ ଭଲି ପଡ଼ିଲେ ।

ଆଜ୍ଞାବନ ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କର ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ସହିତ ସଂଗ୍ରାମ ଶେଷ ହେଲା । ସଞ୍ଜାନରେ ୭୯ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାହାଙ୍କର ମହାପ୍ରୟାଣ ଘଟିଲା । ସେତେବେଳକୁ ୧୯୭୩ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ପହିଲା ତାରିଖର ରାତି ଘ ୧୫୫ ମିନିଟ ।

ଶେଷ ଯବନିକା

ପହିଲା ତାରିଖର ରାତି ତିନିଘଣ୍ଟାବେଳକୁ ଚାରିଆଡ଼େ ବାଉଁଶ ଖେଳିଗଲା । ଦୁଇତାରିଖ ଦିନ ସକାଳ ୮ଘଣ୍ଟାବେଳେ ଚାରିଆଡ଼େ ଚାଲିଯିବାପାଇଁ ‘ସମାଜ’ ଅଫିସକୁ ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଜଣାଇ ଦିଆଗଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ଦୀର୍ଘଦିନର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଓ ହୃଦୈର୍ଷୀ ‘ସମାଜ’ ସଂପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାନାଥବାବୁ, ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକୀରବବୁ ଓ ଲେଖକ ତାହାଙ୍କର ଶେଷ ଦର୍ଶନ ପାଇଁ କଟକରୁ ଆସିଲେ ।

ଅତି ଶିଘ୍ରଗତିରେ ଏ ସମ୍ପାଦ ଗୁଣିଆଡ଼େ ବ୍ୟାପିଗଲା । ପୁରୀରୁ ୧୦ଟାରେ
ଶବ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳକୁ ପାଞ୍ଚମୁକା, ଗୁରୁବାଲି ଓ
ବାସୁଦେବପୁର ଡେଇଁ ଦୂର ଅଞ୍ଚଳରୁ ତାଙ୍କର ବଡ଼ ଅନୁଗାମୀ, ବନ୍ଧୁ ଓ
ସହକର୍ମୀ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ

(ଅନ୍ତିମ ଶୟନ)

ମୃତଦେହକୁ ଧରି ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରାମ ପରିକ୍ରମା କରାଗଲା । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ
କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଶୋଭାଯାତ୍ରାର ଅନୁଗମନ କଲେ । କୁଳବଧୂମାନେ ଚନ୍ଦନ ଓ ପୁଷ୍ପଞ୍ଜଳି
ଦେଇ ଶେଷ ସମ୍ମାନ ଜଣାଇଲେ । ଦିନ ଗୋଟାଏ ବେଳକୁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା
ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କର କର୍ମସ୍ଥଳୀ ହଳଦିଆ ମୌଜାର ଶୁଶ୍ରାବରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ତାଙ୍କର

କ୍ୟେଷୁପୁତ୍ର ନାମାଥ ଚିତ୍ରାରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲେ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ
ବାସ୍ତାବିକ ନୟନରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟନେତାଙ୍କୁ ଚିର ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ତାଙ୍କର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଠି ହିନ୍ଦୁ ପାଇଁ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ କମ୍ପଟି ଗଠନ
କରାଯାଇଥିଲା । ପାଞ୍ଚମୁକାର ଜନସାଧାରଣ ନିଜର ଶକ୍ତି ମୁକାବଳ ସାହାଯ୍ୟଦେଇ
ଏହି ହିନ୍ଦୁରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହା ଏକ ଅତୁଳପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ । ହଜାର
ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ସମାଗମ ଅଥଚ କୌଣସି ପ୍ରକାର ହଟଗୋଲ ନାହିଁ । ସାଙ୍ଗ-
ଜମାନ ଭାବରେ ଜଣେ ନେତାଙ୍କର ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଠି ହିନ୍ଦୁ ସମାପନ କରାଯିବାର ଉଦାହରଣ
ଓଡ଼ିଶାରେ ବୋଧହୁଏ ଏହା ପ୍ରଥମ । ଏଥିରୁ ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଜନତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ
କିପରି ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ, ତାହା ସହଜରେ ଜଣାପଡ଼େ ।

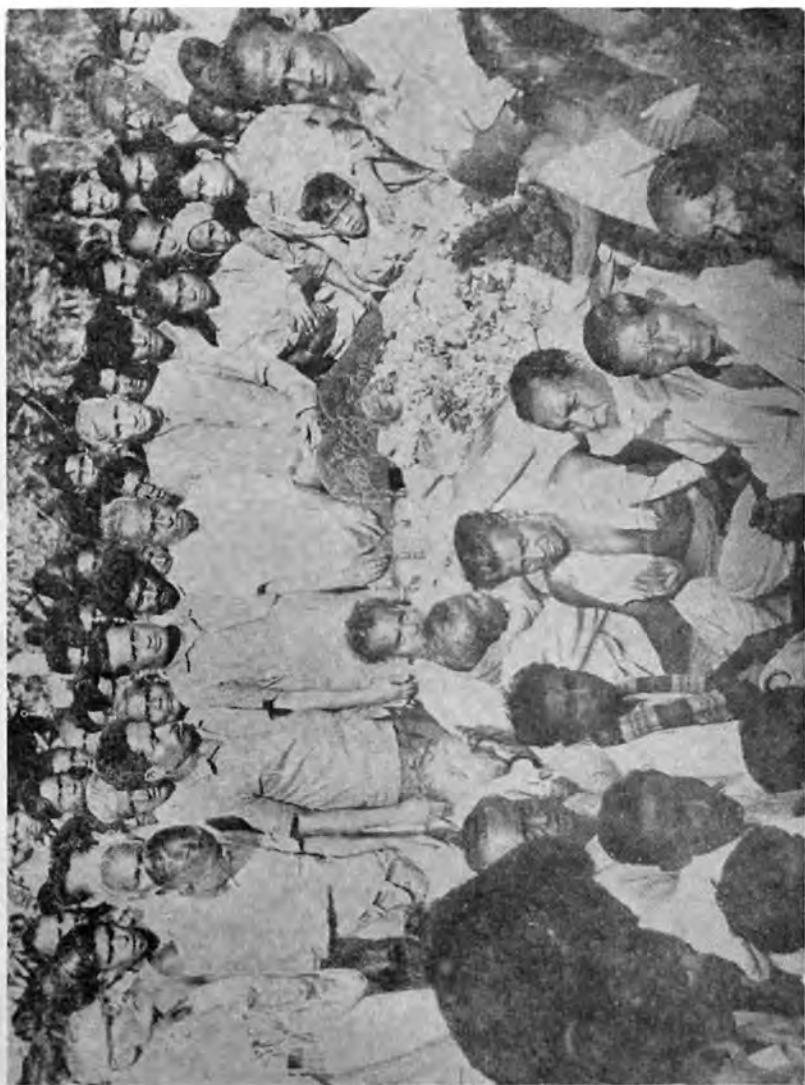
ଆଜି ଚିନ୍ତାଧରାକୁ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମରଣସ୍ଥର ଭବିଷ୍ୟୋକ ଧୂଳିରେ
ମିଶିଯାଇଛି । ମାତ୍ର କଳାକାରୀଙ୍କ ଅନ୍ତରାଳେ ସେ ଚିର ଅମର ହୋଇ ରହିବେ ।
କାରଣ ସେ କେବଳ କଳା ଅଞ୍ଚଳର ଜନନାୟକ, ଆଜାଦ ସତ୍ୟମୀ, ନିର୍ଭୀକ
ଯୋଦ୍ଧା ବା ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରତାଡ଼ିତ ଦରିଦ୍ର କୃଷିମାନଙ୍କର ସାକ୍ଷୀ ନ ଥିଲେ;
ସେ ଥିଲେ ପାଞ୍ଚମୁକା ଅଞ୍ଚଳର ମୁରବୀ ସ୍ବରୂପ । ତାଙ୍କ ଜବନୀ ଓଡ଼ିଶାର ଅର୍ଦ୍ଧ
ଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସ । ଅନ୍ୟାୟ ସହୃଦ ସାଲିନ୍ କରିବାକୁ ସେ ପଦ୍ୟ କରୁ ନ
ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର ଚରଣରୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅସମ୍ଭାବିତ ହେଉ ନ ଥିଲେ ।
ମାଲିମକଦ୍ଦମା ଓ ରାଜନୀତିର ଜଟିଳ ବିଷୟଠାରୁ ଆତ୍ମନିର୍ବାସିତ ପାରିବାରିକ କଲହ
ଓ ମନୋମାଲିନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିର ସମାଧାନ ପାଇଁ ସେ ସୁଚକ୍ରିତ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲେ ।
ନିଜର କର୍ମୀ ଓ ଅନୁଗାମୀମାନଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖ ଓ ଅଭାବ ଅସୁବିଧାକୁ ସେ ନିଜର
ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାହା ଦୂରକରିବା ପାଇଁ ଯତ୍ନବାନ
ହେଉଥିଲେ । ତେଣୁ ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଧର୍ମ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ନିଜର
ମୁରବୀ ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ । ସାଧୁ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ଦେବ-ଦ୍ରବିଜରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଗତି
ଭକ୍ତି ଥିଲା । ସେ ନିୟମିତ ଗୀତାପାଠ କରୁଥିଲେ ଓ ନିଜର ଉଷ୍ଣଦେବ ଚମ୍ପକେ-
ଶ୍ବରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲେ । ଶେଷଜୀବନରେ ଶ୍ରୀ ଚମ୍ପକେଶ୍ବର ମହାଦେବଙ୍କ
ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ତାହା ପୁଣ୍ୟାଙ୍ଗ ହୋଇନାହିଁ ।
ସେ ଯେ କେବଳ ରାଜନୀତି ବା ସମାଜନୀତିରେ ସମୟ ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲେ, ତାହା
ନୁହେଁ; ସାଧୁସନ୍ଥମାନଙ୍କ ସହୃଦ ସେ ଧର୍ମର ନିଗୃହ ତତ୍ତ୍ବ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା
କରୁଥିଲେ । ଅବସର ସମୟରେ ସେ ଲେଖାଲେଖି କରିବାକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉ-

ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କର କେତେକ କବିତା ଓ ଲେଖା, ଯାହାକି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତଗତହୋଇଛି,
ତାହା ଅନ୍ୟତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ଲେଖାର ଶୈଳୀ, ଶିକ୍ଷବନ୍ୟାସ
ଓ ଦରିଦ୍ର କୃଷକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମମତାବୋଧର ସମ୍ୟକ ସୂଚନା ମିଳେ । ଅତିଥି-
ପରାୟଣତା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଗୁଣ ଥିଲା । ତେଣୁ କନିକାର ଜନସାଧାରଣ
ଆଜି ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ‘ବାରୁ’କୁ ହରାଇ ଦୁଃଖରେ ମୁଁ ସୁମାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ବା ଦେବ କିଏ ? ଏ ଶୂନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଆଉ ପୂରଣ ହେବା
ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ରଚନାକାଳ :

ଆରମ୍ଭ ତା ୨୭ । ୧ । ୭୩ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଦିବସ

ଶେଷ ତା ୩ । ୩ । ୭୩ ଶିବରାତ୍ରି

ଶୁଖାଳରେ ସ୍ୱର୍ଗାୟ ବେହେରାଙ୍କ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଚିତ୍ର ‘ସମାଜ’ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉପାଧ୍ୟାୟ ରଥ ଶବ୍ଦାଧାରରେ ପୁଷ୍ପାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରୁଛନ୍ତି । ଆଗରେ ଭଲ, ପୁଅ, ଜାମାତା ଓ ଶୋକାଳୁଳ କର୍ମୀମାନେ ବସିଛନ୍ତି ଓ ପଛରେ ନାତି ନାତୁଣୀମାନେ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଶୋକକାର୍ତ୍ତୀ

ପୂର୍ବତନ ମନ୍ତ୍ରୀ, ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳ ଓଡ଼ିଶା ଶାଖାର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ‘ସମାଜ’
ସଂପାଦକ, ପଦ୍ମଭୂଷଣ ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ ସଂପାଦକଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :

ସଂଗ୍ରାମୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କ ଚର ବିଦାୟ

୧୯୭୨ ମସିହାର ଶେଷ ଭାଗ ଗୋଟିଏ ଅତି ଶୋକାବହ ସମୟ ଏବଂ
ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ଓ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ବିୟୋଗ ଘଟିଛି ବୋଲି ବର୍ଷ ଶେଷ ଦିନ ୩୧
ତାରିଖରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଶରୀର ଶୋକପ୍ରକାଶ କରିଥିଲୁ । ସେ ଦିନ ମନେ ହେଉ-
ଥିଲା, ବୋଧହୁଏ ୧୯୭୩ ଟିକିଏ ଶୁଭସୂଚକ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଦେବର ବିଚାର ଭିନ୍ନ
ପ୍ରକାର । ସାହା କହନ୍ତି—“ଦୁଃଖ ଓ ବିପଦ ଆସିଲାବେଳେ ଏକା ହୋଇ ଆସେ
ନାହିଁ, ସାଙ୍ଗପାଞ୍ଚ ନେଇ ଆସେ ।” ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ୧୯୭୨ର ଦୁଃଖ,
ଦୁର୍ବିପାକ ଓ ଶୋକ ତାର ସାଙ୍ଗସାଥୀଙ୍କୁ ଧରି ପୁଣି ୧୯୭୩ରେ ବର୍ଷ ଆରମ୍ଭରୁ
ଦେଖାଦେଇଛି । ୧୯୭୩ ଜାନୁୟାରୀ ପହିଲା ତାରିଖ ନବବର୍ଷରେ ଯେତେବେଳେ
ଗୁରୁଥଡ଼େ ଲୋକେ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ସୂଦୂର
ଜାଗହଲର ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା ଓ ମରୁଡ଼ିପ୍ରପୀଡ଼ିତ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଗୁଡ଼ିଆଲି ଅଞ୍ଚଳ
ବାଣଡ଼ା ଆନାର ଏକ ପ୍ରକାର ଅଗମ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ହଳଦିଆ ଗ୍ରାମରେ ଓଡ଼ିଶାର ଦରିଦ୍ର
ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ସେନାପତି ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଜଣେ ବଡ଼
ରଥୀ, ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାର ଭୂତପୂର୍ବ ସଭ୍ୟ, ଆଜ୍ଞାବନ ତ୍ୟାଗୀ, ସାହସୀ, ଜନପ୍ରିୟ
ଲୋକସେବକ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କର ଗୃହର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ହଠାତ୍
ପରଲୋକ ହୋଇଗଲା । ଏ ଖବର ୨ ତାରିଖ ସକାଳେ ଟେଲିଫୋନ ଯୋଗେ
ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଖବର ପାଇବାମାତ୍ରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବନ୍ଧୁ
ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କ ଶେଷଦର୍ଶନ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଦୟରେ ଦୌଡ଼ିଯାଇ ହଳଦିଆର ବସ୍ତ୍ରୀର୍ଣ୍ଣ
ଶୁଶ୍ରୂଷା ଭୂମିରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ପରବିଷ୍ଟ ତାଙ୍କର ମୃତଦେହକୁ ଦେଖି-
ବାକୁ ପାଇଲୁ । ଦେଖି ମନେ ହେଲା, ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଥଚ ବାରବାର ଚନ୍ଦ୍ରଧର
ଯେପରି କି ଅତି ଶାନ୍ତ ମନରେ ପ୍ରଗତି ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇଛନ୍ତି । ମୁଖମଣ୍ଡଳ ବା
ଶରୀରରେ କୌଣସି ବିକୃତିର ଚିହ୍ନ ନ ଥିଲା । ଖବର ନେବାରେ ବୁଝିଲା ଯେ
୧୯୭୩ ଜାନୁୟାରୀ ପହିଲାରେ ସକାଳୁ ସେ ନିଜର ଜାମାତା ଓ କେତେକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ-
ଠାକୁ ନୂଆ ବର୍ଷର ଶୁଭକାମନା ଜଣାଇ ପଡ଼ି ଲେଖିଲେ ଏବଂ ଯଥାସ୍ୱାଦ ସ୍ନାନ

ପ୍ରକାର ଓ ନିତ୍ୟକର୍ମ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମଦେବତା ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ତାଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଆଦାର ପରେ ଟିକିଏ ବିଗ୍ରାମ ନେଉଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କର ପୁରୁଷନ ବନ୍ଧୁ ନିକଟସ୍ଥ ସାନ୍ତାପୁରର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀଧରପ୍ରସାଦ ଚୌଧୁରୀ ଓ ତାଙ୍କର ଆଉ ୩ ଜଣ ଆତ୍ମୀୟ ଅସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ବହୁ ଦିନ ପରେ ଏ ପୁରୁଷନ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହୃଦ ସାକ୍ଷାତହେବାରୁ ସେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହର ସହୃଦ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ । ବିଶେଷରେ ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା ଓ ଭବିଷ୍ୟତ କ'ଣ ହେବ, ସେ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରି କହିଲେ କି ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରତି ୨୫ ବର୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଛି ଓ ଘଟିବ । ୧୯୨୦ରେ ଭାରତରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଓ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଲା । ୧୯୪୫ରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୃଥିବୀ ଯୁଦ୍ଧ ସରିଲା ଏବଂ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପରିସମାପ୍ତ ଘଟିଲା । ୧୯୪୭ରୁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଭାରତରେ ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ମହାପୁରୁଷ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଉପସ୍ୟା ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଅହଂସାତ୍ମକ ସଂଗ୍ରାମ ଫଳରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ପରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଭାରତର ଜଣେ ଲୋକର ଗୁଲିରେ ସ୍ତାଣ ହରାଇଲେ ଏ ସ୍ୱାଧୀନତାଲାଭର ବର୍ତ୍ତମାନ ୨୫ ବର୍ଷ ପୂରିଗଲା । ୧୯୭୩ଠାରୁ ୧୯୯୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଣି ୨୫ ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଯୁଗ ଆସିଲା ।” ସେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ କହିଲେ କି, “ଏହି ୨୫ ବର୍ଷ ଛୁଇଁବାର ନୁହେଁ । ଦେଶରେ ଅଧର୍ମ ଓ ଅମଙ୍ଗଳ ଯେପରି ଭାବରେ ବ୍ୟାପୁଛି, ଏହି ୨୫ ବର୍ଷ ଭିତରେ ତାର ଚରମ ପରିଣତି କ'ଣ ହେବ, କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ ।” ସେ ଯେ ଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଚହୁ ନାହାନ୍ତି ଏ କଥା ଯେ ତାଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ସୁରୁଜାଥିଲେ । ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା ଓ ମରୁଡ଼ିରେ ତାଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳ ଯେ କିପରି କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଛି, ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ସେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ରାତି ସାଢ଼େ ୮ଟା ବେଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଥାଏ । ସେ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଛୁଇଁରେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ବେଦନା ହେଉଥାଏ ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ “ଆପଣ ଅସୁସ୍ଥ ବୋଧ କରୁଛନ୍ତି, ଆପଣ ବିଗ୍ରାମ କରନ୍ତୁ ଆମେ ଯାଉଛୁ” ବୋଲି ଏକାଧିକବାର ବନ୍ଧୁ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଛୁଇଁନ ଥାନ୍ତି । ଏ ତାଙ୍କର ଶେଷ ଦେଖା । ତେଣୁ ଏ ପୁରୋଗ ଆଉ ମିଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଅନ୍ତର କରିବାକୁ ନାଗୁଳ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଛୁଇଁରେ ଟିକିଏ ବେଶି ବେଦନା ହେବାରୁ ଓ ଅଶକ୍ତିଶ୍ୟାସୀଭଳି ଲାଗିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କ ପୁଅଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ବହୁଭୂମି ଯିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ଫେରିଆସିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଛୁଇଁରେ ଏକାଧିକବାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ହେଲା । ସେ ପୁଣି ଥରେ ବହୁଭୂମି ଯିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ସେଠାରୁ ଫେରିଆସିବା ପରେ

ଶଯ୍ୟାଶାୟୀ ହୋଇ ଗୁଡ଼ରେ କଷ୍ଟ ହେବାରୁ ଓ ଟିକିଏ କଟ ବାହାରିବାରୁ ନିଜ ପୁଅ
 ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସେ କହିଲେ, “ମୋତେ ଗୋଟିଏ ପାନ ହୋମିଓପାଥିକ ଔଷଧ
 କାର୍ବୋଭେଲ ଦିଅ ।” ପୁଅ କାର୍ବୋଭେଲ ଔଷଧ ଆଣି ପାଣିରେ ମିଶାଇବାରେ
 ୨୩ ମିନିଟ ଲାଗିଗଲା । ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ଶ୍ଵାସ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଔଷଧ ପାନକ
 ଦେଲବେଳକୁ ଆଉ ତନ୍ତ୍ରୀ ଭିତରକୁ ଯାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସେତେବେଳକୁ ସେ
 ଯାଇ ସାରିଲେଣି । ସେତେବେଳକୁ ରାତି ୧ ଘଣ୍ଟା ୫୫ ମିନିଟ । ଯେଉଁ
 ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହୃଦ ସେ କଥାବାଣ୍ଟି କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ରାତି ୧ଟାବେଳକୁ
 ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ।

ଆଜବନ ସଂଗ୍ରାମୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚେତନ ଅବସ୍ଥାରେ ୭୯ ବର୍ଷ
 ବୟସରେ ସଂସାରରୁ ଚିରବିଦାୟ ନେଲେ । ସେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ କପରି ଲୋକପ୍ରିୟ
 ଥିଲେ ତାହା ତାଙ୍କ ଶବ ପଛରେ ଥିବା ବିରାଟ ପଟ୍ଟାରିରୁ କଷ୍ଟେ ଜଣାପଡୁଥିଲା ।
 ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ଦଶମାଇଲ ବାଟ ତାଙ୍କ ଶବକୁ ଚାଲାଇ ଚାଲାଇ ଆଣି ଶୁଶ୍ରୂକରେ
 ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ମୁରବା ଓ ଦାପଣିଆ ଥିଲେ ।

୧୯୨୧-୨୨ରେ ସେ କନକା ଜମିଦାରୀରେ ଜଣେ ହିସାବରକ୍ଷକ
 କର୍ମଚାରୀ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଗରିବ ଘରର ପିଲା ଥିଲେ । ସେ
 ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକ ଏବଂ କନକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଘଟୁଥିବା ଅତ୍ୟା-
 ଚାରରେ ଏପରି ବ୍ୟଥିତ ହେଲେ ଯେ ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରି ଏଥିରେ ଝାସ
 ଦେଲେ । ସେ ଅସାଧାରଣ ସାହସୀ ଓ ପାରିବାର ଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କର
 ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏପରି ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା ଯେ, ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ନିଆଁକୁ
 ଡେଇଁବାକୁ କହିଲେ ଲୋକେ ଡେଇଁ ପଡୁଥିଲେ । ଲୋକହୃଦୟର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା
 ଦିଗରେ ତାଙ୍କ ତ୍ୟାଗ ଅତୁଳନୀୟ । ମର୍ଦ୍ଦିନୀ, ଗୋରୁଗାଈ, ସମ୍ପତ୍ତି, ଘରଦ୍ଵାର ସେ
 ସବୁ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୋଗୁଁ ହରାଇଥିଲେ ଏବଂ ନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରି
 ନ ଥିଲେ । ସେ ଜମିଦାର ବା ସରକାର କାହାରି ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇବା ଲୋକ
 ନ ଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଲୋକ କୌଣସି ଦୁଃଖ ବା ବିପଦରେ ପଡ଼ିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର
 ଡାଙ୍କର ସର୍ବଦା ସାହାଯ୍ୟରଥ ଥିଲେ । କଂଗ୍ରେସର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ସେ
 ଯୋଗ ଦେଇ ବନ୍ଧୁ ବୀର ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗିଛନ୍ତି । ସେ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡର
 ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୫୨ରେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାକୁ ସେ ଚୟନବାଲିରୁ କଂଗ୍ରେସ
 ପକ୍ଷରୁ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାର ବିବଦମାନ
 ରାଜନୀତିରେ ଏବଂ ଦଳଗତ ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟିରେ ସେ ବଡ଼ ମର୍ମାହତ ହେଉଥିଲେ
 ତାଙ୍କୁ ତଳିତଳାନ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ଏପରି କି ହତ୍ୟା କରିବା ଲାଗି କେତେ ଥର ଉଦ୍ୟମ
 କରାଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କୁ, ତାଙ୍କ ଭାଇ ଓ ପୁଅମାନଙ୍କୁ ମାରପିଟ, ଗଣ୍ଡଗୋଳ, ନରହତ୍ୟା

ଅପରାଧରେ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ମକଦ୍ଦମା ରୁଜୁ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୯୭୦ ନଭେମ୍ବର ୭ ତାରିଖରେ ବା'ରିଡ଼ା ଥାନା ଅଞ୍ଚଳର ଗାଁରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଘଟି କେତେକ ଲୋକ ଅହତ ହେଲେ । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଅକ୍ସର ବେହେରା ନାମକ ଜଣେ ଆହତ ବ୍ୟକ୍ତି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଘନିଷ୍ଠ ଦିନ ପଡ଼ିଲା ପରେ ମରି ଯାଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଘଟଣାରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ପକ୍ଷ ପ୍ରବେଶନାରେ ପୁରାତନ ଏମ୍. ଏଲ. ଏ. ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରବର ବେହେରା ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ, ଭାଇ, ଦୁଇ ପୁତୁରା ସମେତ ୪୦ ଜଣଙ୍କୁ ମୃଦାଲ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରବର ବେହେରାଙ୍କ ପୁଅ ଶ୍ରୀ ଚତୁର୍ଭୁଜ ବେହେରାଙ୍କ ଘର ଘେରୁ କରି ତାଙ୍କ ପୁଅ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକଙ୍କୁ ମାଡ଼ ମରାଯାଇଥିଲା ବୋଲି ଘୋଲିସରେ ଅଭିଯୋଗ କରାଯାଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ମକଦ୍ଦମା ନିକଟରେ ଗଲେ ବୋଲି ଘୋଲିସ କହୁ ଫାଇନାଲ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଦେଲେ । ପରୋଚ୍ଚତ୍ତର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏସ୍.ଡି.ଓ.ଙ୍କ ପାଖକୁ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାରେ ଏସ୍.ଡି.ଓ. ରେକର୍ଡ଼ସି ମଗାଇ ଦୁଇ ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର କରି ପ୍ରଥମ ମିକଦ୍ଦମାରେ ୧୨ ଜଣଙ୍କୁ ଦୌରା ସୁପର୍ଦ୍ଦ କଲେ ଓ ଅନ୍ୟ ୨୮ ଜଣଙ୍କୁ ଖଲାସକରି ଦେଲେ । ଚତୁର୍ଭୁଜଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କରାଯାଇଥିବା ମକଦ୍ଦମା ପାଇଁ ୨୫ ଜଣଙ୍କୁ ଦୌରା ସୁପର୍ଦ୍ଦ କଲେ । ପୂର୍ବ ମକଦ୍ଦମାର ଯେଉଁ ୨୮ ଜଣ ଆସାମୀଙ୍କୁ ଖଲାସ କରାଯାଇଥିଲା, ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ବାଲେଶ୍ଵର ଦୌରା ଜଜ୍ଙ୍କ କୋର୍ଟରେ ସେମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଗିରଫନ ଦରଖାସ୍ତ ହେବାରୁ ଦୌରା ଜଜ୍ ଉକ୍ତ ୨୮ ଜଣ ଆସାମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୧୭ ଜଣଙ୍କୁ ଦୌରା ସୁପର୍ଦ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ନିମ୍ନ କୋର୍ଟକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ପ୍ରଥମ ମକଦ୍ଦମାରେ ହଟ୍ଟମୋଟ ୨୮ ଜଣ ଏବଂ ତାର କାଉଣ୍ଟର ମକଦ୍ଦମାରେ ୨୫ ଜଣଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ସମୟ ବିଚାର ଚାଲି ୧୯୭୨ ମଇ ୩ ତାରିଖରେ ମକଦ୍ଦମା ଶେଷ ହୋଇ ୧୨ ତାରିଖରେ ରାୟ ଦିଆଗଲା । ସେଥିରେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରବର ବେହେରା, ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ ଓ ଭାଇଙ୍କ ସମେତ ୧୭ ଜଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଖଲାସ ହେଲେ । ୧୨ ଜଣଙ୍କୁ ୩୨, ୩୨, ୩୨ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ଦଫାରେ ଅଡ଼େଇ ବର୍ଷ ଲେଖାଏଁ ଜେଲ ଏବଂ ଶହେ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଜୋରିମାନା ଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ହେଲା ଏବଂ ଅପର ମକଦ୍ଦମାରେ ୨୫ ଜଣ ଆସାମୀଙ୍କୁ ଖଲାସକରି ଦିଆଲେ । ଏ ମକଦ୍ଦମା ଲଢ଼ି ବାରେ ଚନ୍ଦ୍ରବରବାରୁ ସଙ୍ଗସ୍ଥ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ଏପରିକି ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ କେତେକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା । ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାର ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସର ଓ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଏବଂ ଅନ୍ଧ ଜଟିଳ ରାଜନୀତି ବିବାଦରେ ସେ ଏପରି ବ୍ୟଥିତ ହେଉଥିଲେ ଯେ, ଅନେକ ସମୟରେ ସେ ଦିନେ ଦିନେ ଉପାସ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାହସ

ଓ ଯେଉଁ ତାଙ୍କୁ ଅଟଳକରି ରଖୁଥିଲା । ତାଙ୍କ ଘର ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ରସୂକ୍ଷ୍ମ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଥମ ବିଦ୍ରୋହାତ୍ମକ ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ କଳିକାରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା, ଶ୍ରୀ ହରିଚରଣ ବେହେରା, କନିକା ଭ୍ରମୁରେ ଅତି ଧନୀ ପରିବାରର ଶ୍ରୀ ଗାନବନ୍ଧୁ ରାଉତରାୟ, ଶ୍ରୀ ପୁଣ୍ଡିନନ୍ଦ ରାଉତରାୟ ପ୍ରମୁଖ ପୋଲିସ ଓ ଜମିଦାରଙ୍କର ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର ସହିଛନ୍ତି, ତାହା ଅକଥ୍ୟ । ଏମାନଙ୍କର ଘରଦ୍ୱାର, ଫର୍ମିଡ଼ି ସବୁ ଲୁଟ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ପୋଲିସ ହାତୀ ଲଗାଇ ଏମାନଙ୍କ ଘରଦ୍ୱାର ଭଙ୍ଗ ଦେଇଥିଲେ, ଏପକେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଅକଥ୍ୟ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଥିଲେ । ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ଏମାନେ ଅଜ୍ଞାତବାସ କରି ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଅଟଳବିହାରୀ ଆରୁଝି, କନିକାର ଶ୍ରୀ ହରିଚରଣ ବେହେରା, କନିକାର ଭୟାବହ କାହାଣୀ ପଦାରେ ପ୍ରଜାଶକ୍ତି ଓ 'ସମାଜ' କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶକର ମକଦ୍ଦମାରେ ଆସାମୀ ରୂପେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ୧୯୨୨ରେ ପୋଲିସ ଓ ଜମିଦାରଙ୍କ ପହରୁ ମାନହାନି ମକଦ୍ଦମା କରାଯାଇଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ପୋଲିସ ପକ୍ଷ ଓ ଜମିଦାର ଦେଖିଲେ ଯେ, ଅଭିଯୋଗ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଯିବ ଓ ସବୁକଥା ପଦାରେ ପଡ଼ିଯିବ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଆସାମୀମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ କୋର୍ଟରୁ ମକଦ୍ଦମା ଡାକିନେଲେ । ବିରୁଦ୍ଧୀନ ବନ୍ଦୀ ରୂପେ ଏମାନେ ଜାମିନରେ ନ ଆସି ବହୁଦିନ ଜେଲ ଭୋଗିଥିଲେ । ପରେ 'କ୍ରିମିନାଲ ଆପେଣ୍ଡିକ୍ସ ଆକ୍ଟ'ରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଓ ଅଟଳବିହାରୀ ଆରୁଝି ପ୍ରମୁଖଙ୍କୁ ୨ ବର୍ଷ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଦେଲା । ଭଦ୍ରକର ଶ୍ରୀ ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତି 'ଦୁଃଖିନୀ କନିକା' ଗୀତଗାଇ ପ୍ରଜା ଜଲ୍ଲିମର ବିଭୀଷିକା ବିଷୟରେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା ନୁହେଁ, ଭାରତରେ ବହୁଳ ପକାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଆରୁଝି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ୧୯୨୫ରେ ଏ 'ଦୁଃଖିନୀ କନିକା' ଗୀତ ଶୁଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ନା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟରେ ସରସପତି ଆଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ ଶ୍ରୀ ମହତାବଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ ପଣ୍ଡିତ ବିନୟାୟ ଅଭିଯୋଗରେ ଯେଉଁ ମକଦ୍ଦମା ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା ପ୍ରମୁଖ ଶ୍ରୀ ମହତାବଙ୍କୁ ବହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଗୁନ୍ଦବାଲି ଓ ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେଉଁ ଗୁଞ୍ଜାଳ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା ପ୍ରମୁଖ ତାର ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କରିଥିଲେ, ତାର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ ।

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଜୀବନର ଶେଷଭାଗରେ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଓ ରୁଗିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ଘୋର ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତରେ କାନ କଟାଇଥିଲେ । ୧୯୭୯ ନିର୍ବାଚନରେ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଗୁନ୍ଦବାଲି ଓ ବାଣଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳରୁ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କୁ

ଶାସନ କଂଗ୍ରେସ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରାର୍ଥୀ କରି ଉତ୍କଳ କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଶ୍ରୀ ନୀଳମଣି ରାଉତରାୟଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଠିଆ କରାଇଥିଲେ । ବାସୁଦେବପୁର ଆନାରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦ୍ବତା ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ବେହେରା ଏଥିରେ ହାରିଗଲେ ସତ; କିନ୍ତୁ ସେ ଯାହାଙ୍କ ଆର୍ଥକ ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭରକରି ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼ିଲେ, ସେ ଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ଚିତାକାଟିଲେ ବୋଲି ଘୋର ମର୍ମାହତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ସବୁ ଚିଠିପତ୍ର ଦିଆନିଆ ହୋଇଛି, ତାହା ଯେପରି ବିସ୍ମୟକର, ସେହିପରି ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ମୃତ୍ୟୁର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଏ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ କରୁଣ ଓ ବ୍ୟଥିତ ହୃଦୟରେ ପତ୍ତମାନ ଲେଖିଥିଲେ, ତାହା ପଢ଼ିଲେ ଲୋକ କାନ୍ଦି ପକାଇବ । ସେ ଯେ ରଂଗେସ୍ତ୍ର ହୋଇ ମରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଜୀବନର ଶେଷଭାଗରେ ସେ ଯେ ଏକ ଭୁଲ୍ କଲେ, ସେଥିପାଇଁ ଅନୁନ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସବୁ ଦୁଃଖ ଭିତରେ ସେ କେବେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇନାହାନ୍ତି କି ମୁଣ୍ଡନୁଆଁଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ସାହସୀ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ଗଳ ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା ଓ ମରୁଡ଼ିରେ ସେ ଲୋକଙ୍କ ଯେବା ପାଇଁ ଅସାଧାରଣ ପରିଶ୍ରମ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀବଳୀ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ଅନେକ କଥା ଜଣାପଡ଼ିବ । ଓଡ଼ିଶା ରଜନୀତିର ବହୁ ଭିତର କଥା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀବଳୀରୁ ଜଣାପଡ଼ିବ ।

ସେ ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଇଁ ଅସ୍ମତ ଗର୍ଭରେ ଲୁଚି ରହିଲା । ତାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ଓ ବିରୋଧୀ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟଥିତ । ଯାହା କହନ୍ତି—

“ପ୍ରାଣୀର ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଣୀ,
ମରଣକାଳେ ତାହା ଜାଣି ।”

ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଶିବସାହାରେ ଶୁଣି ନ ଭୁମିକୁ ଗଲବେଳେ ଗାଁ ଗାଁର ଆବାଳ-ବୃତ୍ତ-ବନିତା ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ଶବ ସଙ୍ଗେ ଗୋଡ଼ାଇ ଯେପରି ବିକଳହୋଇ କାନ୍ଦୁଥିଲେ, ସେଥିରୁ ହିଁ ବୁଝାଯାଉଥିଲା ଯେ, ସେ କିପରି ଲୋକ-ପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ଅନ୍ତେମାନେ ଏ ପୁରୁଷନ ବନ୍ଧୁ ଓ ଜଣେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶକରି ତାଙ୍କ ଆତ୍ମୀୟସ୍ବଜନଙ୍କୁ ସମବେଦନା ଜଣାଉଛୁ ଓ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍ଗତି କାମନା କରୁଛୁ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଚାଲିଗଲେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଗରିବ ନିଃସହାୟ ଲୋକଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବେ ଓ ସହାୟକ ହେବେ ବୋଲି ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ବିଶ୍ବାସ ।

(ସମାଜରୁ ଗୃହୀତ)

ଲୋକ ସେବକ ମଣ୍ଡଳର ସଭାପତି, ପୁରୀର ରାଜ୍ୟପାଳ ଓ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି :

ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃଷକ ନେତା ଆଦର୍ଶ କଂଗ୍ରେସକର୍ମୀ ଓ
ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ସୈନ୍ୟ, ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲା କଳିଙ୍ଗ ଅଞ୍ଚଳର
ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଗଡ଼ଜାତ ତଥା ଜମିଦାରୀ ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷକ
ସଂଘ ଗଢ଼ିବା ଯେ କି ଦୁଃଖଦାୟକ ଓ ଦାୟିତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ, ତାହା ସେ ଅଞ୍ଚଳର
କୃଷକ କର୍ମୀ ଓ ନେତାମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି ଉପଲବ୍ଧ କରିବା ସହଜ
ନୁହେଁ । ସେ ବ୍ରିଟିଶ ଅମଳର ଅନ୍ଧାର ଯୁଗର କଳିଙ୍ଗର ରାଜା ବାହାଦୁରଙ୍କ ପରି
ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ଯଜ୍ଞଦତ୍ତମାନୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଠିଆ
ହେବା ଯେ କି ବିପଦ, ତାହା ଆଜିକାଲିର କୃଷକ କର୍ମୀ ବା ନେତାମାନେ ଉପଲବ୍ଧ
କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ଵର୍ଗୀୟ କଳିଙ୍ଗ ରାଜା ବାହାଦୁରଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତି
ଏତେ ଘୃଣାଭାବ ଥିଲା ଯେ, ଜମିଦାର ନିର୍ବାଚନମଣ୍ଡଳୀରୁ ସେ ୧୯୩୭ ସାଲରେ
ବିଧାନସଭାକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ବିଧାନସଭାରେ
ଦେଖି ନିଜର ଆତ୍ମସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା କରିବା ଆଳରେ ନିଜ ସଭ୍ୟପଦ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗୃହୀକୁଳର ଯେଉଁ କ୍ଷତି ହେଲା, ତାହା
ଅପୁରଣୀୟ । ସେ ୭୯ବର୍ଷ ବୟସରେ ଗୁଲିଯାଇଛନ୍ତି ସତ; ତଥାପି ତାଙ୍କର ଯୈର୍ଯ୍ୟ
ଓ ସାହସ, ସାଧନା ଓ ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ସଂଗଠନ ସହଷ୍ଟୁତା ଆଧୁନିକ ଯୁଗର କୃଷକ
ଓ କୃଷକ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରୁ, ଏହା ହିଁ ମୋର କାମନା ।

—‘ସମାଜ’

ପୁରୀର ରାଜ୍ୟପାଳ ଓ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଡକ୍ଟର ହରେକୃଷ୍ଣ
ମହାନ୍ତିଙ୍କ ‘ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର’ର ସଂପାଦନା ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି :

କଳିଙ୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ରଧର

ସ୍ଵାଧୀନତା ପୂର୍ବ ଯୁଗରେ ଦେଶରେ ଯେତେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା,
ସେଥିଭିତରେ କଳିଙ୍ଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ବର୍ଷକାଳ ମୁଖ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିଲା ।
ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ କଟକ ଜିଲ୍ଲାନ୍ତର୍ଗତ ଗୁମୁକାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ
ଏହାକୁ ଅବଶେଷରେ ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାନ୍ତର୍ଗତ ପାଞ୍ଚମୁକାରେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା
ନିଜର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କୌଶଳରେ ଯଶସୀ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସେ
ଆନ୍ଦୋଳନର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀ ଏକାଠି କାହାରଦ୍ଵାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇନାହିଁ ।
କାଳକ୍ରମେ ତାହା ହେବ । ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଏବଂ ତାଙ୍କର ସହକର୍ମୀ-

ମାନେ ଯେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବର୍ଷ ବର୍ଷକାଳ ଭୋଗିଛନ୍ତି ତାହା ଆଜି କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଉଥିବା ଯୁବକ ଜାଣିବା ଉଚିତ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଏକ ଯୁଗର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାଙ୍କୁ ହିଁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକ୍ଷ ବିପକ୍ଷ ଏପରି ବିଭାଗ ରୁଲି ଆସିଥିଲା । ଆଜି ତାଙ୍କର ତିରୋଧାନରେ ସେ ସବୁର ଅବସାନ ହେଉ । ନୂତନ ଯୁଗର ନୂତନ ପ୍ରେରଣା ନେଇ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଯେଉଁ ଜାଗରଣର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲେ, ତାହା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ । ତାଙ୍କର ପରିବାରବର୍ଗ ଓ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ମୋର ହାର୍ଦ୍ଦିକ ସମବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

କଟକନଗର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ପାଇଁ ଶୋକ

ବୌଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିପ୍ଳବୀଗରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶକରି ସମସ୍ତେ ମାରବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧ ମଝିରେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ବାଧୀନ ବେହେରାଙ୍କ ଦ୍ବିତୀୟ ପୁତ୍ର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଗଲେ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଗ୍ରହଣକଲେ, ସେତେବେଳର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି କରୁଣ ହୋଇଥିଲା ।

ଆଡ଼ିଭୋକେଟ୍ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ମହାନ୍ତି ଲେଖିଛନ୍ତି :

ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରା ରୁଲିଗଲେ । କନିକା ଜମିଦାରୀ ଜୁଲମ ବିରୋଧରେ ସେ ପଢ଼ିଲେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭକରିଥିଲେ । ‘ଦୁଃଖିନୀ କନିକା’ ଗୀତରେ ସମ୍ବେଦନରେ ସୁଅ ବୁଢ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ । କେତେ ସହୃଦ୍ଧ । କେତେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ।

ପୁଣି ସେଇ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାରେ ଜଣେ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ସମାନ ଆସନରେ ବସିଛନ୍ତି ।

ରାଜା ସହଯୋଗିତା ନାହିଁ, ସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ।

ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଓକିଲ ରୂପେ କେତେଥର କଟେରୀରେ ମୁକାବଲ କରିଛନ୍ତି ; ମହା ପରସ୍ପର ମୂଲ୍ୟବୋଧ କେବେହେଲେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବନ୍ଧୁତାକୁ ଛାଡ଼ି କରିନାହିଁ ।

ସାକ୍ଷୀଗତାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଜେରା କରୁଥିବା ଓକିଲକୁ ଗୁଁ ଜଳଖିଆ ଖୁଆଇଛନ୍ତି ।

ମୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ କରିଛି । ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେ କରିଛନ୍ତି ।

ଏଇ ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ପରସ୍ପର ସମାନ ଏବଂ ଆଜି ସେଇ ସ୍ଥାନରେ ଶୋଚନା ।

ଜଣେ ଶାଶ୍ଵି ଓଡ଼ିଆ ବେହେରା ପୁଅ, ଯିଏ ଗାଈ ପାଳିଛନ୍ତି, ପୁଣି ଲଗୁଡ଼ି ଖେଳନ୍ତି ।

ଯିଏ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଶିଖାଇଥିଲେ ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଧର୍ମ ।

“ଗୋମିତ୍ର କୋ ଗୋହୁ ତଥେବନନ୍ଦ” ଗୋ ପାଳକ ଆତ୍ମବେଦେ ଭୁତ ।

ଏତିକିରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ବେହେରାଙ୍କ କରଣୀର ସୁରଣ ।

—‘ମାତୃଭୂମି’

ରାଜସ୍ଵ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବାଉଁଶ

ପ୍ରଦେଶ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଓ ରାଜସ୍ଵ ବିଭାଗମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୋହନ ମହାନ୍ତି ଲେଖିଛନ୍ତି—

ଚନ୍ଦ୍ରବାରବାହୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହେଲି । ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କ ମହାନ୍ ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ରହିବ । ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଓ କର୍ମପ୍ରେରଣା ଆମମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁ ଏହା ହିଁ କାମନା କରି ରହିଲି ।

ଜନକା ରାଜାଙ୍କ ବାଉଁଶ

ଜନକା ରାଜା ସାହେବ ଶ୍ରୀ ଶୈରେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜଦେଓ ଲେଖିଛନ୍ତି—
ଚନ୍ଦ୍ରବାରବାହୁଙ୍କ ବିୟୋଗ ବାଉଁଶପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହେଲି । ଗତବର୍ଷ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍‌ବେଳେ କେତେ ପୁରୁଣା କଥା ଆନ୍ତରିକତାର ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲୁ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ଥରେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇ ନ ପାରିବାରୁ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ସମ୍ବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଶୋକ

ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ଶତପଥୀ ଚନ୍ଦ୍ରବାର ବେହେରାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରବାର ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଳ ଜନନୀ ତାର ଜଣେ ବଚସ୍ତ୍ରୀସନ୍ତାନକୁ ହରାଇଛି । ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ହାର୍ଦ୍ଦିକ ସମ୍ବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରିଛନ୍ତି ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ବାଉଁଶ

ଓଡ଼ିଶାର ଜଙ୍ଗଲ, ପଶୁପାଳନ ଓ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ବିଭାଗମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗଙ୍ଗାଧର ପ୍ରଧାନ ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କ ପରି ଜଣେ ଜନପ୍ରିୟ ନେତାଙ୍କ ହଠାତ୍ ପରଲୋକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗ ଓ ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦ୍ରାଢ଼ିକ ସମବେଦନା ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଦଗତି ପାଇଁ ସେ ଭିକ୍ଷୁରଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି ।

ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମଲ୍ଲିକଙ୍କ ବାଉଁଶ

ପୂର୍ତ୍ତି ଓ ପରିବହନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମଲ୍ଲିକ ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ କନିକା ଗୁଣୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସ୍ତାବ ତଥା ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁଦକ୍ଷ ନେତା ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କର ଦିବ୍ୟୋଧାନରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ । ୧୯୫୨ରୁ ୫୭ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଧାନ ସଭାର ସଭ୍ୟ ଭାବେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଗନ୍ଧର୍ବ ସମ୍ପର୍କ ରହିଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ କନିକା ଗୁଣୀକୁଳକୁ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ଦେଇଥିବ । ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କର ଅମର ଆତ୍ମାର ସଦଗତି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କନିକାର ଗୁଣୀକୁଳ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେବା ପାଇଁ କାମନା କରୁଛି । ଶେଷରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ସମବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ଶୋକବାଉଁଶ

ବାଲେଶ୍ୱରର ଆଡ଼ଭୋକେଟ ସଙ୍ଗୀ କରୁଣାକର ଦାସ, ବଙ୍ଗୀଧର ନାୟକ, ଜଗନ୍ନାଥ ନାୟକ, ଦୁର୍ଘୋଷନ ମିଶ୍ର, ରାଧାଶ୍ୟାମ ବେହେରା, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବେହେରା, ନିରଞ୍ଜନ ସାହୁ, ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ନାୟକ, ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଆଦିକନ୍ଦ ମହାନ୍ତି, କାନ୍ଦୁଚରଣ କର, ବାଳକୃଷ୍ଣ ପତି, ପଦନ ମହାନ୍ତି, ବିଶେଶ୍ୱର ଭୂତିଆ, ଦୁର୍ଗାଚରଣ ଭୂତିଆ ଓ ଉପେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ପରିଡ଼ା ପ୍ରମୁଖ ବହୁ ଚର୍ଯ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୋକବାଉଁଶମାନ ପଠାଇଛନ୍ତି ।

(ଏଗାର)

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାଠି

ଭାରତୀୟ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାଠି ବାସୁଦେବପୁର ଆଞ୍ଚଳିକ କମିଟିର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ବୈଲେଚନ ଜେନା ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଜଣେ ବିପ୍ଳବନେତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ଚିନ୍ତାଧାରା ବର୍ତ୍ତମାନ ବହୁ ଯୁବକଙ୍କୁ ପରିଭ୍ରାମନ କରୁଛି । ସାମନ୍ତବାଦ ଓ ପୃଷ୍ଠିବାଦ ବିରୋଧରେ ସେ ସାରା ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅସୀମ ସାହସିକତା ଆଗାମୀ ଯୁଗର ଯୁବସମାଜକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉ ଏହା ହିଁ କାମନା ।

×

×

×

×

ଶ୍ରୀ ହୃଦାନନ୍ଦ ମଞ୍ଜି କ ଏମ.ଏଲ.ଏ. ଲେଖିଛନ୍ତି—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରା ଜଣେ ଚେତୋଟୀର ବିପ୍ଳବବାଦୀ ଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ ବା ଅତ୍ୟାଚାରର ସେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିବାଦ କରୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲେ ହେଁ ବିରୋଧୀ ରାଜନୈତିକ ଦଳ ପ୍ରତି ସେ ଅସୂୟା ପ୍ରକାଶ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆସାର ସଦଗତ ହେଉ ଏହା ହିଁ କାମନା ।

ଶ୍ରୀ ଖୁଣ୍ଟିଆଙ୍କ ଶୋକ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଗଭୀର ଶୋକ ପ୍ରକାଶକରି ଶ୍ରୀ ନିଶାମଣି ଖୁଣ୍ଟିଆ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କଳିକା ଗୁରୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ସେ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମନ୍ତବାଦଦ୍ୱାରା ପ୍ରତୀଡ଼ିତ ଗୁରୀକୁଳର ଏକ ଆଶାଭରସାର ଉତ୍ସ ଥିଲେ । ଆମ ଭଳି ସେ ଯୁଗର ଯୁବକମାନେ ତାଙ୍କଠାରୁ ବହୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିଲେ । ଜଣେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୁରୀ ନେତା ହୋଇଥିବା ସେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଦ୍ୟୋଗ ଯୋଗୁ ଗୁରୀକୁଳର ଏକ ଅପୁରଣୀୟ କ୍ଷତି ହେଲା ।

ନିଖିଲ କନିକା ଜନମଙ୍ଗଳ ସମିତି

ନିଖିଲ କନିକା ଜନମଙ୍ଗଳ ସମିତିର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ନାୟକ ରୋଗଶୟ୍ୟାରୁ ଏକ ଶୋକବାଣୀରେ ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ସାର୍ବଜନିକ କନିକାବାସୀଙ୍କର ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ଘଟିଲା । ତାଙ୍କ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାର-ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସମବେଦନା ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭଗବାନ ସ୍ଵର୍ଗତ ଆତ୍ମାକୁ ସଦ୍‌ଗତି ଦିଅନ୍ତୁ, ଏହା ହିଁ ପ୍ରାର୍ଥନା । ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତୁ ।

×

×

×

ଘଟପୁର ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ସରପଞ୍ଚ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ବଳ ଏକ ଶୋକବାଣୀରେ ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଦେଶ ଜଣେ ନିରାଶ ସନ୍ତାନୀଙ୍କୁ ହରାଇଲା । ଭଗବାନ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ବିଧାନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।

×

×

×

ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାଧର ପତି ଏକ ଶୋକବାଣୀରେ ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ଜଣେ ଅସାମାନ୍ୟ କର୍ମସାର ଥିଲେ । ସେ ମରଣସ୍ଥର ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ହେଁ କନିକାବାସୀଙ୍କ ନିକଟରେ ତର ଅମର ହୋଇ ରହିବେ ।

×

×

×

ଗୁଣ୍ଡବାଲି ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ ଶ୍ରୀ ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ଏକ ବିବୃତିରେ କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ସ୍ଵର୍ଗତ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଖୋର ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଦେଶର ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ, ବିଶେଷ କରି କନିକା ପ୍ରଜା ମେଳରେ ସ୍ଵର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଭଦ୍ରକ ସବିଡ଼ଭଜନର ଲୋକେ ଜଣେ ମୁରବାଙ୍କୁ ହରାଇଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି କାମନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଗଭୀର ସମବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ରାଜବାଲି ନିବାସନମଣ୍ଡଳୀର ଏମ.ଏଲ.ଏ. ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ଦାସ ଏକ ଶୋକବାଞ୍ଛାରେ ଜଣାଇଛନ୍ତି ଯେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ଜୀବନ ଓଡ଼ିଶାର ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସ । ସେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ନ ଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ କନିକାରେ ଯେଉଁ କୃଷକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି, ଭାରତ ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । ସେ ଦୃଢ଼ଚେତା, ନିର୍ଭୀକ ଓ ନିରଲସ ଦେଶସେବା ଥିଲେ । ପାଞ୍ଚମୁକାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ସୁଖ ଦୁଃଖ ସହିତ ସେ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅମର ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି କାମନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶୋକାକୁଳ ଆତ୍ମୀୟସ୍ୱଜନ ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବେଦନା ଜଣାଉଛୁ ।

ଇସ୍ତାତ ମାନବ

ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ସେନିକ ସଂଘର ସଭ୍ୟପତି ଶ୍ରୀ ଅଦ୍ୱୈତ
ବଲ୍ଲବ ରାୟ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ରାଜନୀତିରେ ମିଶିବା ଦିନରୁ “ଲୌହମାନବ ପଟେଲ” ପଟେଲ ବୋଲି ଶୁଣି ଆସିଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ପଟେଲଙ୍କୁ ଦେଖିବୁ ଓ ଦେଖିଲବେଳେ କିମ୍ବା ତାଙ୍କୁ ଭୁଲିଲବେଳେ ଲୁହା ଭଳି କିଛି ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଟାଣପଣକୁ ଲୁହା ସହ ଭୁଲିନା କରାଯାଇଥିବା ଜାଣିଲି ।

କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଠିକ ସେହିପରି ଟାଣୁଆ ଥିଲେ । ଇନ୍ଦୁ ଆରୁର ବ୍ୟବହାର ଓ କଥାବାଞ୍ଛିରେ ଏତେ ନିରମ ଯେ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଇସ୍ତାତ ମାନବ ବୋଲି କୁହେ । ପଳା ବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ କେହି ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ, ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ଇସ୍ତାତ ତିଆରି କରୁ ପରି ପ୍ରଜାମେଳି କରୁ ତାହାକୁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ବେଳେ ଲଗାଇବା ତାଙ୍କର ଥିଲା ଧର୍ମ । ଅତ୍ୟାଚାରୀଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ବରଦାସ୍ତ କରୁନ ଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଘଟଣାରେ ମୋର ତାଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝାଯିବ ଯେ, ସେ କିପରି ଆଦର୍ଶବାନ ପୁରୁଷ ଥିଲେ ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ କଂଗ୍ରେସ ବିଧାନସଭାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଆସନ ଦଖଲ କରିନେଲା । ତାପରେ କ୍ଷମତା ଓ ଗାଦୀ ମୋହରେଭାସି କଂଗ୍ରେସର ଗୁରୁ ନେତାମାନେ କ୍ରମେ ଆସନ ହରାଇ ବସିଲେ । ପୁଣି ବିଧାନସଭାର ଅଧିକାଂଶ ଆସନକୁ ‘କଂଗ୍ରେସ’

ବାନାତଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାଗରଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ନେତାମାନେ ରାଜାରାଜୁଆଙ୍କ ପଣତକାନକୁ ଧରିଲେ, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ମୋର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ମୋତେ କହିଲେ ଯେ, ଯେଉଁ କନିକାରେ ୭୪ ପ୍ରକାର କର ଆଦାୟ ହେଉଛି ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଉଛି ବୋଲି ଏତେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା, ସେହି କନିକାର ରାଜାଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ଟିକେଟ ଦିଆଗଲା । ଅଥଚ ଆଜି ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଏବଂ ୧୯୧୯ ମସିହାର କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ସହଦେବ ଦାସଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ଟିକେଟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଏହା ମୋ ଦୃଢ଼ତାରେ ଗାର ହୋଇ ରହିଲା । ଏ ଦାଗ ଲିଭିବାର ନୁହେଁ । କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ କନିକା ରାଜା ସ୍ଥାନ ପାଇବା ଓ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସେହି ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରଜା ଗୋଡ଼ଗାଢ଼ି ଠିଆହୋଇ ଗୁହାଣ ଶୁଣାଇବା ଦୃଢ଼ତାରେ କି ଆଦାତ ନ ଦେବ ? ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଦାୟାଦମାନେ କି ଆଦର୍ଶ ନ ଦେଖାଇଲେ ?

ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏତିକି ଶୁଣିଲା ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୋତକଧାରା ଦେଖି ନିଜକୁ ସମ୍ବରଣ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ମୁଁ କହିଲି—ପଣ୍ଡିତ ପଦ୍ମିନୀସା ରାଜ୍ୟ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଥିବାବେଳେ ମୋତେ ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ (ପବନ ପଟ୍ଟା)ଙ୍କୁ କନିକା ଅତ୍ୟାଚାରର ଅନୁସନ୍ଧାନ ପାଇଁ କଟକରୁ ସାଇକେଲରେ ପଠାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ରାଜନଗର ଘାଟରେ ଆମକୁ ପାରି ନ କରିବାପାଇଁ ନାଉଁସାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମିଳିଲା । ନାଉଁସା ତ କନିକାର ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ସେ ରାତିଅଧରେ ଆମକୁ ପାରି କରିଦେଲା । ଆମେ ଯାଇ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଦାସଙ୍କ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲୁ । ସେଠାରୁ ସମସ୍ତ ବିବରଣୀ ସଂଗ୍ରହ କରି କନିକାରେ ହେଉଥିବା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ‘ପଇତ୍ର ମାଡ଼’ର ପଇତ୍ର ସଫର୍କରେ କଂଗ୍ରେସ ଅଫିସରେ ରିପୋର୍ଟ ଦେଲୁ । ଏବେ ସ୍ବାଧୀନତା ପରେ ଯେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥା ହେଉନା କାହିଁକି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି କଂଗ୍ରେସ ନିର୍ବାଚନ କମିଟି କନିକା ରାଜାଙ୍କୁ କଂଗ୍ରେସ ଟିକେଟ ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆସନରେ ବସାଇଲେ । ବାସ୍ତବରେ ଏ ଘଟଣା ସାଧାରଣ କର୍ମୀ ମଣ୍ଡଳରେ ନୈରାଶ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

ମୋର ଭାବପ୍ରକାଶ ନରମ ହେଲା ବୋଲି ମତଦେଇ ବୈପ୍ଳବିକ ପ୍ରତିରୋଧର ଚନ୍ଦ୍ରାଧାରକୁ ମୁଁ ଯଥାଥରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରି ପାରିଲିନାହିଁ ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ମୋତେ ଜଣାଇଲେ । କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ସମୂଳେ ଧ୍ବଂସ ପାଇବ ବୋଲି ସେ ସେଦିନ ଯେଉଁ ମତ ଦେଇଥିଲେ, ତାହାହିଁ ଆଜି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଉଛି । ଏବେ ବହୁ ନେତା ଷ୍ଟବ୍ଧ ଭାବରେ ମତ ଦେଲେଣି ଯେ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିକୁ ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶ ନ ଥିବା କାଲି ଘରୁମାନେ ଦଖଲକରି ଯେଉଁ

‘ସମାଜବାଦ’ ଧ୍ବନି ଦେଉଛନ୍ତି ତାହା, ଜାଲ ‘ସମାଜବାଦ’ରେ ପରିଚିତ ହେବାକୁ ବସିଲଣି । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ସେତେବେଳେ ଏହି ତେଜାବନ୍ତ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଆଜି ସେ ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅମର ଆତ୍ମା ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ପଥ ଦେଖାଇ, କଂଗ୍ରେସ ପରାଲୁଳ-ମାନଙ୍କର ସଦ୍‌ବୃତ୍ତି ଆସୁ ଏବଂ କେବଳ କଳିକା କାହିଁକି ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମା ପ୍ରବେଶ କରି ଠିକଣା ମାନରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପରାଲୁଳନା କରୁ ଏହା ହିଁ କାମନା ।

ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ରାଉରକେଲରେ ଶୋକସଭା

ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ନେତା, ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମୀ ଓ ପ୍ରଗତି ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ରାଉରକେଲରେ ଏକ ଶୋକସଭା କଳିକା ତଥା ଭଦ୍ରକ ସଚ୍ଚିଦ୍ରଜନର ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଷ୍ଟିଲ୍‌ପ୍ଲାଣ୍ଟର ଡେପୁଟି ପର୍ଯ୍ୟୋନେଲ ମ୍ୟାନେଜର ଶ୍ରୀଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ପରିଡ଼ା ଏହି ସଭାରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ସଭା ଆରମ୍ଭରେ ସ୍ୱର୍ଗାୟ ଆତ୍ମାର ସ୍ୱର୍ଗତ ପାଇଁ ଦୁଇ ମିନିଟ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା । ସଭାର ଅନ୍ୟତମ ଆବାହକ ବଂଶୀଧର ନାୟକ ‘ବନ୍ଦୀର ବିଳାପ’ ଓ ‘ଦୁଃଖିନୀ କଳିକା’ର କେତେକ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ପଂକ୍ତି ଉଚ୍ଚାର କରି ସ୍ମରଣ କରତା ଆବୃତ୍ତି କରିଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରପୁ ମିଶନର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ଗୟାଧର ଦତ୍ତ ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଓ ବିଚକ୍ଷଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଥିଲେ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ପଲାଇ କହିଲେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଥିଲେ । ଦେଶ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଅତୁଳନୀୟ । ସେ ତାଙ୍କ ଜୀବନସାରା ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ଆସିଛନ୍ତି । ଏଭଳି ନେତାଙ୍କର ପୂଜା କରିବାକୁ ହେଲେ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ସାମ୍ବାଦକ ଶ୍ରୀ ଦୈତ୍ୟାରି ଦାସ ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ଜୀବନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବା ଉଚିତ ବୋଲି କହିଥିଲେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନଶୋର ବଳ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କୁ ଖାଁ ଅବଦୁଲ ଗଫର ଖାଁଙ୍କ ସହିତ ତୁଳନା କରି ଦେଶ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ସଂଗ୍ରା ଆନନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର, ସ୍ୱାଇଁ, ଭାଷା ଚରଣ ଧଳ, ପଞ୍ଚାନନ ନାୟକ ଓ ବେଣୁଧର ନାୟକ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ସମ୍ପର୍କରେ କହିଥିଲେ । ଶ୍ରୀରଘୁବର ଧଳ ସ୍ମରଣ କରତା ଆବୃତ୍ତି କରିଥିଲେ ।

ସଭାପତି ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କ ଆଲାପ ଆଲୋଚନା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି ନିୟମରେ ରାଉରକେଲର ଜଣେ ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗ ଦେଇ ଭକ୍ତିର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ୧୦୧ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିବାକୁ ସେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ନାୟକ ଓ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ବିଶ୍ୱାଳ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବା ସ୍ଥିର କରାଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ସୂଚରଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ୭ ଜଣିଆ କମିଟି ଗଠନ କରାଗଲା । ଏଥିରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ପରିଡ଼ା, ବିପିନ-ବିହାରୀ ପଣ୍ଡା, ବନମାଳୀ ପଲ୍ଲବ, ଗୟାଧର ଦାସ, ବଂଶୀଧର ନାୟକ, ଉଦୟନାଥ ପଣ୍ଡା ଓ ଶ୍ରୀନିବାସ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସଭ୍ୟ ରହିଲେ । ସ୍ମୃତିପାଣିକୁ ସମସ୍ତେ ୫ ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଚାନ୍ଦା ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା ।

ଭଦ୍ରକ ବାର ଆସୋସିଏସନ

ଭଦ୍ରକ ଓକିଲ ସଂଘର ଏକ ଜରୋଷା ବୈଠକ ସଂଘର ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଗୀନବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ସଭାରେ ନିମ୍ନ ପ୍ରସ୍ତାବ ସଂସମ୍ମତିଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ।

“ସମାଜସେବା ନିଷ୍ଠାପର କର୍ମୀ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନସଭାର ପୂର୍ବତନ ସଭ୍ୟ, କନିକାର ନେତା ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିସ୍ମୋଗହେତୁ ସଂଘର ସଭ୍ୟମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ଓ ଦୁଃଖିତ । ତାହାଙ୍କର ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ସମ୍ବେଦନା ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଭ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛନ୍ତି ।”

ଉଦୟଗୋଷ୍ଠୀର ଶୋକସଭା

ଭଦ୍ରକସ୍ଥ ଉଦୟଗୋଷ୍ଠୀ ଆନୁକୁଲ୍ୟରେ କନିକାର ବିପ୍ଳବୀ ପ୍ରଜାନେତା ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିସ୍ମୋଗରେ ଏକ ଶୋକସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସଭାରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ଅମର ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ନରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା । ସଭାର ଆବାହକ ଶ୍ରୀ ଖଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ମଲିକ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣକରି କହିଲେ ଯେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରା ନେତାଜୀ ଓ ସର୍ବଦା ବଞ୍ଚିଥିବା ପଟେଲଙ୍କ ପରି ଜଣେ ଆଜନ୍ମ ବିପ୍ଳବୀ ଥିଲେ । କନିକା-ବାସୀଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାର ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତଲାଭବାଞ୍ଛୁ ସେ ନିଜର ସମସ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହରେ ଆମେ ଜଣେ ନିର୍ଭୀକ, ସ୍ୱସ୍ଥବଦା ଓ ହୃତେଷୀ ରାଜନୀତିଜ୍ଞଙ୍କୁ ହରାଇଛୁ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ସାହଚର୍ଯ୍ୟକୁ ଯମ୍ପକରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସର୍ବଶ୍ରୀ ଅପୂର୍ବରଞ୍ଜନ ରାୟ, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଜେନା, ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁ, କୁମାରୀ କବିତା ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ କୁମାରୀ ଶାନ୍ତିଲତା ବାରିକ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ଯମ୍ପକରେ କବିତା ପାଠକରି ତାଙ୍କ ଜୀବନ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ ।

ଖଲ୍ଲି କୋଟ କଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶୋକସଭା

କଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ କଳିକାର ପ୍ରଜା ନେତା ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ୨ୟ ବାର୍ଷିକ ଛାତ୍ର ଶ୍ରୀ ସୁଷମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଏକ ଶୋକସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଭିକାରୀ ମହାପାତ୍ର, ଦିବ୍ୟସିଂହ ମଲ୍ଲ, ନିରଞ୍ଜନ ଖଟୁଆ, ଇନ୍ଦ୍ରମଣି ସାମଲ, ଶିଂସଚନ୍ଦ୍ର ଗୁନ୍, ବଳଦେବ ମହାରଥା, କୃଷ୍ଣ ମୁଦୁଲି, ଅଶୋକ ନାୟକ, ଅଶୋକ ମହାନ୍ତି, ଗୋକୁଳ ଭଟ୍ଟ, ଭୋଳାନାଥ ଶତ୍ତରୀ, ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟା ରାଓ, ମଧୁସୂଦନ ଜେନା ପ୍ରମୁଖ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ସଙ୍ଗେରେ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ଦାସ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଜୀବନ ତଥା କଳିକା ଆନ୍ଦୋଳନର ଭୂମିକା ସମ୍ପର୍କରେ ଭାଷଣ ଦେଇ ପରେ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗତ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗୁଣ ନିମନ୍ତେ ୨ ମିନିଟ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ ।

କଳିକା ସ୍ତୋତ୍ରଂ କୁବ

ମତେ ସ୍ଥିତ କଳକା ଷ୍ଟୋଟିଂ କ୍ଲବର ଏକ ସଭା ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁଙ୍କ ପୌରୋହିତ୍ୟରେ ବସି ପୁଷ୍ପତନ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ. ଏବଂ ପ୍ରଜା ନେତା ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିଦ୍ୟୋଗରେ ଶୋକପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଛି । ଶେଷ୍ଟ ବକ୍ତ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ରଧର ସାହୁ ଓ ଅନନ୍ତକୂମାର ସାହୁ ପ୍ରମୁଖ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାଧାରଣ ସାଙ୍ଗଂନିକ ଶକ୍ତି ଓ ନିଷ୍ଠାପରତା ସମ୍ପର୍କରେ କହିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥ ସଦସ୍ୟମାନେ ଏକ ମିନିଟ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା ।

X

X

X

ବିଳାଶୀ ସହଯୋଗ ହାତସ୍ଥ ଲୁର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଶ୍ରୀ ଲଳିତମୋହନ ନାୟକଙ୍କ ପୌରୋହିତ୍ୟରେ ଏକ ସଭା ବର୍ଷ ସ୍ପର୍ଶୀୟ ବେହେରାଙ୍କ କର୍ମମୟ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ମାୟାଧର ଖଟୁଆ, ବିଜୟକୁମାର ନାୟକ, ଗଙ୍ଗାଧର ପରିଡ଼ା ଓ ଦଶରଥ ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ସ୍ପର୍ଶୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ ।

ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱରରେ ଶୋକସଭା ଓ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ

ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱରରେ କଳିକା ପ୍ରଜା ସଙ୍ଗଠନ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଏକ ସମ୍ମିଳନୀ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁଙ୍କ ପୌରୋହିତ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ବକ୍ରାମାନେ ତାଙ୍କ ଭ୍ରମଣରେ ସ୍ପର୍ଶୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ଆଜ୍ଞାବଦ ଦେଶସେବା, ତ୍ୟାଗ, ଆଦର୍ଶ ଓ କର୍ମମୟ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏକାଦଶାହୁ ଟିସ୍ତା ଦେଶବାସୀଙ୍କ ତରଫରୁ ସମ୍ପାଦନ କରାଯିବାକୁ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସ୍ପର୍ଶିତ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ନିମନ୍ତେ ଦୁଇ ମିନିଟ ନୀଚ ବୋଧନା କରାଗଲା । ୩ୟ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସ୍ୱରାଜିକା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିଟିସ୍ତା ପାଇଁ ୩୦ ଜଣ ବଣିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନେଇ ଏକ କମିଟି ଗଠନ କରାଗଲା । ତହିଁରେ ସର୍ବଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ, ପୁରନ୍ଦର ମହାନ୍ତି, ପୁରନ୍ଦର ଦାସ, ଦୟାକିଶୁ ମହାପାତ୍ର, ନହେର ପଡ଼ିହାରୀ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ପରିଡ଼ା, ସନାତନ ରାଉତ, ନରେନ୍ଦ୍ର ନାୟକ, ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି, ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ପଲ୍ଲୀ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାତ୍ର, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ, ମାଳିଚରଣ ବେହେରା, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ, ବସନ୍ତକୁମାର ବିଶ୍ୱାଳ, ବିଜୟକୁମାର ବେହେରା, ମାର୍କଣ୍ଡ ବେହେରା, କୃପାସନ୍ନ ସାହୁ, ଶିଶିରକୁମାର ଓଝା, କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ନାୟକ, କାହ୍ନୁଚରଣ ବିଶ୍ୱାଳ, ହାଡ଼ିବନ୍ଧୁ ସାହି, ବଣୀଧର ପ୍ରଧାନ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମଲ୍ଲିକ, ଯୁଧିଷ୍ଠିର ପତି, ନୁର୍ ମହମ୍ମଦ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କର, ଭକ୍ତହର ନାୟକ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାନ୍ତି ଓ ଗୟାଧର ବାରିକ ସଭ୍ୟ ରହିଲେ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଶୋକସଭା

ଭୁବନେଶ୍ୱର ସମ୍ପ. ଏଲ୍. ଏ. କଲେଜରେ କଳିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ତଥା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଜନନେତା ସ୍ପର୍ଶିତ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିଧ୍ୱେଷରେ ଏକ ଶୋକସଭା ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ରବିନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ । ଶୋକସଭା ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ପ୍ରତି ସମବେଦନା ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ଶୋକପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

ଭଦ୍ରକରେ ଶୋକସଭା -

ପୁଷ୍ପତନ କନ୍ୟା ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ବିଧ୍ୟାତ ରାଜମନ୍ଦିର ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଅନ୍ୟତମ ରଥୀ, ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ପୁଷ୍ପତନ ଏମ.ଏଲ.ଏ. ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ମହାପଦ୍ମାଶରେ ଶୋକାଭିଭୂତ ହୋଇ ଭଦ୍ରକର ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ନରନାରୀ ସ୍ଥାନୀୟ ବିଜୟୀ ମୀନାମଣ୍ଡଳ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ସମବେତ ହୋଇ ନାରବ ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂର୍ବକ ସ୍ୱର୍ଗତ ଆତ୍ମା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜ୍ଞାପନ କରି ତାଙ୍କ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କ ନିକଟକୁ ସମବେଦନାପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଞ୍ଛା ପଠାଇଛନ୍ତି ଏ ଉତ୍ତମଲକ୍ଷେ ଏକ ଶୋକ ସଭା ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସାମ୍ବାଦକ ସଂଘର ଉପସଭାପତି ଶ୍ରୀ ବାବାଜି ନାୟକଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସମାଜସେବା ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସାମଲ, ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପଣ୍ଡା, ଶ୍ରୀ ଦଳଶ୍ୟାମ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଜଣାଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବେହେରାଙ୍କ ବିଜ୍ଞତା ଓ ଆଦର୍ଶ ଅଭିନନ୍ଦନା ସ୍ୱୀକାର କରି କହି ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ ଅପୂରଣୀୟ କ୍ଷତି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ ।

ଭଦ୍ରକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି

ଭଦ୍ରକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟି ଆନୁକୁଲ୍ୟରେ ଟାଉନ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଆହ୍ୱାନକ୍ରମେ ଏକ ଶୋକସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଭଦ୍ରକର ଏମ.ଏଲ.ଏ. ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳରାମ ସାହୁ ଏଥିରେ ପୌରୋହିତ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଆନୁରୋଧପୂର୍ବକ ଗାଁ ଓ ଫଗାମୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ଚୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନାକରି ପୁଷ୍ପତନ ପାର୍ଲମେଣ୍ଟ ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଧରଣୀଧର ଜେନା, ଶ୍ରୀ ଦଳଶ୍ୟାମ ଦାସ, ଆଡଭୋକେଟ ଶ୍ରୀମତୀ ଧର ବାରିକ, ଆଡଭୋକେଟ ଶ୍ରୀବଦାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର, ଶ୍ରୀବିଜୟକୁମାର ବେହେରା ଶ୍ରୀ ରାମନାରାୟଣ ଦାସ, ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ସାମଲ, ଶ୍ରୀ କୈଳାସଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି ପ୍ରମୁଖ ଭାଗୀ ହୋଇଥିଲେ । ବେହେରାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗତ ଆତ୍ମାର ସଦ୍ଗତି କାମନାପୂର୍ବକ ୨ ମିନିଟ ନାରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା । ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ସାହୁ ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷାରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାର ଭୂସୂତୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ସେ କହିଲେ ସେ ଅତ୍ୟାଶ୍ଚର୍ୟ କନିକା ପ୍ରଜାକୁଳରେ ଦୁଃଖମୋଚନ ପାଇଁ ସେ ନିଜକୁ ଜାଲି ଆଲୋକର ସନ୍ତାନ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ରାଜନୈତିକ ନେତା ତାଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନକୁ ଚିପି ଚିପି ମାରିଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରି ନ ଥିଲେ ସେ ଆହୁରି ଅଧିକକାଳ ବଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତେ । ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ଜୀବନାବଳୀ ଓ ତାଙ୍କ

ସମ୍ପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଗାମୀ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ମରଣିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ସେ ସ୍ମରଣୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ଜାମାତା ଆଡ଼ଭେକେଟ ଶ୍ରୀ ଗୟାଧର ବଂଶିକଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ଗୁନ୍ଦବାଲିରେ ଶୋକସଭା

ଗୁନ୍ଦବାଲି ହାଟ ପଡ଼ିଆରେ ପୂର୍ବତନ ଏମ. ଏଲ. ଏ. ସ୍ପର୍ଶିତ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଗୁନ୍ଦବାଲିର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଭରପଠୁ ଏକ ଶୋକସଭା ଶ୍ରୀ ଆଦିକନ୍ଦ ଦାଶଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ବରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଭାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି, ରାଜନୈତିକ କର୍ମୀ ଓ ସାମ୍ବାଦିକମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସଭା ଆରମ୍ଭରେ ଏକ ମିନିଟ ନୀରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା । ଶୁଭାଚ୍ଛା ପ୍ରସ୍ତାବରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଶ୍ରୀ ବେହେରା ଗୁନ୍ଦବାଲି ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ବୟୋବୃଦ୍ଧ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ, କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ପ୍ରଜାନେତା, ସ୍ବାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ଜଣେ କଷ୍ଟସହୃଷ୍ଟ ସଂଗ୍ରାମୀ, ବିଚକ୍ଷଣ ଧୀମାନ, ସୈନ୍ୟବାନ ବୃଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୁନ୍ଦବାଲି ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲା ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନୀତି ଆକାଶରୁ ଏକ ଉଜ୍ଜଳତମ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ଆମ ପାଇଁ ଏହା ଏକ ଅସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା । ଏ ସଭାରେ ତାଙ୍କ ଅକ୍ବାର ସଦ୍ଗତି କାମନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗ, ଅନ୍ୟାୟସ୍ବଳନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମବେଦନା ଜ୍ଞାପନ କରି ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଶ୍ରୀ ବେହେରାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଖବର ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଜୁଳିବେଗରେ ଖେଳି ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ବେହେରାଙ୍କ ନିକଟକୁ ବହୁ ଭାରବାଞ୍ଛି ପଠାଯାଇଥିଲା ।

ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ଶୋକସଭା

ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ସଂଗ୍ରାମୀ କଳିକାର ସିଂହ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଭଦ୍ରକ ସହାମୀ ସଂଘ ପକ୍ଷରୁ ଶ୍ରୀ ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ବରେ ଏକ ଶୋକସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ଭୋଳାନାଥ ମହାନ୍ତି ପ୍ରାଥନା କଲା ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁଙ୍କ ଜୀବନୀ ବିଷୟରେ ଶ୍ରୀ ମୁରଲୀଧର ପଣ୍ଡା ସଭାପତି

ସଂଗ୍ରାମୀ ପରିମତ ଓ ଅନ୍ୟ ବକ୍ରାମାନେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ବହୁଳାମାନ ଦେଇଥିଲେ । ଶେଷରେ ସଭାପତି ମହାଶୟ ଶଶିକ ଶ୍ରବଣେ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ ।

×

×

×

×

ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱର ଜୟଦୁର୍ଗା ସଂସଦ ପକ୍ଷରୁ ଏକ ସଭା ଶ୍ରୀ ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ବେହେରାଙ୍କ ପୌରୋହିତ୍ୟରେ ବସିଥିଲା । ସର୍ବଶ୍ରୀ ମୋହନଚରଣ ବେହେରା, ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର, ଭଗବାନ ମିଶ୍ର ଓ ମହେନ୍ଦ୍ରକୁମାର ନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ଏ ସଭାରେ ଘଣ୍ଟେଶ୍ୱରର ବ୍ୟବସାୟୀ, ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ହାତୀସ୍ଥଳ ଓ ମାଲିକର ସ୍ଥୂଳର ଗୁପ୍ତଗୁପ୍ତୀମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ଶଶିକାଦେଇପୁର, ଫାଲମଣି ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏକ ସଭା ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରକୁମାର ପାଢ଼ୀଙ୍କ ପୌରୋହିତ୍ୟରେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ପାଇଁ ୧ ମିନିଟ୍ ମାରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥିଲା ।

ଧାମରାରେ ଶୋକ ସଭା

ନରସିଂହପୁର ହାଟଠାରେ ଏକ ସଭା ବସି କଳିକାର ପ୍ରଜା ନେତା ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ସରପଞ୍ଚ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଜେନା ପୌରୋହିତ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଗୁଣାବଳୀ ଗାନ କରି ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି ନିମନ୍ତେ ମାରବ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ଏକାଦଶାହର ଏକ ପଂକ୍ତିଭୋଜନ କରାଯିବା ଏବଂ ନରସିଂହପୁର ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ‘ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବିଦ୍ୟାପୀଠ’ ନାମରେ ନାମିତ କରାଯିବାକୁ ସର୍ବସମ୍ମତ ହେଲା ।

×

×

×

×

ବାବେ ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତର ଗାନ୍ଧୀ ନଗରଠାରେ ଏକ ଶୋକସଭା ଶ୍ରୀ ବାହାଦୁର ଧଳଙ୍କ ପୌରୋହିତ୍ୟରେ କରାଯାଇ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା । ପୁରୀଜନ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି ତେସ୍ୱାରମ୍ୟାନ ଶ୍ରୀ ବିମ୍ବାଧର ସାମନ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗତ ବେହେରାଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରି ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ ସାମନ୍ତ ଏକ ବାକ୍ସରେ ତାଙ୍କ ଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ସମବେଦନା ଜଣାଇ ସ୍ୱର୍ଗତ ଆତ୍ମାର ସଦ୍‌ଗତି କାମନା କରିଛନ୍ତି ।

ହଳଦିଆରେ ଶୋକସଭା

କଳିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ଗୁଳକ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ଏକାଦଶାନ୍ତ ଉପଲକ୍ଷେ ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସାଧାରଣସଭା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ବହୁ ଦୂରଦୂରନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଆସି ରାତି ଏରାଚଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୀରସ୍ଥିର ଭାବରେ ବସି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ନେତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ହେଉଥିବା ଭାଷଣ ଶୁଣିଥିଲେ । ଏହି ସଭାରେ ସଭାପତିତ୍ବ କରିଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଧର-ବାବୁଙ୍କର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସହକର୍ମୀ, 'ସମାଜ' ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥ । ଭଦ୍ରକ, ବାସୁଦେବପୁର, ଗୁନ୍ଦବାଲି, ଦେହଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରୁ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ସଭା ଆରମ୍ଭର ବହୁପୁଞ୍ଜରୁ ଆସି ଏକତ୍ର ହୋଇ ସାରିଥିଲେ ।

ଭଦ୍ରକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ବାରିକ ବେହେରା ପରିବା । ତରଫରୁ ପ୍ରାଚୀନିକ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ।

ସଭାପତିଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ଭଦ୍ରକ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତିନିଧି ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ସାହୁ ଏମ. ଏଲ. ଏ. କଳିକାର ଗୋଟିଏ ହଜାର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ କ'ଣ ସବୁ କରିଯାଇଛନ୍ତି, ସେ ବିଷୟରେ ସ୍ମରଣ କରାଇଦେଇ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବହେଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଲୋକଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ମେରୁଦଣ୍ଡ କିଭଳି ଭଙ୍ଗିଯାଇଛି ତାହାର ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ଗୁନ୍ଦବାଲିକୁ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦର ରୂପେ ପୁଣି ଜିଆଇ ପାରିଲେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ଉପକୃତ ହେବେ ବୋଲି ସୂଚନା ଦେଇ ସେ କହିଲେ, ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟାଇବା ପାଇଁ ସେହି ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନ ସମଗ୍ର ଜୀବନ କଟିଯାଇଛି । ଆଜି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏହିଠାରେ ଶପଥ ନେବା ଯେ, ତାଙ୍କ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା । ଏହି ଦିଗରେ ଯାହା କିଛି କରାଯିବ, ସେଥିରେ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ରଥ ଏହି ଦିଗ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ନିବେଦନ କରିଥିଲେ ।

ଉପସ୍ଥିତ ଭଦ୍ରକ ସମ୍ମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ସାହୁ, ଶ୍ରୀ ଦନଶ୍ୟାମ ଦାସ, ଶ୍ରୀ ଶିଶିରକିଶୋର ଓଝା ଓ ଶ୍ରୀ କାହ୍ନୁଚରଣ ବିଶ୍ୱାଳ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱର୍ଗତ ନେତାଙ୍କ ଗୁଣକାର୍ତ୍ତ୍ତ୍ବିନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ ଯେ, ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜନସେବା ମନ୍ତ୍ରରେ ଘାସିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର ବିଧ୍ୱଂସରେ ଠିଆହେବାର କଳକୌଶଳ ସେ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଶିଖାଇଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଜା ସଂଗଠନ ଦିଗରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ମୌଳିକ

ଚନ୍ଦ୍ରା ଥିଲା, ତାହା ବହୁଲେକକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛି । ତାଙ୍କର ନିଜ ସାନଭାଇଠାରୁ ଅଧିକ ଲୋକସେବକ ମଣ୍ଡଳର ସଭ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଫକୀରଚରଣ ଦାସ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇ ଲୋକମାନଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସ ସଫଳତା ଓ ‘ଜ୍ଞାନମଣ୍ଡଳ’ ପ୍ରଣେତା ଶ୍ରୀ ବିନୋଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ କହିଲେ, ଭଗବାନ ଚନ୍ଦ୍ରଧରାବୁଙ୍କ ଦୁଇଟି ହାତକୁ ସତେ ଯେପରି କି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଅତ୍ୟାତ୍ମୀକ ଲୋକର ଚକ୍ଷୁରୁ ଲୁହକୁ ହିଁ ପୋଛିଦେବା ପାଇଁ । ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ସୃଷ୍ଟି ରଖାଯାଇ ପାରିବ, ଯଦି ତାଙ୍କ ଆତ୍ମନା ଶ୍ରାବ୍ୟବସ୍ଥା ପୁଷ୍ଟ ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଜୀବନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଯିବ । ସେଇଟି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ଜୀବନା ନ ହୋଇ—ହେବ ଅତ୍ୟାତ୍ମୀର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାଧାରଣ ଜନତାର ସଂଗ୍ରାମର ଇତିହାସ । ଜନତା ଭିତରେ ଥିବା ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତିକୁ ସଂଗଠିତ କରି ସଫଳତାର ପଥରେ ଆଗେଇ ନେବା ପାଇଁ ଜଣେ ଲୋକ କ’ଣ କରିପାରେ ତାହାରି ଏକ ଜ୍ଞାନନ୍ତ୍ର ଓ ପ୍ରାମାଣିକ ଚିନ୍ତା ରହିବ ସେହି ଜୀବନା ଭିତରେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ବହୁ ଲୋକ, ତାଙ୍କର ସବକର୍ମୀମାନେ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯାହା ଜାଣନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଲେଖି ପକାନ୍ତୁ ଓ ସବୁଜନ ଲେଖା ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ଲବ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲେଖକ ଓ ଆଜି ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ଷଢ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଉ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଥଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଓ ଆନୁମାନଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଶ୍ରୀ ଷଢ଼ଙ୍ଗୀ ବର୍ଷକ ଭିତରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନା ଲେଖିଦିଅନ୍ତୁ ବୋଲି ଆନ୍ତେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅନୁରୋଧ କରୁଛୁ ।

କନିକାର ନାଶ ସମାଜ ତରଫରୁ ଉଦକ କଲେଜର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଓ କେତେକ ସ୍ଥାନୀୟ ଯୁବକ ଏବଂ ଉତ୍ସାହୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ କବିତା, କ୍ଷୁଦ୍ର ଲେଖା ସଭାସ୍ଥଳରେ ପାଠ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବେହେରାଙ୍କ ନାତୁଣୀ କୁମାରୀ ଶାନ୍ତିଲତା ସ୍ମରଣିତ କବିତା ପାଠ କଲବେଳେ ସଭାରେ ବହୁ ଲୋକ କାନ୍ଦି ପକାଇଥିଲେ ।

ସଭାପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଥ ଗାନ୍ଧୀ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କ ସୁପରିଚିତ ଫଟୋରେ ସୂକ୍ଷ୍ମାଲ୍ୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ କଲ ପରେ କହିଲେ, ଆଜି ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଯେଉଁ ଭଳି ଜଣଙ୍କ ଫଟୋ ଆପଣମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖାଯାଇଛି ସେହିମାନଙ୍କ ବିଶେଷତ୍ୱ ଗୁଣ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଉ । ଗୋଟାଏ ଦଳିତ ଜାତିକୁ ପରାଧୀନତା ଓ ଶୋଷଣକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କାମ କରିଗଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପାଇଁ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରାଣ ସବୁବେଳେ କାନ୍ଦି ଉଠୁଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଥିଲେ—ଏ ଅଞ୍ଚଳର

ସାହସୀ, ତ୍ୟାଗୀ ଗର । ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କୁ ଅକଥମାୟ ଅତ୍ୟାଚାର କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେ ନିଜକୁ ଡଳ ଡଳ କରି ବଳ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀରୁ ଅଧିକ କାଳ ଧରି ସେ ଜନସେବା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଭୟ, ଉଦ୍ବେଗ, ଶାନ୍ତି, ଅତ୍ୟାଚାର—କାହାର ପାଦରେ ସେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ନାହାନ୍ତି । ନର ଭିତରେ ସେ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ଦେଖିଥିଲେ । ସେହି ନାରାୟଣଙ୍କୁ ସେବା କରିବା ନିଜର ଧର୍ମ ବୋଲି ବିଚାର ସମୟ ଦୁଃଖଦୟାକୁ ସେ ହସି ହସି ସହିଯାଇଥିଲେ ।

ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କର କିଭଳି ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା ତାହାର କେତେଟି ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଶ୍ରୀ ରଥ କହଲେ—ଆରମ୍ଭରୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଜାଣିଯାଇଥିଲେ ଯେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସେବା ପାଇଁ ସେ କୌଣସି ତ୍ୟାଗ କରିବା ଲାଗି ଚନ୍ଦ୍ରଧର ଡିଲେମାସ କୃଣ୍ତିତ ନୁହନ୍ତି । ସେଇଥିଯୋଗୁଁ ସେ ତାଙ୍କ ଅସୀମ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପାତ୍ର ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁ ଯେ କନିକା ଅତ୍ୟାଚାର ବିଧୁରରେ ସ୍ବର ଉଠିଲେ ନ କରିଥିଲେ ଓ ସମଗ୍ର ଭାରତର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ସେହି ସମୟା ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରିଥିଲେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା—ଏହି ଦେଶସେବକ ଚନ୍ଦ୍ରଧରଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ବୋଲି କହଲେ ଅଧିକ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ।

ସମଗ୍ର ଜୀବନ ସ୍ବଗୀୟ ବେହେରା କିଭଳି ଦୁଃଖ ଯାତନା ଭିତରେ ହିଁ କଟାଇଥିଲେ ତାହାର ଏକ କରୁଣ ଚିତ୍ର ଦେଇ ଶ୍ରୀ ରଥ କହଲେ, ମାନବ-ସମାଜର ଇତିହାସରୁ ଦେଖାଯାଇଛି ଯେ ଜଣେ ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଯୁଗରେ ସମାଜକୁ ବିଦଳାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେହିମାନେ ନୂଆ ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଆନ୍ତି । ତାହାର ଫଳରେ ତା' ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଜନତା ଉପକୃତ ହୁଅନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବାବୁ ଥିଲେ ସେହି ଧରଣର ଜଣେ ଯୋଗଜନ୍ମା ପୁରୁଷ । ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ହୃଦୟରେ କିଭଳି ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଦେଉଛି ଆଜିର ଏହି ବିରାଟ ଜନ-ସମାଗମ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ମାରବ ଭାବରେ ରାତି ଏରାରଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି ତାଙ୍କର ଗୁଣଗର୍ଭିତ ଯେ ଶୁଣୁଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କୁ ଝୁରି ହେଉଛନ୍ତି, ଏହା କିଛି କମ କଥା ନୁହେଁ । “ପ୍ରାଣୀର ଭଲମନ୍ଦ ବାଣୀ—ମରଣକାଳେ ତାହା ଜାଣି ।” ଯେଉଁ ଆଜକୁ ଗୁରୁ ସମୟଙ୍କ ମୁହଁରେ ଶୋକର ଚନ୍ଦ୍ର, ଗର୍ଭର କୃତଜ୍ଞତାର ଚନ୍ଦ୍ର । ତାଙ୍କ ଆତ୍ମା ଆଜି ଦେଖୁଥିବ, ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ କିଭଳି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ—ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ ।

ଦାସ ଆପଣେଇ ସହିତ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କର ଦିନକର ଆଲୋଚନା ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଥ କହଲେ, କନିକା ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦାଳନ କରୁଥିଲେ, ତାହାଦ୍ବାରା ସେ କନିକା ରାଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଦାସ ଆପଣେଇ ଅତି ଦୃଢ଼ ସ୍ବରରେ କହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର କହିବାର କଥା ଥିଲା ଯେ

ସେ ଯଦି ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୋଧରେ ସ୍ଵର ଉତ୍ତୋଳନ ନ କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସ୍ଵଳା ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଯାଉଥିଲେ ସେଥିରେ ସେ ପାପ ସାଗରରେ ଏଭଳି ଭାବରେ ବୁଡ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତେ, ଯେ ସେଥିରୁ ଆଉ ଉଠିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ସେଥିରୁ ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ତାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହିଁ ମୁଁ କରୁଛି । କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନ ତାଙ୍କର ଉପକାର କରିଛି, ଏହି କଥା ଶୁଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।

କନିକା ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଆରୁଦ୍ରୀୟ ହରିହର, ଅଟଳ ବିଦ୍ରାଘ ଆରୁଦ୍ରୀୟ, ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ପ୍ରଭୃତି କିଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଥ କେତେକ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲବେଳେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ଶେଷରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କହିଲେ ଯେ କନିକା କାହାଣୀର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟାୟ ଲେଖାଯିବା ଉଚିତ । କାରଣ ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନ କେବଳ ଓଡ଼ିଶା କାହିଁକି ଭାରତର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଇଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ବାବୁ ଯେଉଁ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ସ୍ଵପ୍ନକୁ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ସାଧ୍ୟମତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହିଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରକୃତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯିବ ।

ଜୟନ୍ତୀ

(ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକ ଜୟନ୍ତୀ ଉପଲକ୍ଷେ ରଚିତ)

ପରିଚିତି

ଯୁଗପୁରୁଷ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଜୀର ଏପରି ଗୋଟାଏ ସମ୍ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି ଥିଲା, ଯାହା ଫଳରେ କି ଭାରତ ଭଳି ଏକ ଉପମହାଦେଶର ହିମାଚଳଠାରୁ ସୀମାଚଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, କାମାକ୍ଷାଠାରୁ ଦ୍ଵାରକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳର, ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଏବଂ ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ମତବାଦର ଲୋକେ ସମାନ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ଏବଂ ନିଜର ସକଳ ପ୍ରକାର ଭେଗବିଳାସ, ପୁଂଖ-ସ୍ଵାଛନ୍ଦ୍ୟ ଏପରି କି ଧନ-ଜୀବନକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵ ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମୋଦଲଲ ନେହେରୁ, ଦେଶବନ୍ଧୁ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ଭଳି ବିରୁଦ୍ଧ ଧନୀ, ମାମା, ବିଳ ସୀଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନିପଟ ମଫସଲର ନିଃସ୍ଵ ରୂପୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ଲାଲ ଲଜପତ୍ ସିଂହ, ନେତାଜୀ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଭଳି ବିପ୍ଳବପ୍ରଣ ଦେଶପ୍ରେମୀଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସ୍କୁଲ କଲେଜର ନାବଲକ ଶ୍ରଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ ମଦନମୋହନ ମାଲବୀ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ଭଳି ଜ୍ଞାନଗଣ୍ଡସ୍ଥ ଧର୍ମଗ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାସ୍ଥାନ ମୁକୁଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ, ବୃଦ୍ଧବାଳକ ସମସ୍ତେ ଯେପରିକି ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକର କାଉଁଶି ହାଡ଼ ଖର୍ଗିରେ ନବ ଜୀବନ ଲଢ଼ି କରି ଉଠିଲେ ।

୧୯୪୭ ମସିହାଠାରୁ ୧୯୫୭ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଜୀ ଅଧିକାରରେ ଯେଉଁ ମୁକ୍ତିସଂଗ୍ରାମ ପୃଥିବୀର ରାଜନୀତିକୁ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରଭାବିତ, ଚମତ୍କୃତ କରି ଦେଇଥିଲା, ସେହି ସଂଗ୍ରାମର ଅଗଣନ ଧୀର, ସାର, ନିର୍ଭୀକ ଓ ନିଷ୍ଠାପର ସୈନିକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁ ଅନ୍ୟତମ ! ଭାରତର ଏହି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମୁକ୍ତିସଂଗ୍ରାମର ସୈନିକମାନେ କେବଳ ଗୋଟାଏ ସତ୍ୟ, ଗଣତନ୍ତ୍ର ବିଶ୍ଵାସୀ ବିଦେଶୀ ଶାସକ ବିରୋଧରେ ଲଢ଼ିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାବୁଙ୍କୁ ଲଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏହି ବିଦେଶୀ ଶକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିର୍ମମ, ନିଷ୍ଠୁର, ରାଜଶାସନର ଅମାନୁଷିକ ବ୍ୟବରଥା ବିରୋଧରେ ଏବଂ ନିଜର ନିଷ୍ଠା, ଦୃଢ଼ତା, ସାହସ ଓ ତ୍ୟାଗ ବଳରେ ସେ ହୋଇଥିଲେ ଏଥିରେ ବିଜୟୀ ।

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧର ବେହେରାଙ୍କ ଜନ୍ମ କଳିକା ଜମିଦାରୀର ଆଜ୍ଞପତ୍ର ନାମକ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାସତ୍ୟତାହୀନ ନିପଟ ମଫସଲ ଗ୍ରାମରେ । ତାଙ୍କ ପିତା ସାଧାରଣ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରର ଲୋକ ଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁ ନିଜ ମେଧାବଳରେ ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନବିଦ୍ୟାରେ କରାଣୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ଅତି ବେଶୀ ସମ୍ମାନଜନକ ପଦବୀ ଥିଲା । ରାଜାନୁଗ୍ରହପ୍ରାପ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଜାର ଏକମାତ୍ର କାମ୍ୟ; କାରଣ ସେଥିରେ ଧନ, ମାନ, ଅବିଶ୍ଵାସୀ ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ନିହତ ଥିଲା । ମାତ୍ର ରାଜନୀତିର ଅମାନୁଷିକ ଅଭ୍ୟାସର, ନିର୍ଣ୍ଣୟ ପ୍ରଜାପୀତ୍ରନ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଉଦାର ହୃଦୟକୁ ଏପରି ବିଚଳିତ କରିଦେଲା ଯେ, ସେ ଏ ମାନସମ୍ମାନ, କ୍ଷମତା ପ୍ରତିପତ୍ତିକୁ ତିଳେମାତ୍ର ନ ଚାହିଁ ଶେଷକୁ ପିତାମାତା, ପରିବାର, ଘଡ଼ୋର ଗୁଡ଼ି ଆଦି ପଥର ଭିକାରୀ ହେଲେ ଏବଂ ଏହି ଅଭ୍ୟାସର ବିରୋଧରେ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗକରି ଲଢ଼ି ଲେ ।

ସେ ସମୟରେ କଳିକା ଅଭ୍ୟାସର ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଏକ କାଳିମାମୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ରୂପେ ରହିଛି—ଯାହା କି ଏ ଯୁଗରେ କଲହନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ଅଭ୍ୟାସର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ଯିବା ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ “ବନ୍ଦୀର ଆତ୍ମକଥା” କବିତାରେ ଲେଖିଛନ୍ତି—

“ଦୁଃଖିନୀ କଳିକା କରୁଣ କୁହାଟ,
ଲଗି ଯେହ୍ନେ ଭେଦ ବିଲ ବଣ ପାଟ
ସାଲନ୍ଦୀ ସଲିଲେ ପ୍ରତିଧ୍ବନି ତାନେ
କୁଲିଶ ନିନାଦ ବାଜଇ ମୋ କାନେ ।

× × ×

ପତରପୁରର ଶର ସନ୍ନିଧାନେ
ମଲେ ପ୍ରଜା ବେନି ଯହିଁ ଅଗ୍ନି ବାଣେ ।

× × ×

ଏହି ଯେ କଳିକା ଆସିଛି ମୁଁ ଉଡ଼ି
କି ଦାରୁଣ ଦୃଶ୍ୟ ! ଯାଏ ତେଜା ଗୁଡ଼ି ।
ସମସ୍ତ ପ୍ରାୟେ ହର ରାଜାଧିପତି
ବୁଲନ୍ତି ଗୌରବେ ଗ୍ରାମ ହାଟ ବାଟ ।

ଲୁଟନ୍ତି ପରଜା ଘରବାଡ଼ି ଶେଷ
 ମାରନ୍ତି ଗୁପୁଡ଼ା କାହାକୁ ବା ବେତ ।
 କୁଳାଙ୍ଗନାପରେ ଘୋର ଆତମଣ
 ବିକଳେ ବିଧୂର କରଇ ରୋଦନ ।
 କନିକାର ରାଜଧାନୀ ଚଉପାଶେ
 ପ୍ରେତଅଙ୍ଗ ବେନି ଉଡ଼ନ୍ତି ଅକାଶେ ।
 ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ରକ୍ତ ପଡ଼େ ତହିଁ ତଳେ
 ସେ ରକ୍ତେ ଶୁଷ୍କ ଅଗ୍ନି ଶିଖା ଜଳେ ।
 ଶୁଭେ ଚଉଦଶେ କାତର ଚିତ୍କାର
 ପଳାଏ ପରଜା ଗୁଡ଼ି ଘରଦ୍ୱାର ।
 ପଥେ ଗର୍ଭିଣୀର ଭୟେ ଗଉସାବ
 ଉଠଇ ଗୋଗୋଷେ ବିକଟାଳ ରାବ ।
 ମହା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ମହା ବିଶ୍ୱସିକା
 କର୍ମେ ମହାତଙ୍କେ ଦୁଃଖିନୀ କନିକା ।

ଏହି ବିଶ୍ୱସିକା, ଏହି ମହାତଙ୍କରୁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ
 କନିକାରେ ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ତାକୁ ସକଳ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇ ଜୟମୁକ୍ତି
 କରାଇଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବୀର—ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅହଂସ ମାତ ଆଦର୍ଶରେ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ
 ଗୋପବନ୍ଧୁ ପ୍ରମୁଖ ନେତୃବୃନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ହୋଇ ।

କନିକାର ତତ୍କାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ଭଦ୍ରକର କୃତି ସନ୍ତାନ
 ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ମହାନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଡକ୍ଟର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ରାୟଙ୍କ ସ୍ୱାସପତ୍ରରେ
 କଟକରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମିଳନୀ ଅଧିବେଶନରେ କନିକାର
 ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣନାକରି ସ୍ମରଣିତ ଯେଉଁ ସଙ୍ଗୀର ଗାଇଥିଲେ, ତାହା ସେଠାରେ
 ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରାୟ ୩୦ ହଜାର ପ୍ରତିନିଧି, ଦର୍ଶକଙ୍କ ନୟନରୁ ଲୋତକ ଝରୁଥିଲା ।
 କବି ତାଙ୍କ କବିତାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ—

‘କେତେଦିନ ଆଉ ଦୁଃଖିନୀ କନିକା ଅମାତ ଯାତନା ସହ୍ୟ,
 ଦୁଃଖ ସହ୍ୟକାକୁ ଦୁଃଖିନୀର ଭାଲେ ଲିହୁଥିଲା କିବା ଦଇବ । ୦ ।

କନିକା ରାଜଜ ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଭ
 ଏତେ ଅତ୍ୟାଚାର ଏତେ ବଳାହାର
 ହୋଇଥାନ୍ତା ଯଦି ମସ୍ତୁର, ଜେପୁର, କି ଦୁଃଖୀ କିଏ କହୁବ ? । ୧ ।

‘ସମାଜ’ର ବାର୍ତ୍ତା ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ସହ । ପଛରେ ଲେଖକ
ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ପଞ୍ଜାବ କାହାଣୀ ଶୁଣିଥିଲ କାନେ

କନକାର ଲାଲା ଦେଶୁର ନୟନେ

ଅତି ଅତ୍ୟାଚାର କନକାର ରୁଲେ ପଞ୍ଜାବ କି ସରି ହୋଇବ ? । ।

ଏ କବିତାଟି ସାରା ଭାରତରେ ସେତେବେଳେ ଚହଲି ପକାଇ ଦେଇ-
ଥିଲା ଏବଂ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ, ପଣ୍ଡିତ ମଦନମୋହନ ମାଲବ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ନିଜେ କନିକା
ଅବସ୍ଥା ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ଆଜିକାଲିର ଯୁବକମାନେ
ଅବଶ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ‘ବନ୍ଦୀର ବିଳାପ’ ଓ
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଆନନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ଜେନାଙ୍କ ‘ଦୁଃଖିନୀ କନକା’ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ମହତାବଙ୍କ
‘ଦଶବର୍ଷର ଓଡ଼ିଶା’ ପୁସ୍ତକ ପାଠକଲେ କେତେକାଂଶରେ ଏ ବିଷୟରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ
କରି ହେବ ।

ଏହିଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କୁ କିଛି କମ୍ ଦୁଃଖଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିବାକୁ
ପଡ଼ିନାହିଁ । ଘରଦ୍ୱାର, ଧନସମ୍ପତ୍ତି ହରାଇ ଜେଲଦଣ୍ଡ ଭୋଗି, ଯାହା କହନ୍ତି
ଏକପ୍ରକାର ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ (ଅନେକଥର କେବଳ ଦୈବବଳରେ ମୃତ୍ୟୁ
ମୁଖରୁ ସେ ରକ୍ଷା ପାଇଛନ୍ତି) ଏହି ଅସୀମ ସାହସୀ ଯୋଦ୍ଧା ଯେପରି ନିଜ ଆଦର୍ଶ ଓ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଟଳ ରହି ଆସିଛନ୍ତି, ତାହା ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ବିରଳ କହିଲେ
ଚଳେ । ସେହି ଆଦର୍ଶ ଓ ନିଷ୍ଠାରେ ଅଟଳ ଥିବାରୁ ଏବେ ୭୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ
ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଉପେକ୍ଷିତ ଜୀବନ ବିତାଉଛନ୍ତି; ତଥାପି ନିଜ ବିଶ୍ୱାସରେ କିପରି
ଦୃଢ଼ ରହିଛନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କ ରଚିତ ଏହି ‘କମ୍ବୁଧ୍ରୀ’ କବିତା ପୁସ୍ତକରୁ
ସହଜରେ ବିଚାର କରିହେବ ।

ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସ ବିଶେଷତଃ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତିହାସ
ଯଦି କେବେ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ ଲେଖାଯାଏ, ତେବେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଭଳି
ଗାଁଗହଳରେ କେତେ ଯେ ମହାନ ଦୃଢ଼ତା, ଦେଶପ୍ରେମୀ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ପରିଚୟ
ଆମ ଭାଷା ବଂଶଧରଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଓ ଉତ୍ସାହ ଦେବ, ତାହା ଭାବିଲେ ମନ ଉତ୍ତଃସ୍ପନ୍ନ
ହୋଇଉଠେ । ଏହା କଣ କେବେ ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ ?

ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ତା ୧୭ । ୩ । ୭୯

(ଭରଣ)

ଗାନ୍ଧି ! ତବ ଗନ୍ଧ-ଚନ୍ଦନ-ସୌରଭ

ଖେଳର ଆକାଶ କୋଳେ

ପୃଥ୍ବୀ ଆଉ ତେଜ ବାୟୁ-ମଣ୍ଡଳରେ

ଦିଗ ଚକ୍ରଟିର ଦୋଳନ ।

ସୁରସୁର ନରେ ଅଦ୍ଭଂସା-ମନ୍ଦରେ

ବିଜ୍ଞାନର ଅମର ବାଣୀ

ଦ୍ରୁ.ସାମଲ ଶିଖା-କୋପ ପ୍ରଶମନେ

ସ୍ବାଧିକାର-ପଥ ନିର୍ମାଣ ।

ଅନନ୍ତ-ଅପାର ଅନୁଭବ ବ୍ୟାପ୍ତ ରେ

ଭୁବନେଶ୍ୱର-ଜନ ସମାଜେ

ନିତ୍ୟ ନିବିକାର ସେ ଗନ୍ଧ ସୁନ୍ଦର

ଶାନ୍ତି-ପ୍ରୀତି ରୂପେ ରାଜେ ।

‘ସମୟ’ ଭାବେ ଗାଏ ନାହିଁ ନାହିଁ

ଭୀମ, ସେବା ସ୍ଥଳ ଗାଳ

ସୀତା-ରାମରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲକ୍ଷ୍ୟରେ

ତୋଳେ ଜାଣନ୍ତୁ ସେପାଇଁ ।

ସବୁ ଧର୍ମ ତତ୍ତ୍ୱ ଦର୍ଶନ ମହାବେଦ

ସ୍ବିକ୍ଷ୍ଣୁ ସେ ଗନ୍ଧ-ସୌରଭ

ବିଶ୍ୱ ପ୍ରେମ-ମନ୍ଦ-ବାଣୀ କରେ ତା'ର

ଧର୍ମ-ଭେଦ-ଗଣ-ଗଣ ।

ପଢ଼ିତ ପାବନ ସେ ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ

କିଏ ନବ ଜାଗରଣ

ଦରିଦ୍ର-ରାଜାଙ୍କ ପତିତ-ସମାଜେ

ରହୁବାକୁ ସଚେତନ ।

ଦୁର୍ଗାଙ୍କ କବଚ ରଖିବାକୁ ମୁକ୍ତ

ଶାସନ-ନୀତି-ଆଦର୍ଶେ^c

ଅନ୍ୟ ଉପାୟେ ନର୍ତ୍ତକ ଦ୍ଵୟେ

ସମର ଶଙ୍ଖାଳ-ବଣେ ।

ବିଶ୍ୱସ୍ତେଷ-ପୁତ୍ର ଜୀରନ୍ତ-ମଣ୍ଡିତ

ସ୍ବାବଲମ୍ବନ—ଲଳିତ

ସ୍ଵରାଜ୍ୟ-ସ୍ଵଧର୍ମ, ସ୍ଵାଧୀନ-ସ୍ଵଭାବ

କର୍ମଯୋଗ ଅଭିଷିକ୍ତ

ହୋଇ, ତବ ଗନ୍ଧ-ଚନ୍ଦନ-ସୌରଭ

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଜ୍ଞାନ ସଂସ୍କରେ

ଅଜ୍ଞାନ-ଅନ୍ଧାର-ଆଚ୍ଛନ୍ନ ସମାଜେ

ବିଷୟା-କୁଳ ସଂସାରେ ।

ଦୃଷ୍ଟି ଅଗୋଚରେ ବଶ୍ୟ ଦରବାରେ

ତବ ପବନ ଚରତ

ସେ ଗନ୍ଧ-ଚନ୍ଦନ-ସଉରଭ ଗାଏ

ସତ୍ୟ ଧର୍ମେ ପ୍ରତୁଲ୍ଲିତ ।

କୋଡ଼ିଏ ବରଷ ବିତିଗଲା ତବ

ଚଳାଗ୍ନି ନିର୍ବାଣ ପରେ

ଜାଣାୟୁ ଚେତନା ରାଜ୍ୟେ କୁହୁଡ଼ି

ଘୋଟିଲଣି ଦିବସରେ ।

ଆଜି ଯଦି ତୁମେ ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବେ

ଅରୁପ ରୂପରେ ଆସି

ଏ ଭାରତ ଧାମେ ପୂଜା ପାଉଅଛ

ହେ ବ୍ରହ୍ମ-ମଣ୍ଡଳ ବାସୀ !

ଦେଖ ସାମ୍ୟବାଦ ପୀଠରେ ବୈଷମ୍ୟ

ଉର୍ଜିମାରେ 'ହସି ହସି

ଗୋଷ୍ଠୀ-ଶ୍ରେଣୀ-ତନ୍ତ୍ର ଗଣତନ୍ତ୍ର ଛେଦ

ରାଜତ୍ଵ କରଇ ବସି ।

ଅମଳ ତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର-ଚକ୍ତି

ଓଟାର ପଛକୁ ଟାଣେ

ଦୁର୍ନୀତି ଫାନ୍ଦରେ ଛନ୍ଦା ଏ ଶାସନ

ଆଇନ ଗୁଣ ବଢ଼ାଣେ ।

ଗାଆଁ ଗହଳର କୃଷକ ମୂଲ୍ୟଆ

ଶୋଷଣ ଦାଉରେ ପଡ଼ି

ବେକ୍ତୁ ବେଳ ଦୁଃଖ କାତରେ ଜର୍ଜର

ଛୁଡ଼ିଲେଣି ଘୋର ରକ୍ତ ।

(ବଢ଼ଣ)

ହଂସା-କୋଧ ବହ୍ନି ଉଠିଲଣି ଜଳ

ହଂସାସକ ଭାବଧାରୀ

ଅନଗନ-ପ୍ରାଣେ ରାଜତ୍ବ କଲଣି

ଦରଦ୍ର ମହଲ ସାରା ।

ନ୍ୟାୟ, ନୀତି, ଧର୍ମ, ଶୃଙ୍ଖଳା, ନିୟମ

ଶାସନରୁ ଯାଏ ଉଠି

ରାଜନୀତି ପୃଷ୍ଠେ ଦଳୀୟ ସଦର୍ପ

ମାରିଲଣି ବଳ ମୁଷ୍ଟି ।

ବିଦ୍ରୋହ, ବିପ୍ଳବ, ବିକ୍ଷୋଭେ କମ୍ପିଇ

ମାତୃଭୂମି ଥର ହର

ଗାଆଁ ଗହଳର ଗୁପ୍ତକୁଳ ଆଜ

ହେଉଛନ୍ତି ହରବର ।

ଭୂସମ୍ଭାର ବୁକେ ଶୋଷଣ କେତେ

ମାରି ଦେଇ ଡାକୁ କୁରି

ଶାସନ ସମ୍ମୁଖେ ଘାନ ଗୁଣୀ ରକ୍ତେ

ଆନନ୍ଦେ ଖେଳଇ ହୋରି ।

ଜାତୀୟ ସମ୍ବୃଦ୍ଧି ଲଭି ଅଧୋଗତି

ଏ ଶିକ୍ଷା-ପଦ୍ମ ବଳେ

ଜାତୀୟ ସଂହତି, ସମ୍ମାନ ଗର୍ବି

ଏଦିଗେ ସେଦିଗେ ତଳେ ।

ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା, ଜାତିଆଣ-ଦ୍ବେଷ

ଘୋଟି ସମାଜେ, ଶାସନେ

ପରାକ୍ରମ ତା'ର ବିକାଶ କରଇ

ପ୍ରତିନିଧି-ନିର୍ବାଚନେ ।

ନିଶା-ରାକ୍ଷସୀର ଗୁପ୍ତ କାରବାର

ଆଇନ ରକ୍ଷକ ସାଥେ

ତଟସ୍ଥ ହେଲେଣି ନାଗର ସକଳେ

ଶିର ରଖି ନିଜ ହାତେ ।

ଧନ, ଦର୍ପ, ଦମ୍ଭ, କ୍ଷମତା ଆଜି ତ

ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବୁକୁରେ ନାଚେ

(ଚେତନା)

ତ୍ରାମେ ତ୍ରାମେ ବାଦ ବିବାଦ ଲଗାଇ

ନିଜ ଦଳ ନିଜେ ବାଛେ ।

‘ମାର ନେଉଛନ୍ତି ମହାପାତେ ସବୁ

ରହନ୍ତୁ ଚାହିଁ ଜଳକା’

ସଉଆରୀ କାର ଆକାଶେ ଉଡ଼ୁ

ପାଏ କିଏ ଗଲା ଧକ୍କା ।

ସରିବ ନାହିଁ ଏ ଦୁଃଖର କାହାଣୀ

କହୁ ହେଲେ ଦିନ ରାତି

ସାନଜନତାର ସାନଜନ ବନ୍ଧୁ !

ପାହୁବ କେବେ ଏ ରାତି ?

କହୁ ଯାଅ ଆଜି ଯୁଗ ପୁରୁଷ ହେ

ଦେଇଯା ଶୁଭ ଆଶିଷ

ଏ ଦେଶ-ଶାସନୁ ଯାଉ ହୋଇ ଦୂର

ସ୍ୱାର୍ଥ-ସାଧନର ବିଷ ।

ସ୍ୱାଧୀନ ଏ ଦେଶ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀତି,

ତେଜ, ଓଜଃ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ବଳ

ପ୍ରତିରକ୍ଷା ଶକ୍ତି ପରାକ୍ରମ ଲଭ

ବିଶ୍ୱରେ ହେଉ ଉଜ୍ଜଳ ।

ବିଷୟ-ବିଜ୍ଞାନ ଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ ସହ

ସଂସ୍କୃତି ପୀଠ ଆବୋର

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ୍ୟ ଜଗତେ ଅଧିକାର-ଭୂତେ

କୋରୁ ସଂହତର ଡୋର ।

କ୍ଷମତା ମୋହରେ ଗଣ ନେତୃତ୍ୱେ

ନ କରନ୍ତୁ ମିଥ୍ୟାବୁର

ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ଭୁଲି ବହନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦେ

ଦେଶ ସେବା ବୃତ୍ତ ଭର ।

ଦାନ, ଦୟା, ଧର୍ମ ଧନକ ମଣ୍ଡଳେ

ହେଉ ସୁଦୂରପ୍ରସାର

ତବ ତପୋବଳେ ହେ ମହାପୁରୁଷ

ଶୋଷଣ କୋପ ସଂହାର ।

(ଚଉତିଶିଶ)

ଗ୍ରାମ ଗୁଣକୁଳେ ଏକତା ବିବାନ୍
ନ ରହୁ ବିବାଦ ବାଦ
ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି, ଦୁଷ୍ଟତା, ଦୁର୍ନୀତି ପଥରେ
ନ ପଡ଼ୁ କାହାର ପାଦ ।
ଧର୍ମର କୃଷକ ସଦା ଶୁଧାତୁର
କଟି ଫାନ୍ଦେ ଯାଏ ପଡ଼ି
ଦିନରାତି ଖଟି ପାଲଟାଏ ମାଟି
ଉପବାସେ ମରେ ଗଡ଼ି ।
ଦେଇଯାଅ ତାଙ୍କୁ ହୃତ ଉପଦେଶ
ହରୁଛି ଯେ ତାର ଧନ
ବଞ୍ଚିଲେ କୃଷକ ଯୋଗାଇବ ସିନା
ଜାତିକୁ ତା' ଅରଜନ ।
ଜାତି-ପିତା ଭ୍ରମେ ଜାତୀୟ ନେତାଙ୍କୁ
ଆଉ ଥରେ ଯାଅ କହି
ଆମ ନେତ୍ର ଗୁଡ଼ି କହୁଣି ଆଡ଼କୁ
ନ ଯାଏ ଯେପରି ବହି ।
ପାଗ ବାନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧୁ କଟେଇ ଆମର
ନ ହେଉ ହେ ବରଖାସ୍ତ
ଜନତା ଅନ୍ତରୁ ଅସନ୍ତୋଷ ବହି
ଜଳି ନ କରୁ ନିପାତ—
ଆମ ସ୍ବାଧୀନତା, ଆମର ସଂସ୍କୃତି
ଆମ ଜାତୀୟ ସଂସ୍କୃତି
ଆମ ଧନ ଜନ ଜୀବନ ସମ୍ମାନ
ନ ହରୁ ବିଦେଶୀ ଶକ୍ତି ।
।ତାୟ ସେ ପାନ ଆମ ସଂବିଧାନ
ବସି ରହୁ ସିଂହାସନେ
ବିଦେଶୀ ପ୍ରଭାବ ନୋହୁ ପରପତ୍ନୀ
ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନେ ।
ଲୋକ ଲଜ୍ଜା ଗୁଡ଼ି ପ୍ରତିନିଧିତ୍ବ
କରନ୍ତି ଯେ କଳିଗୋଳ

ଲୋକସଭା ଅବା ବିଧାନ ସଭାରେ

କ୍ଷମତାରେ ହୋଇ ଶ୍ରେଣୀ ।

ଯାଉ ସେ କ୍ଷମତା ମୋହ ମନୁ ଲୁଚି

ଲିଭୁ ଏ ଶଠତା ଛବି

କାଳ ଅନ୍ଧକାର ରାତି ଯାଏ ଯେହ୍ନେ

ଉଦେ ହେଲେ ବାଳ ରବି ।

ରକ୍ଷକ ନ ହେଉ ଭକ୍ଷକ ପିତା ହେ

ଶାସକ ନୋହୁଁ ଶୋଷକ

ସତ୍ୟ ନ୍ୟାୟ ବଳେ ଏ ମହାମଣ୍ଡଳେ

ପରକାଶୁ ଦିବ୍ୟାଲୋକ ।

ଅର୍ଥ ବଳେ ଆଉ ନିର୍ବାଚନ ଯୁଦ୍ଧ

କିଶିବାର ଅଭିଳାଷ

ନ ରଖି ନେତାଏ ବୁଲନ୍ତୁ ଗ୍ରାମରେ

ତେଜ ସହର ନିବାସ ।

‘ମାତି ରଖି କିଶିପତା’ ଆପ୍ତ ବାକ୍ୟେ

ଦେଇ ମନ କର୍ତ୍ତୃ ଧ୍ୟାନ

ମାତିର ରକ୍ଷକ ହେଲେ ସିନା ନେତା

ରଖିବେ ଜାତି-ନିଶାଣ

ମାତିର ଭକ୍ଷକ ନେତା ଆସନରେ

ବସିଯାଏ ଯେବେ ଅରେ

ଗଣତନ୍ତ୍ର ମାତି ବ୍ୟକ୍ତି-ଗୋଷ୍ଠୀ ହାରୁଁ

ନ ଫେରଇ ସହକରେ ।

ମୁହିଁମେୟୁ ଥିଲେ ନ୍ୟସ୍ତ ସ୍ଵାର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ

ପରାଧୀନ ଭାରତରେ

ଜନତା ଶୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ

କାଲ ଦେଲେ ପଛରେ ।

କହନ୍ତୁ ନେତାଏ ଚୁଡ଼ିକୁ ଆଜି ହେ

କେତେ ଶତବ୍ଦେଶେ ବଢ଼ି

ସେ ଶୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦରିଦ୍ର-ସମ୍ପତ୍ତି

ହରି, ଘରୁ ଘାଏ ତଡ଼ି ।

(ଛନ୍ଦଶ)

ଦାନଜନ ସଂଖ୍ୟା ଗରଷ୍ଠ ହେଲୁଣି
ଏ ଗଣତାତ୍ତ୍ୱିକ ଦେଶେ
ନେତୃତ୍ୱ ପିପାସା ବଢ଼ି ଉଠିଲୁଣି
ଦୁର୍ଗ୍ଗତ ଦୁର୍ଗାତ ବେଶେ ।
ଅଳୀକ ପ୍ରଭୃତ ନେତା ସଜାଉଛୁ
ନଗରେ ନବରେ ବୁଲି
ମଦୁଆ ପଶନ୍ତି ନିର୍ବାଚନ ମେଣ୍ଡେ
ହାତେ ରଖି କେତେ କୁଲି ।
ପଞ୍ଚାୟତ ରାଜ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ସରପଞ୍ଚ
ପରପଞ୍ଚ ଦଳ ସଜ
ହାତେ ରଖି କେତେ ସମ୍ପଦ ଅର୍ଘ୍ୟ
ଢେଲିଲେଣି ଧସ୍ପାବାଜି ।
କୃଷକ ଗୁଣରୁ କିଏ କେତେ ନିଏ
କଳନା କରିବ କିଏ
ଶହେରୁ ପଚାଶ ଗଲ ବୋଲି କହେ
ଆଖିରେ ଦେଖିଛୁ ଯିଏ ।
ଧନିକ ଅମୀରେ ପୁରୁଅଛୁ ଶଯ
ଦର ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲେ
ସ୍ୱଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟେ ବିକି ସର୍ବସ୍ୱ ନିଜର
ଦରିଦ୍ର ପଡ଼େ ତା ପାଲେ ।
ଶହେକରୁ ଅଣୀ ଏପରି ଗୁଣୀଙ୍କୁ
ଉତ୍ସାହ ଦିଅନ୍ତି ଯିଏ
ଜାଣନ୍ତି କି କେବେ ସ୍ୱାଙ୍ଗ ରକ୍ତ ମାଂସ
ଗୋଷ୍ଠୀ କରୁଛୁ କିଏ ?
ପ୍ରତିରକ୍ଷା ଶକ୍ତି ଭାରତ ମାତାର
ସ୍ୱାଧୀନତା ପାରେ ରଖି
ଦରିଦ୍ର କୁଳର ପ୍ରାଣରୁ ନୈରାଶ୍ୟ
ନେହୁ ହରି ପାରିବ କି ?
ଜାଣନ୍ତି ନେତାଏ ଏ ସବୁ ଖବର
ଅଜଣା ନ ଅଛୁ କିଛି

(ସର୍ବଭାଗ)

ପରୁର ହେ ପିତା ସ୍ୱାର ପ୍ରତିକାର
କପର କିଏ ପାହୁଡ଼ ।
ନେହେରୁ ଖଞ୍ଜିଲେ ଯେତେ ଯୋଜନା ହେ
ବିଦେଶରୁ ଆଣି ରୁଣ
ଯୋଜନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ନୟନ ପଥେ
ଆହୁନ୍ତି କଲଣି ଚୁଣ ।
ସେ:ପଥ ସଫେଇ ହୋଇବ କେସନେ
ବେକାର ସମସ୍ୟା ସତେ-
ସାମାହିତ ହେବ ଅନନ୍ତ ବଳମ୍ବେ
କହନ୍ତି ତୋତେ ତୋ ଭକ୍ତେ ।
ପଣ୍ଡିତ ନେହେରୁ ସମାଲୟେ କଲେ
ଯମ ସଙ୍ଗେ କି ମନ୍ଦଣା
ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଶାସନେ ଅକସ୍ମାତେ ତେଣୁ
ଲଗିଲି ଯୁଦ୍ଧ ଯନ୍ତ୍ରଣା ।
ସୁଦ୍ଧ ପରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଶାନ୍ତି ଚୁକ୍ତି କଲେ
ତାହାଙ୍କେ ଧରବାରେ
ପଡ଼ୋଶୀ ସହୃଦ ଭଲ ବୁଝାମଣା
କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ।
ଏହି ଶାନ୍ତି-ଚୁକ୍ତି ସତେ ଯମ ସଙ୍ଗେ
ହୋଇଥିଲା ତାହାଙ୍କର
ଅମରପୁରକୁ ଚାଲିଗଲେ ଯହିଁ
ଚିର ଶାନ୍ତି ଭୋଗେ ନର ।
ନିଷ୍ପପଟ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ସରଳ ପରାଣେ
ମାନ ନେଇଗଲେ ଯାହା
ପୁଣି କାହିଁ ପାଇଁ କାଶ୍ମୀର ସମସ୍ୟା
ଖୋଜେ ଏବେ ନୂଆ ରାହା ।
ହଂସାସୁ ରୁମର 'ଅହଂସା ପରାଣେ
ମାରିଥିଲା ବୋଲି ଶ୍ରେଷ୍ଠ
ଅଭିଶାପେ ତବ କାଶ୍ମୀର ପ୍ରଶ୍ନ କି
ହୁଏ ବେଳୁ ବେଳ ମୋଟ ?

(ଅଠଶ୍ଳୋକ)

ହୁଂସା ପ୍ରତିହୁଂସା କାଶୀର ଭୂମିରେ
ହୋଇବେ କି ଗଡ଼ାଗଡ଼ି
ଶେଷ ପରିଣତି କହୁ ଦେଇ ଯାଅ
ଫେରି ଦେବଦାନେ ଚଢ଼ି ।
ରଞ୍ଜିତସା ଯେନି କହଲ ନ ବଢ଼ୁ
ଅଶ୍ରୁ ରହୁ ଭରତ
ସମାଧାନ ପଛା କହୁଯାଅ ତୁମ୍ଭେ
ନେତାଏ ହେବେ ସଂଯତ ।
କୁଟ୍ ର ଶିଳ୍ପର ପ୍ରସାର ହେଉ ହେ
ଶ୍ରାମ କୃଷକ କୁଟୀରେ
ଶ୍ରାମ ଗୁଡ଼ି ଗୁଣୀ ବିଦେଶ ନ ଯାଉ
ଲୁଗି ରହୁ ତା ମାଟିରେ ।
ତବ କର୍ମପତ୍ନୀ, ତବ ଧର୍ମଗାଥା
ଆବର ଶିକ୍ଷା ପଛତ
ଅନୁସର ଏବେ ଏ ଦେଶ, ଏ ଜାତି
ଶାନ୍ତି ଦିଶେ କରୁ ଗତି ।
ଶଏ ବରଷର ବୁଢ଼ା ଆଜି ତୁମେ
ପରୁଣ ବର୍ଷର ଯୋଗୀ
କାହିଁ ମୁଁ ଧରି ଆସିଛ ଏ ଭୂମି
ଦଶଟି ବରଷ ଭୋଗି ।
ପରୁଣ କୋଟି ଏ ଭରତ ସନ୍ତାନେ
ଆଜି ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବେ
ଜିଉୟୁ ପତାକା ତଳେ ଉଭା ହୋଇ
ଗାଆନ୍ତୁ ତୋ ଯଶ ସବେ ।
ଅମଉଳା ତୁମ କାରଦ କୁସୁମ
ଅମର ତାର ପୁବାସ
ଅମରପୁରର ଦେବ ଦେବୀ ମିଳି
ଦେନୁଥିବେ ତାର ନ୍ୟାସ ।
ରାମଧନୁ ତବ କୋଟି କୋଟି କଣ୍ଟ
ଝୁରଇ ଗନ୍ଧୀର ତାନେ

(ଅଶ୍ୱତ୍ଥ)

ପ୍ରତିଧ୍ୱଜ ଛନ୍ଦେ ହୁମାତଳ ଗାଏ,
ସାଗର ଲହରୀମାନେ ।
ପଶୁପତୀ ରବେ ମିଳି ରାମଧନୁ
ସ୍ଵର କରେ ରାମ ରାମ
ବାଳକ ହୃଦୟ ରାମଧନୁ ତାନେ
ହୋଇଯାଏ ରାମ ନାମ ।
ଶକ୍ତ-ବ୍ରହ୍ମ ଆଦି ଭାରତ ବନ୍ଧରେ
ପା ଲ ଟି ହୁ ରା ମ ଧ୍ୱ ଜି ।
ଧ୍ୱଜ-ତତ୍ତ୍ୱ-ଜ୍ଞାନ ଦରଶନେ ରତ
ହୋଇଥିବେ କେତେ ମୁନି ।
ଆସିଥିବେ ଆଜି ସ୍ଵର୍ଗ ଗୋପବନ୍ଧୁ
ଲଳିତ ଶୟନେ ।
ବାଳ ଗଙ୍ଗାଧର, ରାମାଂଜୁ ଠାକୁର
ବିଶ୍ୱାସରଥ ତରଙ୍ଗେ ।
ବିବେକାନନ୍ଦ ତ ନିଷ୍ଠେ ଆସିଥିବେ
ସଙ୍ଗେ ଧର ସରସ୍ୱତୀ ।
ସ୍ଵାମୀ ଅରବିନ୍ଦ ତପୋବନ ଚନ୍ଦ୍ର
ଦେଖିଥିବେ ତୋ ଜୟନ୍ତୀ ।
ଗୋପ ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ୟା ଭୂଦାନ ଭକାଶା
ହସ୍ତ ବିନୋବାକୁ ଠାରି ।
କହୁଥିବେ ଆଜି ରୁମ୍ଭ କାନେ କାନେ
ଭୂଦାନ ତଥା ବିପ୍ରାରି ।
ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ସଙ୍ଗରେ
ଥିବେ ଲାଲବାହାଦୂର ।
ଉନ୍ନୟନ ପଥେ ଦେଖି ଅଧୋଗତି
ହେଉଥିବେ ଦୁଃଖୀଭୂର ।
ଭରତନା ସଙ୍ଗେ ଉପଦେଶ ଦେଇ
କହୁଥିବେ କେତେ କଥା ।
ଶାସନ ବ୍ୟାପାରେ ନେତାକୁ ଆମର
ତଳକୁ ନୁଆଁଇ ମଥା ।

(ଶୁକ୍ତି)

ସର୍ବର ବଲ୍ଲଭ ଭାବ ମିଳିଥିବେ
ଜୟନ୍ତୀରେ ବାରବେଶେ ।
ତାଙ୍କ ଦେଉଥିବେ 'କିଷ୍କନ୍ଦ ଯୁବକେ',
ସେନାବଳ ସାଜି ଦେଶେ—
ସାର ! ତେଜ, ସାଧ୍ୟ-ସାହସ ଚର୍ଚ୍ଚନେ
ଅସ୍ଥା ଶକ୍ତିକୁ ହୁଅ
ଦେଶ ଅଶ୍ରୁତା ଆନନ୍ଦ ହୋଇଲେ
ଯୁକ୍ତେ ହୋଇଯାଅ ଠିଆ ।
ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ତୁମ୍ଭ ସହଧର୍ମିଣୀ ହେ
କସ୍ତୁରବା' ସ୍ବେଦ ଆସି ।
ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବ ଦେଖୁଥିବେ ମଣ୍ଡିତ
ସାଜି ଥିବେ ତୁମ୍ଭ ଦାସୀ ।
ଜାତୀୟ ବାହୁଳ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିବେ
ସୁଭାଷ-ଚନ୍ଦ୍ର ଦୁର୍ଜୟ-
ସେନାପତି ସାଜେ କମ୍ପିଥିବେ ଦେଖି
ଜାତୀୟତା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ।
ଶତବାଣିକ ଏ ଜୟନ୍ତୀ ଉତ୍ସବେ
ତବ ଚଉପାଶେ ଘେରି
ପ୍ରାଚୀନପୁରଣୀୟ ସ୍ବର୍ଗୀୟ ନେତାଏ
ଶୁଣୁଥିବେ କାନ ଡେରି—
ତବ ପ୍ରେମବାଣୀ, ଭବିଷ୍ୟ କାହାଣୀ
ମାନବ-ଶାସନ ମାଡ଼
ଧର୍ମମତି ମନ୍ଦ ରାଜମତି ସୌଧ
କେନ୍ଦ୍ରେ ହୁଏ ମୂଳ ଭିତ୍ତି ।
ଏ ଶତବାଣିକ ଜୟନ୍ତୀ ପରେ କି
ଦୂର ହେବ ଅନ୍ଧକାର
ସୁଖ ଶାନ୍ତି-ପ୍ରେମେ ଭାବେ ଧାମରେ
ରାଜିବ କି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ?
କହୁଯା' ବାପୁଜୀ କେତେଦିନ ପରେ
ଆସିବ ସେହି ସୁଦିନ

(ଏକଗୁଳିଶ)

ଯେଉଁଦିନ ଗଢ଼ି ଉଠି ଏ ସମାଜ
ହୋଇଯିବ ଶ୍ରେଣୀ ସ୍ଥାନ ।
ଘେନ ଆମ ଭକ୍ତି-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି
ସାଦରେ ହେ ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ
ତୁମ୍ଭ ଆଶୀର୍ବାଦେ ସୁଦୃଢ଼ ହେଉ ଏ
ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ ତରୁ ।
ଧନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତା ନୋହୁ ଧନ୍ନ ନଷ୍ଟା ଏଥେ
ଆଇନ ନିର୍ମାଣ ବେଗୁ
ଆଇନ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ଆଉ
ନ ସାଜ ବଳିଷ୍ଠ ନେତା ।
ଏ ବରଷ ସାରା ଏ ଭାରତ ଧର
ବେ ପଛା ଅନୁଧାନେ
ତା' ଜାତୀୟ ଶକ୍ତି କରୁ ନିଃସଞ୍ଜଳି
ତା' ବୁଦ୍ଧି ବିବେକ ଜ୍ଞାନେ ।
ଶତ ବାପିଜ୍ଞ ଏ ଜୟନ୍ତୀ ଖେଉଟିବ
ଦେଉ ତାରେ ଶୁଭ ବୁଦ୍ଧି
ତା' ଜ୍ଞାନ ମଣ୍ଡଳ ଅଦ୍ଭୁତ କାଳେ
କରୁ ତାର ଚିତ୍ତ ଶୁଦ୍ଧି ।
ତା' ନେତୃ ମଣ୍ଡଳ ଶମତା ବିକଳେ
ଲଗି ଲଗି ଧର ପର
ପର ଦେଶ ପାଦେ ନ ନୁଆଁନ୍ତି ମୁଣ୍ଡ
ମଦ ଭୋଲେ ଆସୁହାର ?
'ବୁଦ୍ଧା ବିଳି ବିଲେଇଲେ ହୁଏ ବେଦ'
ବୁଦ୍ଧ-ଜ୍ଞାନ-ସ୍ଥାନ ନର
ଯାହାଉଛି ତାହା ବିଳି ବିଲେଇଲେ
ହୁଏ କି ବେଦ ଅମର ?
'ବାଦ'ରୁ ବିଚାର ତଥା ମିଳେ ସିନା
ଜଳ ବିତଣ୍ଡାରୁ କାହିଁ—
ଉପୁଜେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ? ଆମ ନେତୃବୃନ୍ଦ
ଲିଭନ୍ତୁ ସେ ଦୋଷୁ ହାତ ।

(ବୟାଳିଶ)

ମନ୍ତ୍ରୀରେ ମଦ-ରାସସ ପ୍ରତାପ
ବହୁ, ଏ ଦେଶ ଶାସକ
ନ ବରୁ ଆଉ ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେ
ହୋଇ ଜନତା-ହାସକ !
ତା ନିଜ ଡଙ୍ଗାରେ ନିଜେ ଦଳ ରକ୍ତି
ଗଣତନ୍ତ୍ର ସୂତ୍ର ଗଞ୍ଜି
କ୍ଷମତା ଆହୁରି ଛଳେ କରୁଣଳେ
ନ ମାରୁ ଜାତିକୁ ଗଞ୍ଜି ।
ବୈଦେଶିକ ମାତି ସୁଷ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ହେ
ତୋ ଜନ୍ମ ଶତ ବାସିନୀ—
ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ, ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତେ
ତୋଷୁ ଏ ଦେଶ ବାସିନୀ ।
ଜାତି ତପୋବନେ ଜାତୀୟ ପ୍ରାର୍ଥନା
ଶୁଣି ଏ ସାର ବରଷ
ତବ ହୃଦୟ ପାସୁ ଏ ଜାତିକୁ ମୁକ୍ତି
ଦିଅ ହେ ପରମ ହଂସ ।
ଆକାଶ, ପବନ, ସାରର ପୃଥିବୀ
କରଣ- ବହୁଦ ମାଳା
ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତ ଜୟଧ୍ବଜ ଛଳେ
ପିନ୍ଧାଉ ବଳୟ ମାଳା ।

(ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକ ଜୟନ୍ତୀ ଉପଲକ୍ଷେ ରଚିତ)

ମୈନି ବଳାପ

(୧୯୫୩ ମସିହାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଧରବାରୁଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ବଳଭଦ୍ର ୩୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ
ଅକାଳରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାହାଙ୍କ ବିୟୋଗରେ ଏ କବିତା ରଚିତ)

ସୁନ୍ଦରୀ, - ପୁଷ୍ପମାମୟୀ, - ଶାନ୍ତା, - କାନ୍ତା, - ମୁଖି
ଦେନି ସଙ୍ଗେ ସତ୍ୟ, ଶାନ୍ତି, ଦୟା, କ୍ଷମା ଗୁଣେ
ଶକ୍ତି, ବଳ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ତେଜ, ସାହସ, ଶଉର୍ଯ୍ୟେ
ବଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରୀତି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସୌଜନ୍ୟେ
ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ, ଉଦାର ମନ ଉଚ୍ଚ ଆଚରଣେ
ସଙ୍ଗୋପର ପୁଣି ତାର ଧର୍ମ ଭକ୍ତି ଭାବେ
ପଳାଇଲ ଅତିକ୍ରମି ଜଞ୍ଜାଳର ସୀମା,
ଅତିକ୍ରମି ମରଦେଶ ମରୁ ବରାଣସିକା
ଦୁର୍ଭାବନା ଦୁର୍ଦ୍ଦାସନା ଫିଙ୍ଗି ପୃଷ୍ଠ ଦେଶେ ।

ତରୁଣ ତରୁ ତରଙ୍ଗ - ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରେ ତା'ର
ପ୍ରୋତ୍ତର ବସମୟ ବସୟ ବିଦ୍ରୋହେ
ବାଜି କାନ୍ଦୁ ମାରସତା ଜର ବ୍ୟାଧିସୁବଧା
ସଜିବକୁ ବାଧାଥରେ ପାଇନାହିଁ ବେଳା
ସଜିବକୁ ସାଜେ ମୁଣ୍ଡି ହୋଇଛୁ ବିଲୀନ,
ପ୍ରକୃତି ଗର୍ଭରେ ତାର ନ ଝାଉଁଳୁ ଫୁଲ
ନ ହେଉଣୁ ବାସି ତାର ରଙ୍ଗ ରସିକତା
ନ ଯାଉଣୁ ସୁଗନ୍ଧିତା ଦୃଢ଼ କେଶରରୁ
ରଖିଥିଲ ଯାହା ଭବ ନିରାକରା ଛଳେ
ସେ କିମ୍ପା ନିନ୍ଦା କାଲେ, କି ଗଲ କି ତାର?

କି ଲେଖା ଥିଲା କି ତା'ର ଗୁହାଣ ଲେଉଟି,
ଶୁଣି ଚନ୍ଦନ ତଳର, ସିନ୍ଧୁ ଶୋକ ଝରେ
ସେହି ପ୍ରୀତି ପ୍ରଣୟର କାରୁଣ୍ୟ ରଞ୍ଜିତ
ଅନ୍ୟାୟ ମଦର ଭର ଗଣିଲ ସେ ଯା'ରେ
ଅମରର ଲୀଳ ଭୂମି ଯାଉଁ ଦେବ ମାର୍ଗେ
ବିଲେକି ତକିତେ ପଛୁ, ଭବ ଯବନିକା
ନୟନ ତୋରରୁ ଖସି ଉଠାଉଲା ତା'ରେ

ବିଛେଦିଲ ପିତା, ମାତା, ଭ୍ରାତା, ଭାରି ପାଶୁ
 ଉଚ୍ଛ୍ୱସ, ଅଧୋମୁଖୀ ନ-ହୋଇଲ ଆଉ
 ଚର କାଳ ପାଇଁ ଭବଳାଳା ହେଲ ସାଙ୍ଗ
 ତାହାର, ତୋହର ଏବେ ଦୃଷ୍ଟି କି ଦୃଶ୍ୟ ?
 ଦାରବକ ଶୋକଜ୍ୱର ହୃଦକମ୍ପ ଉଠାଇ
 କରାଇ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କୋପେ ମନ୍ତ୍ର ଶ୍ରେ ବିକୃତ
 ମନେ ବିଚଳିତ ତୋର, କର୍ମ ପଥୁ ଚ୍ୟୁତ
 ପଥକ ରୁ ପଥହର ହେବୁ କି ସେ କୋପେ ?

ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଏକ ବିଡ଼ମ୍ବନା ମଧୁରୁଷ ବିଷ
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୁଷମା ଭର ବିଷଧର ସର୍ପ
 ରଙ୍ଗ ଢଙ୍ଗ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗୀ ସାଙ୍ଗୋପାଙ୍ଗ ମୂର୍ତ୍ତି
 ବ୍ୟଜନ-ବ୍ୟସନ ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରତାରଣା ବର୍ତ୍ତୁ
 ଗତାଗତ ପଥକର ପାଞ୍ଜିଶାଳା ଏହି ।
 ବିଶ୍ରାମି ପଥକ ଏଥେଁ କରେ ଦିକ୍ ନିର୍ଣ୍ଣୟ
 ଉଚ୍ଛ୍ୱସ କିବା ଅଧୋମୁଖେ ଲଭିବ ତା' ଗତି,
 ଅବା ଏହି ମଧ୍ୟ ପଥେ ରହିବ ରହସ୍ୟେ
 ଆସକ୍ତର ମନୋରମ ସ୍ୱପ୍ନାବେଶେ ଜଡ଼ି ।
 ହୋଇ ଶୀଘ୍ରନକ ନିଜେ ମାତିବ ଶୀଘ୍ରରେ
 ଗୁଣ-ଦୁଃଖ-ଶୋକ-ହର୍ଷ, ଲେଉ ମୋହ ଫାନ୍ଦେ ।
 ଗନ୍ତବ୍ୟ ଯେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ହୁଡ଼େ ଅବଳମ୍ବେ
 ପରିଣତି ସେ ଗତିର ପ୍ରତି ଆବର୍ତ୍ତନ ।
 ନିଗ୍ରହ-ପ୍ରାଣାବର୍ତ୍ତେ ପଡ଼େ ଯେ ଓଲଟି ।
 ଜଡ଼ତା, ମୃତତା, ତମ ପିଶାଚ ଦେଶରେ
 ଥାନ୍ତି ଯହିଁ ଶୀଘ୍ରାରତ ରକ୍ତ କୁଣ୍ଡେ ରଚି
 ଉଚ୍ଛ୍ୱସ ମଧ୍ୟପଥୁ ଫେରେ ଅଧୋ ମୁଖେ ।
 ଅନ୍ଧ ସେ ପଥକ ଏବେ ଅଶ୍ରୁଳି ଅଶ୍ରୁଳି
 ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଦୁଇ କୁଳୁଁ, ଗଡ଼ି ପଡ଼େ ନକେ;
 ଦିକ୍ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଅସମର୍ଥ ପ୍ରାଣତା ଏ ଭବେ ।
 ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ମାନବ ନୁହେଁ ନୁହେଁ ସ୍ୱର୍ଗଦେବ,
 ନରକେ ପିଶାଚ ପ୍ରେତେ ଲେଉଟି ସେ ପାନ୍ଥ ।

ଶ୍ରୀକାଞ୍ଚି

(ଶ୍ରୀ ସନ୍ନିବରଣ ବେଦୁର ଚନ୍ଦ୍ରବାରୁଙ୍କର ଅନୁରଜ ସହକର୍ମୀ ଥିଲେ ।
 ୧୧୨) ମସିହାରୁ ମୃତ୍ୟୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରବାରୁଙ୍କ ପାଶେ ପାଶେ ରହିଛନ୍ତି ।
 ସନ୍ନିବାରୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ବହୁବାର କାରାବରଣ କରିଛନ୍ତି ଓ ମାଡ଼
 ଖାଇଛନ୍ତି । ଦେଶ ସ୍ବାଧୀନତା ଲାଭ ପରେ ମଧ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଦଳାଦଳରୁ ସେ
 ସର୍ବସ୍ବ ହରାଇ ଏକପ୍ରକାର ନିର୍ବାସିତ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିସ୍ଫୋଗରେ
 ମିତ୍ରମାଣ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରବାରୁ ଏ କବିତାଟି ଲେଖିଥିଲେ ।)

ହେ କର୍ମିନୀ ! ସନ୍ନ କୃଷକ ନେତା କନିକା ବରପୁତ୍ର ସ୍ବାଧୀନ ଚେତା ହେ
 ନିର୍ଭୀକ ପ୍ରାଣ—ଖଟ ଶରୀର ତବ କଲିଜା ଟାଣ ହେ । ୧ ।
 ଚିତାନଳ ଦହଇ ଶରୀର ତବ ଦହ ପାରିଲ ନାହିଁ ତବ ଗୌରବ ହେ
 କାଳ ଗରଭ—ଫୁଟାଇ ବାସେ ତବ କର୍ମ ଯୌରଭ ହେ । ୨ ।
 ଏମର ପୁରେ ମାଡ଼ ସହଇ ଯେତେ ଅମରପୁରେ ସ୍ନେହ ଲଭିବ ତେତେ ହେ
 ପରଜା ହୃଦେ—ଘୂରି ବୁଲିଲ ଖଟ ବରପା—ଶୀତେ ହେ । ୩ ।
 ନୀରବ ନିଶିଥିନୀ କରାଳ କୋଳେ ଏକାକୀ ଖେଳୁଥିଲ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭୋଳେ ହେ
 ତବ କପୋଳେ—ଦୁଃଖ ଗୁମ୍ଫା କି କେହି ଦେଖିଛି ତୋଳେ ହେ । ୪ ।
 ପର ଦୁଃଖେ କାନ୍ଦିଛ, ନିଜ ଦୁଃଖରେ— କାନ୍ଦି ନାହିଁ ତ କେବେ ପ୍ରାଣକାତରେ ହେ
 ଦୃଢ଼ ହସ୍ତରେ—ଶହ ଦ୍ରାଘ ଛେଦିଲ ହରଷ ଭରେ ହେ । ୫ ।
 ଉଜ୍ଜ୍ଵଳମଣି—ଜ୍ୟୋତି-ଜାଘସୁ ଶିଖା ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସେବି ଲଭିଲ ଭିକ୍ଷା ହେ
 ଦେବଶ ଦାସୀ—କନିକା ଆନ୍ଦୋଳନେ ଦେଲ ପସନ୍ଦା ହେ । ୬ ।
 ଅରାଜ ଦେଲ କେତେ ଦାନବ ହୁଅ ଜଳାଇଦେଲ ଯେତେ ବିପ୍ଳବ-ନିଆଁ ହେ
 ଉଠି ତା ଧୂଆଁ—ଲଗାଇଦେଲ ପ୍ରଜାକୂଳରେ ଭୂଆଁ ହେ । ୭ ।
 ତବ ଖଟ-କାୟାରୁ ଖଟ ଫୁଙ୍କାର ଶୁଣିଛୁ ଯିଏ ହୁଅ କର୍ମି ହୁ ତାର ହେ
 ସଙ୍ଗୀ ମୋହର—ହେଜିଛୁ ନିଜେ ତେଜ-ଓଜ ତୋହର ହେ । ୮ ।
 ସ୍ବର୍ଗୀୟ ବାସ୍ତାନିଧି କବି ଅମର ଦୁଃଖିନୀ କନିକାର କାତର ସ୍ବର ହେ
 ଶୁଣି କାତର—ହେଲେ ଯେବେ ତୁ ପଡ଼ି ରାସ୍ତାକଡ଼ର ହେ । ୯ ।
 ରକ୍ଷ ପ୍ରହାର ଘାତେ ମର୍ତ୍ତ ବିଦାର ନିନ୍ଦନ ଛଳେ କରୁଥିଲ ଗୁହାରି ହେ
 ଶୁଣ ହେ ହରି—ଜନ ହୃଦେ ଏ ଦୁଃଖ ନେଉଛୁ ବରି ହେ । ୧୦ ।
 ଦୁଃଖିନୀ କନିକା ତୋ ଦୁଃଖ ବାହାର ହୋଇ କରିଲ ଦେଶେ ଦେଶେ ପ୍ରସ୍ତର ହେ
 ପ୍ରଳୟଙ୍କର—ଅତ୍ୟାଚାର ଦମନ ହେଲ ସଜ୍ଜର ହେ । ୧୧ ।
 ବନ୍ଦିଶାଳେ ବନ୍ଦିଲୁ ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ମାନବ ଜଗତର ପରମବନ୍ଧୁ ସେ
 ପୁଣିମା-ଇନ୍ଦୁ—ଉଦ୍‌ବେଳିଲ କନିକା ବିପ୍ଳବ ସିନ୍ଧୁ ହେ । ୧୨ ।

ଦେଖିବୁ କାରାଗାରରେ ତୋର କରମ   ଲଙ୍କାରେ ହନୁମନ୍ତ ପରି ଡକ୍ଟିନ ହେ
 କ'ରୁ ନମଣ—ଥଲୁ ତୋ ପାଶେ ସନ୍ତୁ ଅତି ନଗଣ୍ୟ ହେ । ୧୩ ।
 ଚନ୍ଦ୍ରାମଣ୍ଡ ମୋ' ପାଶେ ଦେବାକୁ ଶାନ୍ତି   ସବକେ ଥାଲୁ ମୋ'ର ଗୁଡ଼ାଉ ଭ୍ରାନ୍ତି ହେ
 ନ ଥାଏ କ୍ଳାନ୍ତି   ଅଳ୍ପାନ୍ତି ତୋର ମୋତେ ଦିଏ ଶଶିନ୍ତି ହେ । ୧୪ ।
 ଦେଇଛୁ ମୋ'ତେ ସୁଖ ବରି ର ଦୁଃଖ   ବିମର୍ଷ କୁଇଁ ନାହିଁ ନେବେ ତୋ ମୁଖ ହେ
 ଶିଷ୍ଟ କୃଷକ—ଦିନେ ତ କରନାହିଁ ମୋ' ସଙ୍ଗେ ଡର୍କ ହେ । ୧୫ ।
 ପାଟଣା, ବମ୍ବେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସହରେ ଏକା, ବୁଲିଛୁ ମୋ' ସ୍ଵରଣେ ହୋଇଛୁ ଲେଖା ହେ
 ନ କରି ଦକନା—ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କନକା ପରଜା ରକ୍ଷା ହେ । ୧୬ ।
 ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହେ ଯେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା   ସହୁକୁ ନ ରଖି ରୁ ଫଳ କାମନା ହେ
 ସ୍ଵାଧୀନ ମନା—କାଳ କି ହରିବ ତୋ' ଜାତି ବାସନା ହେ । ୧୭ ।
 ହାତେକଡ଼ ଅଶ୍ଵାରେ ବାନ୍ଧି ଦଉଡ଼ି   ପଡ଼ୁଆଁ ଗାମୁଁ—ତୋତେ ଦେଇ ଭୁରୁଡ଼ି ହେ
 ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ରକ୍ଷା—ପୁଲିସ ନେଲୁ ବନ୍ଦୀଶାଳାକୁ ତଡ଼ି ହେ । ୧୮ ।
 କାରାଗରୁ ଫେରି ମୁଁ କୁଆଁ ସ ଛକେ   ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ପାଶେ ଗଲି ତରକେ ହେ
 ରୁ ବଜ ହସ୍ତେ—ଲୁହାର କରି ମୌନେ ଗଲୁ ତୋ' ପଥେ ହେ । ୧୯ ।
 କାଳ କଳନା ସିନା ମୃତ୍ୟୁଛନ୍ଦନା   କଳି ପାରେ କି କାଳ ଜାତି ବାସନା ହେ
 ତ୍ୟାଗରୁ କଣ—ବାଜିବ କାଳେ କାଳେ ତୋ' ଜାତି ବାଣୀ ହେ । ୨୦ ।
 ଦେଖିଲୁ ଇର୍ଷା, ଦ୍ଵେଷ, ହିଂସା ମରତେ   ମାନବ ଶାସନ ଏ ମହାଭାରତେ ହେ
 କି କଲୁ ତୋତେ—ଗଲୁ ଅମରେ ପଛେ ପକାଇ ମୋତେ ହେ । ୨୧ ।
 ନିର୍ବାଚନ ଲଢ଼େଇ କୌଶଳ ତୋର   ଏବେ ବି ଖେଳିଯାଏ ମାନସେ ମୋର ହେ
 ନୋହୁଁ କାତର—ପରାଜୟେ ନ କରୁ ଜୟେ ଗୁଡ଼ର ହେ । ୨୨ ।
 କେ ଦେଲୁ ତାକ ତୋତେ କେତେ ଗୋପନ   ସୁଶୀତଳ ପରଶତେ ର ଜୀବନେ ରେ
 ଭୁଲଇ ମନେ—କେ ନେଇଗଲା ଆମ ସବୁ ଚରଣେ ହେ । ୨୩ ।
 ଦେନ ମୋ' ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ହେ ଶୂନ୍ୟବାସୀ   ଅରୁଣେ ରୂପେ ମୋର ନିକଟେ ଆସି ହେ
 କହୁ ଯା' ହସି—ସେପୁର ବାଣୀ ଯହିଁ ଯାଇଛୁ ଭସି ହେ । ୨୪ ।
 ଯେ ନେଲୁ ତୋତେ କେବେ ନେବ କି ମୋତେ ଶୂନ୍ୟପଥରେ ଅବା ସାଗରସ୍ରୋତେ ରେ
 ରେଟିବି ତୋତେ—କେଉଁଠି କେଉଁ ଦିନେ କହୁଯା ମୋତେ ରେ । ୨୫ ।
 ଶାନ୍ତି ଲିଭୁ ତୋ' ଆତ୍ମା ମୁକତି ପଥେ   ଯଶ ତୋ' ଗହ୍ଵଥାଉ ଇହଜଗତେ ହେ
 ତୋ' କନ୍ୟା ପୁତ୍ର—ସୁଖ-ସମୃଦ୍ଧି ଦିଗେ ଗମନ୍ତୁ ଦ୍ରୁତେ ହେ । ୨୬ ।

(ସତ୍‌ଗୁଣ)

କବି କାଞ୍ଚାନାୟ

(ଜାତୀୟ କବି ବାଞ୍ଛାନାୟ ମହାନ୍ତ ଭରମର କୃତି ସନ୍ତାନ । ୧୯୨୪
ମସିହାରେ କଟକରେ ବସିଥିବା ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ସେ କନିକା
ନିର୍ଦ୍ଦୀତନା ବିଷୟରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କହାଇ ଦେଇଥିଲେ । କନିକାର
ପଢ଼ୋଣୀ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ ହୋଇଥିବାବୁଦ୍ଧି ସେ କନିକା ପ୍ରଜା ସଙ୍ଗଠନ ସହିତ
ମଧ୍ୟ ଅଲଗାବିଚ୍ଛିନ୍ନ ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଗ୍ରାମ ଦିବସ ଉପଲକ୍ଷେ ଏ କବିତା
ରଚିତ ।)

ଆମ ଦେଶ ଯେବେ ଥିଲା ପରାଧୀନ ଆମ ଜାତୀୟତା ଦ୍ଵାରେ
ଶିକୁଳି ଲଗାଇ ଜାଣି ବସିଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଜାତିର ଗୁରେ,
ଜାତି ମାତା କଣ ହୋଇଥିଲା ଭୁବ ନେହେରୁଙ୍କୁ ଥିଲା ମାର
ବଳ ବାଧ୍ୟ ଶକ୍ତି ସାହସ ହରାଇ ନୁଆଁ ଥିଲା ସେ ଶିର ।
ସ୍ଵଦେଶ ପୀରତି ସାହସ୍ୟ ସମ୍ମୁଦି ଫମେ ଲଭି ଅଧୋଗତି
କରି ଦେଇଥିଲା ଅନ୍ଧାରରେ ଆଜ୍ଞାନ ତାର ଜାତୀୟ ସହୃଦ ।
ବିଦେଶ ପୀରତି ବିଦେଶ ସମ୍ମୁଦି ବିଦେଶୀ ଭାଷା ସାହସ୍ୟ,
ଆମ ଜାତି କବି-ପଣ୍ଡିତ ମଣ୍ଡଳେ କରୁଥିଲା ଗୌରବହୃଦ୍ୟ ।
କବି ରଖିବାକୁ ଚର ପରାଧୀନ ଆମ ଏ ଦେଶ ଜାତିକୁ
ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସର୍କାର କଲ କରାଉ ଭାରତ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ସ ।
କବି, କଳାକାର, ଶିଳ୍ପୀ, କାବିର, ଜ୍ଞାନୀ, ମାମା, ଧନୀ, ଜନେ,
ତା ଜାତି ସମ୍ମୁଦି ଭାଷା ଧର୍ମ ମାତ ଶିକ୍ଷା ପଛଦି ଯତନେ ।
ପ୍ରସାର ଏ ଦେଶୁ ଜାତୀୟ ଚେତନା ସମ୍ମୁଦି ସ୍ଵଦେଶ ପୀତି,
ହରି ନେଇଗଲା ଛଳେ କଉଶଳେ ଉପାଦି ଜାତୀୟ ଭୂତି ।
ଜାତି ମୂଳ ଭୂତି ସ୍ଵଦେଶ ପୀରତି ଶିକ୍ଷା ପଛଦି ସମ୍ମୁଦି,
ଭାଷା ଭାବଧାରା ବିଧି ପରମ୍ପରା ପ୍ରତିରକ୍ଷା ଧର୍ମ ବୃଦ୍ଧି ।
ମହା କର୍ମ ଭରେ ଉପୁଜିଲା ଯେବେ କର୍ମୀର ସାର ମେଦନୀ,
ଧର୍ମେନ୍ଦ୍ରାନୁର ପୁଣି ଅଧର୍ମ ଉତ୍ଥାନ କର୍ମୀର ଭୁବନ ଦନ ।
ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ, ଅହଂସା ମନ୍ଦିରେ ଜାତୀୟତା ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି
ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ପ୍ରଳୟେ ଯେତେନେ ଅବତର ଥନ୍ତି ହରି ।
ଏ ଭାରତବର୍ଷେ କେଉଁ ପୁଣ୍ୟ ବଶେ ମହାତ୍ମା ମୋହନ ଗାନ୍ଧୀ,
ସ୍ଥିତି ପ୍ରଜ୍ଞା ଫଳେ ଚନ୍ଦ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା ହସ୍ତେ ସ୍ଵରାଜ କେତନ ବାନ୍ଧି ।

ବଳୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଯାଏ ଭରତରେ ଡାକ ଉଠିଲା ଉଛୁଳି
 ସ୍ଵାଧୀନ ଭରତ, ସ୍ଵାଧୀନ ଭରତ ଗାଥ ସଙ୍ଗେ ଦେଶେ ବୁଲି ।
 ଓଡ଼ିଆ ପରାଣେ ବାଜିଲା ସେ ଡାକ ଜାତୀୟ ପ୍ରେରଣା ଧରି,
 କବି ହୃଦେ ବାଜି ଉଛୁଳାଇ ଦେଲା ଜାତୀୟ ଗୀତି ଲହରୀ ।
 ଯେ ଗୀତି ଲହରୀ ଭରମୁଁ ବାହାର ଲଳିତ କରୁଣ ତାନେ,
 ଜାତୀୟ ବିପ୍ଳବ ଉଛୁଳାଇ ଦେଲା ପରାଧୀନ ଦେଶ ପ୍ରାଣେ ।
 ଯେଉଁ କବି କଣ୍ଠ ଖୁବ୍ ଏ ଭାରତେ ମେଲିଲା କୀର୍ତ୍ତି ପସରା,
 ସେହି ବାଞ୍ଛାନିଧି, ଜାତୀୟ କବିଙ୍କ ମର ଜୀବନ ଅମର ।
 ଗାଇଥିଲେ ସେହି ଦୁଃଖିନୀ କନିକା ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ କାହାଣୀ,
 ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ପ୍ରଦେଶ ଯନ୍ତ୍ରି ଲନା ପୀଠେ ନୟନୁ ଝରାଇ ପାଣି ।
 ତରଳାଇ ଦେଲା ସେ ସଂଗୀତ ତାନ ସଞ୍ଜନ-ମନ ପ୍ରାଣ,
 ଝରିଲା ଲୋଚକ ସକଳ ନୟନୁ ସଭା ହେଲା କର୍ମମାନ ।
 ସେ କର୍ମନ ଖେଳି ଗଗନ ପବନେ ରଚିଲା ମହା ଚିନ୍ତାର,
 ଦୁଃଖିନୀ କନିକା ପ୍ରଜା ଆନ୍ଦୋଳନ ଲଭିଲା କୀର୍ତ୍ତି ସଜାର ।
 ଗୋଲଟେବୁଲ ପାଲ ଇଂଲଣ୍ଡେ ଲାଗିଲା କବି ବାଞ୍ଛାନିଧି ପ୍ରାଣେ,
 ଆଜି ହୋଇଯାଇ ସେ ପାଲ ସ୍ଵରୂପ ଫୁଟିଲା ସଙ୍ଗୀତ ତାନେ ।
 କଲ୍ଲନା କଲ୍ଲନା ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା ଯେତେ କରୁଥିଲେ ସେହି,
 ଜାତୀୟ ଚେତନା, ଜାତୀୟ ପ୍ରେରଣା, ଉତ୍ସାହ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ହେଇ ।
 ପରାଧୀନ ଦେଶ ଜନ ମନ ପ୍ରାଣେ ଉପକାଜି ଥିଲା କର୍ମ,
 ବିଦେଶୀ ଶାସନ ତରୁର ହମଶଃ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଥିଲା ଦର୍ପ ।
 ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ‘ଭରମ’ ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମ,
 ଲଭୁଥିଲେ ଏକ ଦୁଃଖୀ ପରିବାରରେ ବଢ଼ିଲେ ଆଦରି କର୍ମ ।
 ଦୁଃଖ ଥିଲା ତାଙ୍କ ଚର ସହଚର ଦୁଃଖେ ନ ହେଇ କାନ୍ଦର,
 ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚିତ୍ତରେ ସଦୃଶ୍ୟରେ ଦୁଃଖ ପାଉଥିଲେ ଲୋକାଦର ।
 ଯେ ଶୁଣିଛି ତାଙ୍କ ମଧୁର ବଚନ ଶୁଣିବ ଯାଏ ଜୀବନେ
 ଯେ ଦେଖିଛି ତାଙ୍କ ସହସ୍ରବିଦାନ ଆକ୍ରମଣ ମନେ ମନେ ।
 ପରଳ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵର୍ଗ ତାଙ୍କର ପର ଉପକାର ବ୍ରତେ
 ଲିପ୍ତ ଥିଲେ ସଦା ହଂସା, ଦ୍ଵେଷ ତେଜି ଲୟ ଲାଗାଇ ସତ୍ୟେ ।
 ଲୋକାଳ ବୋଡ଼ିରେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ ରୂପେ ଅଛୁ ଥିଲେ ସେ ଜୀବନ୍ତ
 କେହି ଦେଖି ନାହିଁ ତାଙ୍କ ମନେ କେବେ ଉପକୃତିର ବିରକ୍ତି ।

କାନ୍ଦୁଥିଲେ ଯେତେ ଯେ ଦିନ ଦେଖିଲେ ଯଜ୍ଞଚରଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା
 ନୟନ ଯୋଡ଼ିରେ ରାଜଗୁଣା ହସ୍ତେ ନ ଥିଲେ କେହି ଭରସା ।
 କାନ୍ଦଣାରୁ ଶୁଣି ଅମର ସଙ୍ଗୀତ ବାଦିଲ ଲୋକେ ଚେତନା
 “କେତେଦିନ ଆଉ ଦୁଃଖିନୀ କଳିକା ସହବ ଦୁଃଖ ଯାତନା ।”
 ନ ଦେଖୁ ଶୁଣୁ ସେହି ସ୍ଵାଧୀନ ଭରତ ମରଦେହ କରି ତ୍ୟାଗ
 ଗୁଲିଯାଇଥିଲେ ଅମର ଭୁବନେ ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ଧରି ବୈରାଗ୍ୟ ।
 କେହି ଯେଣୁ ତାଙ୍କୁ ନ ପାରିବ ଚିହ୍ନ ନ ଦେଲ ପହଲି ସ୍ଥାନ
 ନେତ୍ରମଣ୍ଡଳୀରେ ଅହଙ୍କାର ବଶେ ବହୁ ତେଣୁ ଅଭିମାନ ।
 ରଖିଯାଇଥିଲେ ଅଲଗା ଚିହ୍ନ ସେ ଜାତୀୟତା-ମାତା ବକ୍ଷେ
 ସେ ଅମରଜ୍ୟୋତି, ପୁନାପାଏ ଆଜି ରୌପ୍ୟ ଜୁରୁଲିର କକ୍ଷେ ।
 ଜାତୀୟ କବିତା-କୁସୁମ ଉଦ୍ୟାନେ ଏକାକୀ ସଦା ବିହ୍ୱଳି
 ସୁବାସ ଆହୁରି ସ୍ଵ-ସ୍ଵଭାବୁ ଦେଲେ ଆବିଳତା ଦୂରକରି ।
 ଅନାବଳ ତାଙ୍କ ଜାତୀୟ ସ୍ଵଭାବେ ଦେଶପ୍ରେମ ଥିଲା ଯେଣୁ
 ସେ ସର୍ବାୟ କରି ଜୁରୁଲି ଉତ୍ସବେ ଲଭେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ତେଣୁ ।
 ଜୁରୁଲି ଉତ୍ସବ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସଙ୍ଗେ ସେନ ମୋର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା
 ଏହି ସୁରଖିକା ତବ ପଦେ ରଖି କରୁଛୁ ତୁମ ଅର୍ଚ୍ଚନା ।
 ଭୁଲି ନାହିଁ ତବ ଜୀବନ ଚରିତ ଦୃଢ଼ସ୍ତେ ହୋଇଛୁ ହାର
 କଳିକା ବିପ୍ଳବ-କ୍ଷେତ୍ର କଳିଥିଲେ ମୋର ଯେତେ ଉପକାର ।
 ବିପଦେ ବଳୁ ହେ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ବଳ ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଲ ମୋତେ
 ଯେତେବେଳେ ମୁହଁ ଘରଛଡ଼ା ହୋଇ ଭୟଞ୍ଜକ ଦୁଃଖ ସ୍ରୋତେ ।
 ଯେ କଷଣ ସହ ତୁମେ ହେ ମୋ ପାଇଁ ଜିତାଇଲ ନିର୍ଦ୍ଦାତନେ
 ଭିନ୍ନବିନ୍ଦୁ ଶତ ସଦୃଶିଂଶ ଅଦେ ବଢ଼ିମା ନ ବହୁ ମନେ ।
 ମୋ ବନ୍ଦୀ ବିଳାପେ ତବ ନାମ ଗୁଣ ପାଇଅଛୁ ଯଥା ସ୍ଥାନ
 ‘ଜୟନ୍ତୀ’ ପୁତ୍ରୀକା-ପରିଚୟ ପଢ଼େ କରୁଛୁ ସେ ଗୁଣଗାନ ।
 କାଳ ମହାଶକ୍ତି କଳି ଥିଲା ସିନା ତୁମ୍ଭର ମୃତ୍ୟୁ ଦବସ
 କଳି ନ ପାରିଲା ସେ କରାଳକାଳ ତୁମ୍ଭର ଜୀବନ୍ତ ଯଶ ।
 ଅକଳନ୍ତ ସେହି ଜୀବନ୍ତ ତୁମ୍ଭର ଆଉ କି ବଞ୍ଚିବି ଭାବ
 ଏତିକିରେ ମୁହଁ ବିଦାୟ ମାରୁଛୁ ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଧାମରେ ଥାଇ ।

ଗଣତନ୍ତ୍ର

ମହାମାନବ ମହାସାଗରୀ ଦେଶରେ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜବାଦର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଦେଶରେ ସାବାଳକ ଭୋଟପ୍ରଥାର ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇଥିଲା ; ମାତ୍ର ଏବେ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ଧନୀ ଅଧିକ ଧନୀ ହେଉଛି ଓ ଗରିବ ଅଧିକ ଗରିବ ହେଉଛି । ସମାଜବାଦ ନାମରେ ଧନୀ ଓ ପୁରୁଷ ପତିମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ରମେ ସବୁ ଯମଜା ଠୁଳ ହେଉଛି । ତାହାରି ସମାଲୋଚନା କରି ଏ କବିତା ଲେଖା-ଯାଇଛି ।

ମନ ରାଜ୍ୟରେ ବସି ଯିବି ଏବେ ଧନ ରାଜ୍ୟକୁ ତେଜି
ମନୋଜ ମୂରତି ସବେଳେ ସୁକାନ୍ତି ଭାରତୀ ଭକ୍ତ ସାଜି ।
(ସାରା) ଜୀବନେ ମୁଁ ଭଜି ଭଜି ।
ଧନକ ଭୂପତି ତରଣେ ଶରଣ ବୁଦ୍ଧିମୋ ଗଲୁଣି ହଜି
ଯାହା ଥିଲା ସବୁ ହରାଇ ବସିଲି ପୁଣି ସ୍ବପ୍ନ ଗଲା ଭଜି
ଦେଖିଲି ଶେଷରେ ଗଣ ରାଜ୍ୟରେ ଶାସନ କଲୁଣି ପୁଞ୍ଜି ।
କ୍ଷମତା ବିପ୍ଳାବେ ପୁଞ୍ଜି ମାରେ ଶୋଷଣ ଦାଉରେ ଗଞ୍ଜି
କୃଷକ ଶ୍ରମିକେ ବଡ଼ କଉତୁକେ ଖେଳେ ମନୋହର ବାଜି ।
ଧନ ସମ୍ବଳର ବିକରି ବଜାର ଗଲୁଣି ମଡ଼ିଆ ପଡ଼ି
ଜନ ମନ କିଣା ବିକା କ୍ଷମତାରେ ପୁଞ୍ଜି ଗୁଡ଼ିଲୁଣି ରଡ଼ି
(ସବୁ) ଲଜ ସଙ୍କୋଚକୁ ଗୁଡ଼ି ।

ତଷା

ଶାସନ ବଳାରେ ଗରୁଣି ଉଦ୍ଧୃତେ ତଷାପୁଅ ମାଟି ଦଣା
ବେପାରୀ ଗୁରୁତ୍ବ ଭେଦ ନ ପାରି ତୁ ହୋଇଯାଉ ବାଟ ବଣା ।
ଗଣ ତନ୍ତ୍ର ଛନ୍ଦେ କଟକାନ୍ତ ଫାନ୍ଦେ ସେ ବଜାର ନିଗମିତ
ତା ଅଗଣି ପଥେ ସଉଦା ନିମନ୍ତେ ଗଲେ ହେଉ ଆତ୍ମପୂଜିତ ।

(ଏକାବନ)

କୁମାରୋତ୍ସବ

ପୁରୁଷମା କୁମାରୀ ପୁରୁଷ ଶ୍ରୀ କୋଳେ ଆନନ୍ଦ ଲହରୀ ମେଲି
ଶଙ୍ଖ ଘୁଲ ଘୁଲ ନାଦେ କରେ କେଳି ଧରି କରେ ଅର୍ଘ୍ୟ ଆଳି ରେ
ତାଳି ଭକ୍ତ ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ।
ଶ୍ରୀ ଭୃଗୁ ଧ୍ୟାନେ ପ୍ରୀତି ରତ ପ୍ରାଣେ କୁମୁଦରେ ଗୁନ୍ଧ ତୋଳି ରେ ।
ଜହ୍ନୀ ବାଜନଶେ ଘୋଷକ ନିର୍ମାଣି ଶ୍ରୀକୁ କରେ ମିନତି
ତୋ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ମୁରତି ସାଜି କୁମୁଦିନୀ ରତ୍ନଅଳ୍ପ ବନ୍ଧ ପାତି ରେ
ଲଭିବ ବୋଲି ତୋ ପ୍ରୀତି ।
ଘୋଷକ ବାହନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅଗମନେ ଭେଟି କୁମୁଦିନୀ ସତୀ ରେ
ତା ସଙ୍ଗେ କଟାଅ ରତି ।
ଯେତେ ଦୂରେ ଥିଲେ ସେ ଯା'ର ସେ ତାର ଏ ପର ପ୍ରୀତିର ଶୁଦ୍ଧି ରେ ।
କୁମାରୀ ପୁରୁଷ ଅର୍ଚ୍ଚନା ବନ୍ଦନା ଘେନ ସୁକୁମାର ଶ୍ରୀ
ଚନ୍ଦ୍ର-କୁମୁଦିନୀ ଅକ୍ଷୟ ପୀରତି ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁ ଆସି ରେ
ମୋହର ହୃଦୟେ ବସି ।
ସୁକୁମାର ଏକ ବିବାହ ଉତ୍ସବ କରୁ ମୋତେ ତାର ଦାସୀ ରେ ।

ମାଟିର ମଣିଷ

ମାଟି ମଣିଷକୁ ମାଟିର କୁଲି ରେ ମାଟି ଚଷି ଚଷି ମରୁ
ମାଟି ମାୟା ମୋହେ ମା 'ଟି ମା'ଟି ବୋଲି ପର ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରୁ ।
ମାଟି ଓ ଆଶାରେ ଧାନ କେନ୍ଦ୍ରା ଦେଖି ଫୁଲ ଫୁଲ ନାଚି ଯାଉ
ମା'ଟି ସଙ୍ଗାଳର ବିଭବ ମହମା ସୁଦ୍ଧି ଉଦ ସ୍ଵରେ ଗାଉ ।
ମାଟି ପାଇଁ ଚୁହ ମାଟି ତୋହ ପାଇଁ ମାଟି କରତା ଚୁ ପର
ମାଟି ଗୁପ୍ତ ପାଇଁ ମାଟି ହର୍ତ୍ତା ଦୂରେ କମି ଚୁଲୁ ଭୂମିହର ।

(ବାଞ୍ଛନ)

ଅକ୍ଟୋବର ଦୁଇ

ହେ, ଶତ ବର୍ଷର ଅକ୍ଟୋବର ଦୁଇ
ଆଜି କିମ୍ପା ଏଡ଼େ ମୁଖରତ ରୁହ ।
ଜୟ ଧନ ତାନେ କମ୍ପାଉ ଆକାଶ
ଦାନବ ପରାଣେ ଉପୁଳାଉ ହାସ ।
ମାନବ ପରାଣେ ଦେଉ ଶାନ୍ତି ପ୍ରୀତି
ପ୍ରସ୍ତରୁ ଲଗତେ ବିଶ୍ଵ ପ୍ରେମ ମାତି ।
ଉଡ଼ାଉ ପତାକା ଗଗନେ ପବନେ
ସବୁ ଶୋଭାଯାହା କରୁ ଦୃଷ୍ଟ ମନେ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି

(ଗାନ୍ଧୀ ଶତବାର୍ଷିକ ଜୟନ୍ତୀ ଉଦ୍‌ଯାପନ ଉପଲକ୍ଷେ)

ଧନ୍ୟ ତୁ ଜୟନ୍ତୀ ଶତବାସ ଜା ଗୋ ଧନ୍ୟ ତୋ ଜନମ ଦାତା—
ସେ ମୋହନ ଗାନ୍ଧୀ ବର କର୍ମରୁଦ୍ଧ ଭାରତ ଭାଗ୍ୟ-ବିଧାତା,
ବିନାଧିନୁବାଣେ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧେ ସେ ବୋଲାଇଲ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ।
କୋଟି ହସ୍ତଧାୟିନୀଙ୍କୁ ଜିଣିଲା ଯା'ର ଅହଂସା ମନ୍ତ୍ରର ।
ହାର ପଳାଇଲା ବିଦେଶୀ ଶକତି ସେନା, ସେନାପତି ଘେନି
ଯା'ର ଆତ୍ମବଳେ ମୁକତି ଲଭିଲା ପରାଧୀନା ମାତା-ବେଶୀ ।
ମୁକତି ଲଭିଲା ଯେହ୍ନେ କାମଧେନୁ ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ଆତ୍ମବଳେ
ବିଶ୍ଵାମିତ୍ର ସେନା କରାଳ କବଳୁଁ ବଳିୟାନ ଶସ୍ତ୍ର ବଳେ ।
ଉତ୍ତଳ ଲହରୀ କୁଦା ମାରି ମାରି ଗରଜେ ସାଗର ବନ୍ଧେ
ତା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚକ୍ର ନ ହୁଏ ଆପେ ଲୁନ ସାଗର ପ୍ରଶାନ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ।
କେତେ ମେଘମାଳା ପୁଣ୍ୟମାଳା, କଳା, ଧୂସର, ବଉଳା, ଧଳା
କେତେ କଳୟ କ୍ଷେତ୍ର ଚଳୟ ଲଭନ୍ତି ପରା !
ଗୋ ଜୟନ୍ତୀ ତବ ତ୍ୟାଗ-ପ୍ରେମ-ଧୂତ ଅହଂସା ଆତ୍ମ ମୂର୍ତ୍ତି—
ଗାନ୍ଧିଜୀ ଦର୍ଶନ-ତତ୍ତ୍ଵରେ ବିଲିନ ହୁଏ ହଂସାସ୍ତ ଶକତି ।

ଶାସନ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ପତାକା ଉଡ଼ିବ ଘୁରୁ ଘୁରୁ ଦେଉ ଘାଷା
 ଆଜି ଏ ଭାବରେ ଗାନ୍ଧି-ଜୟନ୍ତୀ ତୁ ଉପତା-ଲେଉ-ଦିକ୍ଷା ।
 ପ୍ରଦେଶେ ପ୍ରଦେଶେ ସ୍ୱଦେଶେ ବିଦେଶେ ନଗରେ ନବରେ ଘୁରୁ
 ବଜାଉ ଜଗତେ ସର୍ବଜନ ହୃଦେ ଗାନ୍ଧୀ-ବାଣୀ-ଭାବ-ଭାଷା ।
 ସଜାଉ ଜଗତେ ଅହଂସା ସମାଜ କହ ଗାନ୍ଧୀ-ମାତ-କଥା
 ଢେଙ୍କାଉ ଜଗତେ ଅହଂସା ବିପ୍ଳବ ଦେଉ ହଂସା ବୁଦ୍ଧେ ବ୍ୟଥା ।
 ଦେଉ ଦାନ ପ୍ରାଣେ ସ୍ୱାଦସ୍ତ ଭରସା ଆଶ୍ୱାସନା ଉଦ୍ଦୀପନା
 ନେଉ ହରି ତା'ର ନୈରାଶ୍ୟ ଯାହାକୁ ନ ମିଳଇ ଦାନା କନା ।
 ଧନୀର କରୁ ତୁ ଲେଉ ସମ୍ପରଣ ଶୋଷକେ ଦେଉ ସଦ୍‌ଜ୍ଞାନ,
 ଦୁଷ୍ଟର ଶସ୍ତ୍ରକେ ଜାତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶିଖାଉ ବିଧି-ବିଧାନ ।
 ନେତାଙ୍କୁ ଶିଖାଉ ସମ୍ମାନ, ଶୃଙ୍ଖଳା, ଜାତି ସମ୍ବନ୍ଧ, ପଦ୍ଧତି,
 ଯାହାଙ୍କ ଦୁର୍ବଳି ଫଳେ ଦୃଷ୍ଟିଅଳ୍ପ ଶାସନର ଅଧୋଗତି ।
 ଗଣ ଗୁଡ଼ି 'ତନ୍ତ୍ର' ସହରେ ଖେଳଇ ଏ ପାଶେ ସେ ପାଶେ ଭିଲି
 ଆଜି ଯାହାଙ୍କର ଭେଦ ବୁଦ୍ଧି ଫଳେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପଡ଼େ ଟଳି ।
 ମହା ମାନବର ଜୟନ୍ତୀ ତୁ ଗୋ କାଳବସେ ଜାଣି ରେଖା
 କାଳ ଆବର୍ତ୍ତନେ ବରଷକେ ଅରେ ଦେଉ ତୁ ଏ ଦେଶେ ଦେଖା ।
 ଅପୁରୁଷ ଯାହାକୁ ଆସିଅଛି ଯିବୁ ପୁଣି ଆସି ପୁଣି ଯିବୁ
 ଗାନ୍ଧୀ-ବାଣୀ-ଭାଷା ବଜାଇ ବଜାଇ ଗାନ୍ଧୀ ଗୀତ ଗାଉଥିବୁ ।
 ସନ୍ତ ପାତ ତୋତେ ଘୋଷିବ ନାହିଁ ଗୋ ବରଷେ ହେଲେ ତୁ ପୋତା
 ଗ୍ରାସି ନ ପାରିବ ଯଜ୍ଞାନଳ ତୋତେ (ସ୍ୱୟଂ) ବ୍ରହ୍ମା ହେଲେ ହୋତା ।
 ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ବୁଢ଼ାଇ ରଖିଲେ ସାଗର ଗରଭେ ତୋତେ
 ମରବୁ ନାହିଁ ତୁ ଉଲ୍ଲସି ଉଠିବୁ ବିଚରବୁ କାଳ ସ୍ରୋତେ ।
 ଜାଇ ଆଉଁ ଆଉଁ ତୋ ଜନକ ଗାନ୍ଧି ମରଣକୁ ଥିଲେ ବରି,
 ଜନ୍ମେନ୍ତୁ ସେହି ମହାତ୍ମା ରହସ୍ୟ ଘେନିବୁଲୁ ହୁ ଦେ ଧରି ।
 ରାଜନୀତି ଯୋଗ ସାଧିଲେ ଗାନ୍ଧି ଜା କର୍ମ-ଯୋଗାସନେ ବସି
 ଅହଂସା ସମାଜ-ପୀଠେ ଗଣତନ୍ତ୍ର କିପରି ଧରିବ ଅସୀ ।
 ନ ଚାଲିବ ଅସୀ ପରାଜୟ ଲେଉ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ଛଳେ,
 ଚାଲି ପାରେ ଅସୀ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବଳେ ନ ପଡ଼ି ହଂସା କବଳେ ।
 ହଂସା ହୋଧାନଳ ବାର ମନୋବଳେ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରେ ଦିଏ ଭାଙ୍ଗି;
 ହୁଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭ୍ରଷ୍ଟ ସେ ଶର ସନ୍ଧାନେ ପରାଜୟେ ହୁଏ ଭାଗୀ ।

ରାଜନାଥ ସଙ୍ଗେ ଶାନ୍ତି-ଧର୍ମ-ମାତ ଅହଂସା ସୁନ୍ଦରରେ ଯୋଡ଼ି
 ନିର୍ବିକାର ଚଢ଼େ ସମର କରେ ଯେ ଦିଏ ଶାନ୍ତି, ବେଳ ମୋଡ଼ି ।
 ଗୋଟିଏ ମାନବ ଜନ୍ମି ଏ ଭାରତେ ପ୍ରେମ ଧର୍ମ ଆଚରନ୍ତି,
 କୋଟି କୋଟି ପ୍ରାଣେ ଆକର୍ଷଣ କରି ନିଜ ପ୍ରାଣେ ମିଶାଇଲୁ ।
 ନିଜକୁ ଦେଖିଲୁ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରାଣେ ଅହଂକାରେ ଦେଇ ବଳି,
 ମାଟି ପିଣ୍ଡେ ଝାସି କାଳାସ୍ତ୍ର ଅନଳେ ମୁକ୍ତି ପଥେ ଚଲି ଚଳି ।
 ବିଚର ଦେବ ସେ ସ୍ବର୍ଗେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯେବା ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରେମ ପୁର,
 କୋଟି କୋଟି ପ୍ରାଣେ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ କରି ଆଜି ଦିଶେ ଏକାଭୂତ ।
 ଏ ଜୟନ୍ତୀ ପଟେ ଗାନ୍ଧୀ ଜୟ ନାଦେ ଭାରତ ପ୍ରଶାନ୍ତ ହୃଦେ
 ବିଦେଶ ଭୂମିରେ ଠାବେ ଠାବେ ଦିଶେ ଆବାଳ ବନିତା ବୃକ୍ଷେ ।
 ତୁମ୍ଭ ଗୋ ଜୟନ୍ତୀ ଗାନ୍ଧୀ ଅର୍ଥନୀତି ରଚନା ଯୋଜନା ଧରି,
 କୁଟୀର ଶିଳ୍ପର ପ୍ରସାର ନିମନ୍ତେ କହୁ ନିବେଦନ କରି ।
 ଭୁବନ୍ଧନ ପାଇଁ କରୁ ନିବେଦନ ଗ୍ରାମ-ରାଜ୍ୟର କଲ୍ୟାଣ
 ସର୍ବୋଦୟ ପଥା ବିକାଶ ଦିଗରେ ଦେଉ ଜାତରେ ଚେତନା ।
 ଧର୍ମ ତୁ ଜୟନ୍ତୀ କର୍ମ ତୁ ଜୟନ୍ତୀ ଶାନ୍ତି, ପ୍ରୀତି, ଅର୍ଥନୀତି
 ତୁ ଅଟୁ ସଫଳ, ତୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ଜ୍ଞାନ ତୁମ୍ଭ ଅଟୁ ରାଜନୀତି ।
 ଜାତିର ସହୃଦ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରେମ ମେ ଶ୍ରୀ ତୁମ୍ଭ ସତ୍ୟର ଭରଣ
 ତୁମ୍ଭ ଯୋଗ, ତୁମ୍ଭ ସନ୍ନ୍ୟାସ, ଭକତି, ତୁମ୍ଭ ମୁକ୍ତି ତୁମ୍ଭ ଗତି ।
 ତୁମ୍ଭ ବ୍ରହ୍ମାଲୋକ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତୀକ ତୁମ୍ଭ ତେଜ ଶାନ୍ତି ଶକ୍ତି
 ପ୍ରକୃତି ବାହନେ ଆସିବୁ ଏ ସ୍ବରେ ଘେନ ଆମ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି ।
 ମୁକ୍ତ ଗାନ୍ଧୀ ରୂପେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତେ ଯବୋଦୟ ଭବ ଧରି
 କହୁଲ ଯେ କଥା ଜୟନ୍ତୀ-ଦେବତା ସ୍ନେହେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ।
 ନେଉଛୁ ଶପଥ, କରୁଛୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ନିଭୟରେ ଭଞ୍ଜ ଅଶ୍ଟା
 ପାଳିବୁ ସେକଥା କାୟାମନୋବାକ୍ୟେ ବଜାଇ ବିପ୍ଳବ ଘଣ୍ଟା ।
 ଫେରିଯାଅ ନେଇ ଆମ ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଆମ ଦେଶର ବାରତା
 ସେହି ଧାମେ, ଯେଉଁ ଧାମେ ରହୁଛନ୍ତି ଆମ ଜାତି-ମୁକ୍ତି-କର୍ତ୍ତା ।
 କହୁ ଦିଅ ତାଙ୍କୁ ଜନେ ହଂସାନଳେ ଭାରତର ପିଣ୍ଡ-ପ୍ରାଣ
 ଶାସନ ଶୃଙ୍ଖଳା ହରୁଲି ଯାଉଛି ଗଣତନ୍ତ୍ର ମୁଁ ସୁମାଣ ।
 ସାମ୍ବିଦ୍ୟାବୃକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଦ୍ବେଷରେ ଜାତୀୟତା ପଡ଼େ ଟଳି
 ଶୋଷଣ ଚକ୍ରେ ଜନତା ସଂଗ୍ରହ ଦରିଦ୍ର ପଡ଼ନ୍ତି ବଳି ।

ନୈତିକ ସାହସ ଉଡ଼ି ପଳାଉଛି ଶେଷର କଷାଦାତେ
 ବୁଭୁକ୍ଷା ବିସ୍ତାରି କରୁଲ ନୟନ ପାପ ଆଚରଣେ ମାତେ ।
 ଶୁଣି ସମାଜର ତରୁଣ ଜୀବନେ ପଶିଛି ବିପ୍ଳବ-ତେଜ
 ଉଜ ଅଭିଳାଷ-ବାତାବରଣରେ ଗମ୍ଭୀରି ନ ପାରେ ସେହୁ ।
 ଉଜ ଅଭିଳାଷ-ବିଳାସେ ବଢ଼ାଇ ଚାଲିଲ ଯେଉଁ ଶାସନ
 ସମୃଦ୍ଧ ବେଗ ତା ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଟଳମଳ ତା' ଆସନ ।
 ଉତ୍ତଳ ବିଳାସ ତେଜ ମାରେ ଏଣୁ ତେଣୁ ମାରେ ଅଗ୍ନିବାଣ —
 ବୁଭୁକ୍ଷା ବିସ୍ତୋର-ବିକଟାଳ ମୂର୍ତ୍ତି; ଶାସନ ଆଉଁସେ କାନ ।
 ନାଆକୁ ଆବୋରି ବସିଛି କଣ୍ଡାସ ନାହିଁ ହାଲିସା ତା' ସଙ୍ଗେ
 ପେଟ ହାଲିସା ତା' ପେଟରେ ପଡ଼ିଛି ନାଆଁ ଭାସଇ ତରଙ୍ଗେ ।
 କୁଆର ଉଠିଲେ ଆପେ ଭାସି ଆସେ ଉପର ମୁଣ୍ଡକୁ ନାଆ
 ଭଟ୍ଟରେ ତଳକୁ ଖସି ଖସି ଯାଏ କିଛି ନାହିଁ ତାର ସାହା ।
 ଜଣତନ୍ତ୍ର ଏବେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ନାବେ ଏହୁପରି ମଙ୍ଗୁ ଆଳ —
 ହୋଇ ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚେ ଏ ନାବର ଶୀଘ୍ର ପୁରୁଥିବ କାଳ ।
 ବାପାଙ୍କୁ କହିବୁ ତା' ପୁଅ କାନ୍ଦନ୍ତି ତା' ଲଗି ହୋଇ ବିକଳ
 ଦାନ ହରିଜନ କୃଷକ ମୂଲିଆ ଆଦିବାସୀ ଏ ସକଳ ।
 ଶୋଷଣେ, ପୀଡ଼ନେ, ଅଭାବ, ନିଷେଷେ ଯାଏ ତାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧି ନିଜ
 ନିକ୍ଷାଳପତ୍ନୀର ଭୈରବ ଡାକରେ ଉଠନ୍ତି କୋସେ ଗରଜ ।
 ମାରନ୍ତି ମରନ୍ତି ଲଜ୍ଜା ଶୁଭି ଦେଇ ମାତନ୍ତି ଅପକର୍ମରେ
 ଆଇନ ଶାସନେ ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନ କରି ଭୟରେ ସମାଜ ଥରେ ।
 କହିବୁ ବାପୁଜୀ ଆଉ ଥରେ ଆସି ଭରତେ ପକାନ୍ତୁ ପାଦ
 କହନ୍ତି ସରବେ ତାଙ୍କ ଆଗମନେ ଘୁସୁବ ଏ ଆର୍ତ୍ତନାଦ ।
 ଘୁସୁବ ଶାସନୁ ଦୁର୍ଗତି, ସମାଜୁ ଘୁସୁବ ଶ୍ରେଣୀ ବିବାଦ
 କାତି ସ୍ୱାର୍ଥୀନତା ଚରଭୁ ଘୁସୁବ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ନାଦ ।
 ଯାହା ତୁ ଦେଖିଲୁ ଯାହା ତୁ ଶୁଣିଲୁ ଅଙ୍ଗେ ଲିଭଇଲୁ ଯାହା
 ଆମ ବାଣ୍ଟି ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ କହିବୁ ବାପୁଜୀଙ୍କୁ ସବୁ ତାହା ।
 ନଥ ତୁ ବିଦାୟ ଏବେ ଗୋ କିୟନ୍ତ ତୋ ଭକ୍ତେ ଦେଇ ଆଶିଷ
 ଅରୁଣ ଆଲୋକ-ପଥେ ଯାଇ କାଲି ବାପୁଜୀ ଆଲୋକେ ମିଶ ।

ଲେଖକଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରଚନାବଳୀ

ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ

ରଜନୀ ଯାକହୁ ବିଦ

ମଙ୍ଗଳେ ଅଇଲ ଉଷା

ଅକାଳ କୁହୁଡ଼ି

ଗୃହସ୍ଥର ବଧୂ ପୁଣି ସାଧକର ଶକ୍ତି

ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ

ସାର ସନ୍ଦର୍ଭ

ସରସ ଲେଖକଅ

ନାଟକ

ଅମର ଜ୍ୟୋତି

ଉପନ୍ୟାସ

ଧୂଳିର ଧରଣୀ

ନବପଲ୍ଲବ

ମୁକ୍ତିର ଆହ୍ୱାନ

ସୁ ଦ୍ରୁଗନ୍ତ

ଇତିହାସରୁ ପୃଷ୍ଠାଏ

ପଞ୍ଚପ୍ରଦୀପ

ପଞ୍ଚଶୀଳ

ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ

ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ

ଦେବୀ

ଛଦ୍ମବେଶରେ ସୁଭାଷ

ଯମୁନାର ଜଳ ମାଳ

ଅଦୃଷ୍ଟର ପରିହାସ

ବସୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଞ୍ଜଳି

ରହସ୍ୟ ସୋମାଞ୍ଚ

ଟପିକ୍ ଗାର୍ଲ

ସାପାନୁତାର ସାପ

ମହାମିଳନ

ଆସୀର ଗଡ଼ରେ ସୁନ୍ଦରୀ

ରାତିର ଅତିଥି

ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦମ୍ଭ

ଦୁଇ ଅଧ୍ୟାୟ

ପାଷାଣର ଛୁଆ

କୁଲ୍ କାମିନୀ

ବିଷ କନ୍ୟା

ଲଲଗୋଲପ ରହସ୍ୟ

ବେଡ଼୍ ନଂ ୧୧୭

ନାଶ୍ୱ ସେବା ସଦନ